

Inv. 12.14.961

CURS DE LIMBA ROMÂNĂ PENTRU ȘCOALELE SECUNDARE

MANUAL

DE

340591

LIMBA ROMÂNĂ

PENTRU

CLASA VI SECUNDARĂ

DE

MIHAIL DRAGOMIRESCU

PROFESOR DE LITERATURA ROMÂNĂ LA
UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

ȘI

GH. ADAMESCU

PROFESOR LA LICEUL SF. SAVA
ȘI LA ȘCOALA NORMALĂ A SOCIETĂȚII PENTRU
ÎNVAȚATURA POPORULUI ROMÂN

—
EDIȚIA I

Tipărită în 1500 exemplare

Aprobat de Ministerul Instrucțiunii în anul 1910

BUCUREȘTI

Editura Librăriei SOCEC & Co., Societate Anonimă

1910

30908

CONTROL 1955

1951

D

BIBLIOTECA CENTRALA UNIVERSITARA
BUCURESTI
COTA 27347

1956

historia 17x if
rance 18 - if

istoria 20-215 22

Religia

PC 336/06

Romanian

Religie

France

German

Italian

Latin

Whina

Intermed

Storia

B.C.U. Bucuresti

C30908

Popescu M. Vasile.

PARTEA ÎNTÂIA

FORME LITERARE PRIMITIVE

2. Doină de vitejie

Cine-i tânăr și voinic,
Iese noaptea la colnic,
Fără par, fără nimic,
Fără paloș, nici pistoale,
Numai cu palmele goale!
Cine-i tânăr și viteaz,
Bujor poartă pe obraz,

Și la poteri se arată
Pieptul gol, față curată,
Și, cât scoate un cuvânt,
Cad neferii la pământ,
Cum se scutur perele,
Perele și merele !

3. Doină de jale

Ah! amar și vai de viață!
Nicio dragă dimineață,
Să nu vers lacrimi pe față!
Nicio dragă de cu seară
Lumea să nu-mi pară-amară!
Mare-i lumea, eu nu 'ncap
Și mă mir ce rău le fac?
Nici averea nu le iau,
Nici iubirea nu le vreau
Ci tot plâng, jelesc mereu,
La mormânt la soțul meu.
Pe mormântu-i iarba crește,
In mormânt el putrezește,
Inima mi se topește!

4. Doină de voinicie

Frunzuliță iarbă neagră
Taica, maica, tot mă 'ntreabă,
Care muncă mi-e mai dragă?
Munca cea de haiducie,
Pistoale de Veneție
Și cal bun de călărie.

Geaba beau, geaba mănânc,
 Geaba mijlocul mi-l strâng,
 Dacă n'am arme să 'ncing
 Și cal bun să mi-l înching.
 Voinicelul nearmat
 E ca știuca pe uscat ;
 Voinicelul fără cal
 E ca peștele pe mal
 Și ca mărul lângă drum,
 N'are pace nicidecum:
 Câți trec îl sburătuesc
 Și de crengi îl sărăcesc.
 Dar voinicul înarmat
 Și pe-un zmeu încălecat,
 Drăgălaș e și frumos
 Ca luceafăr luminos!

b. Doine din Basarabia

5. Doină de jale

Fă-mă, Doamne, ce-mi-i face
 Sufletu' să mi-se 'npace!
 Fă-mă hulubaș de-argint
 Cu aripele de vânt!
 Să mai sbor de pe pamânt
 Pân' la maica pe mormânt,
 Și să stau să m'odihnesc
 Să plâng și să mă jelesc
 Și de bune și de rele,
 De aleanul vieții mele.

(Col. Alecsandri)

6. Doină de desnădejde

Murgule, murguțul meu,
 Și ¹⁾ nechezi tu așa greu?
 Și ți-i foame ori ți-i rău,
 Di bați din picior merêu?
 Olio-lio stăpânul meu,
 Niși mi-i foame, niși mi-i rău,
 Dar pe culme șelui deal
 Văd un Cazac și-un Muscal;
 Ii la tine or veni,
 Di părinți ti-or dispărți
 Și ti-or lega cu cureli
 Di te-or curmă pân' la cheli ²⁾
 Cu cureli di mătasi,
 Di te-a curma pân' la oasi,
 Cu mânil dinapoî,
 Să nu mai vii înapoi.
 Oi-oi sărmani di noi!
 Cum ne svântă în bătai,
 Cum ne mână cu convoiu,
 Și ne mână ca pe boi,
 Și ne tunde ca pe oi!

7. Doină de dor

Frunză verde de pelin
 Tu streină, eu strein,
 Amândoi ne potrivim,
 Hai în codru să trăim,
 Haide, 'n codrii Băcului,
 Pe marginea Prutului,

¹⁾ Și=ce.

²⁾ Cheli=piele.

Să ne facem bordeieș
 Cu ușorii de cireș
 Și cu patul de măceș;
 Când vom vrea ca să dormim
 În departe s'auzim
 Biuciumele păstorești
 Din câmpii moldovenești.

(Col. Socec)

c. Doine din Ardeal

8. Doina ciobanului

Culese de M. C., învățător. Auzite dela N. N. Fruntesiu din Șirnea.

Foaie verde de trei flori,
 Ciobănaș dela miori,
 Un'ți-a fost soarta să mori?
 Sus la vârful muntelui,
 Sub cetina bradului,
 În bătaia vântului
 Și 'n urletul lupului.
 Foaie verde mărgărit,
 De ce moarte ai murit?
 De trăznet, când a trăznit
 Și pe min' m'a omorît.
 Lumina cin' ți-a ținut?
 Soare când a răsărit.
 Candela cin' ți-a aprins?
 Luna dalbă când a fost sus.
 De scăldat cin' te-a scăldat?
 Ploaia când s'a revărsat
 Și pe mine m'a scăldat.
 De 'npânzit cin' te-a în-
 pânzit?
 Frunza când s'a risipit
 Și pe mine m'a 'npânzit.
 De jelit cin' te-a jelit?

Pasărilor-au ciripit
 Și pe mine m'au jelit.
 Dar tămăie cin' ți-a dat?
 Ceța, jos când s'a lăsat
 Pe mine m'a tămăiat.
 De cetit cin' ți-a cetit?
 Ursul când a mormăit.
 De 'ngropat cin' te-a în-
 gropat?
 Brazil când s'au răsturnat.
 Ei pe mine m'au 'ngropat.
 Foaie verde măr pătruns,
 Fluerașu mi l am pus,
 Pe craca bradului sus.
 Vântul când va adia,
 Fluerașul mi-a cânta,
 Oile s'or aduna
 Și cu toate m'or cânta,
 Oite și miorele
 Plângeți-mă voi cu jele,
 Plânge-ți acum, voi cu toate
 Crunta și reaua mea soarte.

9. Doină de dor

Murgule, coamă rotată,
 Mai scoate-mă 'n deal odată,
 Să mă uit în lumea toată,
 Pe-unde am umblat odată,
 Și mă scoate pân' la Tisă
 C'acolo-i tabăra 'ntinsă,
 Și-acolo sub fagii mici
 Sunt morminte de voinici,
 Care s'au dus dup 'aici.

(Iarnik & Bârseanu)

10. Doină de jele

Că nu curge ceea vale,
 Să mă pot spăla de jale!
 Că nu curge cel izvor,
 Să mă pot spăla de dor!
 Măcar inhătrău¹⁾ pornesc,
 Jalea și dorul găesc;
 Măcar inhătrău oiul mere,
 Mere-iu²⁾ tot cu dor și jele;

Măcar încătrău m'oiu duce,
 Jalea și dorul m'ajunge.
 Dorule, parecă știi,
 De mereu la mine vii;
 Tu jale parecă vezi,
 De mereu la mine șezi!

(Col. Socec)

11. Doina cucului

Sus la vârful nucului
 Cântă puil cucului;
 Mai în jos în crângurele
 Cântă două păsărele;
 Mai în jos cătră tulpină
 Cânt'o păsăre străină.

¹⁾ Mere-iu=merge-voiu.

²⁾ Inhătrău=încotro.

Aşa cântă de cu milă:
 Frunza, iarba pică'n tină;
 Aşa cântă de frumos;
 Frunza, iarba pică jos,
 Şi-aşa cântă de cu jale
 Stă Dunărea 'n loc nu mere.

(Col. Mândrescu)

d. Doine din Banat

12. Doină de blestem

Peste vârful Oltului
 Suflă vântul codrului
 Rupe meri şi rupe peri
 Şi desparte pe doi veri,
 Rupe iarba şi trifoiu,
 Ne desparte şi pe noi.
 Pe noi, mândro, amândoi.
 Şi cine ne-a despărţit
 Fie-i moartea din cuţit!
 Şadă 'n sânge până 'n brâu
 Şi-l mănca viermii de viu!
 De ne-a despărţit bărbat,
 Piară necuminicat!
 De ne-a despărţit femeie,
 Cu funea 'n grumaz să stee!
 De ne-a despărţit vre-o fată,
 Cununia nu şi-o vadă!
 De ne-a despărţit fecior,
 Fie-i moartea din topor,
 Din topor fără rugină,
 Să moară fără lumină!

(Col. Enea Hodoş)

13. Doina plopului

— Ce te legeni, plopule,
 Fără ploaie, fără vânt
 Cu crengile la pământ?
 — Dar eu cum să nu mă leagăn?
 Că ei că s'au vorovit
 Trei băieți din Baia Mare
 Ca pe mine să mă taie,
 Să mă taie 'n trei sfărtaie,
 Să mă puie pe trei cară,
 Să mă ducă 'n Temișoară,
 Să mă facă fus de moară.

e. Cântece din Macedonia

14. Doină de iubire.

Lasă-ți furca ș-fuslu-ți țini,
 Ș-eși-ni vrută, tu pâlțiri
 Eș-ni tu pâlțiri, vrută,
 Cânticlu amel l-ascultă,
 Si-ți ospun d-iu acața vrăară
 Di'la ocli apârnaști
 Și la budzi năvălăști,
 Di la budzi-ți chică-n sin
 Di-și acața arădățin
 Arădățin se acățari
 Vrăară nō-ari vindicari
 Nō-ari vrăară vindicari
 Dicât mași când omłu mōari.

Lasă-ți furca și fusul
 Și ieși, iubită, la fereastră.
 Ieși la fereastră, iubită,
 Cântecul meu s'ascuți,

Să-ți spui de unde începe iubirea :
 Dela ochi ea o pornește,
 Și la buze năvălește;
 Dela buze-ți pică 'n sân,
 Unde prinde rădăcini,
 Rădăcină de ar prinde,
 Iubirea nu are vindecare,
 Nu se mai vindecă iubirea,
Decât numai când omul moare.

(Col. Pericle Papahagi)

Observații. — 1. Toate aceste bucăți poetice exprimă fără desvoltări și fără gradatie sentimente serioase: jale dor, desădejde, necaz, speranță etc.; — și toate se cântă. Ele sunt toate de natură lirică, adică exprimă direct sentimentele aceluia sau acelor cari le-au compus. Sunt doine. Doina este o specie de poezie lirică specific românească.

2. Versul doinelor nu este totdeauna corecte de el păstrează cu regularitate doar accentul ritmic *fundamental* (cel din urmă).

E versul prin excelentu poporan (versul trohaic de opt silabe) a cărui schemă ritmică regularizată este:

— — | — — | — — | — — (—)

Unele doine sunt în versurile trohaic de 6 silabe:

— — | — — | — — (—)

II. Bocete.

15. Bocet din Bucovina.

Scoală-te, mămuță dragă,
 Căci e jale 'n casa 'ntreagă!
 Scoală-te de ne privește
 Și din gură ne grăește,
 Scoală-te, nu te 'ndura
 Pe copii a-i bucura.

Moartea vai! te-a amăgit
 Și de noi te-a despărțit!
 Ai pus fața la perete
 Ș'ai lăsat băeți și fete!
 Te-ai pus astăzi la pământ,
 Să nu simți nici leac de vânt!

Din a tale spâncenele
 Cum vor crește viorele!
 Din ai tăi dragi ochișori
 Au să crească dalbe flori;

Din guriță
 Tămâiță,
 Din mânuțe
 Flori albuțe,

Iar întregul trupușor
 Se va face lutișor!

Scoală-te și te trezește
 Și ograda ne 'nverzește,
 Mândră earbă să răsară,
 Ca în timp de primăvară!

Bată-te pustia lut,
 Mult ești negru și urît,
 Că mămuța te-a 'ndrăgit,
 Lăsând tot ce-a fost iubit
 Plâng și uși, plâng și ferești,
 Că de-acum nu mai trăești.

(Colecția Teodor I. Burada)

16. Bocet din Basarabia

Bucură-te mănăstire,
Că frumoasă floare-ți vine;
Da nu vine să 'nflorască,
Ci vine să vestejească.

Măicuța, când te-a făcut,
Strașnic bine i-a părut!
Când a fost la legănat,
Nu știu cin' te-a blestemat,
Pe măicuța de-ai lăsat.
Cărărușă la fântână —
Crește iarbă și sulcină;
Cărărușă la ocol —
Crește iarbă și mohor;
Cărărușă la vecini —
Crește iarbă și ciulini!
De-acum numele din casă,
Draga mea, are să-ți iasă;
De-acum numele din sat
Pentru noi s'a străinat.
Incotro eu m'oiu porni,
Ficuliță n'oiu găsi;
Incotro eu de m'aș duce,

Ficuliță n'oiu aduce:
Dimineața m'oiu scula,
Păsări mii oi u asculta,
Cântec dulce or cânta,
Pe Ficuliță or căta,
Florile or înflori,
Da puicuța-a putrezi.

Să te rogi la Dumnezeu
Și m'oiu mai ruga și eu,
Să te faci floare 'nsemnată
Să te cunosc vreodată;
Din fețișoara ta albă
Va crește frumoasă nalbă,
Și din ai tăi ochișori
Răsări-vor mândre flori;
Și de mândra ta guriță
Odrăsli-va peliniță
Și-or merge fețițele
La strâns pelinițele:
Eu pe-acestea le-oiu plivi
Și cu lacrimi le-oiu stropi.

(Colecția Teodor Burada).

Observație. — Aceste bucăți sunt tot de natură *lirică*; ele, în deosebire de doine, se cântă plângând și anume *numai* la *înmormântări*. Ele exprimă sentimentele de jale ale rudelor și prietenilor mortului. Se numesc *bocete*, și sunt scrise în aceeași formă ca și doinele.

III. Cântece (de lume).

17. Cântec din Ardeal

La fântâna din răzor
Sub umbră de pomișor,
Se 'ntâlnește dor cu dor
Și se iubesc până mor;
Iar din cei codri pustii
Vine dorul bădiții
La fântână se oprește,

Și sub pom se răcorește.
Mândra dorul și-l întreabă
De unde vii, bădiț dragă?
— Din lunca cu florile
Din codrul cu frunzele
Unde păscui mielele
Și iubii mândrețele.

(Iarnik & Bârseanul).

18. Răvaș de dragoste

Bădișor depărțișor,
Nu-mi trimete-atâta dor
Pe pârau și pe izvor!
Trimeti-mi mai puțin
Și vin, bade, tu cu el.
Vin bădiță când gândesc,
N'astepta să te doresc.

(Col. Bibicescu).

19. Cântecul Florichii

Frunză verde de ovăz
Floricea de pe șes,
Te-am îndrăgit după mers,
Că ți-e mersul legănat,
La inimă m'ai secăt!
Floricea, floare-albastră,
Răsărită 'n calea noastră,
'Nălțoară, subțire,
Tocmai de potriva mea.

Cărăușii te-or călca
Te-or călca și te-or strică,
La inimă m'or secă;
Floricea, floricea,
Vină pe inima mea
Lângă mine să 'nflorești,
De pas rău să te ferești,
Sufletul să-mi răcorești!

20. Cântecul sprâncenatei

La casa cu cruce 'naltă
 La mândruța sprâncenată,
 Merg lumea fermecată,
 Vinu-i bun, măsura-i mică,
 Beau voinicii de-l despică ;
 Cine de băut s'apucă
 Nu se 'ndură să se ducă.
 Cine trece se oprește,
 Bea vin bun, punga golește,
 Dimineața se căește,
 Și singur mereu gândește :
 Cine să poată să facă
 S'o vadă și să nu-i placă ?
 Din patru boi cu doi pleacă,
 Iar cine trece călare,
 Cheltuește tot ce are :
 Dacă n'are 'n buzunare,
 Pleacă cu șaua 'n spinare,
 Și strigă în gura mare :
 Bat'o crucea ursitoare,
 Carè m'a ursit pe mine,
 De-am venit aci la tine.

Observație. — Toate aceste bucăți poetice și altele de felul lor exprimă sentimente vesele, șagalnice și, de multe ori, sensuale. Ele se cântă ca și *doinel*e, dar cu deosebire, la prilejuri de petrecere. Sunt poezii lirice populare ce se numesc cântece de lume.

Au aceeași formă ca și *doinel*e și *bocetele*.

IV. Hori sau strigături

21. Strigături din Ardeal

Spune-mi puiul cucului
De umbletul badiului?
Că badiu-i om însemnat
Și n'are odihnă 'n sat,
Că odihna badiului

I-la cetina bradului;
Bradul e cu foaia deasă
Ține badiului ca 'n casă;
Că bradu-i cu foaia lungă
Ține badiului de umbră.

(Col. Călbează).

22

Cărărușa de pe deal
Ce vii bade-așa de rar?
Cărărușa de pe șes
Eu mândră-aș-veni mai des,

Dar când plec să vii la tine,
Strigă maica dupe mine,
Și când plec să vin la voi,
Mă strigă maica 'napoi.

(Col. Călbează).

23

Frunzuliță flori domnești
Păduriță 'naltă ești,
Bădișor departe ești
Dac'aș ști, că te-oi vedea,

Eu pădurea aș tăia,
N'aș lăsa creangă pe ea,
Nici cucului de cântat,
Nici mierliței de culcat.

(Col. Călbează)

24

Cucule, popă sârbesc,
Vino să mă spovedesc,
Că eu n'am multe păcate,
Numa-i un car jumătate.

25.

Vai de mine, ce să fac,
Care-mi place, eu nu-i plac,
Vai de mine, ce să fie
Cui plac eu, nu-mi place mie.

(Iarnik & Bârseanul)

Observații. — Aceste bucați poetice de natură veselă se *strigă* în vremea jocului de către unii flăcăi mai isteți, și au de scop să dea jocului mai multă mișcare și interes.

Unele din ele seamănă cu cântecele de lume, dar cele mai multe din ele sunt de natură *satirică*: strigătorul, prin strigătura lui, biciue cu gluma, cu aluziunea, cu ironia, pe unii sau alții dintre flăcăii și fetele, cari s'au făcut vinovați de ceva.

Poezia lirică poporană. — Caracteristica generală. — Sub acest nume înțelegem producțiuni poetice-poporane în versuri, serioase sau vesele, care se cântă, se plâng sau se strigă în deosebite ocaziuni și cari exprimă sentimentele personale ale celui ce cântă, plânge sau strigă. Ele sunt în genere scurte, fără desvoltări și complicații și mai cu seamă, spre deosebire de poezia lirică cultă, fără gradație. *S. Culini națiune.*

Felurile poeziei lirice poporane. — Poeziile lirice primitive românești sunt: 1) *Doinele* cari cuprind sentimente serioase și adânci; 2) *Bocetele*, cari exprimă sentimente jalnice și sunt mai mult plânse decât cântate; 3) *Cântecele de lume*, cari exprimă sentimente vesele și sensuale; și 4) *Horile sau strigăturile*, cari se strigă în în horă și au mai mult tendință satirică.

La acestea se adaugă speciile studiate în anul trecut: 5) *Cântecul de stea* (nu totdeauna însă); și 6) *Colindul* (uneori).

Istoric. — Cele mai însemnătate poezii lirice primitive se găsesc în „Colecția de poezii populare a lui G. Dem. Teodorescu și în colecțiile D-lor I. G. Bibicescu, Iarnik & Bârseanul, Enea Hodos, S. Mândrescu, etc.

Joan
Burcu

B. FORME DRAMATICE

Reprezentările de Vicleim

26. Vicleimul în Muntenia

(Bucata de mai jos este culeasă la 27 Decembre 1884, dela bucătarul Nae Roman, zis Papă-lână și Șerban Mușatu, fost soldat, ambii locuitori în Crucea-de-piatră în București).

PERSOANELE:

IROD ÎMPĂRAT îmbrăcat în mantie roșie, la gât și pe margini cu blană albă, încins cu sabie, pieptar de alamă, sub care se vede o tunică lungă, încrețită până peste genuchi; poartă în cap coroană cu colțuri; deși bătrân, vorbește răstit, cu fruntea încreșită și pe gânduri.

OFITERUL, OȘTAȘUL cel mai de încredere al lui Irod; el poartă costumul obișnuit și cunoscut al soldaților romani din epoca împăratului August.

TREI CRAI SAU MAGI, învesmântați în mantii lungi orientale, de culori diferite, cu săbii la coapsă și purtând pe cap coroane poleite, în patru sau cinci colțuri.

PRUNCUL, copil între 12 și 14 ani, îmbrăcat iarăși în mantie orientală, cu capul gol. Afară de acestea șase importante persoane, care au roluri active, trupa se mai compune din:

Două persoane purtând costumul ostașilor romani; ei merg și stau neconștient d'a dreapta și d'a stânga lui Irod, ținându-i pulpana mantiei și nepărăsindu-l niciodată.

PAIAȚA, îmbrăcată în haine strimte, cusute din petece de culori felurite și 'n cap c'o înaltă chivără conică, căreia i-s 'agață ca moț, o coadă de vulpe sau de iepure.

MOȘUL, cu mască la ochi, purtând barbă lănoasă, cu cojocul și căciula întoarse pe dos, iar în spate c'o mare cocoasă. Paiața ca și Moșul, sunt personagiile glumețe ale trupei.

CA AJUTOARE, fără costum sunt: un cântător cu clarineta, doi sau patru purtători de felinare, doi bărbați cari duc Vicleimul și păpușarul care poartă coșnița cu păpușile.

C'o jumătate de secol în urmă, figura la Vicleim un Ginere ș'o Mireasă, iar, de vre-o trei ani încoace, p'allocurea, s'a introdus un Turc sau Arab, nu însă cu vreun rol activ.

PARTEA I

IROD, CEI TREI CRAI, OFİTERUL

IROD, (de pe scaun)

Ofițer!

OFİTERUL

Porunca, prea 'nalte
Impărate!

IROD

Ce veste de rău ori de bine
Pot să aflu acum de la tine?

OFİTERUL

Prin streji și prin carauli
S'au prins trei oameni streini.

IROD

Ce spun că sunt? De unde vin
Și und 'se călătoresc?

OFİTERUL

Călări pe cai,
Sunt filosofi și crai
Din părțile răsăritului,
Și merg în țara Nazaretului
Să se 'nchine lui Hristos,
Ce se numește Mesia.

IRROD

Să mi-i aduci pe către trei,
Ca să vorbesc cu ei.

(Ofițerul iese și aduce pe cei trei
magi)

CRAII (cântă în cor)

O Iroade, împărate,
Te-a umplut de răutate
Zădărnicia lumească
Și zavistia domnească

GASPAR (către Irod)

Cinstea ne este prea mare
Să ne 'nfățișăm împărăției tale.

IROD

O voi, năluci pământești,
Cu chipurile crăești
Pe la noi ce căutați?
Și ați putut să călcați
Cu a voastră îndrăsnire
Puternica-mi stăpânire?

GASPAR

Ție, Doamne, prea vestite
Multe zile fericite.
Privind a noastre vestminte,
Ți-ai putea aduce-aminte
C 'avem oaste împărătească
Cu a ta să se 'ntâlnească;
Dar, în loc de oaste mare,
Am plecat ca fie-care
Dup 'o sfântă arătare.

IROD

Prin Ierusalim umblați,
Ce,—pe cine căutați?

GASPAR

Suntem trei Magi călători,
Crai ca frații iubitori:
Văi, coline neumblate,
Și păduri nedesfundate,

Pretutindenea călcăm
 Și de 'mpăratul 'ntrebăm,
 Din Persida am plecat,
 C'o stea ni-s'a arătat
 Pe cerul înseninat;
 Aicea cum am ajuns,
 Steaua 'n nori ni-s'a ascuns
 Și ne-a fost a ne plimba
 Și prin oraș a 'ntreba:
 „Unde s'a născut, zicând,
 „Un crai mare de curând“;
 Dar niște ostași d'ai tăi,
 Foarte răpitori și răi,
 Cu putere ne-a supus
 Și 'nainte ne-a adus.

IROD

V'aș mulțumi ca la frați
 Dac'ați vrea să-mi arătați
 Care de unde veniți,
 Pe nume cum vă numiți
 Și 'ncotro călătoriți.
 Ce craiu ești tu?

(lui Melchior)

MELCHIOR

Eu sunt craiul Melchior
 L'al Răsăritului cer:
 Pre stea, ce s'a arătat
 În naltul înseninat,
 Și din prooroci aflând
 Că se va naște curând
 Mare 'mpărat pe pământ,
 Am plecat ca să-l gădesc,
 Să mă 'nchin și să-i slujesc.

IROD (în sine)

Lasă, pas' la împăratul
Că i-oiu închina eu capul
C'un paloș cutezător
Și la soare sclipitor,
Care-o să vă 'nfioze
Și capul să i-l reteze...
Dar tu.... ce craiu mare ești?

VALTASAR

Eu sunt craiul Valtasar:
De la Persida-am pornit
Pre steaua ce s'a ivit
Și în prooroci citind
Că s'o naște pe pământ
Cel mai mare împărat,
Mesia mult așteptat,
Am plecat ca să-l gădesc,
Să-i duc daruri, să-i slujesc
Și să mă închin și eu
Ca unuia Dumnezeu.

IROD (în sine)

Lasă la nemernicul
C'am să-i închin eu capul
C'un paloș tremurător
Și la soare lucitor,
Ce-are să-l înfioze
Și capul să i-l reteze....
Dar tu, care te uiți rău
Privind la scaunul meu...
Ți-este rândul să vorbești:
Spune, ce craiu mare ești?

GASPAR

O, Iroade împărate,
Au vrei tu acestea toate
Să le-afli și de la mine?

IROD

Negreșit, și de la tine!

GASPAR

De mă vei lua cu-asprime,
Nimic n'aflați de la mine;
Blând dacă te vei purta,
Atunci vei putea afla.

IROD

Fie atunci pe voia ta.

GASPAR

Sunt patruzeci ani mai bine
De când mă numesc, ca tine;
Crai și filosofi, să știi,
Feciori de domni să ne ții,
De domni și de împărați
Cu coroană 'ncununăți.

IROD

De domni și de împărați?
Dar atunci... ce căutați
Tot umblând prin țări streine
Făr' de oaste pân' la mine?

GASPAR

Ieremia ne-a trimes.
Din scripturi am înțeles
C'o să nască pe pământ
Impăratul nou și sfânt;
D'o stea ne călăuzim
Pe Hristos să dovedim,
Lumii să-l propăvăduim.

IROD

Scripturi și proorocii...
Dar tu de unde le știi?

GASPAR

Din știința lui Valham,
Strămoșul lui Abraham!

IROD

Și ce spune că va fi?

GASPAR

Ce va fi se va 'nplini!
Din Iacob se va ivi!
Și ca stea va străluci
Unul din Israeliteni,
Să sdrobească pe Viteni.

IROD

Dar cine va cuteza
„Unul din Israeliteni“,
Capul a le sfărâma
Puternicilor Viteni?

GASPAR

Dânsul, domnul domnilor,
Dânsul, craiul crailor,
'Mpăratu, 'mpăraților,
Va veni și va putea
Capul a le sfărâma.
Nu cumva ești tu oare,
Din Viteni vreun boier mare?

IROD

Da, așa precum grăești;
Dar tu... ce craiu mare ești?

GASPAR

Eu țin frânele crăiei
In părțile Arăpiei;
Craiul Gaspar mă numesc
Și ca un craiu eu vorbesc,

Dar tu, nu te 'nvredințești
Să spui ce craiu mare ești?

(Pune mâna la sabie)

IROD (scotând sabia)

Răi barbari din Răsărit,
De aceea mi-ați venit,
Ca, prin astfel de cuvinte,
Să ispitiți p'un părinte?
Nu vedeți, nerușinați,
Cât o să vă defăimați?...
Al meu nume când l-aude
Pasărea în nori s'ascunde!
Eu sunt Irod împărat:
Pe cal am încălicat,
Paloș în mân'am luat,
In Vicleim am intrat
Și din picior când am dat
Pământul s'a tremurat...,

(Trupa execută cu picioarele răpitoare care imitează
cutremurul pământului).

In Vihleim am intrat,
Paisprezece mii am tăiat:
Pân la paisprezece mii,
Tot prunci, mărunței copii,
De doi ani și mai în jos
Impreună cu Hristos...
Deci, la ce-l mai căutați
Să-i slujiți și să 'nchinați?
Iată noul împărat:
Paloșu-mi cel încruntat!

MELHIOR

Astronome Valtasare,
Varsă din cer foc și sare

Cu catran și cu pucioasă,
Pe acest tiran să-l arză,
Ca 'n Hristos și el să crează,
Să-l vedem că se botează.

VALTASAR

Vrăjitorii toți se 'nchină
La o stea ce dă lumină,
Numai tu nu, idolatre,
Ticălosule 'mpărate,
Nu te temi că te vor bate
Ale tale lungi păcate,
Și făr' de legile-ți toate?
Poruncind planitelor,¹⁾
Mai ales comitelor,²⁾
Domnia ți-or pârjoli,
Palaturi ți-or pustii
Praf și pulbere c'or fi...

IROD

Răi și barbari făr de minte,
Mă ispitiți prin cuvinte
Când v'aș putea fi părinte?
Voi așa mă defăimați...
De loc nu vă rușinați?
De pedeapsă nu visați,
Că eu pot să dau porunci
Ca să fiți supuși la munci?

GASPAR

O iroade prea vestite,
A ne pune la ispite
Nu ne vorbi de porunci
C'o să ne supui la munci:

¹⁾ Planete.

²⁾ Comete.

Când o fi pe vitejie,
Și noi avem o urgie!

IROD

Ofițer!

OFIȚERUL

Poruncă, prea înalte
Impărate!

IROD

Ia pe acești trei Magi
Și 'n temniță să-i bagi
Și la muncă să-i ții
Pân' or peri de vii:

GASPAR (îngenunchind)

O tu, cerescule părinte,
Care în cer ai locuințe,
Ascult' ale noastre cuvinte.
Cum de ai așa răbdare
Pentru un cutezător mare,
Om fără de socotință
Și umplut de necredință?
Trimete peste el tunet,
Peste 'mpărăția lui trăsnet,
Catran, smoală și puciosă,
Palatul ca să i-l arză,
În Hristos și el să crează:
Dă peste el ciumă și raie
Opt ani să se caute cu leșie,
Și să nu se mai lecuiască
Fără de legea creștinească.

(Un sgomot oarecare figurează efectul în precauțiunile ce rostise craii).

IROD (afectat)

Fraților să dați iertare,
Că am fost în turburare,
Căci în cugete curate,
Acuma vă dau dreptate.

GASPAR

Atuncea, o împărate,
La toți să fie iertate!

IROD

Pornind, mergeți de l aflați,
Și, viind mă 'nștiințați,
Să merg să mă 'nchin și eu
Ca unuia Dumnezeu!

GASPAR

O Iroade împărate,
Noi credem că nu se poate
Să se 'ntâmples vreodată
Să ai inimă curată.

IROD

Porniți, mergeți de-l aflați
Și 'ntorcând mă 'nștiințați
Să merg să mă 'nchin și eu
Ca unuia Dumnezeu.

GASPAR (între sine)

Umbli cu firi retoricești,
Trei fețe de crai să amăgești,
Tu umbli cu lingușeli
Trei fețe de crai să 'nșeli.

CRAII (pleacă cântând)

O tiranul, Crud Irod,
Intră 'n blestem de Norod,

Ne fiind el bucuros
De nașterea lui Hristos

TRUPA (cântă în cor)

Craii dacă au plecat,
Steaua li s'a arătat,
Și a mers până a stătut
Und' era pruncul născut.
Și cu toți s'au bucurat
Pe Hristos dacă au aflat
Cu daruri s'a bucurat
Ca la un mare împărat.

CRAII (pleacă cântând)

O doamne, împărat sfinte,
Primește a noastră cinste;
Te rugăm ca să primești
Dela noi daruri cerești;
Aur, smirnă și tămâie
De pomenire să fie,
La tot neamul creștinesc
Și 'n poporul Românesc.

TRUPA (continuând)

Și 'napoi dac' au purces,
Pre altă cale au mers,
Precum le-a fost lor și zis
Ingerul noaptea în vis.

PARTEA II

IROD, OFİTERUL, PRUNCUL, SLUJITORI

IROD

~~Ofiter~~

PRUNCUL

Va avea.

IROD

Pre cine ?

PRUNCUL

Mai întâiu pre tine,
Al doilea pe sadukei,
Pe cărturari și farisei.

IROD

Deci eu sunt unul dintre ei !
Și aști oameni l'-or vătăma
Pe Mesia întru ceva ?

PRUNCUL

Lui Kesar l-or împotrivi,
Pe crucea 'naltă l-or răstigni.

IROD

Și mult va sta el spânzurat
Pe crucea 'naltă de 'mpărat ?

PRUNCUL

Ba nu, că pronia cerească
In altfel o să făptuiască:
Iosif cu Nicodim frumos
Trupul dumnezeiesc vor da jos;
In giulgiuri il vor înfășa,
In mare mormânt l-or așeza
Și piatră vor pecetlui
Și cu ostași il vor păzi

IROD

Și va fi el mult stătător
Acolo, ca un muritor ?

PRUNCUL

A treia zi va învia,
La ceruri se va 'nălța,
D'a dreapta Tatălui va sta
Și vii și morți vor judeca,
Iar mare împărăția sa
In veci sfârșit nu va avea

IROD

Ba da, ba da!

PRUNCUL

Nu va avea!

IROD (supărat)

Ba da, îți zic!

PRUNCUL

Nu va avea!

IROD (ucigându-l)

Luați de din 'naintea mea
Pe pruncul cel nerușinat,
Care 'ntr'atât m'a turburat!

TRUPA (cântând)

O Iroade împărate,
Te-au umplut de răutate
Zădărnicia lumească
Și zavistia domnească.

IROD (ingenuchiând)

O zei ai zeilor,
Ai cărturarilor,

Ai sadukeilor
 Ş'ai fariseilor,
 Precum v'am cinstit
 Şi v'am omenit
 Aşa vă voi cinsti
 Şi vă voi omeni.
 Eu prin voi am crezut
 Că steaua, care s'a văzut,
 Pe capul meu s'a oprit
 Şi sceptrul mi l'a 'ntărit,
 Dar ea s'a oprit pe capul
 Lui Hristos Nazareteanul
 O Iroade, Iroade,
 Fălosule împărate,
 Ai ajuns ciuca blestemului
 Uriciunea pământului,
 Trei crai îţi veniră,
 Toţi te necinstiră,
 În faţă te batjocoriră,
 Iar după ei un blestemat
 De prunc neruşinat!...
 O zei ai zeilor
 Ai cărturarilor,
 Ai sandukeilor
 Ş'ai fariseilor.

OFITERUL

Poruncă, prea Inalte
 Împărate.

IROD

Acum să pleci după cătat
 Şi-mi ad'un prunc nevinovat,
 De şapte ani şi mai în jos,
 Prin el să aflu de Hristos.

OFIȚERUL

Am înțeles, prea înalte
Impărate.

TRUPA (cântând)

In orașul Vitleem
Veniți cu toți să vedem
Că astăzi ni s'a născut
Domnul cel făr' de 'nceput,
Și astăzi ni-s'a umplut
Proorocia de demult
Că se va nșate Hristos,
Mesia, cap laminos,
Din fecioara Maria,
Din neamul lui Avraam,
Din sămânța lui David,
Din duhul sfânt zămislit.
Trei crai de la răsărit
La 'nchinare i-au venit,
Daruri scumpe aducând :
Și cătră Hristos cântând:
„Culcă-te, 'mpărat ceresc,
„In salaș dobitocesc;
„Te culcă pre fân uscat
„De îngeri înconjurat,
„Care te vor lăuda
„Și mărire îți vor da:
„Slavă întru cei de sus
„Și jos pace, pace pân' l'apus.

(Ofițerul aduce pe prunc, care îngenuchiă înaintea lui Irod, lipindu-și palmele în dreptul pieptului).

OFIȚERUL

Mă 'nchin la înaltul 'mpărat
Cu slujba care mi-a dat.

IROD (pruncului)

O tu, prunc nevinovat
Care gura-ți la minciuni
Nici că ai întrebuințat,
De-mi vei ascunde ceva,
Paloșul meu încruntat
Din sânge îți va gusta.
Știi tu să-mi spui cu folos
De Mesia, zis Hristos?

PRUNCUL

Știu multe și de toate,
Prea 'nalte împărate!

IROD

Din cine se va naște?

PRUNCUL

Din Maria fecioară!

IROD

Cât va trăi pe pământ?

PRUNCUL

Treizeci și trei de ani:
La treizeci când o sta
Dela Ioan Botezătorul se va boteza
Lumea de păcat va curăța.

IROD

Avea-va voitori de bine?

PRUNCUL

Va avea.

IROD

Pre cine?

PRUNCUL

Pre cei patru evangheliști.

IROD

Ai putea tu ști
Cum se vor numi ?

PRUNCUL

Matei, Marcu
Luca și Ioan.

IROD

Voitori de rău va avea ?
Paisprezece mii
De mărunți copii
Voiu să-i mai jertfesc de vii,
Să-mi vedeți paloșul spălat
În sângele lor cei spurcat.
A Vavilonului împărăție
A luat pe Jidovi în robie
Și la cuptoare tot ardea,
În ele pe coconi băga;
Când în Egipt au fost robiți,
Cu rane grele chinuiți,
Poruncă iar s'a hotărit
Și pe copii i-au omorît;
Așa și voi să mă 'ntăriți
Și paloșul să-l sprijiniți,
Ca din sămânța jidovească
Vreun Mesia să nu mai iasă.

(Colecția G. Dem. Teodorescu)

Observație. — Această bucată este o variantă tradițională, dintre multe altele care se obișnuiesc a se recita și juca pe la casele oamenilor în Sărbătorile Crăciunului (25 Dech.—9 Ianuarie), de către copii costumați și reprezentând deosebitele personaje despre care se vorbește aci. Este *Vicleimul* sau *Irozii*.

Poezia dramatică primitivă. — *Caracterizare generală.* — Se înțelege sub acest nume diferite producțiuni poporane în versuri, uneori amorfe, care păstrate de tradi-

țiune și modificate mai mult sau mai puțin de împrejurări, cuprind un sâmbure de acțiune, ce se poate mai mult sau mai puțin *reprezenta* în anume împrejurări.

Felurile de poezie dramatică primitivă românească.—În literatura populară română avem următoarele feluri de poezie dramatică primitivă: 1) *Vicleimul*, care cuprinde o acțiune serioasă în legătură cu evenimentele petrecute la Nașterea Mântuitorului; și 2) *Jocul păpușilor*, care cuprinde o acțiune comică, de multe ori indecentă și totdeauna vulgară, reprezentată cu ajutorul păpușilor (marionetelor), în care se ia în bătaie de joc de obicei streinii ce trăesc în țară, femeile ușoare și chiar preoții. Păpușile se joacă după Vicleim. La aceste specii de poezie dramatică primitivă se mai poate adăoga speciile studiate în anul trecut: 3) *Plugușorul* și 4) *Orația de nuntă*.

Istoric.—Cele mai complete producțiuni de acest fel se găsesc adunate în marea și cunoscuta colecție a lui *G. Dem. Teodorescu*.

1361
PARTEA A DOUA

LITERATURA CULTĂ

I

LITERATURA CULTĂ

I. POEZIA LIRICA

1. PASTELUL

27. MALUL SIRETULUI

de V. Alecsandri.¹⁾

pastel

Aburii ușori ai nopții ca fantasme se ridică
Și, plutind de-asupra luncii, printre ramuri se despică;
Râul luciu se 'ncovoiaie sub copaci, ca un balaur
Ce, în raza dimineții, mișcă solzii lui de aur.

¹⁾ *Alecsandri* (1821—1890) și-a început cariera poetică inspirându-se din producțiunile poporului, publicând *Doine* cu subiecte din popor și în formă populară. Aci vedem pe haiduc, ca Român aprins de stea libertății, a dreptății și a frăției, cu suflet nobil și generos, precum și obiceiuri și superstiții interesante de-ale poporului. Odată cu acestea, publică „*Lăcrămioarele*“, care cuprind poezii lirice sentimentale mai puțin izbutite. Din acestea fac parte „Dedicatie“ care e cunoscută și devenită populară sub numele de „Steluța“.

Mai târziu apar „*Mărgăritărelele*“, în care se vede tinerețe în simțiri, dar și superficialitate, lucru ce se dă pe față și prin prea mare dragoste a poetului pentru cuvinte desmierdătoare.

Cele mai frumoase poezii ale sale sunt însă „*Pastelurile*“, în care într-o limbă simplă și fermecătoare, ne arată cu o caldă vioiciune și cu liniștită fericire, deosebite tablouri ale frumoasei naturi din țara noastră.

Eu mă duc în faptul zilei, mă așez pe malu-i verde
 Și privesc cum curge apa și la cotituri se pierde,
 Cum se schimbă 'n vălurile pe prundișul lunecos,
 Cum adoarme la bulboace, săpând malul nisipos;

Mai toată viața sa de scriitor el și-o închină Patriei, și ia parte, și ca om politic, la mai toate faptele importante ale istoriei contemporane.

Nevoit să se exileze la 1848, el plânge această nespărtire în versuri duioase:

Cine știe, cine știe
 Dacă 'mpins d'al soartei vânt
 M'oiu întoarce 'n veselie,
 Să sărut al tău pământ?

La 1856, când și Muntenii, și Moldovenii, ardeau de dorința de a alcătui o singură țară, el traduse în versuri acest sentiment general, prin „Hora unirii“:

Hai să dăm mână cu mână
 Cei cu inimă română,
 Să 'nvărtim hora frăției
 Pe pământul României!

După ce în „*Legende*“ cântase cu multă simțire gloria trecută („Dumbrava Roșie“, „Dan, căpitan de plaiu“), și cu multă imaginație unele legende și basme populare („Legenda ciocârliei“, „Legenda rândunicii“, „Grui-Sânger“, Noaptea albă, etc.), el cântă în „*Ostașii noștri*“ gloria soldaților Români, care, prin sângele vărsat pe câmpiile Bulgariei, asigurară independența României.

Alecsandri a pășit pe calea publicității într-o epocă în care poezia devenise o necesitate socială și era încurajată. El însă aducea o notă nouă: aducea, pe lângă sinceritatea simțirii, o formă plină de farmec, cuvinte sugestive, potrivite cu ideile, și mai presus de toate, o limbă curată, mare lucru pentru acel timp, în care neologismele și barbarismele franceze, italiene și cu deosebire latine erau în mare cinste.

Toată poezia lui este reflexul vieții și caracterul său. Fericit în viață, cunoscând mizeria și nevoile numai de departe, vesel din fire, el a transmis operelor sale acea veselie care te încântă, aceea tinerete și fericire care fac din ele un adevărat tezaur pentru literatura educativă. De aci nu urmează însă că e lipsit de energie, că e fără entusiasm și fără adâncime: „Groza“, „Pahod n'a Sibir“ ș. a. dovedesc contrariul.

Când o salcie pletoasă lin pe baltă se coboară,
 Când o mreană saltă 'n aer dup' o vespe sprinteasă,
 Când sălbaticile rațe se abat din sberul lor,
 Bătând apă 'ntunecată de un nour trecător,

Și gândirea mea furată se tot duce 'ncet la vale
 Cu cel râu care 'n veci curge făr' a se opri din cale.
 Lunca 'n juru-ni clocotește! O șopârlă de smarald
 Cată țintă lung la mine părăsind nisipul cald.

Observație.— În această poezie poetul își exprimă sentimentul de fericire senină cu ajutorul unui tablou din natură.—Frumusețea ei stă în faptul că, spre a-și exprima sentimentul său, poetul n'are nevoie să modifice culorile cu care i se prezintă tabloul, ci caută să le reprezintă cât mai credincios.—E un *pastel*.

X 28. NOAPTE DE VARĂ

de G. Coșbuc

Zările de farmec pline,
 Strălucesc în luminiș!
 Sboară mierlele 'n tufiș,
 Și din codri noaptea vine
 Pe furiș.

Care cu poveri de muncă
 Vin încet și scârțâind:
 Turmele se-aud mugind,
 Și flăcăii vin pe luncă
 Hăulind.

Cu cofița pe 'ndelete,
 Vin neveste dela râu
 Și, cu poala prinsă 'n brâu,
 Vin cântând în stoluri fete
 Dela grâu.

Dela gârlă 'n pâlcuri dese
 Sgomotoși copiii vin;
 Satul e de vuet plin;
 Fumul alb a lene iese
 Din cămin.

Dar din ce în ce s'alină
 Toate sgomotele 'n sat,
 Muncitorii s'au culcat;
 Liniștea-i acum deplină
 Și-a 'nnoptat.

Focul e 'nvelit pe vatră,
 Iar opaițele-au murit;
 Și, prin satul adormit,
 Doar vr'un câne 'n somn mai latră
 Răgușit.

Iat'o! Plină, despre munte,
 Iese luna din brădet
 Și se 'nalță 'ncet-încet,
 Gânditoare, ca o frunte
 De poet.

Ca un glas domol de clopot,
 Sună codrii mari de brad;
 Ritmic valurile cad,
 Cum se sbate 'n dulce ropot
 Apa 'n vad.

Dintr'un timp și vântul tace;
 Satul doarme ca 'n mormânt —
 Totu-i plin de duhul sfânt:
 Liniște 'n văzduh, și pace
 Pe pământ.

Numai dorul mai colindă,
 Dorul tânăr și pribeag,
 Tainic se 'ntâlnește în prag,
 Dor cu dor să se cuprindă,
 Drag cu drag.

Observație.— Poetul își exprimă în acest pastel liniștea fermecătoare ce simte în fața naturii, și anume cu ajutorul unei serii de tablouri cari constituie un eveniment natural: noaptea de vară. Frumusețea lui stă în faptul că poetul exprimându-și admirabil acest sentiment, rămâne totuși cu desăvârșire credincios naturii pe care o zugrăvește. Este iarăși un postel.

2. IDILA

29. SAN-MARINA

de D. Bolintineanu

I.

San-Marina astăzi are
 Sărbătore de păstori,
 O serbare
 De plecare
 La Vardar, ce cură 'n mare
 Alergând pe pat de flori.

Se întinde masă dalbă
 Pe un plaiu, lângă cătun,
 Cu smântână
 Dela stână,
 Cu faguri de miere albă
 Și cu vin dela Zeitun.

Dintr'o mână 'n altă mână
 Cupa 'mpresurată 'n flori
 Trece plină;
 Toți închină
 Pentru țara lor română,
 Pentru turme și păstori.

Și unchieși cu albe plete
 Cei d'întâi la masă 'nchin;
 Hora pasă
 Lângă masă
 De flăcăi și june fete
 Cu păr negru, și alb sân.

Fluere și cu cavale
 Sună vesele cântări;
 Lângă mese
 Cete dese
 De copii se joc' pe vale
 Ca 'ntr'un vis de desfătări.

II

Preoți binecuvintează.
 Și atunci toți s'au mișcat
 De plecare
 Către mare;
 Turmele 'naintează,
 Toți cu totul le-au urmat.

Caii poartă în spinare
 Corturi, paturi, așternut:
 Toată casa,
 Toată masa
 Și veștmine de 'mbrăcare
 Și întregul lor avut.

Mumele în glugi, pe spate,
 Poartă prunci cu păr bălaiu
 Sau mioare
 Lângezioare;
 Clopotele legănate
 Sună depărtat pe plaiu.

Turma beagă, câinii latră,
 Căii nechează ușor:
 Mai departe,
 La o parte

Sub o măgură de piatră,
 Cântă 'n fluer un păstor.

Și pe cale mic și mare
 Se opresc, cătând spre sat
 Cu plăcere
 Și durere,
 Și-i trimite fiecare
 Înc'un dulce sărutat.

Seara vine, și păstorii
 La pârâu toți se opresc;
 Și fac focuri
 Și fac jocuri
 Pân' ce visele-aurorii
 Peste geana lor plutesc.

III

Astfel își petrec ei viața
 De străini neatârnați,
 Ca cocorii
 Și ca nori,
 Când pe câmpuri de verdeață,
 Când pe munții cei înalți

Observație. — În această poezie, poetul *Bolintineanu* exprimă sentimentul său de admirație pentru viața liberă păstorală a Ro-

mânilor Macedoneni descriindu-ne felul cum ei își parăsesc casele în munți și pleacă la câmp cu oile. Este o poezie lirică pastorală: o *idilă*.

30. CANTECUL NUNȚII ÎN CASTORIA

de D. Bolintineanu

Danțurile să 'nceteze
Pân' l'ai zilei trandafiri,
Orele să se păstreze
Numai pentru junii miri!
Zilele sunt ale noastre,
Noptile sunt ale lor;
Plecați dar frunțile voastre
Celui mai curat amor.
Să se verse dulci parfumuri
În cămara de misteri
Crinul, roza să 'ncunune
Patul dulcilor plăceri,
Căci o roză mult mai dulce
Căci un crin mult mai cochet
Grațiile vor aduce
Să 'mpletească un buchet.
Luptă dragă o să fie
Mirele, învingător,
Va fi 'nvins cu bucurie....
Luna se ascunde 'nor.

Vino, rumenă mireasă,
Pân' ce zorile nu vin!
Arde fața ei frumoasă!
Tremură frumosu-i sân!
Mumai ei o desvălește,¹⁾
Fața ei a rumenit,
Și de ciudă că roșește
Și mai mult ea a roșit.
Cum o roză de iubire,
Sub al serii vânt iubit,
Tremură de fericire,
Astfel ea a răsărit.
Cu roșunda-i albă mână
Învălește fața sa
Unde trandafirii 'ngână
Cea mai dragălușă nea.
Însă iată se arată
Al ei mire sficios;
Amândoi roșesc deodată,
Tac și lasă ochii 'njos.

Observație.—Ca să întrupeze farmecul ce-i inspiră evenimentele patriarhale ale vieții de țară, Bolintineanu ne descrie în această poezie simțirile gingașe ale unei mirese armâne, în seara nunții.— Este iarăși o *idilă*.

¹⁾ În Macedonia, un zăbranic acopere fața miresei până în seara de nuntă.

31. PĂSTORIȚA

de G. Coșbuc

Umbre mari răsar pe cale;
 Ziua moare după culmi —
 De pe coastă, pe sub ulmi
 Se scoboară mieii 'n vale.
 Obosit și blând popor!
 Și, cântând, pășește-agale
 O copilă 'n urma lor.

„Noapte bună, soare sfânt,
 Până mâne! Noapte bună!
 Mâne iar vom fi 'mpreună,
 Tu să râzi, și eu să cânt.
 Mâne până 'n zori te scoală
 Adă flori de-argint în poală
 Și le-așterne pe pământ“.

Și, murind, întinerește
 Soarele de dragul ei,
 Și-o cunună de schintei
 El prin păr i le 'mpletește:
 Mâne dacă n'oiu veni,
 Păru 'n apă ți-l privește,
 Dor de mine de-ți va fi!“

Și-i va fi de soare dor —
 Mâne blonda păstoriță,
 Despletind a ei cosiță
 Toată ziua la izvor
 Va privi cu drag la plete
 Pline de-aur ce i-l dete
 Soarele ascuns sub nor.

Observație.—In această poezie, poetul își exprimă sentimentul de liniștită și fermecată admirație pentru viața de la țară, descriindu-ne o scenă poetică pe care și-o închipue că se întâmplă între o pastoriță și soare.—E o *idilă*.

32. PE LÂNGĂ BOI

de V. Alecsandri

Coșbuc

Pocnind din biciu pe lângă boi,
 In zori de zi el a trecut
 Cu plugul pe la noi;
 Și de pe biciu l-am cunoscut,
 Și, cum țeseam, nici n'am stiut
 Cum am sărit și m'am sbătut
 Să ies de la răsboiu.

Și-atâta tort mi-am încălцит
 Și 'n graba mare—am spart un geam,
 Știu eu ce mi-a venit!
 Am cap, dar par-că nu-l mai am—
 Ce-aveam să-i spui? Nimic n'aveam,
 Dar era 'n zori, și eu voiam
 Să 'ntreb cum a dormit.

Și vezi așa-i el, nu știu cum
 M'a prins de braț și m'a cuprins
 Să mă sarute 'n drum;
 Dar eu din brațe-i m'am desprins
 Și l-am certat și l-am împins,
 Dar n'am făcut cu dinadins,
 Și rău ce-mi pare-acum!

O, nu mi-e că mi-am sângerat.
 La prag, piciorul într'un cuiu,
 Da mi-e că e păcat!
 Om bun ca dânsul nimeni nu-i
 Și pentru o vorbă rea ce-i spui
 El toată ziulica lui
 Muncește supărat.

Observație.—Poetul își exprima în această idilă farmecul ce simte față de viața primitivă și naivă de la țară, arătându-ne ce se petrece în sufletul unei fete de țară îndrăgostite.

33. IN MIEZUL VERII

de G. Coșbuc.

O fașie nesfârșită
 Dintr'o pânză pare calea,
 Printre holde rătăcită.
 Toată culmea-i adormită,
 Toată valea.

Liniştea-i deplin stăpână
 Peste câmpii arşi de soare,
 Lunca-i goală; la fântână
 E pustiu; şi nu se'ngână
 Nici o boare.

Numai zumzetul de-albine,
 Fără 'ncepere şi-adaos,
 Curge 'ntr'una, par'că vine
 Din adâncul firii pline
 De repaos.

Şi cât vezi în depărtare
 Viu nimic nu se iveşte...
 Iată însă colo 'n zare
 Mişcător un punct răsare
 Şi tot creşte,

Poate-i vreun bătut de soartă,
 Care-aleargă pe câmpie
 Intr'atâta lume moartă!
 Dor îl mână, griji îl poartă,
 Domnul ştie.

Poţi acum să-l vezi mai bine
 E femeie, o sarmană,
 Strâns la piept un scutec ţine
 Un copil! şi 'n sârg ea vine,
 Vine 'n goană.

De călduri dogoritoare,
 Foc aprins îi arde chipul;
 Un cuptor e roşul soare,
 Şi cărbune sub picioare
 E nisipul.

Ea ajunge la fântână.
 Jos pe-o pajiște săracă
 Pune-odorul ei. Din mână,
 Saltă cumpăna bătrână
 Și se pleacă.

Scârțâind din nou ea crește;
 Mama toarnă cu tot zorul
 Apă 'n pumni, apoi grăbește
 La copil și-i răcorește
 Obrăjorul.

Bea apoi și ea pe fugă,
 Merge iarăși după asta
 La copil și-i dă să sugă;
 Frânt'asa pe-o buturugă
 Stă nevasta.

Și e liniște pe dealuri
 Ca 'ntr'o mănăstire arsă:
 Dorm și-arinii de pe dealuri
 Și căldura valuri—valuri
 Se revarsă.

Niciun nor văzduhul n'are
 Foc sub el să mai ascunză!
 Nicio pasăre n'apare
 Nu se mișcă 'n larga zare
 Nicio frunză.

Singur vântul colo, iată,
 Adormise la răcoare
 Sub o salcie plecată.
 Somnoros în sus el cată
 Cătră soare.

Mai e mult! Și, ca să fie
 Scurtă vremea până pleacă,
 El se uită pe câmpie,
 Fluera și nu mai știe
 Ce să facă.

Dar deodată se oprește;
 Peste ochi își pune-o mână
 Și, zâmbind copilărește,
 Curios și lung privește
 Spre fântână.

Observații.—In această poezie, pastel dar mai mult idilă, în acelaș timp, poetul își exprimă farmecul ce simte față de viața de la țară, descriindu-ne, încadrată într'un tablou din natură, o scenă de viață primitivă.

3. ELEGIA

4. MIEZUL NOPTII

de Gr. Alexandrescu ¹⁾

Aici p 'aste ruine cu mândre suvenire,
 Privesc cum orizontul se umple de făclii,
 Cum luna în tăcere s 'arată să inspire
 Gândiri religioase l'ai lui Apolon fii.

¹⁾ Gr. Alexandrescu. (1812—1885), pe lângă alte feluri de poezii de-o mare valoare, ne-a lăsat și un însemnat număr de poezii lirice, dintre care unele sunt inferioare și ca fond poetic și ca formă, pe când altele se disting printr'o simțire puternică, exprimată într'un mod plastic, având însă pe ici pe colo versificația cam neîngrijită, mai cu seamă în privința ritmului. El simte adâncă durere pentru durerile omenirii și vrea s'o vază fericită, dorește ca tirania să înceteze și libertatea să se întinză la toți („Anul 1840“). Alexandrescu simte și frumusețea trecutului nostru istoric și-l cântă în mod măreț („Mircea la Cozia“, „Răsăritul lunii la Tismana“). Cu toate acestea, uneori se arată sceptic și arată că adesea ceea ce noi lăudăm ca „virtute“ izvorăște din „patimi“ („Meditație“).

Când tot doarme 'n natură, când tot e liniștire,
 Când nu mai e mișcare în lumea celor vii,
 Deșteaptă priveghează a mea tristă gândire,
 Precum o piramidă se 'nălță în pustii.

Ai mei ochi se preumblă pe dealuri, pe câmpie,
 Al meu suflet se 'nălță pe aripi de-un foc sfânt,
 În sboru-i se ridică la poarta de vecie,
 Căci nici o legătură nu are pe pământ.

Speranța mea din lume de moarte se precurmă,
 Trecu ea precum trece un fulger printr'un nor,
 S'a șters precum se șterge a vulturului urmă,
 Când spintecă văzduhul în falnicul său sbor.

De când pierdui părinții trei ierni întregi trecură,
 Trei ierni, căci după ierne viața-mi socotesc,
 Căci zilele-mi ca iarna de viscoloase-mi fură,
 Copaciu din miezul iernii ce vânturi îl clătesc.

Frumoasa primăvară, acum se grăbește
 La caru-i să înhame pe zefirii ușori;
 Pășește, și pe urmă-i verdeața se ivește
 Și cerul se desbracă de viforoșii nori.

Zefirul printre frunze, misterios suspină.
 E limpede—orizonul, și cerul luminos;
 A rândurilor șoptă... dar unda lor e lună,
 Iar sufletu-mi e 'n valuri, n'am soare seninos.

Căci închinat durerii, amara mea vieță,
 De-atunci e pentru mine nisip neroditor,
 Ce vara îl usucă, ce iarna îl îngheață,
 Pe care flori nu află sărmanul călător.

Lăsat strein în lume, lipsit de or'ce bine,
 Văzând că nu-mi rămâne nimica pe pământ,
 Văzând zilele mele de suferințe pline,
 Puiu mâna pe-a mea frunte și caut un mormânt.

Puțină vreme încă și glașu-mi se va stinge
 Și inima-mi de-a bate în pieptu-mi va 'nceta!
 Atunci fără 'ndoială eu soarta voiu învinge,
 Și-a vieții taină în moarte voiu afla.

Observație.—In această poezie lirică, *Gr. Alexandrescu* își exprimă durerea intimă sufletească, pentru că i-a murit părinții și se simte singur pe lume. E o *elegie*.

35. O NOAPTE PE RUINELE TÂRGOVIȘTEI ¹⁾.

Soarele peste dealuri mai luminează încă,
 Razele-i rubinoase, anunță-al lui apus
 Și seara, pânditoare sub fiecare stâncă,
 Și'ntinde—a sale umbre cutezătoare 'n sus,

¹⁾ *Ioan Rădulescu* care, ca școlar și-a luat numele de *Heliade*, iar ca scriitor și om de cultură, a fost numit „părintele literaturii române” — s'a născut la 1802 în Târgoviște. A învățat la școala lui Lazăr de la Sf. Sava, unde deveni însuși profesor; a simplificat ortografia chirilică, publicând vestita *Gramatică* (1818) și a publicat prima gazetă românească „Curierul românesc” (1829).

A lucrat mult pentru literatură mai cu seamă prin revista literară „Curierul” de ambele sexe (1836) și a contribuit la împănținerea teatrului. A tradus multe cărți didactice și lucrări poetice cu deosebire de *Lamartine* și *Torquato Tasso*, și s'a încercat în foarte multe genuri literare: poezie, critică, filologie, istorie, ziaristică. Prins de valorile politice, el deveni unul din factorii Revoluției din 1848. Revoluția căzând, *Heliade* fu nevoit să emigreze în Transilvania, apoi în Franța, de unde mai târziu trecu în Turcia. Luptă contra Domnului străin dar fără ecou, luă parte la Constituanta din 1866. Fu unul din membrii fondatori ai Aca-

2

Al serii vânt adie și frunza 'nfiorează,
 Seninul varsă roua, verdeața re'nviind,
 Ca o cunună dealuri câmpia 'ncoronează
 Și râul pe-a lui cale șoptește șerpuiind.

3

Pe a dealului sprânceană, pe fruntea lui răpoasă
 O veche cetățuie, focar religios,
 Conservă suvenirea de-o noapte sângeroasă
 Ce mișcă—a mele patimi în sânu-mi dureros,

4

În sufletul meu astfel se 'nalță a mea credință,
 Pe, a patimelor răpă ca monument s'a pus
 Și-mi ține șovăinda, debila mea ființă
 L'al vieții-mi viforoase prea liniștit apus.

5

S'a dus și ziua d'astăzi și noaptea 'naintează
 În carul său de eben, și lumea a cuprins.
 Cortegele de astre preced și îi urmează
 Și manta-i înstelată pe cer s'a și destins.

6

Ai mei ochi în extaze cuprind nemărginitul,
 Din astru pân' la altul în or'ce stea citesc;
 Ia aripi al meu suflet, străbate infinitul,
 Se scaldă în lumina eternului, ceresc.

7

Un rece vânt se simte c'a morții răsuflare,
 Prin muschiul de pe pietre șueră trecător.
 Drept viață, se revarsă o mută 'nfiorare,
 Desertul se însuflă d'un spirit splorător.

.....

demiei, dar neputându-și impune ortografia, demisionă și trăi retras, doar ocupându-se neconținut cu literatura, până la 1872, când muri în București.

8
 Și clopotul s'aude! E ora de pe urmă?
 Al repentirii²⁾ angel cu acest de-aramă glas
 La rugă cheamă, cheamă pe rătăcita turmă,
 Natura se deșteaptă și visele mă las'.

9
 Roșește răsăritul; muntele rubinează;
 Răcoarea dă viață, și stelele albesc;
 Răul adapă câmpul ce roua însmâltează,
 Pe dealuri înverzite se 'ntind vapori, plutesc.

10
 Cai, turme, vite multe la apă se scoboară;
 Bat clopote, se scutur' cu-al dimineții syon.
 La vâjăitul morii unde se 'nfășoară
 Deschis e ochiul zilei acum pe orizon.

11
 E viu tot împrejur-mi; frunza frunzei șoptește
 Și iarba 'ntreabă muschiul: aci cine m' adus?
 Zidul ca o fantomă deasupra-mi se lățește,
 La spate-mi, ca gigante, se 'nalță turnu 'n sus.

12
 Par vii și stau ca moartea cu toate nemișcate
 A năvăli ca moartea stafii, umbre 'nconjur,
 Trec și retrec, se uită asupra-mi ațintate,
 De noapte paseri, cobe, fâlfaie împrejur.

13
 Eu n'am venit, o umbre, să turbur pacea voastră,
 Ființa-mi rătăcita aleargă între voi.
 Și eu repaos caut în locuința voastră:
 Sunt însumi și-eu o umbră împinsă de nevoi.

14
 Eu cânt în miezul nopții eroica valoare,
 Pe-al vostru mormânt sacru eu laure 'mpletesc,
 Celebru mari victorii cu bellica ardoare
 Eu inimile june aprind și 'nsuflețesc.

²⁾ Al căinței.

15

Câmpia îmi arată resbele glorioase,
 Acî câte victorii pe dealuri s'au serbat!
 În treacăt râul trece de spume sângeroase
 Ce undele-i purpurii în Dunăre-au purtat.

16

O ziduri, rezidența vegherilor străbune!
 O turn, de unde ochiul de-atâtea ori văzû
 Victoriă să sboare peste armele române,
 În muta voastră șoaptă, câte-mi vorbiți acû!

17

Eroi! Când aud frunza că murmură, suspină
 Și când astupat geme vântul prin boltituri,
 Auz al vostru nume ce ca o undă lină
 Retrece, se strecoaară prin aste crăpături.

Observație.—În această *elegie*, *Ion Heliade Rădulescu* imitând accentul profund al lui *Gr. Alexandrescu* își caută liniștea sufletului în contemplarea naturii și'n amintirea vremilor eroice de altădată.

36. MELANCOLIE

de Mihail Eminescu ¹⁾

Părea că printre nouri s'a fost deschis o poartă
 Prin care trece albă regina nopții moartă;
 O dormi, o dormi în pace printre făclii o mie
 Și în mormânt albastru și 'n pânză argintie,
 În mausoleu-ți mândru, al cerurilor arc,
 Tu, adorat și dulce al nopților monarc!

¹⁾ *Mihail Eminescu* (1850 — 1889) este cel mai profund și cel mai artist poet al nostru. N'are așa de multe izvoare de inspirație ca *Alecsandri*, nici atâta natural ca *Gr. Alexandrescu*, iar inspirația sa nu este, ca a acestora, în strânsă legătură cu faptele exterioare ale progresului nostru ca popor. Dar nici un alt poet român n'a avut sentimente mai adânci și n'a găsit imagini mai caracteristice pentru întruparea lor, ca *Eminescu*. Această poezie el a știut apoi s'o exprime într'o formă plastică, care,

Bogată în întinderi stă lumina 'n promoroacă
 Ce sate și câmpie c'um luciu vâl îmbracă;
 Văzduhul scânteiază și, ca unse cu var,
 Lucesc zidiri, ruine pe câmpul solitar.
 Și țințirumul singur cu stâmba cruci veghiază.
 O cucuvae sură pe una se așează,
 Clopotnița trosnește, în stâlpi izbeste toaca,
 Și străveziul demon, prin aer când să treacă,
 Atinge 'ncet arama cu zimții-aripii sale,
 De-auzi din ea un vaiet, un aiurit de jale.

deși pe ici pe colea are oarecare incorectitudini superficiale, uimește prin originalitatea ei. El a înnoit limba și i-a dat o strălucire nebănuită.

Cele dintâi poezii — fără valoare — le-a publicat în revista „Familia”. Maturitatea sa artistică se revelează însă după 1870 în bucățile „Venere și Madona”, „Epigonii”, „Mortua est”, „Inger și demon”, „Împărat și proletar” și mai cu seamă în „Scrisori” și „Luceafărul” pe care le publică în „Convorbiri literare”, revista „Direcției nouă” inaugurată de societatea Junimea. Talentul său a fost dela început relevat de d. T. Maiorescu dar nu i-a fost recunoscut decât de puțini. Poeziile lui au ajuns la popularitate numai când el, din pricina unei crude boale, ce-l izbise, nu se mai putea bucura de ea. De altminterea Eminescu niciodată n'a iubit și n'a vânat popularitatea. („Scrisoarea II”).

O mare parte din poeziile lui Eminescu sunt elegii erotice. Amorul, ce constituie fondul lor, este de o curăție serafică, și farmecul lor este mărit prin măiestria cu care poetul pune iubirea în legătură cu frumusețile naturii, pe care le simte puternic și le zugrăvește cu culori de o strălucire fără seamăn. Sentimentul fundamental ce circulă însă în adâncul celor mai multe din aceste poezii, dar mai cu seamă în poemele citate mai sus, este acela al deplinei conștiințe că viața este zădarnică, că farmecele ei sunt iluziuni, că toate manifestările ei mari și nici nu prețuesc nimic, și că soarta omului care se naște, luptă, se jefeste, pentru ca să moară, este de plâns. Acest sentiment deprimant, *pesimist*, dă un farmec amar poeziilor lui, și mulți au crezut că ele sunt un pericol pentru dezvoltarea tinerilor. Trebuie să observăm însă că poeții sunt făcuți ca să fie gustați numai în frumusețile lor, și de fapt, dacă mulți au imitat poezia lui Eminescu niciunul nu a pus în practică credințele lui.

Biserica 'n ruină

Stă cuvioasă, tristă, pustie și bătrână,
 Și prin ferestre sparte, prin uși țiuite vântul;
 De pare că vrăjește și că-i auzi cuvântul.
 Năuntru ei pe stâlpii-i, păreți, iconostas,
 Abia conture triste și umbre au rămas;
 Drept preot toarce-un greier un gând fin și 'obscur,
 Drept dascăl toacă cariul sub învechitul mur.

.....
 Credința zugrăvește icoanele 'n biserici —
 Și 'n sufletu-mi pusese poveștile-i feerici,
 Dar, de-ale vieții valuri, de al furtunii pas,
 Abia conture triste și umbre au rămas.
 In van mai caut lumea-mi în obositul creer,
 Căci răgușit, tomnatic, vrăjește trist un greer;
 Pe inima-mi pustie zadarnic mâna-mi țiu,
 Ea bate ca și cariul încet într'un sicriu;
 Și când gândesc la viața-mi îmi pare că ea cură
 Încet repovestită de o streină gură,
 Ca și când n'ar fi viața-mi, ca și când n'aș fi fost....

Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost,
 De-mi țin la el urechia și rād de câte-ascult
 Ca de dureri străine?... Par'c'am murit de mult!

Observație. — În această elegie, *Eminescu comparându-și sufletul*, cu o biserică părăsită, exprimă adâncă durere că și-a pierdut credințele de altă dată și nu se mai poate cunoaște pe sine însuși.

37. CE TE LEGINI CODRULE.¹⁾

de Mihail Eminescu.

Ce te legeni, codrule,
 Fără ploaie, fără vânt,
 Cu crengile la pământ?
 —De ce nu m'aș legăna
 Dacă trece vremea mea!
 Ziua scade, noaptea crește
 Și frunzișul mi-l rărește;
 Bate vântul frunza 'n dungă—
 Cântăreții mi-i alungă;
 Bate vântul dintr'o parte—
 Iarna-i ici, vara-i departe!
 Și de ce să nu mă plec,
 Dacă pasările trec!
 Peste vârf de rămurele
 Trec în stoluri rândunele,
 Ducând gândurile mele
 Și norocul meu cu ele.
 Și se duc pe rând pe rând,
 Zarea lumii 'ntunecând,

¹⁾ Variante poporane:

Ce te legeni, plopule;
 Fără ploaie fără vânt,
 Cu crengile la pământ
 —Dar eu cum să nu mă leagăn?
 Că ei că mi s'au vorbit
 Trei băieți din Baia mare,
 Ca pe mine să mă taie
 Să mă taie 'n trei frătaie,
 Să mă puie pe trei cară
 Să mă ducă în Temișoară,
 Să mă fac' un fus de moară.

De ce voi vă clătinați
 Și mereu vă legănați,

Cu vânt și fără de vânt,
 Cu crengile la pământ?
 Cum să nu ne clătinăm
 Și să nu ne legănăm,
 Când vin meșteri de la țară
 Cu securi și cu topoare,
 Ca pe noi să ne doboare,
 Să ne 'ncarce pe trei cară,
 Să ne ducă jos la țară
 Să ne facă temnicioară
 Temnicioara robilor,
 Lacrima drăguțelor,
 Și blestem măicuțelor.

Și se duc ca clipele,
 Scuturând aripele,
 Și mă lasă pustiit,
 Vestejit și amorțit,
 Și cu dorul singurel,
 De mă 'ngân numai cu el.

Observație.— 1. În această elegie în formă poporană și simbolică *Eminescu*, își exprimă sentimentul său de adâncă jale că și-a pierdut iluziile și a rămas numai cu dorul neîmplinit în suflet.

2. Studiind această bucată în comparație cu variantele poporane, de mai jos vedem că *Eminescu* a pus în poezia sa tocmai ce lipsește poezie lirice poporane: gradația și culminarea sentimentului.

Intimă

38. SONET.

de *Mihail Eminescu*

Trecut-au anii, ca nouri lungi pe șesuri,
 Și niciodată n'or să vie iară,
 Căci nu mă 'ncântă azi, cum mă mișcă
 Povești de doine, ghicitori, erezuri (credințe)

Ce fruntea-mi de copil o 'nseninară,
 Abia 'nțelese pline de 'nțelesuri.
 Cu-a tale umbre azi în van mă 'mpresuri
 O ceas al tainei, asfințit de sară!

Să smulg un sunet din trecutul vieții,
 Să fac, o suflet, ca din nou să tremuri?
 Cu mâna mea în van pe liră lunec:-

Pierdut e tot în zarea tinereții
 Și mută-i gura dulce-a altor vremuri,
 Iar timpul crește 'n urma mea... mă 'ntunec.

Observație. — Este o elegie în *forma fixă* numită *sonet*, în care *Eminescu* își plânge pierderea farmecului copilăriei.

Sonetul are 14 versuri iambice de câte 11 silabe (endecasilabul italian):

— ∨ | — ∨ | — ∨ | — ∨ | — ∨ | — (—).

împărțite în patru strofe: două de câte patru versuri având aceleași rime îmbrățișate în sens invers și două de câte trei versuri cu trei rime încrucișate.

16. DOR ȘI JALE

de N. Nicoleanu ¹⁾

Dacă soarta ne'mpăcată sau a cerului mânia
 Te-a urzit să zaci în lacrimi, în durere și 'n sclavie
 Pe-un pământ, al cărui soare, luminos și strălucit,
 Te deșteaptă și te culcă, dezolat, desmoștenit,
 Și pe care umbra nopții nu se 'ntinde, nu se lasă
 Decât numai ca s'adoarmă desperarea ce te-apasă —
 Nu-i așa că plin de jale și cu ochii la pământ
 Simți că patria e 'n ceruri, libertatea 'ntr'un mormânt?
 Și când, obosit de lume, 'ntr'un timp de nesimțire,
 Din amor sau din credință pentr'o mare suvenir
 Ai voi, călcând țărâna unei falnice ruini,
 Pe altarele virtuții să te pleci și să te 'nchini;
 Dar, văzând că pretutindenî pacea morții predomină,
 Că nici umbra nu se mișcă, nici un suflet nu vorbește,
 Că nu vezi măcar o cruce sau o palidă lumină
 Priveghind în miezul nopții pe-o eroică ruină —
 Nu-i așa că simți cu lacrimi, plecând fruntea la pământ,
 Că mărirea este 'n ceruri și virtutea 'ntr'un mormânt?!

¹⁾ *Nicolae Nicoleanu* (1838—1871. — A fost profesor și funcționar. Colecția poeziilor sale s'a făcut într'o broșură sub inițialele N. N. Expresiunea sa are mișcare oratorică; are multă sinceritate, dar adesea e necumpătat, uneori vulgar. Cele mai cunoscute sunt: „Dor și Jale“, și „O victimă“.

Toate trec, toate se schimbă, ziua 'n noapte se preface,
 Bucuria se renaște, plânsul și durerea tace¹⁾;
 Dar nimic nu poate stinge, dintr'un piept nenorocit,
 Suvenirea și dorința unui timp mai fericit.

Astfel, tristă Românie, întorcând a mea privire,
 Cu suspin mi-aduc aminte de trecuta-ți fericire,
 Când prin drept și prin valoare strălucind măreață 'n lume
 Nu erai numai o formă, un gol, un zădarnic nume,
 Căci în inimi și 'n năravuri, în limbă și 'n cugetare
 Se simția ferbând puternic româneasca ta suflare.

În zădar, coprins acuma de-a ta mare suvenire,
 Plin de vechia bărbăție și de-a faptelor mărire,
 În zădar ascult și caut, stau în loc și mă gândesc,
 Românie, țară scumpă, nicăiri nu te găsesc!...
 Negreșit și-acum Carpații desvelesc o mândră frunte
 Și-acum floarea crește 'n vale, buciulul răsună 'n munte
 Și din culmea ridicată, undă ochiul se oprește,
 Aud Oltul cum suspină și Dunărea cum mugește;
 Însă unde sunt eroii și valoarea lor divină?

Unde-i vechia libertate? Unde-i fala de regină?
 Și-acel piept și-acea virtute și-acel sânge strămoșesc
 Ce dau cerului, naturii, trup și suflet românesc?
 Au perit s'au dus cu timpul! Azi, pe-acest pământ tăcut,
 Glasul patriei române e un glas necunoscut!...

Observație. — În această *elegie* poetul își arată durerea intimă cugetând la căderea neamului său. E de prisos să mai spunem că simțirea sa, deși sinceră, se întemeiază pe o idee pesimistă exagerată, pe care n'o putem admite. E o *elegie patriotică*.

39. S'A DUS AMORUL

de Mihail Eminescu

S'a dus amorul, un amic
 Supus amândorora;
 Deci cânturilor mele zic
 Adio, tuturor.

Uitarea le închide 'n scrin
 Cu mâna ei cea rece,
 Șinicipe buze nu-mi mai vin
 Și nici prin gând mi-or trece

Atâta murmur de izvor,
Atât senin de stele
Și un atât de trist amor
Am îngropat în ele.

Din ce noian îndepărtat
Au răsărit în mine?
Cu câte lacrimi le-am udat
Iubito, pentru tine!

Cum străbăteau atât de greu
Din jalea mea adâncă,
Și cât de mult îmi pare rău
Că numai sufer încă,

Că nu mai vrei să te arăți
Lumină de'ndeparte
Cu ochii tăi întunecați,
Renăscători de 'moarte,

Și cu acel smerit surâs
Cu acea blândă față, —
Să faci din viața mea un vis,
Din visul meu o viață;

Să mi se pară cum că crești,
De cum răsare luna,
În umbra dulcilor povești
Din nopți o mie una!...

Eră un vis misterios
Și blând din cale-afară
Și prea eră de tot frumos,
De-a trebuit să piară.

Prea mult un înger mi-ai părut
Și prea puțin femeie,
Ca fericirea ce-am avut
Să fi putut să stee;

Prea ne pierdurăm tu și eu
În al ci farmec poate;
Prea am uitat pe Dumnezeu,
Precum uitarăm toate, —

Și poate că nici este loc
Pe-o lume de mizerii
Pentru un atât de sfânt noroc
Străbătător durerii!

Observație. — În această *elegie*, poetul plânge sfărâmarea legăturii de dragoste ce-i dase un moment marea fericire a vieții.
E o *elegie erotică*.

40. MAI AM UN SINGUR DOR

de Mihail Eminescu

Mai am un singur dor:
În liniștea sării,
Să mă lăsați să mor
La marginea mării;

Să-mi fie somnul lin
Și codrul aproape,
Să am un cer senin,
Pe 'ntinsele ape.

Nu-mi trebuie flamuri;
 Nu voiui sicriu bogat,
 Ci-mi împlețiți un pat
 De tinere ramuri.
 Și nime 'n urma mea
 Nu-mi plângă la creștet;
 Doar toamna glas să dea
 Frunzișului veșted.
 Pe când cu sgomot cad
 Izvoarele 'ntr'una,
 Alunece luna
 Pe vârfuri lungi de brad.
 Pătrunză talanga
 Al serii rece vânt:

De-asupra-mi teiul sfânt
 Să-și scuture creanga.
 Cum n'oiu mai fi pribeag
 De-atuncea înainte,
 M'or troieni cu drag
 Aduceri aminte;
 Luceferi ce răsar
 Din umbră de cetini,
 Fiindu-mi prietini,
 O să-mi zâmbească iar.
 Va geme de patimi
 Al mării aspru cânt...
 Și eu voiui fi pământ
 In singurătate-mi.

Observație.— 1. In această elegie, *Eminescu* și-arăta ultima lui dorință, care se împletește așa de frumos cu nemărginită lui iubire de natură. Este o *elegie intimă*.

2. Versurile din această bucată sunt de două feluri; 1) unele iambice simple: „Mai am un singur dor“ (— _ | — _ | — _ |); 2) altele iambice complexe, fiecare membru fiind compus din câte un iamb abundent [— _ (—)]: In liniștea serii [— _ (—) | — _ (—)] sau din câte un amfibrah [— _ — | — _ (—)].

41. ODA LA STATUA LUI ȘTEFAN CEL MARE

de *V. Alecsandri*

Tu ești! Tu, Ștefan, tu, străbune,
 De patru secoli adormit
 De patru secoli, o! minune
 In veci de noi nedespărțit!
 Tu ești, pe smeul tău călare,
 Cum te-am visat, cum te-am dorit
 Ah! iată-te, lumea tresare!
 Erou, Domn, oaspe înzeit!

Când ni se duce gândul la timpurile-acele
 De traiu fără odihnă, țesut cu zile rele,
 În care plugul morții trăgea pe-al țării sin
 Lungi brazde roditoare de mult amar și chin
 În patru orizonturi cuprinși cu nori de sânge, —
 Zărim cerescu-ți paloș, ce dușmanii înfrăge,
 Și te vedem pe tine, învingător viteaz,
 De pază, treaz la soare și 'n noapte încă treaz!

Mulți secoli lăncezit-am sub a peirii ceață,
 Dar te-am avut pe tine, fecund izvor de viață,
 Simbol al bărbăției în neamul tău ascuns,
 Și-a fost destul... în ceruri un soare-i de ajuns!
 Zadarnic sboară norii și fulgerii detună
 Pe fruntea maiestoașă a munților Carpați;
 În zarea limpezită după or'care turtună,
 Ca tine printre seculi, ei par mai înălțați.

nufer
 O! de-ți eră statura cât inima de mare,
 A fi întins o umbră din munți și până 'n mare,
 Tu ce-ai putut cu brațul în veci neobosit
 Să aperi Occidentul de cruntul Răsărit;
 Tu, ce, prin curcubeul de făpte colosale,
 Legat-ai revărsatul cu-apusul vieții tale;
 Tu, aclamat în Roma cu glas triumfător:
 „Mare-al Creștinătății erou nemuritor!“

O! Ștefane, Românul crește,
 Văzându-te azi lângă el:
 Azi țara mândră te privește,
 Purtând coroană de oțel,
 Tu, ca viteaz, ai apărut-o,
 Privește-o!.. demnă-is'o privești
 Independentă ai lăsat-o,
Independentă o găsești!

Observație. — În această poezie lirică *Alecsandri* și-arată entuziasmul pentru un erou care se întâmplă a fi național: Ștefan cel mare. E o *odă eroică națională*.

42. ODA OSTAȘILOR ROMÂNI

de V. Alecsandri

da
1878

Juni ostași ai țării mele, însemnați cu stea în frunte,
 Dragii mei vultani de câmpuri, dragii mei șoimani de munte,
 Am cântat în tinerețe strămoșeasca vitejie,
 Vitejie fără seamăn pe-acel timp de grea urgie,
 Ce, la vechiul nostru nume, au adaos un renume
 Dus pe Dunăre în Mare și din Mare dus în lume,

Vin acum, la rândul vostru, să v'aduc o închinare;
 Vin cu inima crescută și cu sufletul mai tare:
 Ca eroi de mari legende, vin să vă privesc în față,
 Voi, nepăsători de moarte, desprețuitori de viață,
 Ce-ați probat cu-avântul vostru lumii, pusă în mirare,
 Că din vultur vultur naște, din ștejar ștejar răsare!

Dela Domn pân'la Opincă, duși de-o soartă norocoasă,
 V'ați legat în logodire cu izbânda glorioasă
 Șați făcut ca să pricepem a trecutului mărime,
 Măsurându-vă de-o seamă cu-a strămoșilor 'nălțime;
 Ș'arătând, precum prin nouri mândrul soare se arată,
 Cine-am fost odinioară, cine iar vom fi odată!

Să trăiți, feciori de oaste! Domnul sfânt să vă ajute
 A străbate triumfalnic în cetăți și în redute,
 Ca la Rahova, cu tunul, ca la Grivița, cu sborul,
 Ca la Plevna, unde astăzi cei întâi ați pus piciorul,
 Infruntând pe-Osman Gaziul și, prin fapt de bărbăție,
 Ridicând o țară mică peste-o mare 'mpărăție!

O viteji de viță vechie! Auziți în depărtare
 Acel vuet fără nume, ce răsună ca o mare?
 Sunt bătăile de inimi al întregul neam al nostru ¹⁾,
 Ce adună zi și noapte dorul lui cu dorul vostru;

¹⁾ Licența poetică pentru „al întregului neam al nostru“

Sunt vărsările de lacrimi pentru-acel care se stinge.
Sunt urările voioase pentru-acel care învinge!

O! Români, în fața voastră, colo 'n tainica cea zare.
Vedeți voi o rază vie, care 'ncet, încet răsare,
Străbătând prin umbra deasă de lungi secolii adunată?
E voiosul fapt de ziuă mult dorită, mult visată,
E lumina re'nvierii, e luceafărul sperării,
E triumful luptei voastre, soarele neatârării?

Dragii mei! din focul luptei oțeliți când vă-'ți întoarce
La cămin, unde Româncea așteptând suspină toarce, —
Tot poporul: rudă, frate, soră, mamă și părinte,
Ca la Domni, cu pâni și sare, vor ieși vouă 'nainte,
Căci din voi fieștecăre poartă 'n frunte o cunună,
Și de gloria de astăzi, și de gloria străbună!

Pas dar! pas tot înainte! timpul vechiu din nou zorește!
Viitorul României dat-a mugur ce 'ncolțește!
O! copii, de voi sunt mândru, simt acea mândrie mare
Care crește cu mărirea unui neam în deșteptare.
Mi-am văzut visul cu ochii, de-acum pot să mor ferice!
Astăzi lumea ne cunoaște: Român zice, Viteaz zice,

Observație.— În această poezie *Alecsandri* își exprimă sentimentul pentru viteaza noastră oștire, în de admirație și entuziasm războiul din 1877. Este iarăși o *oală eroică națională*.

43. CINCI MAIU 1821.

de *Alessandro Manzoni* ¹⁾. Trad. de N. Ținc.

Ca trăsnetul ce pică
A fost!... În nemișcare
Când corpul îi rămase,
De sufletu-i cel mare
Pustiu și vestea tristă
În lume s'auzi,—
Atuncea de mirare,
De jale și de frică,
Pământu 'ncremeni.

Gândindu-se 'n tăcere
La ceasul cel din urmă,
Când omului vieața
Fatal i se precurmă,
Nu știe de vr'odată

Țărâna-i sângerată
D'un pas, c'al lui puternic,
Călcată va mai fi.

Pe tronu-i în splendoare
Eu l-am văzut. Deplină
Păstraiu atunci tăcere.
Când soarta schimbătoare
L-a răsturnat, ca 'n urmă
Din nou să-l aridice
Ș'apoi să cadă iară,—
În sgomotul de glasuri
Ce-atuncea răsunară,
Al vocii mele sunet
Eu n'am amestecat.

¹⁾ *Manzoni* unul dintre cei mai însemnați poeți ai Italiei, a trăit între anii 1785—1873 și a devenit celebru prin romanul său *Logodnicii* (I promessi sposi). El fu un spirit entusiast, un creștin fervent, care surprinse prin imnurile sale scrise cu simplitatea și sinceritatea adevăratului credincios, rămânând totuși un patriot înfocat. Adânc impresionat de soarta unui popor mare, numeros, dotat cu multe calități și totuși îmbucățit în infinite p. ovincii sfășiate între ele prin ambițiunea unui rege sau a unor demagogi fără scrupul,—el strigă: „Nu vom fi liberi, până nu vom fi o nație; De aceea să nu mai fie despărțire între Italia și Italia!”

Manzoni fu poetul, care personifică sentimentele Italienilor moderni, ale acelor care aveau să se lupte sub steagul lui Garibaldi—de aceea fu foarte iubit și prețuit de contemporanii săi.

Totuși șederea sa în Franța îl făcu să fie adesea ecoul evenimentelor de acolo, și putu să plângă în bucata „Cinque Maggio 1821”, de-o sublimă duiosie, tristul sfârșit a lui Napoleon I cu tot răul ce știa că acest erou făcuse patriei sale.

Curat de lingușire
 Precum și de insulte
 Nevrednice murdare,
 Acum, când văd că piere,
 Că pentru veci apune
 Atâta strălucire,
 Innalț la groapă-i astăzi
 Un cântec, care poate,
 In lume va rămâne
 D'apururi neuitat.

Din Alpi la Piramide,
 Din Rin la Manzanare,
 Din Scila la Thanais,
 De la Ocean la Mare,
 A minții lui scânteie
 Ca fulger a sclipit.

Fu glorie-adevărată?
 Sentința-anevoioasă,
 Urmașilor se cade
 S'o dea. Plini de sfială
 Noi fruntea 'n jos plecată
 S'o ținem înaintea
 Artistului din ceruri,
 Ce urma cea mai mare
 Din mintea-i creatoare
 In el a 'ntipărit.

Cuprins de un gând mare
 Și ars adânc în suflet
 D'o nouă frământare:
 De dorul de domnie,—
 Un vis el împlinește,
 Pe care nebunie
 Era să-l fi sperat.

Așa trecu prin toate,
 Avu în parte-i gloria
 Ce crește în primejdii,
 Și fuga, și victoria,
 Domnia ș'amăritul
 Exil. In două rânduri
 Căzù, dar, doboritul
 Din pulberea nemernică,
 De două ori fu iarăși
 Pe-altare ridicat.

Veni să se arate
 Și numele își spuse,
 Și 'ndată două veacuri
 Se 'ntoarseră supuse
 Spre el, ca spre destinul
 Ce par'că-l așteptase;
 Tăcere le impuse
 Ș'arbitru, între ele,
 Măreț se așeză.

Pierî. Trândavă ziua
 Rămase sfâșiată
 D'o rană ce arată
 Ș'indivie adâncă
 Și milă fără margini,
 Și ură 'nverșunată,
 Ș'amor nemărginit.

Precum s'adună unda,
 Se 'nvolvoră ș'apasă
 Pe capul celui care
 S'afundă în vultoare,
 Și în deșert și 'ndreaptă
 Privirea-i doritoare
 Spre țărmul depărtat;

Aşa se grămădiră
Aducerile aminte
În sufletu-i. În urmă,
De câte ori nu vruse
Urmaşilor să lase,
De el destăinuită,
Vieaţa-i uriaşă:
Dar mâna-i ostenită
Pe pagini a căzut.

De câte ori, când ziua
Deşartă scăpătase,
Cu gene aplecate
Pe ochii lui de fulger,
Cu braţe 'ncrucişate
Pe gânduri nu rămase,
În zilele trecute
Cu mintea lui pierdut!

Vedea ca 'n vis oştirea-i
Sub corturi rânduie, ^{scuturată}
Îşi auzia comanda
Sunând însufleţită,
Zăria prin fum soldaţi-i
Sburând ascultători...

Sdrobotit d'un dor prea mare,
Energicul lui suflet
Căzui în desperare.
Din ceruri îns'o mână
Cu milă se întinse

Şi-l duse în alt aer,
Să poată respira.

Şi-l duse pe-a speranţei
Potecă înflorită,
La loc de veşnicie,
În care e sădită
Răsplata, care 'ntrece
Dorinţa omenească,
Iar gloria trecută
Un fum e, un nimic.

O, bine făcătoare
Credinţă, la triumfuri
D'apururea deprinsă,
În cărţi neperitoare
Inscrie-l şi p'acesta,
Căci, la neîntrecuta
Golgotiei dezonoare,
O astfel de 'nălţime
Pân'azi nu s'a plecat.

În jurul obositei
Țărâne, să lipsească
Cuvintele de hulă,
Blestemul s'amuţească,
Căci Dumnezeu, acela
Ce 'nalţă şi cufundă,
Sdrobeşte şi mângăie,
Pe patu-i singuratic
Alături s'a culcat.

Observație.—În această odă, marele poet Ita'ian *Manzoni* își arată entuziasmul față de figura sublimă a lui Napoleon cel Mare — erou strein de națiunea sa. Este o *odă eroică*, și e un adevărat *model* de acest fel de ode.

da *cu* *relația* *minuta* *un*

44. IMN RELIGIOS

de V. Alexandri

nu la cer

Etern, Atot-puternic, o Creator sublim,
 Tu, ce dai lumii viață și omului cuvânt,
 În tine crede, speră întreagă Românie...
 Glorie ție 'n ceruri, glorie pe pământ!

Sub ochii tăi în lume lungi valuri de-omenire
 Pe marea veșniciei dispar, ca nori în vânt,
 Și, 'n clipa lor de viață trecând, strigă 'n uimire:
 Glorie ție 'n ceruri, glorie pe pământ!

Tu din sămânța mică înalți stejarul mare;
 Tu junelor popoare dai un măreț avânt,
 Tu 'n inimile noastre ai sacre, vii altare...
 Glorie ție 'n ceruri, glorie pe pământ!

În tine-i viitorul, trecutul și prezentul!
 Tu duci la nemurire prin tainicul mormânt,
 Și numele-ți cu stele luminează firmamentul...
 Glorie ție 'n ceruri, glorie pe pământ!

Etern, A-tot-puternic, o! Creator sublim,
 Tu, care ții la dreapta pe Ștefan, erou sfânt,
 Fă 'n lume să străluce iubita-i Românie...
 Glorie ție 'n ceruri, glorie pe pământ!

Observație. — În această *odă*, poetul slăvește pe Dumnezeu cerându-i ajutorul pentru înălțarea patriei sale. E o *odă sacră*, care, în cazul când se cântă, se mai numește și *imn*.

45. RUGĂCIUNE

de Grigore Alexandrescu

Al totului Părinte, tu a cărui voință
La lumi ne'nfințate ai dăruit ființă,
Stăpâne Creator!
Putere fără margini, izvor de vecinicie,
Al căruia sfânt nume pământul nu îl știe,
Nici omul muritor!

Dacă la cer s'aude glasul făpturii tale,
Fă ca întotdeauna pe a virtuții cale
Să merg nestrămutat:
Când soarta mă apasă, cum și când îmi zâmbește
Când veselă m'ajută, când aspră mă gonește
Să pociu fi neschimbat.

Mândria'n fericire să nu mă stăpânească
Măhnirea în restriște să nu mă umilească;
Dreptatea să o știu;
Conștiința să-mi fie cereasca ta povață:
Prin ea tu mă'ndreptează și când greșesc mă'nvață
Cum trebuie să fiu.

Fă să doresc de obște al omenirii bine,
Să mă cunosc pe însumi, și p'altul decât tine
Să nu am Dumnezeu;
La oameni adevărul să-l spun fără sfială,
De cel ce rău îmi face, de-acela ce mă 'nșală
Să nu îmi răsbun eu.

Și fă ca totdeauna al meu suflet să vază
Lumina așteptată, a nemuririi rază,

Dincolo de mormânt;
Acolo, unde viața cea veșnică zâmbește,
Sărmanului acela ce 'n viață pătimește,
Gonit p'acest pământ.

Știu cum că lumea noastră, între globurile multe
Ce sunt pentru mărirea-ți cu un cuvânt făcute

După un veșnic plan,
Nimica înainte-ți nu poate să se crează
C'asă de puțin este ș'atâta însemnează
Un val în ocean.

Cunosc cu toate-acestea și văz cu 'ncredințare,
Că'n fapta cea mai mică și 'n lucrul cel mai mare

De o potrivă ești;
Că la a ta dreptate nu este părtinire,
Că îngrijești de toate, că fără osebite
Ș'asupra mea privești.

Cu tunetul din ceruri tu ocolești pământul,
Inflorești cu natura și răcorești cu vântul,

Ești viața ce ne-ai dat,
Ascultă dar, Stăpâne, supusa rugăciune
Ce sufletul o 'nalță, ce inima depune
La tronu-ți ne'ncetat!

Până 'n ceasul din urmă, amorul tău să-mi fie
Comoară de nădejde, de dulce bucurie,

Izvor de fericiri;
El singur să-mi stea 'n față în acele minute
Când planuri viitoare și amăgiri trecute
Se șterg ca năluciri.

Observație. — În această *odă sacră*, poetul *Gr. Alexandrescu* slăvește pe Dumnezeu cerându-i ajutorul în viața pentru a-și desăvârși ființa sa morală. Este o *rugăciune*.

46. PSALMUL 103

de *Regele David* ¹⁾

Laudă, suflete, pe Iehova! Laudă, suflete, pe Iehova și nu uită toate binefacerile lui! El iartă toate fărădelegile tale, el vindecă toate boalele tale.

Iehova, Dumnezeuul meu, măritu-te-ai foarte! În slavă și strălucire te-ai îmbrăcat, tu cel ce cu lumina te-ai învălit, ca și cu o mantie; cel ce ai întins cerul, ca un covor; cel ce cu ape zidit-ai lăcuințele tale cele mai de sus; cel ce din nori faci carul tău; cel ce plutești pe aripele vântului; cel ce faci vânturile, trimișii tăi, și focul arzător îl supui poruncilor tale!

Tu ai întemeiat pe temele sale pământul, pe care veacurile în veac nu-l vor clăti. L-ai acoperit cu adâncul, ca și cu o haină. Apele erau nemișcate pe vârful munților: mustrea ta le-a pus pe fugă; glasul tunetului tău le-a făcut să tremure de spaimă. Îndată munții s'au ridicat și văile s'au plecat spre locurile, în care tu le-ai întemeiat. Pus-ai hotare peste care să nu treacă, să nu se întoarcă spre a acoperi pământul.

Trimis-ai izvoarele în văi, apele lor se strecoară printre munți. Aci se adapă fiarele câmpiei. Măgarii sălbateci își potelesc setea lor. Aproape lăcuesc pasările cerului, cari fac să răsunе glasul lor printre ramuri. Tu adăpi munții cu apele tale din cer; cu roadele lucrurilor tale, saturi pământul.

Tu faci să crească iarba pentru vite și verdeața pentru

¹⁾ David, regele Iudeilor, care a trăit cu 1000 de ani înainte de Is. Cr. este în deobște considerat ca autorul a vre-o 150 de imnuri religioase, de o profunzime de simțire ce rar se întâlnește în istoria literaturilor. Ele, sub numele de psalmi, formează colecțiunea numită „*Psaltire*“, care este primită printre cărțile noastre religioase. Psalmii au fost traduși în versuri în mai toate limbele și chiar au fost puși pe muzică de cei mai însemnați compozitori.

trebuința omului. Tu scoți pâinea din pământ și vinul, ce veselește inima omului, și untdelemnul, care-l bucură, ungând fruntea sa.

Tu ai sădit pădurile și cedrii Libanului, unde păsările își vor face cuibul. Cocostârcii vor locui brazii, căprioarele, munții cei înalți, iar șoarecii de munte se vor adăposti printre stânci.

Tu ai făcut luna, ca să se măsoare vremea, și soarele, care-și cunoaște timpul apusului său. Făcut-ai întunericul nopții, în care să se miște toate fiarele pădurii; puii de lei mugesc după pradă, căutând dela Dumnezeu mâncarea lor. Soarele răsare: ei se ascund și se culcă în vizuinile lor. Omul iese la lucru său până seara.

Ce frumoase sunt faptele tale, Doamne! Toate cu înțelepciune le-ai făcut; plin este pământul de bunătățile tale.

În marea întinsă și largă sunt pești fără număr, mari și mici, și balaurul, pe care l-ai făcut să se joace într'însa.

Toate pe tine te așteaptă să le dai hrană la timpul lor. Le dai, ele adună; deschizi mâna ta, ele se satură de bunătăți. Ascunzi fața ta, ele se neliniștesc. Le iei suflarea, ele pier și se reîntorc în pulbere. Trimiți duhul tău, ele din nou se fac; așa tu înnoești fața pământului.

Veșnică fie mărirea lui Iehova; bucure-se de faptele sale! Privește spre pământ, și acesta se cutremură; atinge munții, și ei fumegă.

Cânta-voiu lui Iehova în toată viața mea! Cânta-voiu Dumnezeului meu, cât voi trăi!

Plăcută fie-i lauda mea! El e bucuria și nenorocirea mea. Piară păcătoșii, și cei nelegiuîți să nu mai fie! Laudă suflete pe Iehova; Lăudați toți pe Iehova!

Observație.—În această *odă sacră*, regele David își arată entuziasmul său nețărmurit pentru nemărginita putere dumnezească.

Odele sacre, puse sub numele lui David, se citesc și se cântă în biserica noastră ortodoxă și poartă numele special de *psalmi*.

Poezia lirică. — *Caracterizare generală.* Se înțeleg prin poezii lirice, acele poezii a căror frumusețe deplină n'o simțim decât închipuindu-ne că sentimentul ce exprimă este personal al poetului.

Felurile poeziilor lirice. — Poeziile lirice sunt de mai multe feluri: 1) *Pastelul*, în care poetul își exprimă sentimentul cu ajutorul unui tablou din natură; 2) *idila*, în care poetul își exprimă sentimentul său de încântare pentru viața primitivă de țară, descriind scene și simțiminte în legătură cu această viață; 3) *elegia*, în care poetul își exprimă sentimentele sale intime și adânci, care tocmai din pricina aceasta, sunt de regulă dureroase; 4) *oda*, în care poetul își exprimă entuziasmul și admirația.

Odele sunt: a) *eroice*, când entuziasmul e provocat de un erou; b) *sacre*, când entuziasmul poetul e pentru Dumnezeu și cele Dumnezești. — Odele sacre ale lui David se mai numesc *psalmi*; iar odele, de oarece fel ar fi, când sunt cântate se numesc *innuri*.

+ *Istoric.* — Cei mai mari poeți lirici ai omenirii sunt: Pindar, Sappho, Horățiu, Petrarca, Manzoni, Goethe, Victor Hugo, Shelley, Lord Byron, Tennyson, Heine, Lenau, Petőfi, Eminescu.

— Cei mai mari poeți lirici ai noștri în afară de Eminescu, sunt: + Gr. Alexandrescu, + Alecsandri și Coșbuc.

17. de

M. J. Ionescu

II POEZIA DRAMATICA

A). TRAGEDIA

47. ANTIGONA

de Sofocle ¹⁾

PERSOANELE

CREON, regele Tebei,

ANTIGONA } ficele lui Odipe sau Edip și nepoatele

ISMENA } de soră ale lui Creon,

AIMON sau EMON, fiul lui Creon,

TIRESIAS, augur,

UN OSTAȘ DE PAZĂ,

SCLAVUL I. SCLAVUL II.

CORUL de bărbați Tebani.

Pe scena teatrului se reprezintă intrarea și curtea palatului regal din Teba; acțiunea este închipuită ca petrecându-se în timpurile eroice ale Elenilor.

După ridicarea cortinei apar în scenă, ieșind din palat, Antigona împreună cu sora sa, Ismena. Sunt ficele nefericitului Edip, ele însele nefericite amenințate de o nouă și mare nenorocire. În adevăr, Antigona a auzit că noul rege, Creon, unchiul lor, care a luat tronul dupe ce frații lor, Polinice (Polynikes) și Eteocles se ucisese răzbindu-se între dâșii,

¹⁾ *Sofocle* (495—405 a Cr. este unul din cei trei mari tragici greci și cel mai armonios și cel mai echilibrat dintre dâșii. Cei-alți doi sunt: *Eshile*, care se distinge prin puterea concepției și avântul său liric, și *Euripide*, care e remarcabil prin analiza adâncă a pasiunilor și prin pateticul său. Dela *Sofocle* ne-au rămas 7 opere dramatice: „*Edip rege*“ „*Edip la Colona*“, „*Antigona*“, „*Trahinienele*“, „*Filoctete*“, „*Aias*“ („*Aiax*“) și „*Electra*“.

a poruncit să fie îngropat cu toată cinstea numai Eteocle, iar pe Polinice să-l lase neîngropat. Aceasta pedeapsa, cea mai groaznică ce putea isbi unui Elen, i se da pentru că venise cu oști din Argos în contra patriei sale.

Antigona, fire energică și pasionată, se revoltă de măsura regelui și propune surorii sale, fire dreaptă și generoasă, dar moale și rezignată, ca să meargă împreună să îngroape pe Polinice, deși Creon amenințase cu moarte pe or'cine ar îndrăsnî eă facă aeeasta:

ANTIGONA

Ismena, sora mea de sânge și necaz,
 Mai știi vr'un chin dela Edip pentru urmași
 Cu care Zeus să nu ne fi lovit?
 Căci n'a fost crudă soarta, nici amar,
 N'a fost rușine 'n care noi să nu fi fost
 Impinse, fără nici o vină, nemilos.
 Și-acuma chiar, ce-am auzit că regele
 A buciumat pela răspântii, în oraș?
 Știi tu ceva? ai auzit? ori nici nu știi
 Cum dușmanii pândesc pe-amicii noștri?

ISMENA

Eu, Antigona, n'am putut afla nimic
 De bine sau de rău, de când pierdurăm, vai!
 Pe frații noștri amândoi, ce s'au luptat
 Și unul pe-altul s'au ucis ca doi vrășmași.
 În zori, armatele din Agros s'au retras—
 Atât știu; și-aceasta, sora mea, o știu
 Nici scade-amarul nostru-amar, nici nu-l mărește.

ANTIGONA

Știam: de-aceea te-am chemat la porți aci,
 Ca să-ți vorbesc în taină numai ție.

ISMENA

Dar ce e? Căci te văd fierbând să spui ceva...?

*Tragedia
clasică*

ANTIGONA

Cum să nu fierb, când Creon a 'ngropat
 Pe unul doar din frații noștri cei iubiți.
 Lui Eteocle el i-a dat locaș de veci,
 Precum e datina dela strămoși și dela zei:
 Pe Polinice însă, dârj, a poruncit
 Să nu-l îngroape, nici să-l plângă cineva,
 Să-i lase trupul lui neplâns și ne 'ngropat,
 Pe câmp, o pradă dulce poștei fiarelor.
 Și-am auzit că blândul Creon va 'ndrăsnii
 Să vină aci ca să ne spună — ai auzit? —
 Și nouă, toate-acestea — mie — el!
 Va da porunci, va spune 'n gura mare tuturor
 Ce nu o știu, că cine nu-l va asculta
 Și va călca porunca lui, or'cine ar fi,
 Va fi ucis cu pietre, în cetate, de popor.
 Acum știi; și poți s'arăți și tu acum,
 De te-ai născut din sânge nobil sau mișel.

ISMENA

Și ce pot eu, nenorocito, ca să fac
 Sau să desfac cumva aci, cu voia mea?

ANTIGONA

Poți tu lucra cu mine — acum? poți suferi?

ISMENA

În ce împrejurări s'o fac? Ceai de gând?

ANTIGONA

Ajută-mi mâna să ridic pe cel ce-i mort.

ISMENA

Să îndrăsnești ce nici cetatea n'a 'ndrăsnit!

ANTIGONA

Firește, pentru frate-meu, și, de nu vrei,
 Și pentru frate-tău, — și cine ar cărti?

ISMENA

Nefericito, 'nfrunți pe Creon!

ANTIGONA

Cine-i el,
Să-mi taie drumul către frații mei iubiți?

ISMENA

Vai, sora mea, ascultă-mă, gândește-te,
Că tatăl nostru, necinstit și blestemat,
S'a prăpădit: chiar el, văzându-și crima lui,
Cu mâna lui și-a stins lumina ochilor;
Și muma lui, femeia lui, s'a spânzurat
Iar frații noștri într'o zi s'au omorît
Luptându-se, nenorociți, între ei.
Și mai gândește-te, apoi, o sora mea,
Cum, fără sprijin, noi perivom ticălos,
De vom nesocoti porunca regelui.
Și iarăși cugetă că ne-am născut femei,
Că pe bărbați nu vom putea să-i biruim:
Când poruncesc, silite suntem să 'ndurăm,
Și-acest necaz, și altele cu mult mai mari.
Voința nu mi-e slobodă; de-aceea eu,
Urmând să mă supun poruncilor regești,
Mă voi ruga să-mi ierte zeii fapta mea:
A te 'ncerca să faci ce vrei, dar ce nu poți —
E nebunie!

ANTIGONA

Eu nu te silesc, și chiar
De ți-ai întoarce vorba' acum și-ai vrea să vii,
Eu n'aș putea să te 'nsotesc. Tu fă ce vrei,
Dar numai eu voi îngropa pe frate-meu.
Sunt veselă de-o crimă sfântă dacă mor;
Murind, eu, dragă celui drag, zac lângă el.

Cu cei de jos voiui stă mai mult decât cu cei de-acî:
Acolo veşnic voi trăi. Iar tu, de poţi,
Înfrânge-acuma sfînta lege-a zeilor.

ISMENA

Eu nu nesocotesc pe zei; dar n'am puteri,
A 'ntregului popor voinţă ca s'o frîng,

ANTIGONA

Cu vorbe apără-te tu; făr' vorbe, eu
Voiu îngropa pe fratele-mi iubit, chiar azi.

ISMENA

Vai, mă cutremur, cînd gîndesc la soarta ta.

ANTIGONA

N'ai teama mea, la soarta ta gîndeşte-te!

ISMENA

Incaltea, nu mai spune nimănui, ce ai de gînd;
Îndeplineşte fapta în ascuns: eu voiui tăcea.

ANTIGONA

Tu poţi să spui la toţi! Te voiui urî mai mult,
De vei tăcea şi nu vei spune tuturor.

ISMENA

Ce foc în fapte ce-ţi îngheaţă sângele!

ANTIGONA

Căci ştiu că plac la cei la cari e drept să plac.

ISMENA

O de-ai putea! Dar văd, că nu e cu putinţă.

ANTIGONA

Cît timp mă simt puternică, eu nu pot sta.

ISMENA

Nu se cuvine să vânezi ce nu se poate.

ANTIGONA

Iar dacă mai vorbești așa, te voi urî și eu,
Te va urî pe drept cuvânt și el, cel mort,
Când lângă dânsul vei zăcea la rândul tău.
Dar lasă-mă, acest amar să-l sufer eu
Și nebunia ce-mi găsești! Dar or'ce-ar fi,
Or' ce-aș răbda—tot fericită voi muri.

ISMENA

Te du, de vrei, dar tot nebună tu rămâi—
Și totuși nebunia ta e sfântă.

După ce Antigona și Ismena ies din scenă, intră Corul; se începe adică altă *scenă*. Corul e compus din mai mulți bătrâni ce reprezintă căpeteniile Tebei. El e în tradegia elenă un fel de personaj colectiv; el e martorul evenimentelor ce se petrec, reflectează în mod liric asupra lor și uneori chiar ia parte la ele.

Cântarea lui, care e un fel de odă, e împărțită în strofe, antistrofe și epode. Strofa eră cântată de o parte din cor într-o parte a scenei, antistrofa eră cântată de restul corului rămas în cealaltă parte, iar epoda de către întreg corul, la mijlocul scenei.

În scena, ce urmează, corul cântă cu entusiasm triumful Tebei, care a scăpat de furia năvălitorilor, anunțând deosebitele faze ale luptei și uciderea între dâșii a celor doi frați.

C O R U L

(strofa I)

Rază de soare, ca azi luminoasă,
n'ai spart niciodată bolta largă de-asupra
Tebei bătrâne.

Ividu-te peste izvoarele Dircei,
privește acum deschis, tu ochiu de aur al zilei,
privește oștile albe de scuturi,
oștirile din Argos fugare.

De certuri aprins, Polinice
le-aduse în țară la noi.
Ca vultur din nou repezită,
cu aripi ca neaua de albe,
cu armele 'n mâini.
căzuse pe țară urgia de coifuri,
cu coame ce flutură 'n aer.

(antistrofa I)

Se repezise să cază spre [~]tunuri,
scârșnind la cele șapte porți impietrite
cu umerii 'n ziduri;
dar fuge 'nainte de-a-și umple
și pliscul și ghiarele sale din sângele nostru,
nu puse pe ziduri coroană de flăcări,
căci Ares strigând o goni!
Căci Zeus pe semet îl uraște,
și când văzù că s'avântă,
puhoiu uriaș, cu tărie
și fală de aur și sgomot,
lovește, trăsning
cu fulgerul frânt infocat, pe cel ce strigase
cu fală pe ziduri „izbândă“

(strofa II)

Cade trântit, răbufnit de pământ,
purtătorul de foc, nebunul care 'n avântu-i
de fiară, spumând,
suflase vârtejuri vrăjmașe de abur.
Iar Ares, prielnic amic, într'o parte-i sdrobește
Intr'alta-i încurcă, le sparge aripa
de arme și coifuri și-i pune pe fugă.
Căci șefii cei șapte
la șapte porți fur'așezați în zadar!
Fugiră, lăsară trofee
chiar armele lor de aramă,
afară de doi,

născuți dintr'un tată și-o mamă,
ce s'au ucis între ei.

(antistrofa II)

Iată Izbânda, cu gloria largă
veni înaintea Tebei, cea plină de cară,
cu fața de raze.

Deci, după războaie, să vină Uitarea,
apoi să pășim împreună în templele toate,
cântând și jucând toată noaptea,
iar Bacus, al Tebei sguduitor, să conducă!—

Dar iată și Creon sosește,
Creon al Tebei, al nostru, stăpân,
pe care ni-l deteră zeii.

Nu știm ce frământă în minte
atât de adânc,
căci puse deodată pristavii să cheme
la sfat pe bătrânii cetății.

Creon, care poruncise pedeapsa lui Polinice, fiindu-i
teamă ca nu cumva porunca lui să fie înfrântă și vrând să
se asigure mai bine că va fi respectată, pune pe căpeteniile
cetății să vină la sfat, ca s'o audă din chiar gura lui strașnică:

CREON

Bărbați ai Tebei, zeii, după ce-au stârnit
Furtuna peste noi, au liniștit din nou
Cetatea noastră. Deci, trimis-am după voi,
Și numai după voi, ca să veniți aci:
Căci știu că voi supusu-v'ați neconținut
Puterii tronului lui Laios: și mai știu,
Că 'n vremea stăpânirii regelui Edip,
Ați ascultat, iar el murind, voi credincioși
Statornici ați rămas chiar și copiilor.
Dar ei, luptându-se 'ntre dâșii, au pierit,
In chiar aceeași zi, prin însăși mâna lor,
Și-atunci, prin dreptul de 'nrudire, eu luai

Puterile și drepturile tronului.
 Dar nu se poate ști avântul gândului,
 Nici simțământul, nici puterile cuiva,
 Decât atunci când pune 'n faptă legile.
 Căci mie-mi pare că un domn conducător,
 Ce nu ia drepte hotărîri când trebuie,
 Ci-și leagă limba lui de temere,
 Acela i-astăzi, ca și eri, un ticălos.
 Și cine-și-crede amicul său că-i mai pre sus
 Ca patria, eu zic că om e de nimic.
 E martor Zeus, ce vede și 'nțelege tot,
 Că n'am să tac, când voi vedea cumvâ venind
 Și-amănințând cetatea noastră vr'un necaz,
 Și n'am să vreau cu niciun preț ca un amic
 Să stea, cetatea-mi dușmănind, în preajma mea;
 Căci știu că ea e mângâierea tuturor
 Și, ea 'nflorind, atunci amici ne câștigăm.
 Cu-aceste legi înalt puterea Statului;
 De-aceste legi am pus pristavi să buciume
 Prin tot orașul. Vreau să știe toți acum
 Ce hotărâsc cu fiii morți ai lui Edip:
 Am zis, ca Eteocle — cel căzut luptând
 Pentru cetatea sa, să fie 'nmormântat,
 Făcându-i-se, după legi și obicei,
 Ce se cuvine celor ce-au trăit cinstiți
 În viața lor. Dar din potrivă-am poruncit,
 Ca Polinice, care a fost gonit de-aci,
 Și care s'a re'tors cu gândul de pustiu,
 Să ardă până 'n temelii cetatea sa
 Și zeii strămoșești, să soarbă sângele
 Frățesc și-apoi să ducă robi pe-ai țării fii, —
 Să nu-l îngroape, nici să-l plângă cinevâ,
 Iar trupul lui cel ticălos rămâie în câmp
 Să fie hrană pasărilor, câinilor,
 Așa mi-e gândul. Înaintea celor buni,
 Cei răi n'or trece niciodată în fața mea.

Pe-acela însă ce-și iubește țara sa,
Il voi cinsti deopotrivă, viu sau mort.

CORUL

Acestea, Creon, ți-a plăcut să hotărăști
De cei ce sunt amici sau dușmani patriei;
Și știm că poți și-ai dreptul de a pune legi,
Și pentru morți, și pentru noi cari trăim.

CREON

De-ați fi de bună pază-acum poruncilor!

CORUL

Dă altora mai tineri astă sarcină.

CREON

Cât pentru mort, eu rânduit-am păzitori!

CORUL

Atunci, ce altceva mai ai de poruncit?

CREON

Pe cel ce calcă voia mea, tu să-l oprești!

CORUL

Doar un nebun și-ar vrea peirea singur!

CREON

Aceasta-i chiar pedeapsa; dar de multeori,
Nădejdea dulce de câștig pierdù pe mulți.

Din cele petrecute până aci, vedem că cuvântările personajilor principale, Antigona și Creon, dau pe față voința lor adâncă. Aceste două voințe sunt însă contrarii. Antigona vrea să îngroape pe Polinice și să satisfacă legea divină; Creon, din contră, vrea să-l lase neîngropat, ca unul ce-a năvălit asupra patriei sale, și să satisfacă astfel legile omenești ale statului. Fiecare din aceste personaje reprezintă două tendințe deosebite, care vor trebui să se ciocnească. Aceasta

cioenire constituie conflictul tragic, în care se relevă cu deosebire sentimentul particular, ce constituie fondul unei tragedii. Ca să ne dăm seamă de acest conflict observăm, că până acum Antigona este singură de o parte, iar de partea cealaltă e Creon, care ține în stăpânire, atât voința Ismenei, cât și pe a bătrânilor cetății.

În scena următoare se ivește un nou personagiu—Ostașul de pază, care aduce vestea cum că cineva a izbutit să facă riturile îngropării asupra corpului lui Polinice. Toată strășnicia lui Creon fusese zadarnică. Toată efortarea voinței lui într-o direcțiune este fundamental zăcienită. Pasiunea ce se deșteaptă într'însul devine înfiorătoare, când apostrofează Corul, pentru că în mod timid cutezase să spună că ceea ce se întâmplase trebuie să fi fost din voia zeilor:

CREON

Să taci îți spun, ca nu cumva să mă mării

Cu vorba ta și să pricepi că ești bătrân

Și ești nebun! Nu vezi că spui nemernicii,

Zicând că zeii-au îngrijit p'un călcător

De legi? Ar fi putut să 'ngrope ei, ar fi

Cinstit pe cel ce vru să ardă templele

Și darurile lor și să sdrobească legea lor?

Când oare zeii au cinstit pe păcătoși?

Nu, nu! Dar sunt aci 'n oraș bărbați

Ce-au murmurat în contra mea și-au clătinat

În taină capul lor: acelora li-e greu

Sub jugul meu și mă urăsc din răsputeri.

Ei deci au cumpărat pe cineva cu bani,

Să facă ce-a făcut. Căci oamenii nici când,

Așezământ mai rău ca banul n'au găsit.

Căci el și state darmă, el și pe bărbați

Din casa lor îi izgonește; și tot el,

Viclean, povățuiește sufletul cel bun

Și-l svârle 'n fapte rușinoase, rătăcit,

Învăț pe-oameni pe toate vicleniile,

Și toate făr' de legile sunt fapta lui.

Dar câți vor fi făcut pe bani acestea, toți,
 Pedepsa 'ntreagă-și vor primi la timpul său.
 Și dacă Zeus, în fața mea e încă Zeus,
 Să știți, v'o spun cu jurământ: de nu-mi veți da
 Acî sub propiîi mei ochi, pe vinovat,
 Veți fi nu numai omoriți, dar până când
 Veți lămuri ocară-aceasta, voi veți fi,
 De vii, pe uliți spânzurați, ca să vedeți
 Ce bine voi vă 'mbogățiți, și să 'nvățați
 Că nu-i folositor ca s'alergi după câștig
 Pe or'ce căi. Ați mai pricepe-atuncea voi,
 Că banul cel mișelnic a sdrobot pe mulți,
 Și prea puțini printr'nsu-au fost scăpați.

Ostașul de pază pleacă înfricoșat, Creon reintră în palat și Corul iar rămâne singur. Toate scenele de până acî alcătuiesc un tot — un moment al acțiunii principale. El pregătește conflictul tragic ce va urma îndată. E, cum se numește în tragediile și operele dramatice moderne — un *act*. După un act, urmează la reprezentatie de obicei o *pauză*, când, dacă e trebuință, se schimbă *decorul*, adică tablourile prin care se arată locul, unde se vor petrece scenele ce urmează. În tragedia elenă însă, nefiind în genere trebuință de schimbare de decor și momentele acțiunii fiind scurte, se obișnuie ca, în loc de pauze, să cante corul reflectând asupra celor întamplate. Astfel, în scena următoare, bătrânii care stau pe loc după plecarea ostașului și-a lui Creon, cântă puterea omului și totuși neputința lui în fața Morții, nesiguranța pașilor lui spre bine și ura bunilor cetățeni, cum erau ei, în contra acelor cari calcă legile. În cele din urmă, zărind pe Antigona adusă de ostașul care-o prinsese înmormântând cadavrul fratelui său, o plânge îndoiindu-se de vinovăția ei.

CORUL

(strofa I)

În lume sunt multe minuni,
 ca omul nu este niciuna.
 El vine pe mare împins
 de vânt ce naște furtuni;

corabia-i taie măriri
de negre talazuri ce saltă
 mugind pe sub ceruri.
El sparge și sânul mănos
 al marei zeițe,
al Gheei cea fără de moarte,
neobosită,—cu plugul
 tras peste câmpuri.

(antistrofa I)

El prinde în mreje popoare
de pasări cu sborul ușor,
sălbaticе turme de fiare;
cu iscusința-i de om,
el prinde în năvoadele sale,
în sânul lor împletit,
lighioanele mării.

Cu mintea-i puternic stăpân
pe fiare de câmp,
pe fiare din munții râpoși;
supune, și caii sălbatici,
și tauri la jug.

(strofa II)

El are cuvântul și gândul
ce zboară ca vântul; el ține
tocmirile ce Statele mișcă.
El știe să scape de vânturi,
de plesnetul umed de ploaie,
de aprigul ger,—și mintea-i
spre tot e deschisă:
spre viitor el pășăste,
stăpân pe mijloace,
învinge chiar boale cumplite
dar moartea-l învinge!

(antistrofa II)

Isteț peste fire în toate,
 el merge odată spre bine,
 odată spre rău; el incurcă
 orânduiri pământești
 cu cele 'ntemeiate de zei.
 Și-acelea ce din semeție
 pășaste spre rele,
 nu-i vrednic să-mi fie vecin,
 nici vrednic nu e
 de pâinea orașului său.
 Acel ce-amenință cetatea,
 departe de mine!—

(epoda)

Dar e cu putință aceea
 ce văd! Cum putea-voiu să zic că
 nu ești chiar tu, tu, Antigona!
 Vlăstar de regi nefericiți,
 o nefericită copilă,
 ce este, ce este?
 O negreșit, negreșit nu tu
 fecioară-ai înfrânat
 porunca regească, și nu
 pe tine te-au prins vinovată,
 făcând nebunia!

Scena ce urmează între Antigona și Creon este miezul acestei opere dramatice; izbirea celor două voințe contrarii, sprijinite pe credințe contrarii, aci se întâmplă. Antigona presăruse mai întâi pulbere pe corpul lui Polinice îndeplinind ritul îngropării; ostașii puși de pază, în urma grozavei amenințări a lui Creon, mătură praful depe cadavru și stau la pândă. Antigona, văzând fapta lor, se duce din nou să presare țărână după obicei, și-atuncea e prinsă și condusă în fața Regelui. Aceasta sosește din palat, dar văzând pe nepoata sa, nu-i vine să creadă că ea e vinovată; iar, după ce află chiar din gura ei adevărul, el crede că ea a săvârșit fapta, neștiind

porunca lui, și în acest caz, firește, ar putea ușor s'o scape de asprimea pedepsei. Atunci nici el nu s'ar simți rănit în sufletul lui de faptul că s'a găsit, cineva care să nu-i asculte porunca, nici ea n'ar suferi urmările faptei sale. Dar lucrurile se petrec cu totul din potrivă și de aci răsare drama:

OȘTEANUL

Vedeți pe vinovata. Acum o prinserăm asupra faptului... dar unde-i Creon?

CORUL

Il vezi, sosește din palatul său la timp.

Oșteanul povestește cum a izbutit să prindă pe Antigona, și acum rămân față în față cei doi protagoniști:

CREON

Cu tine care-ți pleci privirea 'n jos vorbesc:
Făcuta-ai tu ce zice paznicul, ori nu?

ANTIGONA

Și zic că le-am făcut și nici nū zic că nu.

CREON

Tu poți pe loc să mergi de-aci ori unde vrei:
De-acea 'nvinovățire grea tu slobod ești.
Dar tu răspunde-acum scurt și răspicat:
Știai c'oprisem de-a se face ce-ai făcut?

ANTIGONA

Știam, cum să n'o știu? toți o știau.

CREON

Și-ai îndrăsnit să calci porunca mea?

ANTIGONA

Nu-mi poruncise toate-acestea mie Zeus,
Și nici dreptatea zeilor de sub pământ.

Eu știu că numai ei au dat legi veșnice,
 Și n'am crezut că tu, un simplu muritor,
 Să sfarmi nescrisa lege dreaptă-a zeilor;
 Ea nu de azi și nu de eri — deapururea
 Trăește — nimeni neștiind de când s'a pus.
 Nu m'am temut de nici-un om și n'am crezut
 Că voi primi vreo pedeapsă de la zei.
 Știam de mult, cum să nu știu? că voi muri,
 Chiar dacă nu ți-aș fi călcat poruncile;
 Dar dacă mor mai timpuriu e un câștig.
 Căci cine 'n viață-a suferit așa de mult,
 Cum să nu vază un câștig în moartea sa?
 Lovită de-astă soartă grea, nu-mi pasă dar!
 Dar dac'ar fi rămas cumva ne 'mmormântat
 Iubitu-mi frate, ah! m'aș fi mahnit adânc.
 Iar dacă crezi că-i nebunie fapta mea,
 Nebună sunt crezută, Creon, d'un nebun.

CORUL

Nestrămutată fire-a tatălui o vezi
 Și 'n fiica lui: nu se 'mlădie în necaz!

CREON

Dar tu să știi, că tocmai sufletele tari
 S'abat și cad mai lesne. Și toți știu
 Că fierul tare, ars în foc, de-atâtea ori
 Se rupe și se sfarmă; caii îndârjiți,
 Cu niște frâne de nimic, îi faci cuminți,—
 Și nu-i permis să fi semeț când ești un rob.
 Călcând porunca mea acum, ea dar știa
 Că mă lovește lăudându-și fapta sa
 Și ocărându-mă. Și dar eu n'aș putea
 Să zic că sunt bărbat, când ea, de mi-ar scăpa,
 Din mâini nepedepsită-acum, cu drept ar fi.
 Dar fie fiica sorii mele, fie chiar
 Și mai de-aproape rudă, ea și sora ei,
 Nu vor putea scăpa de soarta cea mai grea.

Căci negreșit el e 'mpreună-au plănuit
 În mormântarea fratelui. Chemați-o dar!
 Mai adineauri o zării, schimbată prin palat,
 Și nu putea să-și stăpânească sufletul.
 Căci cel ce plănuiește 'n umbră fapta rea
 Curând își dă pe față-adesea gându-ascuns,
 Și-ales urăsc pe vinovatul care, prins,
 Ar vrea să fie socotit nevinovat.

ANTIGONA

Vrei tu ceva mai mult ca moartea mea?

CREON

Pe ea o vreau; de-o am, am tot ce-mi trebuie.

ANTIGONA

Ce-aiștepți atunci? Să sufer vorba-ți eu nu pot.
 Și niciodată n'am să pot s'o sufer eu;
 Nici ție nu ți-e plăcută vorba mea.
 Cum totuși eu aș fi putut să dobândesc
 O glorie mai strălucită pe pământ,
 Decât înmormântând pe fratele-mi iubit?
 Și tuturor de-aci plăcut-a fapta mea,
 Și-ar spune-o ei, dar teama leagă limba lor!
 Dar regii sânt mai fericiți ca ceilalți,
 Căci pot să facă și spună tot ce vor.

CREON

Tu, numai tu, din toți Tebanii crezi așa.

ANTIGON

Ba toți o cred, dar frica 'nchide gura lor.

CREON

Cum, nu roșești să cugeți astfel decât toți?

ANTIGONA

Căci nu-i rușine să cinstești pe frate-tău.

CREON

Dar frate-a fost și cel căzut ținându-i piept!

ANTIGONA

Același tată,—aceeași mamă ne-a născut.

CREON

Ce dar îl înjosești, cinstind pe celălalt?

ANTIGONA

Nici cînd de-aceasta nu s'o plînge cel căzut.

CREON

Și totuși a cinstit, ca și pe el, pe-un ticălos.

ANTIGONA

El frate îi era, cînd a murit,—nu rob.

CREON

Dar vrea să-și prade țara: celălalt, s'o apere.

ANTIGONA

Tu zici, dar legile lui Hades astea sînt.

CREON

Nu-i drept ca să cinstești la fel pe bun și rău.

ANTIGONA

Știi tu că legea ta e bună și la zei?

CREON

Vrăjmașal chiar și mort fiind, ni-e tot vrăjmaș.

ANTIGONA

Eu m'am născut spre a iubi, nu spre-a uri.

CREON

Spre a iubi? Ci mergi la morții tăi atunci!
 Dar cit trăesc, aci femei nu vor domni!

Voința lui Creon la sfârșitul acestei scene se pare că e atot puternică. În conflictul celor două voințe, a lui este triumfătoare, și Antigona e pierdută fără răzbunare. Acțiunea s'ar termina aci, dacă lucrurile ar sta în realitate astfel. Fapta îndrăzneată a Antigonei este însă o faptă generoasă. Ea, cu jerfa vieții ei, a apărut pe fratele său de suprema pedeapsă, punându-se sub scutul legilor divine, pe care ea le respectă. Pe de altă parte, ea este o fecioară curată, care, cu toată energia ei bărbătească, rămâne totuși plină de farmec. Acestea toate fac ca soarta ei să înduioșeze pe toți aceia care s'ar părea că sunt sclavii voinței lui Creon. Când dar se pare că Creon e la culmea puterii sale, tocmai atunci, începe să se vadă mai clar netemeinicia ei. Arătarea pe rând a slăbiciunilor, ce se cuprind în actul lui Creon, formează al doilea șir de fapte ce vor duce la desnodământ, rămânând ca faptele de până acum să constituie nodul acțiunii. Slăbiciunea faptului lui Creon se vede mai întâiu din felul cum se poartă Ismena, care, de unde la început se arătase ascultătoare poruncilor regești, acum, când vede pe sora sa atât de măreață în suferința ei, vrea să aibă și ea o parte de glorie și, fără nicio frică, se declară și ea părtașă la fapt, deși nu luase parte la el. Dar un al doilea fapt, care îndârjește pe Creon până la nebunie, dă pe față și mai clar slăbiciunea fundamentală a faptei lui. Este intervenirea lui Emon, fiul său și logodnicul Antigonei, care, firește nu va lăsa ca ea să fie ucisă atât de ușor. În scena următoare ni se desfășoară lupta dintre Emon și tatăl său:

Copilul meu, sosești aci infuriat
 Pe tatăl tău, că-ți osândi logodnica,
 Ori tu-l iubești, deși nu-ți place fapta lui?

EMON

Eu, tată, sunt al tău, și după gândul tău
 E drept să merg -- și-aș vrea să mă 'nsoțesc
 Numai de mintea ta cea dreaptă cârmuit.

CREON

Copilul meu, e bine să gândești așa;
 Sub scutul părintesc voința pune-ți-o!
 De-aceea un părinte vrea în casa lui
 Să aibă fii ascultători. Ei sunt datori
 Să 'nfrunte pe vrășmașii lui, iar pe amici,
 Ca și ei însuși, să-i cinstească. Căci altfel.
 Având un tată fii nemernici, viața lui
 Ar fi un chin, batjocora dușmanilor.
 Femeia cu iubirea ei, copilul meu,
 Să nu-ți orbească cugetul; căci, tu, luînd
 În casa ta femeie rea, tu vei simți
 În mîngîierea ei deșartă, doar fior!
 Ce poate oare fi mai dureros
 Decît un rău amic? Desprețuește deci
 Pe-acea nebună, ca pe o netrebnică!
 S'o izgonești din calea ta, ca pe-un dușman!
 La Hades meargă și c'un mort mărită-se!
 Din toți doar ea mi-a necinstit poruncile,
 Și nu voesc să fiu ținut de mincinos,
 Și-am s'o ucid. Ci strige cât o vrea pe Zeus,
 Ce are 'n pază înmulțirea neamului;
 Căci, dacă cresc în neamul meu nelegiuiți,
 Acei de neam străin vor fi cu-atât mai răi.
 Cumînții 'n casa lor, vor fi și 'n stat cumînți.
 Ei știu a da porunci, dar știu și-a le urmă;
 În focul luptei vor rămâne neclintiți
 La locul lor, căci ei vor fi tovarăși drepti.
 Dar cine calcă, siluește legile
 Și se gândește-a da poruncă domnilor,
 Nu va simți în veci de veci iubirea mea.

Pe-acel ce şade'n tron, tu veşnic eşti dator
 Ca să-l ascuţi, şi'n lucrul mic, şi 'n lucrul drept,
 Şi 'n lucrul ce nu ţi-e pe plac. Căci nu e rău
 Mai rău ca Anarhia: darmă statele,
 Pustii ne lasă casele, iar oştilor
 Le sparge rândurile de războiu; pe când
 Supunerea e paza cetăţenilor.
 Aşa se cade s'apărăm aşezămitele
 Şi 'nvinşi să nu ne dăm femeilor:
 Mai bine e să cazi sdrobot de un bărbat,
 Decât să zici că eşti mai slab ca o femeie.

CORUL

De nu cumva ne'nşală vârsta, tu vorbeşti
 Cu 'nţelepciune-asupra celor ce vorbeşti.

EMON

Eu, tată, ştiu că zeii-au pus în noi ceva
 Înalt şi mai presus de toate câte sunt:
 E mintea. Dar nu pot şi nici n'aş vrea să spun
 Că n'ai vorbit destul de drept câte-ai vorbit;—
 Şi totuşi alţii ar putea gândi altfel.
 Eu sunt dator, că sunt al tău, să cercetez,
 S'aud ce spun asupra ta, să văd ce fac,
 De ce te'nvinuesc; căci ochiu-ţi e temut,
 Şi omul din popor nicicând n'ar îndrăсни
 Să-ţi spună vorbe, care nu ţi-ar fi pe plac.
 Eu însă multe pot afla pe sub ascuns.
 Şi deci, aud că toată ţara plânge-acum
 Pe fata aceea şi că toţi şoptesc, că ea,
 Cea mai nenorocită astăzi din femei,
 Făcând cea mai măreaţă faptă, va muri
 Ea care n'a lăsat pe frate-său cel mort,
 Ne 'mormântat şi pradă câinilor lihniţi
 Şi pasărilor cerului,—au nu era
 De mare cinste şi răsplată vrednică?

De-aceste vorbe se strecoară prin oraș.
 Și totuși, tată, eu nu am mai scump odor
 Decât să știu că fericit deplin tu ești.
 Ce semn mai viu de slavă e pentru copii
 De nu un tată fericit? și care semn
 Pentru părinți, de nu norocul fiilor?
 Nu crede, tată, dar că numai ce-ai zis tu
 E bine zis; căci cei ce cred că numai ei
 Au minte, graiu și suflet, toți au fost găsiți,
 La cercetare mai de-aproape, că sunt seci.
 Și nu e lucru rușinos când un bărbat,
 Chiar înțelept, ascultă sfatul altora
 Și nu stă 'nșipt în gândul său. Au n'ai văzut,
 Când apele se umflă de căderea ploilor,
 Cum o răchită mlădioasă de pe mal
 Nu-i ruptă de puterea valului, pe când
 Copacul țepăn este scos din rădăcini?
 Deci lasă-ți furia și schimbă-ți cugetul!
 Căci cred, eu cel mai tânăr, de-oiu avea
 Și eu un pic de minte 'n cap, că nimenea
 Nu-i mai presus de omul ce-are 'n mintea lui
 Luminile științei; dacă nu le ai,
 E bine-atunci să mai întrebi și pe-alți bărbați.

CORUL

Stăpâne-ascultă-l, de ți-a spus ceva 'nțelept,
 Iar tu, pe el, căci bine ziceți amândoi.

CREON

Noi ceștia de vârsta mea, o să'vățăm,
 Cum văd, dela acei ce sunt de vârsta ta!

EMON

De loc, de nu e drept. Dar dacă-s tânăr eu,
 Tu nu căta la vârsta mea, ci fapta vezi!

CREON

E-o faptă bună să slăvești pe nesupuși?

EMON

N'am zis ca să cinstești pe cei nelegiuți.

CREON

Și de-astă boală ea deloc n'a suferit!

EMON

Poporul Tebei, tată, zice altfel, el!

CREON

Că par'că gloata o să-mi spuie ce-am să fac!

EMON

Bărbat ce ești, vorbești cuvinte de copil.

CREON

Dar cine 'n statul meu domnește, de nu eu?

EMON

Nu-i stat acela ce e-al unui singur om.

CREON

Dar statul, cum? nu e-al cârmuitorului?

EMON

Ce bine-ai cârmui un stat pustiu atunci!

CREON

Cum văd, tu parte ții femeii-aceleea!

EMON

De-ai fi femeia tu, căci partea ta o țin!

CREON

Mișelule, 'nvinovățești pe tatăl tău?

EMON

Căci nu te văd greșind în fapte drepte!

CREON

Dar nu e drept să-mi apăr drepturile?

EMON

O da, când sfarmi orânduiala zeilor!

CREON

O pângărită fire, rob femeilor!

EMON

Rob josnicelor patimi n'ai să vezi că sunt!

CREON

Dar toate vorbele ce spui sunt pentru *ea*.

EMON

Și pentru noi, și pentru zeii cei de jos.

Cearta merge crescând, până când Emon amenință că, dacă va muri Antigona, va mai muri cu ea și altcineva. El se gândește la sine însuși; Creon crede însă că Emon l-amenință pe el cu moartea, și atunci furia lui ajunge la culme:

CREON

Adevărat?! Ei bine, Pe Olimp îți spun
Că nu mă poți batjocori cu vorba ta
Mai mult! Aci s'aduceți pe netrebnică,
Să moară 'ndată-acî sub ochii lui!

EMON

Nu crede-aceasta niciodată; nu, nici ea
Nu va muri în fața mea, nici tu
Spre bucuria ta turbată și-a lor tăi,
Nu vei vedea că ochii-mi o privesc murind.

Emon iese adânc mâniat; Corul observă lucrul, dar Creon persistă în hotărîrea sa. Antigona, singura vinovată, va muri prin foame. având să fie închisă într'o peșteră:

CORUL

Stăpâne, fiul tău s'a dus înfuriat,
Și-i de temut un suflet plin de-atât necaz.

CREON

Ci născocească și mai mult decât un om;
Nu va scăpa de moarte pe niciuna.

CORUL

Cum văd, tu vrei să le ucizi pe amândouă?

CREON.

Pe cea nevinovată, nu: vorbești cu minte.

CORUL

Și cum ai să ucizi pe ceealaltă?

CREON

Indată drumuri părăsite-o vor primi,
Și-o peșteră, în care hrană nu-i vom da,
Decât spre-a 'nlătura păcatul dela noi.
Acolo ea, ori va putea să 'nduplece
Pe Ades, singurul pe care dintre zei
Il prea mărește, ca să-i ție viața, ori
Afla-vă c'a cinstit pe Ades în zadar.

Corul, în scena ce vine, cântă puterea Amоруlui, patima care a adus vrajba în sânul familiei regale:

CORUL

(strofa I)

Amor, în luptă ne 'nvins,
 Amor, tu care dărâmi palate de aur,
 tu care 'noptezi pe obraji
 trandafiri de fecioară,
 piciorul tău rătăcește
 și peste 'ntinsele mări
 și 'n scunda colibă.
 De-a ta putere nu scapă
 nici zeii din ceruri,
 nu scapă nici muritorii;
 iar cine la sânu-i te-a strâns,
 e nebun.

(antistrofa I)

Tu 'mpingi și cugetul drept
 să facă răul în loc;
 și tot tu stârnit-ai
 și cearta de sânge de-acum.
 Iar raza plină de farmec
 din ochii blânzi de fecioară
 învinge: ea dintr'un întâiu
 domni peste lume.
 Cu neputința de 'nvins,
 te joci, Afrodita!—

(epoda)

Dar iată că însu-mi înfrânt-am
 porunca: să-mi sece nu poate
 izvorul de lacrimi, văzând
 cum pleacă spre casa de veci
 pe-Antigona!

Temeiul voinței lui Creon se dărapănă din ce în ce. Mai întâiu, Ismena a încetat să i se supună, apoi Emon; acum,

la priveliştea Antigonei care se duce la locul supliciului, înşişi bătrânii cetăţii încep să-l părăsească. Jalnicul drum al eroinei către moarte nu poate fi ispăşit decât prin înfrângerea voinţei odioase a lui Creon. Şi, deşi se pare că această voinţă e în toată puterea, căci vorba lui zisă e lege şi Antigona va trebui să moară, totuşi plângerile acestei fecioare încep să-i înmoaie şi lui inima; deşi o apostrofează cu cruzime, simţim că-i face totuşi rău s'o audă tânguindu-se. Aceasta prepară schimbarea voinţei lui, *peripeţia*, care va aduce desnodământul:

ANTIGONA

(strofa II)

O, cetăţeni din ţara mea străbună,
o fraţii mei priviţi-mă:
am apucat pe drumul cel din urmă
şi-acuma văd şi cel din urmă soare.
Adormitorul Hades azi mă duce
spre vadul Aheronului pustiu;
şi nici nu sunt mireasă astăzi,
nici cânt de nuntă nu răsună.
dar sunt lui Aheron soţie.

CORUL

Vestită 'n lume, glorioasă,
fecioară, pleci acum la morţi;
şi nici nu te-a izbit vreo boală,
nici prada sabiei n'ai fost,
ci slobodă şi 'n viaţă încă,
unica printre muritori,
te duci, copilă, către Hades.

ANTIGONA

(antistrofa II)

Copila lui Tantalos, nefericita,
pe piscul Sipylos pieri:
vlăstarul de piatră hain o cuprinse,
ca edera, şi-o innăbuşi.

Acum, înnegrită de ploi,
zăpezile n'o părăsesc:
din pleoapele-i pline de lacrimi
șiroaie pe sânul-i se scurg:—

Tot astfel pe mine mă pierde ursita!

CORUL

Zeița era din viță de zei,—
din viță de oameni noi, muritorii;
și-i cinste măreață, când ai
ursită ca și semizeii.

A N T I G O N A

(strofa III)

Tristă batjocură!
Pe zei părinților noștrii—
să fi murit și să râdeți de mine!
De ce vă râdeți de-aceea ce încă
trăește?

O țara mea, și voi, noroc
al țării mele, cetățeni,
și voi, izvoare ale Dircei,
și tu, cu carele-ți frumoase,
dumbravă sfântă-a Tebei,
pe voi vă iau de martori astăzi,
cum, părăsită de prieteni,
sunt neplânsă,
și cum și care legi mă leagă
și 'n temnița de veci mă duc!
De-acum, nefericită, vai!
nu voi trăi, nici cu cei vii, nici cu cei morți!

CORUL

Cu 'ndrăsneală ne 'ntrecută ai suit
a Dreptății 'naltă culme—și-ai căzut.
Tu vina părinților tăi ispărești,
o copilă!

ANTIGONA

(antistrofa III)

Vai! ai atins dureroasa-mi poveste,
soarta ce-a fost de trei ori împlinită,
a părinților mei,
Labdacizii iluștri!

O părintești nenorociri ale nunții,
îmbrățișări nelegiuite-ale mamei.
din voi am fost născută eu nefericita!
La voi mă mut, spre voi se'ndreaptă pașii mei,
blestemată,

și fără să fi fost mireasă...

O frate dulce, ce-ai avut

o nuntă plină de fior, —

murind,

tu mă chemi și pe mine!

CORUL

Cinstind pe morți ai fost cucernică,
dar nu se cade să desprețuești
puterea celui ce domnește:
pe tine semeția te-a ucis.

ANTIGONA

(epoda)

Și fără să fi fost mireasă,
neplânsă de prieteni, tristă,
mă duc pe drumul cel din urmă.
Și nu mai pot vedeă de-acum
sublimul ochiu al soarelui,
și nimeni din amicii mei
nu plânge soarta mea amară.

CREON

Nu știi că, dacă plâns ori cânt ar folosi,
Atunci, 'nainte morții, nimene n'ar tăcea?

Luați-o repede de-aci și 'n peșteră închideți-o!
 Lăsați-o-apoi, ori spre-a muri ori spre-a trăi,
 În mândrele palate de desubt. Ci noi
 N'avem pe suflet pentru ea nici un păcat —
 Și legătura ei cu cei de sus e ruptă 'n veci.

ANTIGONA

O pat de nuntă, o mormânt, locaș de sub
 Pământ, pe care 'n veci îl voi păzi prin voi,
 Eu merg la scumpii mei în rândul morților.
 Eu viu la voi cea mai din urmă și cea mai
 Nenorocită, înainte de-a muri.
 Eu merg acolo și-mi clădesc speranțe dulci.
 Voi bucura pe mama mea, pe tatăl meu,
 Și mai ales pe tine, fratele meu scump.
 Căci voi, murind nenorociți, eu v'am cinstit
 Spălând cu mâna-mi trupul vostru și-am turnat
 Prinos de vin peste mormânt; și-acum, venind
 Să 'nmormântez și trupul tău nefericit,
 O frate scump, tu vezi răsplata ce-am avut.
 Dar v'am cinstit spre mulțumirea celor buni...
 Acum, de mână dusă, părăsesc pe veci
 Lumina... și dulceața nunții n'am știut
 Nici dragostea cea sfântă de-a fi mamă!
 Ce lege-a zeilor călcat-am eu cumva,
 De plec lipsită de amici și mă cobor,
 De vie, sub pământ, în rândul morților?
 De ce să mai înalț privirile spre zei
 Pe care dintre toți amicii mei să chem?
 Spre cine să mă'ndrept, când pentru fapta mea
 Cucernică, am fost numită fără de lege?
 Iar dac'acestea sunt plăcute zeilor,
 Voiu suferi și voi iertă, căci am greșit;
 Dar de greșesc dușmanii, cerul nu le dea
 Mai mult decât mă fac să sufer fapta lor.

CORUL

Aceiași furtună grozavă
se scate în sufletul ei.

CREON

Atâta zăbavă va stoarce
șiroaie de lacrimi, chiar celor de pază

ANTIGONA

Vai în cuvântul tău răsună
osânda vieții mele.

CREON

Și nu te-aș îndemna să crezi,
că n'are să se 'ntâmple-așa.

ANTIGONA

O țara mea, pământ al Tebei,
și, tu oraș din sânul ei,
o zeii mei,
de-acum mă duc, mă duc departe.
Priviți, frunțași viteji ai Tebei,
regina voastră cea din urmă,
vedeți în prada căror oameni cade,
făcându-și datoria.

Cu aceasta se termină un al doilea moment, nodul, — rămânând ca în momentul următor să se vadă urmările condamnării Antigonei, — desnodământul.

O ultimă sguduitură mai trebuie, pentru ca voința lui Creon să fie zdrobită. Aceasta o produce apariția profetului augur Teresias, care-i prevestește nefericirile cu care zeii îl vor izbi, căci ei nu pot suferi faptele lui. Creon însă nu-și recunoaște greșeala; el acuză pe Tiresias că este cumpărat de vrășmașii săi, și-atunci acesta îi prevestește în chip groaznic pedeapsa ce-l așteaptă: fiul sau Emon va muri:

TIRESIAS

Să știi atunci, la rândul tău, că soarele
Nu va străbate drumul său de multe ori,
Și ceasul va veni să perzi pe cineva
Născut din coapsa ta, să dai, în schimb, un mort,
Răsplată pentru morțile ce le-ai făcut.
Căci tu trimis-ai sub pământ un suflet viu
Și-acuma ții aci pe-un mort neîngropat,
Lipsit de cinste și de zeii cei de jos.
Sint fapte ce nici tu, nici zei cei din cer
N'au dreptul să le facă, dar tu le ai făcut.
Și furiile iadului și zeilor,
Ce 'ntâi rănesc și-apoi sfârșesc prin a, edrobi,
De-aceea-ți pun acum curse, ca 'n curând
Să cazi în chiar aceleași rele ce-ai făcut.
Și ia aminte de vorbesc acum pe bani:
Curând-curând în casa ta vor răsună
Grozave plânsete de oameni și femei;
Curând apoi dușmanii tăi vor ridica
Oștiri în contra ta, din toate părțile.
Pe unde fiare, câini și păsări au purtat
Bucăți din trupul mort, și-au pângărit cetăți.
Acestea sunt săgețile pe care, mâniat,
Ți le străpung ca și-un arcaș în inimă,
Și nu te vei putea feri de-arsura lor.

Vorbele profetului, cu toată aparența contrarie, dăruie
cu desăvârșire sufletul lui Creon. El încetează de-a avea în-
credere în tăria voinței lui și în maximele lui de guvernă-
mânt și se schimbă îndată cu desăvârșire. Teama că zeii îl
vor pedepsi i-a pătruns sufletul și-acum cere de la btrâni,
ca un copil, să-l învețe ce să facă. Trebuie scăpată Antigona
de la moarte, iar Polinice îngropat:

CORUL

Bătrânu-acesta, doamne, a plecat de-acî
 Grozave lucruri prorocînd, şi, drept să spun,
 De cînd am părul alb în loc de negru, ştiu
 Că niciodată n'a greşit în prorocîi.

CREON

O ştiu şi eu, şi sufletul mi-e turburat:
 E foarte greu să-ţi calci voinţa, iar de nu,
 Eşti poate şi mai greu lovit de soarta grea.

CORUL

O Creon, fii cu chibzuinţă multă-acum!

CREON

Ce trebuie să fac? ci spune! mă supun.

CORUL

Să mergi să scoţi pe fată 'ntii din peşteră;
 Fă mormânt apoi, şi fratelui cel părăsit.

CREON

Să fac aşa!? Şi-i bine crezi să dau 'napoi?

CORUL

Şi cât de grab, stăpâne, căci pedepsele
 Sosesc din cer ca fulgerele şi trăsnesc.

CREON

Imi vine-aşa de greu să-mi calc pe inimă;
 Dar cu Nevoia totuşi eu zadarnic lupt.

CORUL

Ci mergi şi singur fă şi nu te 'ncrede 'ntr'alţii!

CREON

Voiu merge 'ndată. Sclavilor, plecați pe loc,
 Și cei ce sânt și cei ce nu-s aci, plecați
 Luând cu voi topoare 'n mâini și mi-alergați
 La locu-acela lesne de găsit!

Dar zadarnic aleargă acum Creon cu sclavii. Nenorocirile, de care se temeă, s'au întâmplat, și el nu va avea acum decât să plângă cruda sa încăpățănare. De la un Slav aflăm ce s'a petrecut la peștera Antigonei. Antigona s'a sinucis, iar Emon, din această pricină, s'a omorît și el. Regina Euridice surprinde vestea, îl pune pe Slav să povestească cu deamănuntul și apoi, doborâtă de durere, merge în palat, unde se sinucide și ea. De-acum lui Creon nu-i mai rămâne decât gemetele și blestemele asupra sa însuși; și așa îl vedem în scena finală, când intră aducând în brațe pe fiul său mort:

CORUL

Dar ce nenorocire-a regilor vestești?

SCLAVUL I

Sunt morți, și-aceia ce trăesc i-au omorît.

CORUL

Dar cine? cine-a fost ucis?

SCLAVUL I

Mort este Emon; mâini amice l-au ucis.

CORUL

Ucisu-s'a cu mâna sa, ori tatăl său?

SCLAVUL I

Cu mâna sa, infuriat că tatăl său
 I-a osândit logodnica.

CORUL

Profet,
Profet, adevărat a fost cuvântul tău!

SCLAVUL I

Ce-a fost, a fost; să ne gândim la altele!

CORUL

Dar iată Euridice, soața regelui!
Cum oare: vine din palat întâmplător,
sau știe moartea fiului nenorocit?

EURIDICE

O cetățeni, ducându-mă, și azi, s'aduc
Zeitei Palas rugăciune, v'auzii,
Și-mi îngheță pe loc în vine sângele,
Scăpaiu din mână ivorul și leșinaiu
Căzând pe brațul roabelor, când am aflat
Nenorocirea groaznică ce ne-a lovit.
Dar orice-ar fi, vă rog să povestiți din nou
Ce s'a întâmplat, și eu vă spun voiui și s'ascult,
Căci sunt deprinsă cu nenorocirile.

Dar cu toate aceste vorbe, după ce ascultă în tăcere
cum s'a întâmplat groaznica nenorocire, ea se retrage în palat
tăcută și cu gândul de a se omorî. Iar corul urmează:

CORUL

Ce crezi de fapta ei? Se duse și perî așa!
Nu zise nici de bine, nici de rău, nimic.

SCLAVUL

Să mergem spre palat și-om ști în adevăr
De-ascunde inima-i sdrobotă vr'un secret,
Căci bine-ai zis: tăcerea-adâncă nu-i semn bun.

02
1939
75-III

CORUL

Dar iată vine regele, și poartă
 Pe brațul său o dureroasă pradă;
 Și, dacă i drept să spun: din vina sa,
 Iar nu din a vrăjmașilor mânie.

CREON

(strofa I)

O greșală de moarte și crudă
 a minților mele!
 O, voi privitori
 ai casei acestei
 de uciși și-ucigași între dânșii:
 O, sfaturi bune!
 Copile, copile, în floare
 te rupse din vreme o moarte,
 și eu sunt de vină, nu tu!
 Vai ție, vai ție
 omenească strădanie vană!

SCLAVUL II

Stăpâne, câte suferiși și câte porți
 pe brațul tău acumă nu-s de-ajuns:
 Tu pari venit să vezi pe-acelea din palat.

CREON

Dar ce nenorociri mai mari decât acestea?

SCLAVUL II

Femeia, buna mumă-a fiului
 acestuia, nefericita, s'a ucis.

CREON

Ea s'a ucis, tu spui; cum s'a ucis?

SCLAVUL II

Aflând îngrozitoarea moarte a fiului
ea se străpuse sub ficat cu mâna ei.

CREON

Vai mie, vai mie, nu-i altul de vină,
eu singur, eu singur!

Căci nefericitul de mine eu însu-mi
te-am ucis, te-am ucis —
adevărul eu zic.

O sclavi, luați-mă, duceți-mă; târiți
de-acî departe pe nemernicul!

O duceți, duceți pe omul sdrobit
ce, fără să vrea,

o dulce copil, te-a ucis și pe tine
te-a ucis, o femeie!

Către cine-aș putea,
zeilor mari,

spre cin 'să mă îndreptez
și 'ncotro să mă duc?

căci toate se sparg
în mâinile mele

Aceste dureri, o cumplită ursită
de inima mea le izbî!

Cu durerea lui Creon, care ispășește nenorocirea Antigonei, interesul nostru s'a sleit și drama se sfârșește. Iar Corul reflectează o ultimă dată, dând să înțeleagă că toate nenorocirile lui Creon din nesocotința legilor dumnezeiești au purces:

CORUL

Fii înțelept și-atunci vei fi ferice,
dar nu călcă voința zeilor,
căci ea pe cei ce sunt semeți îi sfarmă,
și 'nvață pe bătrâni a fi 'nțelepți.

Observație. — Această bucată de poezie dramatică pune în relief prin ajutorul unui conflict sentimentul tragic, care e un amestec de milă și de groază ce inspiră soarta Antigonei. Acțiunea dramatică și conflictul tragic are tocmai de scop provocarea acestui sentiment, care nu trebuie confundat cu sentimentul oribilului, care ne înfricoșază fără să ne miște, nici cu sentimentul compătimirii care ne mișcă fără să ne înfricoșeze. Este o *tragedie clasică*.

48. ANDROMACA

de J. Racine. Trad. de D. Nanu

PERSOANELE

PYRRHUS, regele Epirului

ORESTE, trimisul Elenilor

ANDROMACA, văduva lui ~~Pirrus~~, captiva lui Pyrrhus

ERMIONA, logodnica lui Pyrrhus, fiica lui Menelau și a Elenei

PILADE, amicul lui Oreste

FENIX, confidentul lui Pirus

~~CEFIZA~~, confidenta Ermionei

CEFIZA, confidenta Andromachii.

Pyrrhus, fiul lui Ahile și regele Epirului, este ținut să se însoțească cu Ermiona, fiica lui Menelau și a Elenei; dar, înamorându-se de captiva sa, Andromaca, văduva lui Hector, amână ziua însoțirii. — În aceste împrejurări sosește la curtea lui, Oreste, fiul lui Agamemnon, cu solie din partea Elenilor ca să ceară pe Astyanax, fiul lui Ector și al Andromachii, spre a-l ucide și a nimici astfel cu desăvârșire rasa regilor troieni. Oreste însă vine mai mult cu gândul de a răpi pe Ermiona, pe care o știe desprețuită de Pyrrhus și pe care el o iubește cu patimă. Conflictul tragic este între Ermiona care iubește pe Pyrrhus și se slujește de dragostea lui Oreste ca să-și răsbune amoru-i desprețuit, și între Pyrrhus, care, deși iubit de Ermiona, adoră pe nefericită văduvă a lui Ector.

Actul I începe printr-o scenă între Pilade și Oreste, în care acesta spune prietenului său scopul venirii, cum și patima sa pentru Ermiona. Indată apoi Oreste se înfățișează regelui Pyrrhus și-i cere pe Astyanax din partea Elenilor. Pyrrhus îi refuză cererea și-l trimite să vadă pe Ermiona, cu care știe că

Oreste se înrudește. Acest lucru izbește pe confidentul său Fenix; dar scena ce urmează între Pyrrhus și Andromaca, căreia regele îi mărturisește dragostea sa pătimasă, îl face să vadă că Pyrrhus ar vrea să scape bucurios de Ermiona.

PYRRHUS, FENIX

FENIX

Cum ? Tu trimiți pe-Oreste, să-i cadă la picioare Iubitei ?

PYRRHUS

I-a fost scumpă, se zice-odinioare.

FENIX

Dac'ar porni și dânsa cu el pe-acelaș drum ?
Amorul vechiu e jarul ce se 'nvelește 'n scrum,

PYRRHUS

Iubească-se în pace ! Chiar binecuvântarea
Le-o dau, istețe Fenix. Apuce 'n larg cărarea
Către Lacedemona, plutească liniștiți...
Cum m'ar scuti de-o grijă !

FENIX

Ii vrei tu fericiți ?

PYRRHUS

Ți-oiu spune altă-dată ce mi-arde 'n suflet. Iată
Și văduva lui Hector ...

SCENA IV

PYRRHUS, ANDROMACA, CEFIZA

PYRRHUS (eurtenitor, duios)

Regină 'ndurerată,

Să fiu eu fericitul ce-l cauți,—sau e vis ?

ANDROMACA

Treceam spre locul unde ții fiul meu închis.
 Odată 'n zi, tu singur îngăduiși, stăpâne,
 Să-mi văd unicul bine ce azi îmi mai rămâne
 Din țara mea percută... Cu el m'alin din plâns!
 Și astăzi, toată ziua, la pieptu-mi nu l-am strâns!

PYRRHUS (compătimitor)

Tot nu-s sătui Elenii, cât te-au sdorbit sub trudă;
 Vor inima-ți străpunsă de-o veste și mai crudă!

ANDROMACA (neliniștită)

Dar care este frica de care sunt cuprinși?
 Scăpatu-ți-a din fiare cumva Troienii prînși?

PYRRHUS

Mânia lor pe Ector tot nu-i secată încă...
 Se tem de fiu-i.

ANDROMACA (cu jalnică ironie)

Demn e de ura lor adâncă!
 Un biet copil ce încă e tot neștiutor,
 Că Pyrrhus e stăpânul, dar că-i moștenitor
 Lui Ector!

PYRRHUS

Grecii însă cer toți a lui pieire!
 Chiar Agamemnon fiul, veni să-mi dea de știre.

ANDROMACA (cu spaimă)

Și vei rosti sentința ce morții mi l-a dat?
 Din pricina mea, oare, e bietul vinovat?
 Răsbunător? Sărmanul! Nu, nu! Vouă vi-e teamă
 Că va rămâne cine s'aline-o biată mamă!
 Și el mi-ar fi un sprijin de tată ori de soț...
 Dar simt, simt că-l voi pierde: voi mă urîți cu toți.

PYRRHUS (cu hotărîre)

Nu! ura lor pe tine, de peptu-mi o să-și sfarme!
 Sunt învoiți: Elenii m'amenință cu arme,
 Dar chiar de-ar fi să-și lege corăbiile punți,
 Trimită-și toți vitejii, și tineri, și cărunți,
 In valuri curgă sânge clocotitor de ură,
 In zece ani prefacă-mi palatele în sgură,—
 Din pieptul meu voi face un scut; nu m'or clinti.
 Decât să dau pe fiul lui Ector,—aș muri!
 Dar înfruntând din cale-ți voios or'ce primejde,
 Nu pot, din ochi a-ți smulge o rază de nădejde?
 Urit de toți Elenii, și-atât de urgisit,
 Mi-e scris să 'ndur eu însă disprețul tău cumplit?
 Ia-mi brațul! El ți-e scutul! Dar oare niciodată
 Nu vei primi cu dânsul și inima-mi curată?
 Luptând doar pentru tine, pot eu să fac—o zei!—
 Să nu te mai prenumăr printre dușmanii mei?

ANDROMACA

Ce faci, ce faci, stăpâne? Hellada ce va spune?
 In inima ta mare, atâta slăbiciune?
 Vrei darnica ta pază, ce-atât m'a ocrotit,
 S'o crează lumea faptă de om îndrăgostit?
 Eu nu pot să mă sufer... petrec în tânguire,
 Și vrei în iadul ăsta să mai găsesc iubire?
 Ce farmec pentru tine mai poartă ochii mei,
 Când i-ai ursit în lacrimi să-și stingă-a lor scântei?
 A! jalea unui dușman primind-o cu cinstire,
 Dând unei biete roabe nu slavă,—mântuire,
 Luptând pentru un oaspe la tine urmărit,
 Dar fără de răsplata de-a fi în schimb iubit,
 Nimic să ceri,—și totuși să-l dăruești cu zile,—
 Vezi, astfel ai fi vrednic de tatăl tău, Achille.

PYRRHUS

Ah! nu-și secă mânia izvoru 'n peptul tău!
 Se poate urî veșnic, și pedepsî mereu?

E drept, pe mulți făcut-am nenorociți: Frigia
 Văzû cum semănat-am în casa taurgia;
 Dar cât de bine ochii-ți din cale m'au întors,
 Ce scump plătit-am plânsul ce 'n vremuri ți l-am stors!
 Ce remușcări amare luaiu cu dulcea pradă!
 Vezi tu? Toată ruina, ce 'n jalnica Troadă
 Am semănat-o singur,—în chin o ispășesc;
 Incătușat ca 'n fiare sunt azi, căci te iubesc!
 N'au ars atâtea flacări de ziduri și de torțe,
 N'a mistuit războiul în el atâtea forțe,
 Cât mi-ai aprins în suflet adânci păreri de rău!
 Vai! fost-am eu cu tine până 'ntr'atât călău?
 Dar, însfârșit, ajunge, ne-am pedepsit dearândul,
 Avem aceiași dușmani: unească-ne ei gândul.
 Dă-mi raza de nădejde de care să m'anin;
 Aș vrea să fiu părinte copilului tău — vin!
 Insuflețit de tine, mă 'nalt, urzesc o țară:
 Din pulbere, cenușă, fac Troia să răsară;
 Pe scuturile frânte, regină-aș-vrea să treci,
 De chinurile tale voi pedepsi pe Greci,—
 Când zidurile Troii Hellada o s'o 'nfrunte,
 Eu singur pun coroana pe-a fiului tău frunte.

ANDROMACA

Copilului, stăpâne, nu-i trebuie măriri;
 Cum vrei să-i dau un suflet pe care l-ai învins;
 Nu-i leagăn eu poruncia cu-asemeni năluciri!
 Nu, nu... O ziduri scumpe, ce n'ați păstrat pe Hector,
 Aiurea căuta-vom de trebui un protector.
 Nu glorie, ci milă așteapt'un urgisit.
 O rugăminte numai, stăpâne,—și-am sfârșit.
 Un adăpost îți cerem, să pot, printre ruine,
 Uitată și de oameni, uitată chiar de tine,
 Să-mi plâng acolo soțul și fiu-mi să-l ascund.
 Iubirea ta stârnește mânia fără fund

A Grecilor asupra-mi., De-ai ști cât mi-e de frică!
 Intoarce-te, stăpâne, spre a Helenei fiică..

PYRRHUS

Dar nu 'nțelegi brațu-mi în van i l-ai întins!
 O! știu făgăduința, ce-i dasem în pripire,
 Că vă primi Epirul și 'ntreaga mea iubire;
 Pe semne că destinul nu astfel a voit,
 Și te aduse-aice, să sufer îndoit.
 Tu ai venit în lanțuri, iar ea în toată slava,
 Dar cine mi-i stăpâna, și cine este sclava?
 Întreabă: ți-ar răspunde întâiul ce 'ntâlnești:
 Aici regina-i roabă, iar tu, din lanț, domnești!
 Sărmana Hermiona! Ce drag i-ar fi să poată
 Din inima pe care o stăpânești tu toată—
 Să smulgă doar o vorbă mai caldă, un suspin...

Andromaca, care sfințește memoria gloriosului ei soț și
 care poartă în sufletul ei doliul întregului său popor nu poate
 să primească dragostea lui Pyrrhus:

ANDROMACA

Dar are ea ¹⁾ pe cuget și 'n inimă vreun spin?
 În sufletul ei, strigă ca 'n mine fără voie,
 Nerăsbunatul Hector și sfărâmata Troie?
 O zei! Să 'ndur durerea unui întreg popor
 Și nu cu mii de inimi—*cu una*, făr' să mor:
 Să văd p'al tău părinte, în toată strălucirea,
 Cum seceră pe Hector, să-și facă nemurirea,—
 Oh! câtă sfășiere!..

PYRRHUS (sever)

Ajunge! mă supun
 Te voi uita, sau, știu eu? te voi uri nebun!

¹⁾ Hermiona.

Căci patima mea astăzi a mers așa departe,
 Că poate de iubire cumva să n'aibă parte...
 Gândește-te mai bine: pe-amorul meu înfrânt
 S'o ridică o ură de care mă 'nspăimânt!
 În dreapta mea mânie, nu voiu cruța umilul,
 Iar de disprețul mumei chezaș va fi copilul!
 Și-poi... Hellada-l cere, și... gloria-mi, n'am zor,
 Nerecunoscătorii s'o calce sub picior!

ANDROMACA (sfârșită)

Il pierd dar! Toată paza lui pentru vremuri grele
 Sunt nevinovăția-i și lacrămile mele,
 La urma urmei poate, în starea 'n care sunt,
 Cu moartea lui deodată, intra-voiu în pământ,
 Căci numai pentru dânsul mai prelungeam eu chinul;
 M'oiu duce după Hector, cum va voi destinul!
 Toți trei vom fi deapururi prin grija lor uniți...

PYRRHUS

Mai bine-ți vezi odrasla, și matur chibzuiți.
 Se poate, lângă fiu-ți, ^{iubirea} ~~iubirea~~ ta de mamă
 Să nu mai ia necazul drept călăuză 'n samă.
 Mă'ntorc;—iar tu sărută-l cu drag, și nu uita,
 Că moartea sau scăparea stă 'n hotărîrea ta.

În actu III, Cleona sfătuiește pe Ermiona, jignită în mândria ei de către Pyrrhus, să primească pe Oreste. Ermiona se învoiește, și Cleona, care știe că Pyrrhus și-a dat toată inima Andromacăi, par'că și vede pe stăpâna sa luând drumul Heladei, însoțită de Oreste:

CLEONA

Atunci pleci cu Oreste,— doar are-acelaș gând!
 Ți-a dat prilejul Pyrrhus să-ți recâștigi iubitul:
 El a 'nceput; firește, la rându-ți fă sfârșitul.
 Vestește-l chiar; e bine să nu pleci într'ascuns;
 Lă urmă, ai și dreptul, doar nu-l urăști de-ajuns?

HERMIONA

Dacă-l urăsc, Cleona? Chiar gloria-mi o cere,
 Tot ce iubii într'însul s'a înveninat de fiere.
 Când m'a schimbat pe-o roabă, ce pot să hotărăsc?
 Prea l-am iubit nebună, ca azi să nu-l urăsc!

CLEONA

Ferește-te din cale-i, căci dragostea adăcă...^w

HERMIONA

Nu, — lasă urii mele mult timp să crească încă.
 În fața unui dușman, dă-mi voie-a mă întări...
 Cleona, — cu 'ngrozire de el m'oiu despărți.
 De-o vrea necredinciosul el însuși, cu grăbire...

CLEONA

Și mai aștepți din parte-i o nouă umilire?
 Sub ochii tăi, în ciudă, și nici măcar p'ascuns,
 Iubește pe o roabă; atât, nu e de-ajuns?
 Mai rău, decât ce face, ce poate să mai facă?
 De nu-ți displace încă, e greu să-ți mai displacă.

HERMIONA

Dece stârnești în mine al urii zăcământ?
 Mi-e frică-a mă cunoaște în starea 'n care sânt.
 Ah! tot ce vezi, încearcă să crezi că e-o poveste;
 Rostește-mi la ureche: „iubirea nu mai este!“
 Zi-mi: „inima în chinuri demult ți s'a 'mpietrit“,
 Și fă-mă, de se poate, să cred că n'ai mințit.
 Tu vrei să fug de dânsul? Fug fără 'mpotrivire!
 Nu mai râvnesc de-acuma nedemna-i cucerire.
 Rămăie rob al roabei, — or'ce, ar fi 'n deșert —

Dar cu toată această ură în vorbe, Hermiona nu are decât dragoste pentru Pyrrhus și or'ce prilej îi e bine venit pentru ca să-și întoarcă sufletul spre dânsul cu gândul să-l recucerească:

Dar dacă se va 'ntoarce rugându-mă să-l iert?
 Dacă ar simți cum crește în inimă-i credința
 Și-mi va cădea 'n genunchi, și-l va muștra căința
 Ah! s'ar putea iubirea să mi-l aducă 'nvins!
 —Nu nu, mă chinuește vicleanul dinadins...
 Rămân, ce bine-mi pare, le-oiu turbura norocul,
 Le-oiu sta de pândă 'n cale, o piedică 'n tot locul,
 Și, când va fi să-și calce cuvântul dat, solemn,
 Pecetluit rămâne de toți ca un nedemn.
 Am ațâțat Hellenii pe Astyanax numa,
 Dar aş voi să cadă în prada lor, și muma.
 Aş vra să-i torn veninul ce ea mi-a dat, la fel:
 Ori piară el printr'însa, ori piară ea prin el.

CLEONA

Vai, ochii ce prin lacrimi abia văd ziua-afară
 Crezi, vor să 'ntreacă 'n farmec bogata-ți primăvară?
 Sărmana Andromacă, strivită de dureri,
 S'aștepte dela Pyrrhus suspine, mângăieri?
 Dar uită-te la dânsa... se simpte ea 'mpăcată;
 Nu vezi că'n desnădejde stă mută, cufundată?
 De ce se 'mpotrivește lui Pyrrhus, dacă-l vrea?

HERMIONA

Eu, din nenorocire, n'am viclenit ca ea!
 În nevinovăția-mi, credeam că nu-i primejde,
 Și inimă, și suflet să-i dau, și-a mea nădejde!
 Dar cine, ca și mine, n'ar pune crezământ
 În reazămul iubirii jurate-atât de sfânt?
 El mă privia cu ochii de foc, — și azi mă 'ngheață...
 Ți-aduci aminte? Soarta părea că mi-l răsfață.
 Ne răsbunase casa — ah! larma de pe străzi,
 Corăbiile grele de-a Troii scumpe prăzi,
 A tatălui său faimă de faima lui pălită,
 Iubirea lui, — crezută pe-atunci nemărginită,

Uimirea ta, ce'n taină doar mie vrei s'o spui —
— M'ați înșelat cu toții, cu mult 'nainte a lui!
Dar e prea mult, Cleone...

După această efuziune a sufletului, în care se dă pe față adâncul sufletului Hermionei, realitatea totuși o deșteaptă; Oreste o adoră și, în stare disperată în care se află, că nu poate să vadă pe vechiul ei logodnic numai cu ochi răi:

Or' câtă strălucire,
Să aibă Pyrrhus, — are și-Oreste o 'nsușire.
El știe să iubească chiar făr'a fi iubit,
Și poate că la rândul-i să birue 'n sfârșit...
Să vie dar, și fie ce-o fi...

CLEONA

Privește-I, vine...

HERMIONA (cu teamă naivă)

Ah, nu credeam să fie la câțiva pași de mine!...

SCENA II

HERMIONA, ORESTE, CLEONA

HERMIONA

Au numai mulțumită severei datorii
Te-ai fost grăbit în treacăt la mine să mai vii?
Sau poate că vreo urmă din vechia duiosie
Îți mână dornic pașii spre viața mea pustie?

ORESTE

Atâta e de oarbă puterea ce m'a 'nvins
Și-atât de greu e-a rupe al tău lanț ce m'a prins,
Că pururea jura-voiu să fug, s'alerg pământul, —
Și'n veci mă 'ntorc spre tine călcându-mi jurământul!
Știu ochii tăi ce rane-mi deschid neîncetat,
Roșesc de mine însumi! Dar zeii sânt de față,
De câte ori adio mi-am luat dela viață,

Osânda mea cu mine, odată s'o sfârşesc!
 Am alergat ori unde mii curse mă pândesc;
 Cerşetorit-am moartea noroadelor barbare,
 Ce zeii lor împacă arzând robi pealtare,
 Dar ei mi'nchise templul, jertfirea-mi n'au primit.
 Cu mine însumi mila e crudă: m'au gonit!
 Acuma viu la tine, îndură-te, stăpână,
 Şi curmă-mi firul vieţii cu însăşi a ta mână.
 In ochii-ţi e sentinţa de care voiu să mor:
 Eu o aştept, o caut mereu, nerăbdător;
 Sfărâmă fără milă nădejdea mea deşartă
 Sub nepăsarea-ţi crudă, cu vorbe ce nu iartă.
 Mă urmăreşte gândul acesta de un an:
 Te 'ndură, Hermione, ş'ucide un duşman;
 Ia-ţi victima ce Scyţii ţi-ar fi răpit, prea bine,
 De-aş fi găsit printr'inşii vreunul crud ca tine!

HERMIONA

Oreste, părăseşte ăst gând îndurerat;
 La griji mai însemnate Hellada te-a chemat.
 Ce-mi spui tu de cruzime, de Scyţi, de suferinţi?
 Gândeşte-te la regii pe cari îi reprezinţi.
 Răsbună-i, nu te prinde în patimi efemere!
 Au viaţa lui Oreste ca jertfă ţi se cere?
 Desleagă-te de sarcini ce ţi-au încredinţat.

ORESTE

De el însuşi Pyrrhus acum m'a deslegat.
 Ademenit de farmec, ia toată apărarea
 Lui Astyanax, fiul lui Hector.

HERMIONA (tresărind)

Ştiu trădarea...
 Necredinciosul!

ORESTE

Astfel, 'nainte de-a pleca,
Te'ntreb,—lăsa-voi soarta de-acum în paza ta ?
Imi pare că pe buze îți flutură cuvântul,
Și ura ta 'npotrivă-mi, își ia din nou avântul...

HERMIONA

Mereu nedrept cu mine, Oreste, vrei să fii,
Și veșnic te vei plânge de-a mele dușmăanii ?
Dar unde-mi vezi asprimea ? Pe fruntea mea e scrisă ?
Cerut-am eu Epirul ? Dar nu am fos trimisă
De chiar al meu părinte ? Și-apoi, de unde știi
Că n'am chemat pe-Oreste în orele-mi pustii ?
Crezi, singur suferit-ai ? Nu te-ai gândit la mine ?
Nu m'a văzut Epirul în lacrimi, ca pe tine ?
Și-apoi de ce n'ai crede că, fără să am drept,
Te-am așteptat, cu dorul la căpătâiu deștept ?

ORESTE

Sunt pradă aiurării sau tu-mi vorbești acum ?
Cuvântul tău de miere e pentru mine numa ?
Deschide-ți ochii bine, și vezi-mă 'n sfârșit,
Nu Pyrrhus, e Oreste acel ce ți-a vorbit !

HERMIONA (duioasă)

Nu, nu mă'nșeală ochii... le-ai fost stăpânitorul,
Căci tu le-ai dat îndemnul să'nvețe ce-i amorul.
Tu, ale cărui daruri mă fac să te cinstesc...
Te-am plâns destul... azi, poate, aș vrea să te iubesc.

ORESTE (cu amărăciune)

O ! te 'nțeleg ! mi-e soarta din cele mai funeste.
Cu inima lui Pyrrhus, ales-ai pe Oreste...

HERMIONA

Nu, nu dori norocul lui Pyrrhus și-al lui nimb,
Prea te-aș urî, Oreste !

V. M. Copescu
ORESTE

Dar m'ai iubi în schimb!

Ah, dac'aș fi un altul! Vai soarta nu se'ndură..
Tu vrei să-mi dai iubirea, și celălalt mi-o fură.
Amorul e protivnic voinței omenești:
Când te-aș uri ca Pyrrhus, ai ști să mă iubești!
O zei! Prietenia-mi, ne'nfrântă ca o lege,
Pioasa-mi adorare, tu n'o poți înțelege.
Ci tu voești pe Pyrrhus anume, supui,
Cu voia ta, de sigur, dar fără voia lui.
Aiurea prins, la tine nici nu se mai gândește..

HERMIONA (jienită)

Pe ce te bizui oare că mă disprețuește?
Cितु-i-ai în față, ți-a spus-o lămurit?
Crezi tu c'a mea ființă e de nesocotit?
Ființa mea, trezește doar patimi trecătoare?
Sunt alții ce-mi spun lucruri mult mai măgulitoare...

ORESTE (cu amărăciune)

Urmează, mă înfruntă, ai dreptul, nu-i așa?
Eu am adus aicea batjocorirea ta!
N'am arătat sub ochii tăi câtă neclintire,
Adâncă, credincioasă e'n calda mea iubire!
Eu, disprețuitorul! Ah, mult ai vrea,—o crez—
Să-ți vie dela Pyrrhus disprețul ce-ți păstrez!

HERMIONA

Nu-mi pasă de iubirea sau ura lui de fiară:
Mergi în potrivea unui răsvrătitor din țară,
Tărăște-ale Helladei armate în Epir,
Și faceți altă Troie să piară aci 'n delir.
Mai crezi acum Oreste că eu l-ador nebună?

ORESTE (înflăcărat)

Fă și mai mult, Hermiona! Să mergem împreună!
La ce-ai rămâne aicea printre străini? O vin,
Și 'n miile de inimi tu toarnă ca un vin
Din ura ta, să fie a tuturor ură, —
S'o contopim într'una și-aceeași lovitură!

HERMIONA (pe gânduri)

Dar dacă Andromaca îl va lua de soț?
O doamnă Frigiană, — ce pată pentru toți!

ORESTE (zâmbind amar)

Și tu-l urăști!... dar nu vezi? Mai bine ai răspunde:
Iubirea nu-i văpaia ce'n suflet poți ascunde;
Ne dă de gol privirea, cuvânt, mișcări, tăceri...
Și când innăbuși focul, sbucnește 'nvăpăieri!

HERMIONA

Ce suflet prepuehnic și inimă ușoară...
Veninul îndoiiiei pe tine te omoară!
Tu crezi că ura 'n mine e sbucium de amor,
Și or'ce gând își are un tănuuit izvor.
Mă lămuresc; vei face apoi ce-ți place ție!
Tu știi că 'n aste locuri m'aduse-o datorie.
Tot ea mă ține-acuma; de-aci nu pot plecă,
De nu m'o scoate Pyrrhus sau tatăl meu cumvã.
Du-i regelui din partea lui Menelau, solie,
Că dușmanului țării eu nu-i pot fi soție.
Intre Troian și mine s'aleagă la un fel:
Din doi cine se duce, și cine stă cu el?
Ori îți predă Troianul, ori mă întorc în țară.
Te las... de se'nvoește, plecăm chiar astăseară!

Deși în această scenă vedem cât sunt de șubrede promisiunile Hermionei, care și-arată dragostea pentru Pyrrhus, chiar în vorbele cele mai de ură, Oreste totuși e plin de bucurie.

El știe că Pyrrhus, care i-a refuzat pe Astyanax îl va mai refuza și a doua oară, de dragul Andromacăi, și în acest caz Hermiona nu va mai avea ce să facă: va trebui să se întoarcă cu dânsul în Hellada. În acest timp însă, Pyrrhus fusese din nou și par'că pentru totdeauna respins de Andromaca. În această stare sufletească, el pare un moment, că-și dă seama că e rege, vede că e rău să-și calce cuvântul ce i-l dase lui Menelau, și mai rău, că va ridică în contra sa și a țării sale, întreaga Heladă. El, prin urmare, va lăsa în prada doliului ei pe Andromaca, ba îl va mări și mai mult luându-i copilul, care avea să fie ucis de Helleni, și va lua de soție pe Hermiona, care-l așteaptă. Aceste vești i le-aduce el însuși lui Oreste care rămâne trăsmit de desnădejde. Dar toate aceste manifestări sunt numai superficiale. Sufletul Regelui este frământat în adânc de pasiune; gândul Andromacăi îl preocupă neconținut și numai un prilej așteaptă ca pasiunea să izbucnească din nou cu mai multă putere:

PYRRHUS

Și simți tu oare ce-o măgulește-aci?
Se biziue pe farmec a-mi potoli mânia.
M'așteaptă în genuche să-i cad, să-mi frâng mândria!
Doar jur că, la picioare-mi, se va târi umil.
Doar e lui Hector soață, și-s fiul lui Achil.
Pe Pyrrhus și-Andromaca, prăpastia-i desparte!

PHOENIX

Incepe dar, stăpâne, și cată 'n altă parte!
Vezi iar pe Hermiona... ferice că-i placi azi
Tu uită-ți, în genunche întregul tău necaz.
Încearcă-te tu însu-ți și voia-i cucerește,
Nu prea te'ncrede 'n tine... Oreste o iubește...

PYRRHUS (îngândurat, naiv)

Inchipue-ți că sfatul ce-mi dai l-aș ascultă.
Așa-i că Andromaca... ce crezi? S'ar întristă?

PHOENIX (deziluzionat)

Cum? iarăși Andromaca? Te-atrage vre-o magie,
De mergi spre ea ca orbul furat de-o melodie?

PYRRHUS (rușinat, confuz o clipă)

Vezi... nu ți-am spus chiar totul ce trebuia să-ți spun...
N'a izbucnit 'nainte-i necazul meu nebun.
Nu știe până unde dușman îi sunt pe viață:
Să mergem, fără milă să-i svârl disprețu'n față;
Vreau să respire ura!... cu furie!... *vroesc!*
Tu, vino să fii martor, cum știu s'o umilesc...

PHOENIX

Da, jură-i în genunche iubirea ta cerească;
Învăț'o și mai bine, mai mult să te 'njosească!

PYRRHUS

Ce vorbă! Crezi sunt gata așa ușor s'o iert,
S'alerg spre ea cătându-mi repaosu 'n deșert?

PHOENIX

Tu o iubești, știu bine: amorul e slugarnic.

PYRRHUS

Eu să iubesc femeia ce-mi otrăvi zadarnic,
Și somnul, și vegherea, și-a gloriei bucurii?
Iubesc și regii, Phoenix, dar... nu iubesc cum știi...
Cu-atât mai mult vicleana în taină mă urăște —
Cu cât a mea iubire de rege-o măgulește.
Fără părinți, prieteni și fără ajutor,
Îi pot ucide fiul, — sunt poate chiar dator, —
Străină, — mai mult încă pentru Epir, — o sclavă,
Și 'n veninosu-i suflet să cuceresc nu pot,
Decât un singur nume, și-acela de despot!
Dar răsbunarea-așteaptă de-o vreme îndelungă
A trebuit odată pedeapsa s'o ajungă.
Predau Helladei fiul, Oreste-l va primi.

(cu bucurie)

Ce blesteme, ce ură, ce plâns va izbucni!
Da, o să moară, Phoenix, și nu curând, cu 'ncetul,
Cum i-aș înfige însumi, din ceas în ceas... stiletul!

PHOENIX

Și pentru ce deodată, în ochii tuturor,
Să lași să izbucnească rănitul tău amor?
Cum n'ascultași mai bine duioasa ta simțire?

PYRRHUS

Te înțeleg... dar crede o urmă de iubire...
Te temi de-o luptă slabă în care-aș fi învins?
E flacăra din urmă a dorului spre stins.
De-acum, stăpân ți-e sfatul: l-aștept cu nerăbdare.
Să văd pe Hermiona? S'ascult de răsbunare?

PHOENIX

Da, vezi pe Hermiona. Te du duios, plecat,
Și spune-i. . .

PYRRHUS (cu caldă convingere)

Fii pe pace, cuvântul mi l-am dat!
(Ies continuând vorbirea).

În actul III, poetul ne arată desnădăjduirea lui Oreste, care, după ce își crezuse ajunsă ținta, se vede deodată mai departe de ea ca niciodată. El nu vede altă scăpare pentru sine, decât în răpirea Hermionei. Pilade însă caută să-l potolească, arătându-i cât de ridicol ar fi îndeplinindu-și în acest chip solia cu care venise. O întâlnire întâmplătoare cu Hermiona îi arată cât de greu ar fi s'o mai răpească. Ea acum e în culmea fericirii, căci a aflat că Pyrrhus s'a hotărît în sfârșit s'o ia de soție.

HERMIONA, ORESTE, CLEONA

ORESTE

Nu-mi fu zadarnic truda; ți-am pregătit izbânda:
Norocul pentru tine, — iar pentru mine-osânda.

HERMIONA

Se zice mai mult încă... mă cauți din adins,
Să aflu de la tine de s'vonul ce s'a 'ntins.

HERMIONA

Cine-ar fi zis...

Că dragoste-ai mocnită sub spuză, ca un foc,
 Sbucni-va 'ntârziată, când nu credeam de loc ?
 Aș vrea să cred din suflet că l-a 'ngrozit Hellenii,
 Că teama, nu iubirea, îi arde 'n ochi, — viclenii ! —
 Că ochii mei pe tine mai mult te stăpânesc...

ORESTE (cu finețe)

Nu, nu, — el te iubește, nici eu nu mă 'ndoesc
 Iar ochii tăi nu-s oare stăpâni, ce vor să facă ?
 Nici ei n'ar vrea, de sigur, lui Pyrrhus să displacă.

HERMIONA

Dar ce pot eu, Oreste ? părinții, — lui m'au dat.
 Ii pot răpi eu darul, ce'n voia mea n'a stat ?
 În rangul meu, femeia, la dragoste drept n'are :
 Supunerea ne este podoaba cea mai mare !
 Venii aci silită, — dar ai putut vedea
 Cât șovăiam spre tine, din datoria mea.

ORESTE

Ah, în minciuni frumoase cât sunteți de dibace !...
 Dar inima or' cine și-o dă în dar cui place.
 Pe-a ta erai stăpână... Speram, dar... în sfârșit
 În drept s'o dai ; eu nu sunt furat, nu, negreșit.
 Pe tine, ca pe soartă eu tot atât te 'nvinui.
 C'o plângere deșeartă, la ce să te mai chinui ?
 Așa erai datoare să faci, — și mă supun.

Bucuria Hermionei este atât de mare, că nici nu vrea să priceapă că Pyrrhus s'a întors către dânsa din alte pricini decât dragosta ei. Ea-l vede în acelaș timp în niște culori atât de strălucitoare că par'că n'ar mai fi Hermiona care n'avea pentru el decât cuvinte de dispreț de ură. Bucuria ei e însă

egoistă, ca or'ce dragoste; de aceea—vechie rivală—își face o plăcere barbară să desprețuiască și să rănească cu vorbele ei pe Andromaca care vine s'o roage să-i scape fiul de furia Hellenilor.

SCENA III

HERMIONA, CLEONA

HERMIONA

Te așteptai, Cleona, la o ruptură ¹⁾ în pace?

CLEONA

E mai primejdioasă durerea care tace;
 Și-l plâng cu-atât mai tare, cu cât e vinovat
 De lovitura crudă ce singur el și-a dat.
 De când se pregătește nuntirea ta regească?
 A trebuit *Oreste* să vie, să vorbească,
 Și-abia acum Pyrrhus e'n stare, în sfârșit,
 Să iasă dintr'o cale în care a șovăit
 Atât...

HERMIONA

Nu!—

Crezi că Pyrrhus se teme de mișeii
 Cari au fugit de Hector, cum fug de fiare mieii?
 De-oștenii ce'ntr'o vreme, în lipsa lui Ahil,
 În năvile aprinse găsitu-și-au azil?
 Viteji, ce fără Pyrrhus,—când ieși mai bine sama—
 N'ar fi putut să smulgă Troienilor pe mama?
 Nu-i dușmanul său propriu, un Pyrrhus, nu-i așa!
 El vrea ceea ce face, și poate tot ce vrea:
 Dacă mă ia soție, e pentru că i-s dragă.
 Atâta lucru cine nu poate să 'nțeleagă?
 Oreste mi se plânge la chinuri că-l supui!..
 Dar n'avem altă vorbă decât durerea lui?

(veselă)

¹⁾ E vorba de ruptura dintre ea și Oreste.

Se reîntoarce Pyrrhus! O, dac'ai ști, Cleona,
 Ce-avânturi fericite străbat pe Hermiona!
 Știi tu cine e Pyrrhus? Te-ai întrebat cândva
 Ce lupte mari... dar cine le poate numără?
 Ne'nfricoșat, ca umbra, izbânda îl urmează,
 Și, răzbătând prin dușmani, ca fulger scânteiază.
 Statornic, cald, pe armă-i o pată lașă nu-i, —
 Și-i credincios, — gândește!

CLEONA (zărind pe Andromaca)

A! iată roaba lui,
 Protivnica ta 'n lacrimi! Ascunde-ți bucuria:
 Ea vine ca să-și plângă aci, nimicnicia,
 Ingenuchind 'nainte-ți.

HERMIONA

O ceruri, de-aș putea...
 Fii singură o clipă cu fericirea mea!
 Mă duc... ce-i pot eu spune?

SCENA IV

ANDROMACA, HERMIONA, CLEONA, CEFIZA

ANDROMACA

La ce-ai fugi de mine?
 Priveliștea duioasă au nu e pentru tine,
 Ca văduva lui Hector să plângă 'n fața ta?
 De mi-ai citi în suflet adânc, — m'ai ascultă...
 Eu n'am venit geloasă din patimă păgână,
 O inimă a-ți cere pe care ești stăpână.
 Iubitul meu, de brațul dușman a fost străpuns,
 Și mie, o iubire în viață, mi-e de-ajuns!
 Intreaga-mi fericire cu Hector împletită
 Azi în mormântu-i umed, de veci e cetluită.
 Dar mi-a rămas copilul... Odată ai să știi
 Ce poate face-o mamă din dragostea de fii

Dar n'ai ști niciodată nici nu-i a mea dorință,
 Ca să cunoști cât sbucium și câtă suferință
 Induri, să ai din glorie pierdute, un copil,
 Și-acela, să ți-l svârle dușmanii în exil!..
 Vai! când sătui de lupta unei pustii decenii,
 Amenințau cu moartea, pe maica ta, Troienii,—
 Sub pavăza lui Hector s'o puie, am cerut.
 La rândul tău lui Pyrrhus poți cere, ce-am făcut.
 Ce teamă-aveți de fiu-mi? Invinsă de vecie,
 Lăsați-mi-l! I'oiu duce pe-o insulă pustie.
 De viața lui de-acolo nu vă 'ngrijiți nicicând
 S'o strecura prin viață cu mama lui plângând.

HERMIONA

Pricep durerea-ți; însă, o datorie crudă
 Auzului poruncă îi dă, să nu te-audă
 Căci Menelaos cere copilul, (ironică) In sfârșit
 Un Pyrrhus e mai lesne de tine împlânzit:
 Mult timp i-ai fost stăpână pe minte și simțire.
 Să vrea *el*,—despre mine, nu fac împotrivire...

Dar cât de fragilă este această bucurie crudă a Hermionei! Pyrrhus nu așteaptă decât un prilej cât de mic, pentru ca să se întoarcă cu și mai mare ardoare către Andromaca. Și prilejul e firesc. Acum când Pyrrhus s'a hotărât să ia pe Hermiona, Andromaca găsește din nou putere să se roage de el, să-i scape copilul:

SCENA V

ANDROMACA, CEFIZA

ANDROMACA

Ah! cât dispreț mi-aruncă în fiecă cuvânt!

CEFIZA

Eu aş vedea pe Pyrrus, aş pune crezământ
 În sfatul ei... (zărind pe rege) Sosește...

SCENA VI

PYRRHUS, ANDROMACA, PHOENIX CEFIZA

PYRRHUS (lui Phoenix, în fund)

Pe unde crezi să fie
Logodnica-mi ? Imi pare, pe-aici eră să vie.

PHOENIX

Aşa cred.

ANDROMACA (către Cefiza).

Spune-acuma: mai crezi că m'a iubit ?

PYRRHUS (nerăbdător).

Ce zice dânsa, Phoenix ?

ANDROMACA (a parte).

O Zei ! m'aţi părăsit...

PHOENIX

Stăpâne, Hermiona, pe-aicea o să treacă...

CEFIZA a parte, Andromacăi).

Ci rupe-odat' tăcerea mai repede, că pleacă.

ANDROMACA

Mi-a făgăduit fiul...

CEFIZA

Făgăduit, nu dat.

ANDROMACA

Zadarnic i l-aş cere, căci moartea i-a semnat!

PYRRHUS

Nici ochii să-i întoarcă spre noi, ea nu se 'ndură..
Trufaşa !

CEFIZA

Vorbește-i!

ANDROMACA

Stând în cale-i, îl întărat în ură!

PYRRHUS (tare lui Phoenix)

Și-acuma pe feciorul lui Hector să-l predăm.
Me-așteaptă cu Hellenii, Oreste;—să plecăm.

ANDROMACA (căzându-i în genunchi)

Stăpâne, îndurare... ce vrei să faci acum?
De le arunci copilul, aruncă-le și muma.
Ai pus mai adineauri în vorbe-atâta foc
Au nu-i puțină mila să ți-o ating de loc?
M'ai osândit, de astăzi iertare nu mai este?

PYRRHUS (rece)

O să-ți aducă Phoenix despre aceasta, veste.

ANDROMACA

Tu, ce 'nfruntau peirea în schimb de-a fi iubit?

PYRRHUS

Acum deschis-am ochii; atunci eram orbit.
Iertarea lui, eri încă, putea fi câștigată.
Tu nici nu mi-ai cerut-o... Azi hotărîrea-i dată.
E prea târziu...

ANDROMACA (ridicându-se)

Stăpâne, m'ai ascultat destul
De lacrimi zadarnici și rugă vei fi sătul.
Deci iartă unei roabe—regină-odinioară—
O urmă de mândrie: să nu-ți mai fiu povară.
Să nu uiți,—al meu suflet de soartă sfărâmat,
La nimini alt pe lume nu ar fi 'ngenunchiat.

PYRRHUS (privind-o 'n ochi)

Nu,—mă urăști; și 'n cuget, în veci ne'ndurătoare,
Te temi iubirii mele să nu rămâi datorare!
Chiar fiul tău, cu grijă înconjurat atât,
De i-aș scăpa cu viață, mă prind ți-ar fi urit,
Mă dușmănești de moarte c'o furie nebună!
Acuma, ai cuvinte; urăște-mă...

(lui Phoenix)

Pornim.

ANDROMACA

Așteaptă-ne, o Hector; la sânul tău venim.

CEFIZA (îndemnând-o)

Dar...

ANDROMACA

Nu are nici-o milă... ce pot să-i spui eu încă?
Nu-mi știe el durerea ce neagră-i și adâncă?

(lui Pyrrhus)

Stăpâne, uite starea în care m'ai adus.
Mi-ai pus palatu 'n flacări, părinții mi-ai răpus,
A casei noastre viețe le-ai secerat dearândul,
Văzui pe bietul Hector prin pulbere târându-l,
Și totuși 'n roabă ție, avut-am ocrotiri.
C'un fiu iubit alături, și 'n lanțuri, tot respiri!
Mai mult decât atâta: eram chiar mângâiată
Că nu am fost ca roabă aiurea 'nstrăinată,
Ci'n mijlocul restriștei, acel născut din regi,
Să-i fie scris sub tine să 'ndure-a țării legi:
Un adăpost crezut-am să fie-a ta 'nchisoare.
—Priam învins, Achille i-a dăruit cruțare,—
Mă așteptam ca Pyrrhus, cu robul său supus,
Decât bătrânu-i tată să fie mai presus.

O Hector! mă desleagă de vina rătăcirii...
 Nu ți-am crezut dușmanul vândut nelegiuirii!
 L-am bănuțit, pe patimi nevrednice, stăpân.
 Să-mi dea răgaz la groapa ta sfântă să rămân.
 Dar ura-i n'amuțește la margine de raclă
 Și nu pot lângă tine să-mi sting a vieții faclă.

Cu toată făgăduința dată, de a fi cu adevărat rege, Pyrrhus este supus din nou și cu desăvârșire de pasiune. El nu numai nu va da pe Astyanax și nu va lua pe Hermione de soție, dar va desprețui întreaga Grece și va pune coroana regală pe fruntea Andromacăi, pe care o va lua de soție:

PYRRHUS

Așteaptă-afară, Phoenix.

PYRRHUS, ANDROMACA, CEFIZA

PYRRHUS

Regină, n'am sfârșit.

Se poate să-ți recapeți pe fiul tău iubit.
 Mă doare, că eu însumi smulgând a tale plângeri
 Îți dau în mână arma cu care să mă sângeri.
 Credeam mai adineauri că sunt cu mult mai rău:
 Citește-mi lung în față, în triste-le-mi lumine,
 Și vezi sunt eu un dușman, ori un robit de tine?
 De ce către blesteme un suflet ai târî?
 Să încetăm odată de veci, a ne urî!
 De fiul tău aibi milă și nu-l lăsa 'n peiere.
 Mai vrei să-ți cer eu însumi dorita mântuire?
 Să 'nbrațișez genunchii și să mă vezi plângând?
 Te mântuie tu însuți și scapă-l mai curând.

(Negațiune mândră din partea Andromacăi,

Pyrrhus din ce în ce mai aspru)

Știu câte jurăminte calc numai pentru tine,
 Și câtă vrăjmășie cădea-va peste mine.

Gonind pe Hermiona, pe fruntea ei aştern
 În loc de o coroană, ruşinea în etern;
 Te duc la templu unde aşteaptă *a ei* nuntă,
 Şi mirtul ei sărmăna l-aşez pe fruntea-ţi cruntă.
 Acesta nu e darul ce-l poţi dispreţui
 De-acuma vei alege: ori pieri, ori vei domni;
 Căci inima-mi sdrobotită d'un an de tânguire,
 Nu poate să mai rabde a soartei şovăire.
 Prea mult suspin şi temeri şi sbucium şi fior
 De-ajuns! Fără de tine în or'ce chip tot mor;
 Mă'ntorc într'o clipită: ia calea înţeleaptă.
 Vom merge'n templul unde copilul tău ne-aşteaptă.
 Şi-acolo blând ca mielul, sau firos de rău,
 Sau te'ncunun regină,—sau pierzi... pe fiul tău!

După o luptă cu sine însuşi, în care Andromaca îşi face planul de a-şi scăpa onoarea şi copilul, ea consimte în sfârşit la propunerea regelui.

SCENA VIII

ANDROMACA, CEFIZA

CEFIZA

În paguba Helladei norocul te recheamă:
 Stăpână peste Pyrrhus, de azi, n'ai nici o teamă.

ANDROMACA

Vai, vorbele acestea ce tare mă măhnesc!
 Imi mai rămâne fiul de-acum să-l osândesc...

CEFIZA

Ai arătat lui Hector în de ajuns iubire;
 Virtutea peste margini ar fi nelegiuire...
 Te-ar îndemna el însuşi asprimea ta s'o laşi.

ANDROMACA

Şi să aleg Pyrrhus lui Hector de urmaş!

CEFIZA

Chiar fiul tău,—lui Pyrrhus ar vrea să-i fii soție.
 Crezi n'ar dorî și Hector această cununie ?
 Ar blestema pe unul din regii glorioși,
 Că te ridică 'n dreapta străvechilor strămoși
 Și luptă cu dușmanii ce te-au robit odată ?
 El uită pentru tine Ahil că i-a fost tată,
 Și șterge într'o clipă tot mândrul lui trecut,
 Vestitele-i izbânde ce faima i-au făcut !

ANDROMACA

Vestitele-i izbânde ! Ah, cum mă 'nneacă plânsul...
 Și dacă el le uită,—le pot uită ca dânsul ?
 Să uit pe bietul Hector lipsitul de serbări,
 Târît fără de cinste prin țarnă, pe cărări ?
 Ori pe rănitul-i tată ce l-am văzut în față
 Imbrățișând altarul, stingându-se din viață ?
 În noaptea-aceea neagră ce soțul mi-a răpit,
 Un neam pieri din lume prin foc și fer strivit.
 Revăd ochii lui Pyrrhus—o cremene când scaperi—
 C'apare în lumina palatelor în flacări.
 El calcă peste frații mei morți, făcându-și drum
 Acoperit de sânge și înnegrit de fum.
 Biruatorii, 'nvinșii, țipau umplând văzduhul
 Innăbușiți, sub ziduri, își dau Troienii duhul.
 Așează-te o clipă în sufletu-mi, de vrei,
 Și judecă ce-i Pyrrhus acum, în ochii mei...
 Vezi dar prin ce izbânde știu să se 'ncunune,
 Un soț pe care astăzi mi-l afli de minune !
 Nelegiurii sale, părtașă nu pot fi.
 Drept prada-i de pe urmă, de-o vrea, ne va jertfi,
 Și tot ce am pe suflet, îi iert cu mulțumire...

CEFIZA

Să mergem dar, căci fiul tău trebui să expire...
 Și el doar te așteaptă... Dar tremuri vai !.. te temi...

ANDRAMACA

Cum deșteptași în suflet un colț din alte vremi!
 Muri-va pe altare, prin a lui Pyrrhus goană
 Senina bucurie, a soțului icoană,
 Copilu-mi,—chezășia iubirii lui de foc!
 Vai, cum mi-aduc aminte! Când tristu-i nenoroc,
 Ii deșteptă mândria să lupte cu Achille
 —Secerătorul aprig al bietelor lui zile—
 Ceru să-i duc pe fiu-i; în brațe-l ridică,
 „Soție dragă“,—mi zise,—și-o lacrimă-i pică...
 „A mele arme nu știu de-mi vor purta izbânda.
 „Primește fiu-acesta drept semn de casta, blânda,
 „Senina mea iubire! Eu sunt l'al vieții prag.
 „De traiul nostru, dacă ți-i aminti cu drag,
 „Tu fiului vorbește-i ce mult iubeai pe tatăl!
 „In faptele-i curate așa cum e, arată-l...“
 Și-acum?—să văd cum curge un sânge—așa de rar,
 Să-mi văd murind tot neamul cu ultimul vlăstar!
 A! vrei cu mine rege să-l injosesc în tină?
 De te urăsc din suflet—au el ce e de vină?
 Sărman copil, muri-vei, și nu pot să te scap,
 De n'oiu abate ferul ce-atârnă pe-al tău cap...
 Nu, nu vei muri însă, e peste-a mea putere...
 Să căutăm pe rege... O ceruri, ce durere...
 Sau spune-i tu... Iubirea-mi de fiu m'a 'nduplecat...
 Dar, crezi cu dinadinsul că moarte i-a jurat?
 Iubirea, poate duce l'asa sălbătăcie?

CEFIZA

O să se 'ntoarcă iarăși la vechia lui mânie.

ANDROMACA

Atuncea mergi de-i spune...

CEFIZA

Să vie să te ia?

ANDROMACA (cu desnădejde...)

Să-i jur credință! Ceruri, dar este oare-a mea?
 O sfinte rămășițe a soțului meu! Tată...
 Ce scump mă costă viața ta, fiule!—Indată...

CEFIZA

(o privește întrebător)

ANDROMACA

Să cer un sfat lui Hector... plecată pe mormânt,
 Cenușa lui va scoate o șoaptă, un cuvânt!

La începutul actului IV, din convorbirea dintre Andromaca și Cefiza, aflăm planul Andromacăi: ea va face pe Pyrrhus să jure că va ocroti viața fiului, va merge apoi cu regele la altar, dar acolo se va jerfi de bună voie memoriei lui Hector, sinucizându-se. Dar or'cât de nefericită în gândul ei suprem e Andromaca, și mai nefericită e Hermiona, care, împietrită de durere, nu mai poate avea decât un gând în contra lui Pyrrhus: răsbunarea. Ca să se răsbune pe Pyrrhus, îl va ucide, cu mâna lui Oreste.

HERMIONA, CLEONA

CLEONA

Dar mă uimești! ce 'nseamnă, adânca ta tăcere?
 Să fie 'nmărmurirea supremului dispreț
 Pe care nu-l mai mișcă dureri cu niciun preț?
 Te 'nalți mai sus, mai mândră de or'ce lovitură
 Acum, când Andromaca logodnicul îți fură?
 Când Pyrrhus o mângâie cu-aprinse 'nbrățișeri
 Au nu te simți mușcată de vipere, ca eri?
 Nerecunoscătorul! Ii dă pentru vecie
 Credința, diadema, făgăduite ție.
 Și gura ta tot mută, și ochiul neclintit,
 O lacrimă, o vorbă să scoată n'au găsit!
 De liniștea durerii, vezi tu, mai mult mi-e teamă
 Decât de tristu-i țipăt...

HERMIONA (aiurită)

Pe-Oreste grabnic cheamă.

CLEONA (sosind din fund veselă)

Sosește... dorul iarăși spre tine l-a adus.

Iți va cădea 'n genuche cu dragoste, supus.

Ființa ta i-e scumpă și-acum ca și-altădată.

El veșnic te servește, și n'așteaptă răsplată...

Privește-l...

SCENA III

ORESTE, HERMIONA, CLEONA

Hermiona!... adevărat e?... cum...?

Ne-am întâlnit odată în gând, pe-acelaș drum?

Ori pradă amăgirii sărmana-mi minte este?

Simți tu cumva nevoie de brațul lui Oreste?

Să cred că ochii-ți mândri cu care-mi poruncești

Voesc cumvâ...

HERMIONA (hotărîtă)

Să știe, de tot mă mai iubești!

ORESTE

De te iubesc! O ceruri! mândria mea rănită,

Intoarcerea mea, fuga răbdarea-mi neclintită,

Blestemele urmate de binecuvântări,

Și clipele de ură schimbate 'n mângâieri.

De nu le crezi pe-acestea, ce martori mai poți crede?

HERMIONA

Doar unul: răsbunarea...

ORESTE

Ca fulger mă repede:

Ia locul tu Helenei,—lui Agamemnon,—eu.

Săgețile vor cerne ca grindina mereu,

Și 'n drumul biruinței, de-ți trebuie lumină,
Cetățile drept torțe vor fumega 'n ruină,
Ca de părinții noștri vorbească-se de noi.
— Un semn să faci, stăpână...

HERMIONA

A nu! așa nu voi.
Aș duce prea departe nevredica-mi rușine:
Să 'ncununez ocară dușmanilor—nu-i bine.
La câtă așteptare răbdarea să-mi supun?
Și ce-i s'aprind războiul, și să nu mă răsbun?
Eu vreau plecând de-aicea să plângă țara 'ntreagă.
Ești vrednic?—mă răzbună acumă, de-ți sunt dragă.
Or'ce întârziere m'abate de la țel.
Mergi și omoară 'n templu!

ORESTE

Pe...?

HERMIONA

Pyrrhus...

ORESTE (în țipăt)

Ah! pe el?

HERMIONA

Mânia ta pe dânsul să-și clatine puterea.
Aleargă, fugi, te teme, ca să nu-mi schimb părerea.
Nu voi să știu ce drepturi îl ocrotesc, nu voi! —
Nu tocmai tu se cade să-i aperi pe-amândoi.

Dar aceasta ar fi să-i ceară lui Oreste, un asasinat. Un moment, gândul lui Oreste șovăie; dar dragostea trebuie să birue. El nu poate fi decât sclavul Hermionei.

ORESTE

Să-l iert eu? Nu se iartă în veci nelegiuirea
Dușmanului ce-ți fură tot ce-ai mai scump: iubirea

Femeii ce ți-e dragă! Dar vreau cu el luptând,
 Să-i fiu dușman de moarte, nu ucigaș de rând.
 Vreau laurii izbândeii pe frunte-i a-i culege,
 Iar nu să duc Helladei, drept dar, un cap de rege.
 Sunt purtătorul cinstei unui întreg popor,
 Ca să sfârșesc solia cea mândră, c'un omor?
 Așteaptă ca Hellada să-l judece,—te 'ndură,
 Impovărat să moară zdrobit d'obștească ură.
 Să nu uiți că domnește, iar capul său slăvit...

HERMIONA

Și... nu-i destul, Oreste, că eu l-am osândit?
 Ce nu-i destul că cere rănita mea mândrie
 Ca tu să-mi dai vrășmașul drept jertfă numai mie?
 Nu simți deșertul care l-a 'ntins pe anii mei,
 Cum îl urăsc de moarte, cât l-am iubit, o zei!...
 Cu ce puteri mă 'nvinse nerecunoscătorul!
 Au poruncit părinții? a poruncit amorul?
 Nu știu, nici voiu să aflu; închipue-ți ce vrei
 Și miră-te tu însuși: căzut în ochii mei,
 Urît, scârbit de moarte, desprețuit cum este,
 Mi-e frică să nu-l ierte iubirea-mi, fără veste.
 Omoară-l! De n'o trece îndat'al vieței prag,
 El, cel urît de astăzi, îmi va fi mâine drag!...

ORESTE

Il voiu ucide, fie! nu-l va scăpa iertarea.
 Dar cum? prin ce mijloace? arată-mi tu cărarea.
 Vreau setea răsbunării de grabă să ți-o 'mpac.
 Ce drum până la dânsul mai scurt e? ce să fac?
 Abia mai eri sosit-am, și groaznica-ți mânia
 Cu brațul meu voește să surpe-o 'mpărăție.
 Tu pedepsești cu moartea un rege, bine! Dar,
 Nu-mi dai răgaz să treacă o zi, un ceas măcar?
 În ochii tuturor va trebui să cadă;
 Ingăduie la templu să-mi duc această pradă!

Nu pun împotrivire,—ci numai mă gândesc,
Ce colț, ce loc anume s'aleg, cum să-l jertfesc?
In chiar această noapte, stăpână ești servită.

HERMIONA

Târziu, căci cununia e pân'atunci sfârșită,
Rușinea mea știută, păcatu i împlinit!
In templu, tronu-i mândru e gata 'mpodobit,
Ce mai aștepti? El singur se dă victimă ție:
Pășește fără paznici, semeț, la cununie.
La fiul Andromacăi, oștenii și-a trimis.
Rămâne ca și singur; să moară este scris —
Ce vrei să-i porți tu grija când singur nu și-o poartă?
Hellenii noștrii 'n arme, așază-i lângă poartă.
Deșteaptă pe prieteni, și cât mai mulți de poți.
Gândește-te! mă 'nșală pe mine, pe voi toți,
Și tuturor ne poartă dispreț și-adâncă ură.
Dar... ura mea de-asemeni cu-a lui e de-o făptură.
Pe soțul Andromacăi, nu-l poate ea cruța,
Căci, sigur, nu se poate să-ți scape, nu-i așa?
Ar fi de-ajuns pe alții să lași ca să-l răpuie.
Fii călăuza unei mâni cum alta nu e.
De sângele lui Pyrrhus stropit când te-ai vedea,
Vei fi stăpân pe mine și pe iubirea mea!

ORESTE

Dar bine, te gândește...

HERMIONA

Nu, nu; prea mult, Oreste,
Când furia mi-e'n culme și tu mai șovăi, este
Ca să-mi rănești mândria. Ca să te faci iubit,
Eu singură-ți dau calea, și nu ești mulțumit?
Mergi, laudă-ți aiurea avînt, statornicie
Și grija răsbunării mi-o lasă numai mie.

Căci precum văd, Oreste, prea bunul meu amic,
 E bun să plângă numai,—dar vrednic, de nimic.
 Nu mai e timp de milă, când gemi lovit și sângeri...
 O! ceruri! o zi numai,—și vai! atitea 'nfrîngeri!
 Tu nu vrei Hermionei să fii cuceritor?—
 Voiu merge eu în templul gătit de nunta lor.
 Și ochi în ochi, aproape, ținându-l cu privirea,
 Străpung cu junghiul pieptul ce n'a pătruns iubirea.
 Apoi,—cu-aceeași mină, vieața mi-o răpui,
 Unind în veșnicie destinul meu cu-al lui.
 Și-or' cât mi-ar fi de dușman, tot îmi va fi mai bine
 Să pot muri cu dânsul,—decît trăi cu tine!

ORESTE

Plăcerea-aceasta tristă, n'ai grija,—ți va lipsi;
 I-a fost pe semne scrisul: de brațu-mi va pieri:
 Ți-o jur, de grabă moartea, pe amîndoi îi paște.
 ...De te-am slujit cum trebui... îndată vei cunoaște.

HERMIONA

Grăbește... lasă-ți soarta s'o iau în paza mea:
 Corăbiile gata de fugă 'n port să stea.

Turbarea în contra lui Pyrrhus e la culme; totuși nu-i
 destul moartea lui; mai trebuie să știe înainte de a muri de
 la cine i-a venit moartea:

SCENA IV

HERMIONA, CLEONA

CLEONA

Ce faci? Te pierzi... mînia e cel mai rău din sfetnici.

HERMIONA

Ce-mi pasă? Vreau pierzarea dușmanilor nevrednici.
 Deși mi-a dat ca reazem solemnu-i jurămint,
 Tot numa 'n mine trebui să pui eu crezămînt.

Oreste nu-l urăște cum mi-l urăște ura.
 Mai meșteră mi-e mina să-i dee lovitura.
 Ce mult aș vrea eu însumi să singer pe trufaș,
 Să scot pătat de sînge cuțitul din vrăjmaș.
 Și, ca să-mi fac plăcerea, și-osînda lui, mai mare,—
 Să-i smulg din ochi iubita în clipa 'n care moare.
 Ah! de-ar putea Oreste să-i spuie cel puțin,
 Cuțitele dușmane din care parte-i vin!
 Mergi, caută-l, lui Pyrrhus în față drept să-i spuie:
 „Nu țara, *Hermiona* a vrut să te răpuie.”
 Dar du-te, răsbunarea mi-ar fi deșartă, vis,
 De moare,—și nu află că eu, eu l-am ucis!

CLEONA

Mă voiu supune 'ntocmai... ce văd? e cu putință?
 O ceruri! cine-ar crede? E regele 'n ființă!

Cu toată groaznica turbare în contra iubitului său, e destul doar să știe că vine s'o vază, și speranța i se înfiripează iar în suflet:

HERMIONA

Tu spune-i lui Oreste din partea mea așa:
 Nimic să nu mai făcă pân' nu mă va 'ntrebă.

Dar toate sunt în zadar. Pyrrhus n'a venit decât să-i anunțe liniștit că-i dă definitiv înapoi cuvîntul. *Hermiona* nu găsește alt mijloc de alinare dragostei ei decât să-l roage ca să mai amâne măcar cu o zi cununia lui cu *Andromaca*. Când vede însă că vorbele-i n'au niciun răsunset, nu-i mai rămâne decât amenințarea.

HERMIONA (cu amărăciune)

Nu! n'ai primit, firește, nicicînd din parte-mi semnul,
 Cînd pentru tine capii *Helladei*, i-am respins
 Și 'n țara ta eu însămi venit-am dinadins!

Hellenii mei și-acopăr obrazul de rușine,
 Dar n'am pornit cu dinșii; sînt încă lingă tine.
 Le-am poruncit s'ascundă a mele umiliri,
 Căci tot credeam, odată să ieși din rătăcirii.
 Necredincios, și încă ți-am dat sufletul dornic,
 O! ce-aș fi fost în stare de-mi rămîneau statornic!
 Și azi, pe cînd tu, pașnic, prin recele-ți cuvînt
 Vestindu-mi ora nunții, deschizi al meu mormînt,
 Cînd îmi arăți tu însuți prăpastia adîncă,
 Mă 'ntreb nebună totuși, de nu te iubesc încă!
 Dar dacă împotriva-mi toți Zeii, învrăbiți,
 Dă altor ochi norocul de tine-a fi iubiți,
 Mă plec; sfârșește 'n pace dorita-ți cununie,—
 Dar nu sili durerea-mi să-ți serve mărturie,
 E poate cel din urmă cuvînt ce-ți voi rosti,
 Cî cruță-mă, și-amină serbarea ta o zi.
 Vei face ce-i vrea *mîine*! Vielene, . . nu te-ascunde...
 Innumeri cîte clipe le perzi aci? Răspunde!
 Grăbit să-ți vezi mireasa iubită, strălucind,
 Tu suferi să vezi pe-alta din vremea ta răpînd!
 Da, ochilor li e teamă comoara să nu-și piardă;
 Nu te mai țin, nu! Du-te mai grabnic și-o desmiardă...
 Jură-i și ei credința ce mie mi-ai jurat,
 Pătează măreția altarului curat,
 Căci n'o să uite cerul prea drept, și prea cuminte,
 Că te-au legat de mine, aceleași jurăminte.
 Ia-mi inima, și-o calcă pe trepte de altar,
 Dar, — teme-te acolo de geamătu-i amar!

SCENA VI

PYRRHUS, PHOENIX

PHOENIX

Ai auzit, stăpîne? Vezi nu uita ce spune
 Iubita la minie; ea vrea să se răsbune!

Cît despre sprijin,— are, și de prisos, de-ar vrea:
A Grecilor minie legată-i de a sa.
Mai știi ce se întîmplă? Oreste o iubește...

PYRRHUS (preocupat)

M'așteaptă Andromaca... pe fiu-i tu păzește.

X

Momentele dela începutul actului V ne înfățișează admirabil starea de turburare a Hermionei care nu știe dacă urăște sau iubește pe fostu-i logodnic.

HERMIONA (singură)

Ce s'a 'ntîmplat cu mine? Unde mă duc? Ce fac?
Un chin ascuns mă arde, și nu știu să-l împac.
Colind ca o nebună palatul în neștire.
Ce clocotește 'n mine? E ură? Ori iubire?
Cu ce ochi, crudul Pyrrhus, plecînd, m'a măsurat!
Nici milă, nici durere... un suflet înghețat...
O umbră de 'ntristare pe chipu-i? O căință?
Nici un suspin! Nimica... Să fie cu putință?
Un mort, mai surd nu este de-l chemi ieșit din minți,
Nici lespedeă mai rece sub lacrimi ferbinți!..
Și tot îl plîng! În noaptea ce sufletul-mi înneacă,
Simt inima mea slabă că tot spre el se pleacă...
Mă tulbură pedeapsa cu care voiu să-l cert,
Și 'n pragul răsbunării, sînt gata vai! să-l iert...
Dar s'a sfîrșit, nu trebui să-mi cruț dușmanul iară.
Tot mort e pentru mine.—Dar pentru ea?... Să piară!
Trufașul!—de minia-mi el rîde liniștit.
Da, speră că furtuna c'un plîns s'a potolit.
Și cum mă crede slabă, el poate se așteaptă,
Cu stînga, să împiedic ce fac cu mîna dreaptă.
Mă judecă tot blîndă, supusă cum am fost.
Nu! C'un mișel, blîndețea e pururi fără rost.
Biruitoar, în templu el nici se mai întreabă
Dacă-i doresc vieața, sau moartea mai de grabă.

Și 'n șovăirea-aceasta mă lasă să mă lupt.
 Nu, nu mai stau la gînduri... azi cumpăna sa rupt.
 Putea la urmă singur, sfîrșitul să-și prevadă.
 El puse moartea 'n brațul ce-asupra-i o să cadă.

(cu spaimă și duioșie)

Să moară! El să moară! Și eu îl osăndesc.
 Să cadă jertfă mie și... pentru că-l iubesc!
 Să moară el a cărui viață altădată,
 Mi-o povesteam uimită cu inima 'ncântată,
 El căruia în taină m'am fost făgăduit
 'Naintea blestematei uniri, ce l-a răpit!
 N'am străbătut eu dară, și marea, și pămîntul,
 Decît să-i pot deschide cu mâna mea mormîntul?
 Să svîrl pe el țărâna! Ah, până n'o muri...

SCENA II

HERMIONA, CLEONA

HERMIONA

Vai! Ce-am făcut, Cleona! E groaznic... dac'ai ști!
 Ce face Pyrrhus? Spune...

CLEONA

E 'n culmea fericirii.
 Nu-i muritor mai mîndru în focul 'ndrăgostirii.
 Văzutu-l-am spre templu ce-așteaptă pregătit,
 Cuceritor, ducându-și odorul cucerit.
 Ii scînteia 'n privire nădejdea, veselia,
 Se îmbătă de farmec sorbind din ochi soția;
 Slăvită, Andromaca, pe străzi, în splendid car,
 Re'mprospătează faima Troadei, la altar.
 Dar chipu-i nici iubirea nici ura n'o mai știe:
 Supusă-i fără murmur și fără bucurie.

HERMIONA

Mișelul! până unde batjocura a 'mpins!
 Nu l-ai privit Cleona în ochi, mai dinadins?
 Un nour, nu-i umbrește în treacăt fericirea?
 Sus, către-a mea fereastră, deloc n'a 'ntors privirea?
 Nu i-ai vorbit? Perechii, tu nu te-ai închinat?
 Când te-a văzut, obrazu-i nu i s'a 'mpurpurat?
 Nu simte trădătorul în sufletu-i mustrare?
 Păstrat-a pân' la urmă senina-i nepăsare?

CLEONA

Ascultă-mă: minciuna nu-i leac pentru dureri;
 Fii tare, căci e groaznic răspunsul care-mi ceri:
 Pyrrhus e orb; scăparea-i și propria-i mărire
 S'au șters cu al tău nume din slaba-i amintire.
 N'ar ști de-i calcă 'n urmă ori dușman ori supus,
 Căci gândul lui pe-aripa iubirii sboară dus.
 Pe fiul Andromacăi l-a pus sub bună pază;
 Aiurea, el primejdii, nici poate să mai vază!
 Răspunzător de viața lui, Phoenix l-a mutat,
 Intr'altă fortăreață departe de palat.
 De când e 'n fericire, el altă grijă n'are.

HERMIONA

Imi va plăti cu viața!—Ce-a zis Oreste oare?

CLEONA

Oreste cu Hellenii în templu a venit.

HERMIONA

Ce crezi? de răsbunare e bine pregătit?

CLEONA

Nu știu.

HERMIONA (cu teamă)

Să mă trădeze Oreste 'n astă oră?
Și el mă părăsește?

CLEONA

Oreste te adoră.
Și totuși în muștrare se sbate 'nveninat.
Ascultă când iubirea-i, când cugetu-i curat.
În Pyrrhus el cinstește un sceptru-ales, destoinic,
Cinstește pe Achille, pe Pyrrhus cel rășboinic.
Te teme de Hellada, de ochii ori și cui,
Dar mai presus de toate de remușcarea lui.
El ți-ar aduce capul lui Pyrrhus, pe tîpsie
Răpus prin biruință,—dar nu prin viclenie.
E 'n templu, și întreabă-l, nu știe nicidecum,
De va ieși ca martur, sau vinovat, acum.

HERMIONA

Oreste să le strice zadarnic sărbătoarea!
Nu! știu eu cum se cheamă, Cleona, remușcarea:
E teama de pedeapsă și altceva nimic:
Virtutea e o cărjă, când nu te simți voinic.
A! maica mea, la nimeni fără 'ngenunchi să cadă,
A ridicat în arme puternica Helladă.
În zece ani de vrajbă, văzû, ca snopi căzând,
Ochi stinși, hlamida ruptă,—atâția regi pe rând.
Și eu? cer moartea celui ce-și calcă jurământul,
Răsbunătorul jură că-și va păstra cuvântul,
El știe, la picioare că viața mea îi pun,
Mă vînd ca preț,—și totuși nu pot să mă răsbun!
Haide! atunci mi-oiu face eu singură dreptate:
Rășune bolți de templu de vaiete 'nnecate,
Serbarea lîr de nuntă cu moartea-oiu tulbură:
Unirea lor,—cât clipa de fulger va dură!

Nu voi cruță pe nimeni din câți mi-or sta 'n cărare,
 In or'ce om, un Pyrrhus vedea-voiu în turbare.
 Și de-oiu muri, ce-mi pasă, tot mă voi răsbună
 Nu mor eu numai,—unul, îți jur, mă va urmâ!

Ura și-a ajuns culmea; când însă vine Oreste și-i anunță
 moartea, lui Pyrrhus amorul pentru cel mort îi înăbușă sufle-
 tul și o face să vadă în Oreste un criminal și nimic altceva.

SCENA III

ORESTE, HERMIONA, CLEONA

ORESTE (tulburat)

S'a isprăvit... dreptatea acum este cu tine:
 Iși trage duhul Pyrrhus,—pe scări... de sânge pline...

HERMIONA

E mort ?

ORESTE

Abia răsuflă... au răsbunat amar
 Hellenii necredința-i, în sângele lui chiar!
 Știi doar, jurai a-l pierde cum furia ta cere.
 Simțiam cum îndrăzneala se 'ntunecă și pierе.
 Dar tot pornii spre templu... Hellenii, risipiți,
 In pâlcuri prin mulțime se strecurau grăbiți.
 Când intru, Pyrrhus, mândru și fără turburare,
 Zărindu-mă, mi-aruncă priviri cutezătoare,
 Batjocurind Helenii în însuși solul lor,
 Creștea mânia 'ntr'însul mai desprețuitor!
 Apoi, luând coroana ce'n aur scânteiază,
 Pe fruntea Andromacăi, punând-o cuvântează:
 „Coroana și credința, regină, ți-o închin,
 „Stăpân fii de țară, pe inimă-mi deplin.
 „Chemând de martor Zeii, fac aste jurăminte:
 „Dau fiului meu toată iubirea de părinte;

„Dușmanul lui, deapururi va fi și-al meu dușman:
 „Il recunosc drept rege al neamului Troian“.
 Și-atunci, pe când poporul pluită în veselie,
 Cu toții tăbăriră pe rege: n'am găsit
 Un loc, să 'nfig într'insul cât vârful de cuțit:
 Râvnea fieștecare întâia lovitură!
 În prada-a mii de brațe ce-l înșfăcau cu ură,
 O clipă 'n desnădejde, se apără smucind,
 Apoi căzù pe treapta altarului, răcnind...
 Abia răzbii năvala mulțimii îngrozite,
 Ca să-ți vestesc urgia pedepsei săvârșite.
 Și-acuma, poți fi gata de drum: pornim spre larg:
 Tovarășii te-așteaptă cu pânza pe catarg...

HERMIONA

Nelegiuiți!

ORESTE

Le iartă, iubito, nerăbdarea!
 Ei ți-au răpit, văd bine, zeloșii, răsbunarea.
 Tu vrei de brațu-acesta să cadă doborît,
 Să simtă 'n clipa morții, că tu l-ai omorît
 Dar eu le-am dat îndemnul și pilda 'nflăcărării;
 Eu le-am urnit piciorul în calea răsbunării.
 Tu mândră fii de faptul năpraznic împlinit:
 Ei săvârșiră-omorul, dar tu l-ai poruncit.

HERMIONA

Nu-ți ușură, viclene, zadarnic, mișelia.
 Aiurea în Hellada tu laudă-țiurgia.
 Eu o înfierez. Departe de mine, mă 'ngrozești.
 Te-ajungă 'n veci blestemul mânilor cerești!
 De ce să rupi tu firul unei vieți frumoase?
 De unde ți-ai luat dreptul pedepsei nemiloase?
 De ce?—Ați fost în stare, mișei, să mi-l jertfiji,
 Și n'ați rămas în clipa izbirii 'ncremeniți?
 Cine ți-a dat vieța lui sacră 'n stăpânire?
 De ce să moară?

ORESTE

Ceruri! Sunt eu în aiurire?
 Ca să-l ucid, tu însăși poruncă nu mi-ai dat?
 Aici, adinioare, femeie, — ai uitat?

HERMIONA

Dar trebui rătăcirii să dai vreo ascultare?
 Cum n'ai pătruns mai bine ascunsa-mi cugetare?
 Cum, n'ai văzut că, 'nvinsă de-al furiei avânt,
 Mințiam cu învoire la fiecă cuvânt?
 Și de-aș fi vrut? Tu, însă, s'ascuți eră cuminte?
 Nu trebuia de-o sută de ori, mai înainte
 De-a pune tot la cale, să te întrebi ce faci,—
 Să cauți izbucnirea mâniei să mi-o 'mpaci?
 Sau n'ar fi fost mai bine să fugi în largul zării?
 Aș fi purtat eu grija de ceasul răsbunării.
 Cine te-aduce unde de loc n'ai fost chemat?
 Iubirea ta! Culege azi rodu-i blestemat!
 Adusu-mi-ai cu tine destăinuindu-ți focul,
 Blestemul ce se ține de tine în tot locul.
 Solia ta, ea numai, în ceas nepotrivit,
 În brațele dușmane iubitul mi-ai svârlit.
 Altminteri astăzi poate cu el aș fi dus traiul.
 M'ar fi iubit, sau poate m'ar fi mințit cu graiul...
 Tot n'aș fi fost sdrobotă ca 'n ceasul de acum...
 Adio,—du-te singur pe-al soartei tale drum.
 Străină-s de Hellada, și-a ei împărăție —
 De casa, neamul nostru, mă lepăd pe vecie.
 Destul e pentru mine din ei că te-ai născut
 —O iazmă cum nici iadul să facă n'a putut!

În loc de dragoste, Oreste e întâmpinat cu cea mai înverșunată ură, și pe când el își va pierde mințile în fața unei asemenea purtări, Hermiona se va jertfi uci-zându-se pe cadavrul nefericitului Pyrrhus.

SCENA IV

ORESTE (singur)

Aceasta-i Hermiona? Am auzit eu bine?
 Atunci vărsat-am sânge în templu, — pentru cine?
 Un ucigaș în plebe mai mult e pe pământ?
 E Pyrrhus care moare, și eu, Oreste *sunt*?
 Cum? 'nnăbuș judecata în sfânta ei lumină,
 Ucid un brav, la care tot sufletu-mi se 'nchină,
 Calc drepturile sacre ce apără pe regi,
 Pe solii unei nații, pe oamenii întregi,
 —Un drept, ce ocrotește altaru 'n strălucire!—
 Și nu-mi înceată-acolo a furiei orbire;
 Mă fac mișel din omul atât de cumpănit,
 Un paricid Oreste! — ostaș nelegiuit!...
 La ce? Ca o femeie, nerecunoscătoare,
 Să-mi smulgă cu iubirea și cinstea mea, ce moare!
 Din morți să'nvie Pyrrhus și tot n'aș fi iertat...
 Cu furia ei numai, vieața mi-am legat.
 Și când poruncii sale pui toată grija, truda,
 Ea sângele lui Pyrrhus, 'napoi mi-l cere, cruda!
 El e iubit, eu monstrul cel biciuit de zei.
 Și-o văd, o văd cum piere de veci, din ochii mei.
 Când drept răsplată-a crimei, visam a ei iubire,
 Mă lasă față în față cu-a mea nelegiuire!

SCENA V

ORESTE, PYLADE, SOLDAȚII LUI ORESTE

PYLADE

Stăpâne, în clipa asta, primejde-i zăbovirea:
 De 'ntârziem o clipă, nu mai găsim ieșiréa.
 La porți oștenii noștri abia pot ține piept.
 Mulțimea-i furioasă, scăparea n'o aștept.
 Cuvântul Andromacăi, l-ascultă toți ostașii;
 Ea astăzi e regina, iar noi suntem vrăjmașii:

De Pyrrhus îngrijește cu gând neprihănit,
 Ca văduvă pioasă, de soțul ei iubit.
 Dă ordin să-l răsbune, și poate că-i e voia,
 Cu noi să se plătească de Hector și de Troia.
 Să n'așteptăm palatul să fie împrejmuit.
 Tovarășii ne-așteaptă; pe când, îngrămădit,
 În jurul Hermionei norodul se mai ține, —
 Apucă drumul ăsta, și... să pornim cu bine...

ORESTE

Nu, nu! Spre Hermiona mă duc amicii mei.
 Nu pot să 'ncapă 'n viață, și eu, și ura ei!
 A mea e făr' de legea, a mea și ispășirea...
 Plecați...

PYLADE (călduros)

Uită femeia ce-ți osândi iubirea!
 În veci vei fi unelta nedreptei ei mâni?
 Vrei liniștea s'o cauți plecând dintre cei vii?
 Dac'a murit ea, trebui să mori? E-o rătăcire!

ORESTE

E moartă Hermiona?

PYLADE

Cum? nu ai nici o știre?
 Când am intrat pe poartă, din fugă am zărit,
 Năluca Hermionei cu părul despletit.
 Pe-un scut, pe mortul rege pe sus duceau ostașii:
 Jurau ca să-l răsbune, să-i sfășie vrăjmașii.
 Văzându-l Hermiona pe năsalie 'ntins,
 Mânia ei prin farmec s'a potolit, s'a stins...
 Apoi, scoțând stiletul, drept, neșovăitoare,
 Străpunge sânul-i fraged, se clatină... și moare.

ORESTE

O cer! Fără de milă, în veci pèdepsitor,
 Puterea ta și-o măsuri cu slabul muritor!

Avar la fericire și darnic la durere

Mă chinuești cu sete, și mă adapi cu fiere.

Cu pofta îndârjită a urii mă lovești,

Căci m'ai născut drept țintă săgeților zeești.

Sunt umbra desnădejdei de furii urmărită.

Te bucură, muri-voiu, mi-e cupa împlinită.

Unde-s îndrăgostiții cei doi? — Voiu să petrec.

În sângele-amândoror pe-al meu vreau să-l înnebesc!

Aș vrea să-i văd; prin moarte, uni-voiu de vecie,

Trei inimi, ce vieața n'a pus în armonie.

Dar, — ce adâncă noapte coboară 'n ochii mei?

De ce mi-e frig și tremur? Aș vrea să fug... O Zei!

Ce spaimă-mi cade în suflet? Ce vuiet par'că vine?

Ah fluviuri de sânge s'asvârle după mine...

— PYLADE (înduioșat)

Stăpâne...

ORESTE (halucinat)

Iarăși Pyrrhus?... și-acî te întîlnesc?

Vedea-voi pretutindeni un dușman ce-l urăsc?

Străpuns de mii cuțite cum mi-ai scăpat? vorbește...

(Scoate un pumnal și se repede spre nălucă)

Așteaptă lovitura ce-ți datoram, — primește!

A! Ce văd? Hermiona în brațe l-a cuprins,

Îl smulge din primejdia ce brațu-mi i-a întins.

Ce groaznică privire mi-aruncă..., o! ce turmă

De demoni și de iazme târăște pe-a ei urmă!

Ieșiți din iad, o Furii! Dar cui sunt pregătiți

Toți șerpîi ce vă șuer prin piete 'ncolăciți?

Erynii deșuchiate din fund de iaduri oarbe

Mă duceți voi în noaptea ce sufletele soarbe?

Veniți! Oreste-i gata cu voi de veșnic drum.

Sau nu! 'napoi... lăsați-o pe Hermiona-acum.

Voi nu aveți, ca dănsa, destul venin în cupe.

Ia-mi inima, iubito, și 'n mii bucăți mi-o rupe!

Prieteni, mintea-și pierde. E timpul să zorim
De starea lui, mai bine acum ne folosim.
Să-l ridicăm... Altminteri ne-ar fi o grea povară
De și-o veni 'n simțire, cu furia lui iară.

Observații. — Această lucrare poetică ne provoacă cu deosebire la reprezentare sentimentul tragic punând în relief, printr'o acțiune strânsă și printr'un puternic conflict, pasiunea amorului. Frumusețea ei constă în arta cu care, prin aceste mijloace, ni se înfățișează sufletele oamenilor bânuite de această patimă cari ni se analizează și ni se arată din toate punctele de vedere. Tocmai în profunzimea acestei analize sufletești stă și progresul pe care tragedia franceză, îl face față de tragedia greacă. Derivată din tragedia greacă, tragedia franceză inferioară, ca originalitate, îi este superioară ca adâncime și finețe de analiză.

V.m. Popescu Pierbintiu

~~de înfruntare~~
X 163-193

B. DRAMA ROMANTICĂ

41. MACBETH

de Shakspeare, ¹⁾ trad. de P. P. Carp / premier

PERSOANELE:

DUNCAN, regele Scoției.	
MALCOLM	} fii lui.
DONALBAIN	
MACBETH	} generali ai oștirii regești.
BANQUO	
MACDUFF	} nobili Scoțieni.
LENOX	
ROSSE	
MENTETH	
CATHNESS	
ANGUS	

¹⁾ *Shakspeare* (1565—1616) este cel mai mare dramaturg al omenirii, cel care a creat caracterele cele mai puternice și mai adânci, cu ajutorul unei imaginațiuni care scânteiază la fiecare pas în dialogurile personagiilor sale, fără ca totuși aceste personaje să-și piardă caracterul lor propriu. Dramele sale cele mai însemnate sunt: „*Othello*“, în care întrupează tragicul cel mai fioros al geloziei; „*Coriolan*“, în care întrupează tragicul îndrăsnelii și încăpățănării; în „*Regele Lear*“ întrupează tragicul nrecunoștinței fiiști; în „*Hamlet*“, nehotărîrea; în „*Macbeth*“, mustrarea de cuget; în „*Romeo și Julia*“ iubirea. Tot așa de însemnate sunt și unele din dramele sale istorice ca: „*Richard III*“, în care întrupează preversitatea și „*Henric IV*“, unde găsim admirabilul tip al lăcomiei, lenei și lașității, Falstaff. Nu mai puțin remarcabile sunt și unele din comediile sale, în care găsim un farmec poetic neîntrecut, cum e „*Un vis dintr'o noapte de vară*“, sau o adăcă pricepere a sufletului omenesc, cum sunt „*Shylock*“ sau „*Negustorul din Veneția*“ și „*Muerea dracului*“

FLEANCE, fiul lui Banquo.

SIWARD, Conte de Northumberland, generalul oștirii engleze.

ȚINĂRUL SIVARD, fiul lui.

SEYTON, un ofițer din armata lui Macbeth.

Copilul lui Macduff.

Un doctor englez și un doctor scoțian.

Un ofițer, un portar, un moșneag.

LADY MACBETH.

LADY MACDUFF.

Cameriera Ladyi Macbeth.

HECATE ȘI TREI VRĂJITOARE.

Lorzi, nobili, ofițeri, ucigași, curieri.

Umbra lui Banquo și alte aparițiuni.

Scena : Scoția. La sfârșitul actului al patrulea : Anglia.

În această tragedie *Shakspeare* ne înfățișează soarta lui Macbeth, om viteaz dar slab, care, ca să ajungă rege, se lasă împins pe calea crimei, mai întâi de-o prevestire și-apoi, și mai cu seamă, de către soția sa Lady Macbeth. Dar primul omor care-l face rege, îl duce la altele. Spre a se putea menține și a fi sigur de tron, el e nevoit să meargă din crimă în crimă, chinuit de frică și remușcare, până ce țara întreagă se răscoală în contra lui. Astfel ajunge să cadă acest erou desgustat până la moarte de viața de ambiție deșartă și sângeroasă ce dusesse.

Cadrul acestei drame este în parte supranatural. Prima sugestie pe drumul crimei îi vine lui Macbeth dela niște vrăjitoare. Poetul ne arată mai întâi aceste vrăjitoare, apoi pe regele Duncan cum primește vestea că Macbeth, vărul și generalul ce-i comandă oștile, a învins pe regele Norvegiei, și, cum, drept răsplată, trimite pe un credincios al său să-i dea titlul — marele titlu — de *Than de Cawdor*. În scena următoare vedem iarăși vrăjitoarele, care de astădată întâmpină pe Macbeth și pe prietenul său Banquo, și le prevestește, unuia, că va fi Than de Cawdor și rege, iar celuilalt că nu va fi rege, dar, mai fericit decât Macbeth, — părinte de regi.

LUNCĂ; TUNETE ȘI FULGERE

(Vrăjitoarele intră).

ÎNTÂIA VRĂJITOARE

Unde-ai fost, soro ?

A DOUA VRĂJITOARE

Porci am sugrumat.

A TREIA VRĂJITOARE

Dar tu, soro ?

ÎNTÂIA VRĂJITOARE

Castane-avea pe brațe, o babă de pilot,
 Și rodea, și rodea.—Dă-mi și mie, ziceam.
 Ai pleacă, vrăjitoare! strigă sluta hârcă.
 Bărbatul ei conduce pe Tigru la Alepo ?

Intr'o sită am să 'nnot

Cu gusganul lung la bot,

Șă-l ajung — îl ajung. îl ajung.

A DOUA VRĂJITOARE

Îți dau unul din vântui.

ÎNTÂIA VRĂJITOARE

Tu ai bună plecare.

A TREIA VRĂJITOARE

Eu altul pe deasupra.

ÎNTÂIA VRĂJITOARE

Alelalte le am toate.

Unul suflă, eu cunosc

Or'ce punct sau cerc găsesc

De pe harta de pilot.

Și de-ar fi uscat ca fânul,

Zi și noapte să rămâie
 Prigonit de-a mea mânie:
 Cruda boală să-l pălească,
 Și în vasul său trăznească
 Trei ori trei și șapte nopți,
 Ca s'ajungă el pe morți.
 Ce vezi, soro?

A DOUA VRĂJITOARE

Arată, arată.

ÎNTÂIA VRĂJITOARE

Inima mea! aproape de mal
 Sdrobește pe vas puternicul val.

(Tobe, în dosul scenei)

A TREIA VRĂJITOARE

Barabane... 'ncet,
 Căci iată Macbeth.

TOATE

A păcatului mume, a iadului puteri,
 Noi trecem, braț în braț, peste mări peste țări.
 În cerc să ne 'nvărtim, așa ne trebui nouă
 De trei ori pentru mine, de trei ori pentru el,
 Și încă de trei ori, atuncea aveam nouă
 Acum este destul, căci farmecul se ține.

(Macbeth și Banquo intră)

MACBETH

Așa frumoasă zi și slută totodată
 Eu încă n'am văzut.

BANQUO

Departe pân' la Fores?

Oare cine să fie aceste arătări
 Uscate și scăzute, sălbatic îmbrăcate,

Ce nici nu par că locuesc pământul,
 Deși mergând pe dânsul ? Trăiți ? Sunteți voi vii,
 Să pot vorbi cu voi ? Se vede că 'nțelegeți
 Căci fiecare-și pune degetul ciuntit
 Pe buzele sbârcite.—Voi ați părea femei,
 Deși mă stânjinește a vă numi așa,
 Văzând a voastră barbă.

MACBETH

De-aveți graiu, să vorbiți; ci spuneți cine sunt!

ÎNTÂIA VRĂJITOARE

Ferice, Macbeth! ferice, Than de Glamis!

A DOUA VRĂJITOARE

Ferice Macbeth, ferice, Than de Cawdor!

A TREIA VRĂJITOARE

Ferice, Macbeth! tu rege ai să fii!

BANQUO

Ce te-ai speriat, amice ? De ce te îngrozesc
 Așa plăcute vorbe ? Pe sfântul adevăr,
 Sunteți o nălucire, sau în realitate
 Ce vă arată trupul ? Pe nobilu-mi tovarăș
 L-ați salutat acum cu mari proorociri
 De bunuri și onoruri, de viitor regesc,
 Incât el stă uimit; nu-mi spuneți nimic mie ?
 Puteți voi să cunoașteți a vremilor semințe ?
 Puteți voi prevedea care fir încolțește
 Și care fir se perde ? Vorbiți și către mine,
 Deși eu nu implor favorurile voastre,
 Nici nu mă îngrijesc de-a voastră dușmănie.

ÎNTÂIA VRĂJITOARE

Ferice!

A DOUA VRĂJITOARE

Ferice!

A TREIA VRĂJITOARE

Ferice!

INTĂIA VRĂJITOARE

Decât Macbeth mai mic, cu toate că mai mare!

A DOUA VRĂJITOARE

Mai puțin fericit, deși mult mai ferice!

A TREIA VRĂJITOARE

Tu rege nu vei fi, dar vei produce regi.
Așa dar fericire vouă, Macbeth și Banquo!

MACBETH

Dar ce vă depărtați? laconici proorociri!
Spuneți-ne mai mult... Prin moartea lui Sinel,
Pe cât am auzit, devin eu Than de Glamis,
Dar cum și Than de Cawdor? Acest ilustru Than
Trăește și-i ferice; cât pentru a fi rege,
Stă încă mai puțin în marginea crezării
Dacât să deviu Cawdor. De unde v'au venit
Așa ciudate știri? De ce ne'ntâmpinați
In locul acest sterp și ne-aruncați în cale
Profetice urări? Vorbiți, eu vă conjur!

(Vrăjitoarele se fac nevăzute).

BANQUO

Pământul are spume, întocmai ca și marea,
Și spuma sunt aceste... Dar unde-au dispărut?

MACBETH

In aer...
Și ce ne pareă trup s'a mistuit în vânt.
Ca o suflare vană. O de-ar mai fi aici!

BANQUO

Dar oare'n adevăr văzut-am ce gândim,
Sau gustat-am vreo plantă ce plină de otravă
Dăramă judecata?

MACBETH

N'au zis că fiii tăi
Vor fi încoronați?

BANQUO

Tu însă c'ai fi rege.

MACBETH

Și mare Than de Cawdor; n'au spus-o ele-așa?

BANQUO

Ba da, așa cum zici în ton și în cuvânt:
Cine vine acolo?

(Rosse și Angus vin).

ROSSE

Macbeth, înaltul rege nespus s'a bucurat
De biruința voastră și, citind în raport
Cât te-ai expus de mult în lupta cu rebelii,
De mare admirare era nedumerit
Ce se cuvine ție și ce-i revine lui.
Privind însă 'nainte la celelalte fapte
A tot acelei zile, uimit el a tăcut.
Te vede cum te-arunci pe cetele norvege
Făr'a te teme însuți de-a crudei morți imagini
Ce 'n jurul tău creai. Ca grindina de deși
Se succedau trimișii și alta nu știau
Decât a lăuda victoriile tale
În lupta pentru tron.

ANGUS

Prin noi înșine trimite regescul Domnitor
A sale mulțumiri însărcinați fiind
Nu cu răsplata ta, ci numai să te-aducem
În 'nalta sa prezență.

ROSSE

Ca o arvună însă
Unor mai mari onoruri, ne-a zis să salutăm
Din partea lui în tine pe noul Than de Cawdor.
Să porți deci fericit acest ilustru titlu!
El este-acum al tău.

BANQUO

Ce ? Spune dracul drept ?

MACBETH

Trăește însă Cawdor ; de ce mă îmbrăcați
Cu straie 'mprumutate ?

ANGUS

Acel ce era Cawdor,
Cu toate că trăește, e osândit la moarte.
De-a fost el înțeles cu regele Norveg,
Sau de a sprijinit în taină pe rebeli,
Sau pregătit-a el, unit cu amândoi,
A țării ruinare — nu aș putea să spun ;
A sa trădare însă, aflată și vădită,
La moarte l-a adus.

Implinirea unei părți din profeție turbură — se înțelege —
adânc sufletul lui Macbeth și-l face să viseze cu dinadinsul
la regalitate.

MACBETH (în sine)

Glamis sunt și Cawdor.
 Mai marele lipsește.—Vă mulțumesc, amici!—
 Nu ai speranțe bune să vezi copiii tăi
 Domnind pe-această țară? Căci nu mai mică soartă
 Le promiteau acele ce Cawdor m'au numit.

BANQUO

Și poate-acest temei te face a ținți
 Mai sus, și la Coroană, pe lângă Than de Cawdor.
 Dar curios! ades, ca să ne-ademenească,
 Spre perdițiunea noastră, ne spun adevărat
 Ai nopții servitori, și când ne-a amăgit
 Nevinovatul joc, trădați, noi pătimim
 Funeste consecințe.—Vă rog, o vorbă, vere.

MACBETH

Indoît adevăr mi-a fost proorocit
 Ca fericit prolog al unui mare act
 De 'mpărătesc cuprins.—Vă mulțumesc, amici.
 Indemnul nefiresc ce am primit nu-mi pare
 A fi nici bun, nici rău.—De-i rău, de ce mi-a dat
 Arvuna izbutirii vestindu-mi adevărul?
 De-i bun, de ce nu pot să stăpânesc ispita,
 Al cărei chip teribil mă prinde cu fiori
 Și face de se bate inima mea de coaste
 In contra firii mele? Ororile reale
 Nu sunt așa de tari ca cele 'nchipuite.
 Ideia de-a ucide, deși numai un joc
 Al fantaziei mele, a sdruncinat așa
 Intreaga mea natură, încât puterea mea
 Se perde în gândiri și nu mai e nimic
 Decât un ce ce nu-i.

BANQUO

Vedeți cum stă uimit.

MACBETH

Vrea soarta să fiu rege, să-mi dea soarta tronul
Și fără să mă mișc.

BANQUO

Onoarea neașteptată
Îl stringe ca un straiu ce nou și nedeprins
Nu șade îndemnă decât după un timp...

BANQUO

Prea onorate Macbeth,
Suntem la voia voastră.

MACBETH

Iertați-mă, vă rog
A mea muncită minte era acufundată
În vremi de mult uitate, iar osteneala voastră,
Iubiții mei amici, voi trece-o unde zilnic
Întorc fila cetind. Aidem acum la rege.
Tu mai gândește însă la cele întâmplate
Și când le-o coace vremea și vom avea prilej,
Te rog să le vorbim cu inima deschisă.

BANQUO

Bucuros.

MACBETH

Tăcere pân'atunci — Să mergem deci, amici.

În scena următoare, vedem cât de bine regele Duncan primește pe Macbeth și cum, ca să-și arate satisfacțiunea, pe deoparte, îl vestește că vrea să petreacă câțva timp la castelul lui din Inverness, iar pe de alta proclamă, ca prinț moștenitor, pe fiul său cel mai mare, Malcolm. Macbeth, care își pusese în gând să aștepte în liniște împlinirea proorociilor lor, — când aude că Duncan face pe Malcolm prinț moștenitor, vede o nouă și gra piedică pentru împlinirea proorocirii că va fi

rege. Gândiri criminale încep să-i bântuească mintea și serie soției sale tot ce i s'a întâmplat până acum. În scenele ce vin poetul ne arată efectul ce face această scrisoare asupra sufletului ambițios și nemilos al Lady Macbeth și cum ambii soți, cari primesc cu fățarnie umilință pe regele Duncan, îi hotărăsc moartea. Iată scenele în care intră în acțiune caracterul criminal și hotărît al soției lui Macbeth.

INVERNESS; O ODAIE ÎN CASTELUL LUI MACBETH

Lady Macbeth intră cu o scrisoare în mână

LADY MACBETH (citind)

„Ele m'au întâlnit în ziua biruinței, și m'am convins prin dovezi, pe care îndoiala nu le poate strămuta, că au o știință mai mult decât omenească; dar, toemai când ardeam de dorință a le întrebă mai pre larg, s'au făcut nevăzute prefăcându-se în aer. Stam deci uimit de mirare, când iată și trimișii regelui ce mă salută ca Than de Cawdor, titlu ce-mi dedeseră minunatele ființi, îndreptându-mă către viitor prin urarea: „Fericire, viitorule rege!?” Am găsit de cuviință, iubită părtaşă a gloriei mele, să-ți încredințez acestea, ca să nu-ți scurtez partea de bucurie, tăcând către tine înalta soartă ce ni s'a promis. Gândește bine la toate aceste și rămâi sănătoasă“.

Glamis ești și Cawdor, și trebuie să devii
Ce ți-au proorocit.—Eu însă mă'ngrijesc
De caracterul tău; el este prea hrănit
Cu laptele-omeniei, ca să găsească 'ndată
Cea mai aproape cale. Ai vrea tu să fii mare,
Ambiția o ai; lipsește răutatea
Ce trebui fără greș s'o întovărășească.
Ce puternic dorești, nu ceri dela putere;
Ai vrea ca jucând drept, nedrept tu să câștigi;
Ai vrea să ai deagata ce-ți strigă 'nchipuirea.
Ce trebui să le faci, de vrei ca să le ai
Ș'acele ce te temi mai mult de a le face
Răsbate prin a ta tenebroasă perdeă,

Strigând: oprește-te! (Macbeth vine)

O marele meu Glamis care!
 Înalte Than de Cawdor! Tu ce mărești încă
 Menirea viitoare! Iubita ta scrisoare
 Așa m'a depărtat de păcătosul azi,
 Încât acum simțesc viitoru 'n prezent.

MACBETH

O, scumpa mea soție! La noapte vine Duncan.

LADY MACBETH

Și când se duce iar?

MACBETH

E hotărît pe mâine.

LADYMACBETH

O! niciodată văză soarele-acest mâine!
 Obrazul tău, iubite, s'aseamănă c'o carte
 În care se citește nepomenite lucruri.
 De vrei ca să 'nșeli lumea, ca lumea să te porți:
 Pune primire bună, fățarnic tu în ochiu
 În mână și în limbă; arată-te ca floarea
 Nevinovat și blând, ca șarpele sub dânsa
 Fii însă veninos. Cel ce ne vine trebuie
 Înconjurat cu drag; iar mâinii mele 'ncrede
 A nopții mare faptă, ce are să ne dea
 Pe câte zile-avem putere suverană
 Și tron neîmpărățit.

MACBETH

Vom mai vorbi de-aceste.

LADY MACBETH

Te rog însă fi vesel; schimbarea feței noastre
 Aduce-ușor prepus; cât pentru celelalte
 Le iau asupra mea. (ies)

SCENA A ȘEASEA

TOT ACOLO; DINAINTEA CASTELULUI.

Duncan, Malcolm, Donalbain, Banquo, Macduff, Angus
vin cu suita lor.

DUNCAN

Castelul ăsta are poziție plăcută;
Și aerul curat cuprinde primitor
Inveselitul suflet.

BANQUO

Al verei mosafir,
Gingașa rândunică, ce 'n templuri se cuibeață,
Arată prin a sa zidire favorită
C'a cerului suflare ne'mbie adiând.
Nu-i colț și nu e stâlp rămas neîncărcat
Cu aerescul leagăn al blândeii păsăruici,
Și unde cu plăcere ea își așează cuibul,
Totdeauna-am găsit că aerul e pur.
(Lady Macbeth vine)

DUNCAN

A! scumpa noastră gazdă! Iubirea ce ne-urmează
I-ades supărătoare; noi însă-i mulțumim
Fiindcă e iubire. Aceasta vă învață
Că trebui să rugați pe cer să-mi răsplătească
Necazul ce vă facem și să ne mulțumiți
De truda ce vă dăm.

LADY MACBETH

Serviciile noastre
De ar mai fi pe-atât ș'apoi încă'ndoite,
Tot nu ar fi nimic pe lângă marea cinste
Ce Majestatea Voastră aduce casei noastre,
Și nu avem putere cum să vă răsplătim
Favoarea din trecut precum și cea din urmă...

DUNCAN

Unde-i Thanul de Cawdor?

L-am urmărit de-aprope, gândind că vom putea
 Să fim curierul lui, dar călărește iute,
 Și marea sa iubire, mai ascuțită încă
 Decât pintenul său, l-a ajutat s'ajungă
 Mai înainte acasă. Pe noapte, scumpă gazdă,
 Suntem al vostru oaspe.

LADY MACBETH

Și noi și tot ce-avem
 Sunt etern al vostru. Supușii voștri n'au
 Nimic din ce-i al lor, nici stare, nici ei înșiși,
 Decât ca un vechil ce are a da sama
 La cea întâi chemare a Majestății Voastre,
 Și când vă dăm ceva, tot din al vostru dăm.

DUNCAN

Dați-mi mâna, vă rog, duceți-ne la gazdă;
 Din suflet îl iubim, și protecțiunea noastră
 Va fi necontenit întins' asupra lui.
 Dă-mi voe, scumpă gazdă.

(O ia de mână și intră în castel, ceilalți după dânsii)

In scenele ce urmează ni se arată chinul sufletesc al
 lui Macbeth, șovăielile lui, îndemnul sălbatic al Ladyi Mac-
 beth, cum și groaznica hotărîre a săvârșirii omorului.

TOT ACOLO; OGRADA CASTELULUI.

Oboiuri și făclii. Mai mulți servitori trec cu blide peste-
 scenă; pe urmă Macbeth.

MACBETH

De ne-am putea desface îndată de facem,
 Am fi la fapte grabnici. Dac'ar putea omorul
 Să prindă 'n mreața sa or'ce urmare rea,
 Ș'odată săvârșit, să fie izbutirea!

Deplin asigurată, încât c'o lovitură
 Să se sfârșească tot, aici, numai aici,
 Pe banca de școlar a greului prezent,
 Aș pune lesne 'n joc cerescul viitor;
 Pentru-așa faptă însă ne vine răsplătirea
 Totdeauna aici, ș'abia am învățat
 Noi lecția de sânge, c'o vedem pedepsind
 Pe-acel ce-o iscodise, și veșnica dreptate
 Cu puternica sa, nestrămutata mână,
 Ne silește a bea paharul otrăvit
 Ce altor pregătiam.
 El se găsește-aice sub îndoită pază:
 Ca văr și ca supus mă văd deopotrivă
 Oprit în planul meu; ș'apoi sunt gazda lui.
 Ș'aceasta îmi impune să'nchid eu singur poarta
 La ucigașii lui, iar nu să iau cuțitul. —
 Pe lângă toate-aceste el a purtat coroana
 Cu-atâta bunătate, atât de pur a fost
 În marea lui putere, că virtuțile lui
 Ca îngerii din cer vor trâmbița pedeapsa
 Pentru crudul păcat al omorîrii sale;
 Atunci compătimirea, duioasă ca un prunc,
 Ce gol, abia născut, ne'ntinde-a sale brațe,
 Călare pe un vifor, ca heruvimi cerești,
 Ce nevăzuți pornesc pe cai, aeriani,
 Va suflă groaza faptei în fiecare ochiu,
 Până ce un potop de lacrimi va 'nnecă
 Furtuna ce stărnise. — Eu nu găsesc alt pinten
 Cu care-aș îmboldi voința mea
 Decât ambiția ce'n săritura ei
 Sub mine se răstoarnă și cade peste țel.
 Ce este? Ce mai nou?

LADY MACBETH

E pe sfârșite prânzul...
 De ce te-ai depărtat din sală dela dânsul?

MACBETH

A întrebat de mine?

LADY MACBETH

Nu știi c'a întrebat?

MACBETH

Ascultă; eu nu vreau să mergem mai departe,
 În cele hotărite. Abia acum mi-a dat
 Favoruri însemnate, și numele de aur
 Pe care-l cumpăraiu dela atâta lume,
 Va să fie purtat în noua sa lucire,
 Iar nu așa curând asvârlit cu dispreț.

LADY MACBETH

Fost-a speranța beată, 'n care te 'nveliai?
 Dormit-a ea de-atunci, trezitu-s'a acum
 Să se uite c'o față așa palidă, verde,
 La cele ce-a făcut atât de bucuros?
 Așa voiu prețui de-acum iubirea ta.
 Ești oare prea fricos de-a fi acelaș om
 În fapt, în vitejie, ce în dorinți erai?
 Ai vrea ca să câștigi ce însuși prețuești
 Ca ornamental vieții, și totuși ai putea
 Să fii tu un mișel în propriii tăi ochi?
 Ce trebui să mai spui „mă tem“ după „aș vrea“,
 Ca sârmanul motan din vorba bătrânească?

MACBETH

Fii liniștită, soră!
 Ce omului se cade, voiu îndrăzni și eu.

LADY MACBETH

Și cine nu 'ndrăznește mai mult nu e un om.
 Ce fiară te-a împins ca să-mi destăinui planul?
 Când cutezai s'o faci, atunci erai bărbat,

Și-a fi mai mult decât erai, e-a fi
 Cu mult mai mult bărbat. Nici vreme, nici prilej
 N'aveai, și pe-amândouă gândeai cum să le faci;
 Acuma tot te ajută, dar vrei ca ajutorul
 Să te deshotărască? Eu am hrănit copii,
 Știu cât eră de dulce iubita lor zâmbire
 Când fragedele buze sugeau la pieptul meu:
 Dela sân i-aș fi smuls și sdrobot de păreți,
 D'aș fi jurat c'o fac cum ai jurat-o tu.

MACBETH

De nu am izbuti...

LADY MACBETH

De nu am izbuti!...

Înșurubează-ți bărbăția până unde trebuie,
 Și sigur izbutim. Când Ducan va dormi,
 — Și este de crezut că ostenit de drum
 El va dormi adânc, — așa voi eu amei
 Pe pajii lui cu vin, că păzitoarea minții,
 Memoria, nu va fi decât un fum ușor,
 Iar vasul judecății un simplu coif cu aburi...
 Și când, acufundați în somn dobitocesc,
 Vor zace ca în moarte, ce n'om putea noi face
 Cu nepăzitul Duncan? și ce nu aruncă
 Pe îmbătații pajii pe care vor cădea
 Răspunderea și vina cumplitului omor?

MACBETH

Să naști numai băieți! Din sdravăna ta stofă
 Nu vor putea ieși decât bărbați voinici.
 De muruim cu sânge pe adormiții paji
 Și de ne servim încă de înșiși junghii lor,
 Nu vor admite toți că ei sunt vinovații?

LADY MACBETH

Va cuteză vreunul să crează oare altfel,
Când a durerii noastre lacrimi sgomotoase
Vor plânge moartea lui?

MACBETH

Sunt hotărît! Intins e or'ce nerv
Spre fapta 'nfricoșată. Aidem să amăgim
Prin veselie lumea, falsa față ascunde
Toate cele ce falsa inimă cuprinde.

În actul II după o scenă între Banquo și Macbeth, ce se petrece după ospăț și după ce regele s'a culcat, vedem pe Macbeth halucinat meditănd încă o dată crima și apoi săvârșind-o susținut în groaznica faptă, de către Lady Macbeth:

MACBETH

(către servitor)

Să spui stăpânei tale să tragă clopoțelul,
Când va fi pregătit băutura de noapte;
Și du-te de te culcă.

E un pumnal ce văd
Pe dinaintea mea cu mănunchiul spre mine?
Vino să te-apuc. — Neconținut te văd
Și tot nu te pot prinde. Făptură infernală,
De ce nu te simțește și mâna ca și ochiul?
Sau este-o nălucire netrebnică, ieși-ă
Din creierii-mi muniți? Și totuși eu te văd
Așa de lămurit cum văd și pe acesta
Ce-l scot acum din teacă.
Tu calea îmi deschizi pe care vreau să merg
Căci tocmai de-așa armă voiam să mă servesc.
Nebun mi-e ochiul, ori el este
Mai înțelept ca toate simțurile? Eutot te văd,
Și picături de sânge ce pân' acum lipsiau

S'arată pe mănunchiu. Nu, toate-s năluciri:
 Este fapta de sânge ce acum ochiului meu
 Se vestește. — Natura pare moartă
 Acum în emisfera pe care ne găsim,
 Și visuri stricătioase ne ispitesc prin somn;
 Puterile vrăjești au și 'nceput serviciul
 Intunecatei Hecate; și groaznicul omor,
 Pe care sentinela sa, lupoaica, l-a trezit
 Urlându-i ora nopții, se mișcă stahios
 Cu pașii lui Tarquin când urmăria furiș
 Cumplita silnicie. Pământ nestrămutat,
 Să n'auzi pasul meu oriunde m'ar purta,
 Ca nu a tale pietre, destăinuindu-mi țelul,
 Să tulbure a nopții oribilă tăcere
 De care am nevoie. Dar cât vorbesc aici,
 El acolo trăește; pentru ferbinte faptă
 Prea rece e cuvântul! Mă duc—și s'a făcut.
 Mă 'ndeamnă clopoțelul... (Se aude un clopoțel)
 Duncan nu-l auzi, e clopotul de moarte,
 Ce 'n ceruri sau în iad te cheamă 'n astă noapte.

(Intră în castel)

LADY MACBETH (vine)

Ce-i îmbată pe dâșii, pe mine mă trezește,
 Și ce pe dâșii-i stinge, pe mine mă aprinde. —
 Ascultă!—Buhna țipă, o tristă sentinelă
 A cărei noapte bună ne umple cu fiori...
 Acum el e la treabă... Deschisă este ușa
 Și sforăind se joacă de'nsărcinarea lor
 Pândarii îmbătați; așa le-am mestecat
 Eu băutura lor, încât acum natura
 Cu moartea stă în luptă a cui au ei să fie.

MACBETH (apare)

Ha ? Ce ? Cine este acolo ?

LADY MACBETH (către sine)

Vai de mine! mă tem că pajii s'au trezit
 Și că n'a izbutit. -- Nu fapta, încercarea
 Ne perde; s'ascultăm... I-am pus la îndemână
 Pumnale și sigur le-a găsit.—
 De n'ar fi semănat în somn cu tatăl meu,
 Eu singur o făceam... (către Macbeth), Bărbatul meu!... Ei bine?

MACBETH

E săvârși.ă fapta... N'ai auzit nimic?

LADY MACBETH

Numai țipăt de buhnă și cântece de greeri.
 Ce 'ntrebai?

MACBETH

Când?

LADY MACBETH

Acum.

MACBETH

Acum când am venit?

LADY MACBETH

Așa.

MACBETH

Știi cine doarme în camera a doua?

LADY MACBETH

Donalbain.

MACBETH

Acolo-i grozăvia!

LADY MACBETH

Ce glumă proastă vorba: „grozăvia.“

MACBETH

Unul râdea prin somn, altul strigă: „Omor!“
 Trezindu-se astfel; eu stam și-i auziam,
 Ei însă, șopotind rugămintele lor,
 Din nou au adormit.

LADY MACBETH

Ci doarmă cât or vrea.

MACBETH

„Să ne păzească Domnul!“, spunea unul dintr'înșii,
 Și celălalt „Amin!“, ca cum ar fi văzut
 Mâna mea de calău. Iar, pândind frica lor,
 Eu n'am putut să spun „Amin“, când ei au zis:
 „Să ne păzească Domnul!“

LADY MACBETH

Ce-ți mai frământă gândirea!

MACBETH

De ce n'am putut însă să spun și eu „Amin“?
 Eu aveam trebuință de-a Domnului păzire
 Și tocmai mie „Aminul“ îmi stete în gâtlee.

LADY MACBETH

De ne gândim tot astfel la faptele aceste,
 Atunci vom nebuni.

MACBETH

Mi se pareă că strigă
 Un glas: „Nu mai dormiți: Macbeth ucide somnul!“
 Nevinovatul somn ce descurc'ale griji
 Ghemuri încălcite; moartea în viața
 Or'cărei zile; răcoritoarea baie
 A jignitoarei trude; mântuitorul balsam

Al inimei rănite; al doilea fel
In ospățul naturii; blidul cel mai bun
La banchetul vieții.

LADY MACBETH

Nu înțeleg ce spui.

MACBETH

Neconținut strigă prin casă: „Nu dormiți!
Glamis ucide somnul și de aceea 'n veci
Cawdor n'a mai dormi, Macbeth n'a mai dormi!“

LADY MACBETH

Cine strigă astfel?
Te perzi, iubite Than, în 'nalta ta putere,
Având despre aceasta gândiri atât de negre.
Du-te, ia ceva apă și spală-ți de pe mână
Spurcata mărturie.—Ce ai adus cu tine
Pumnalele? Acolo, acolo le e locul;
Hai, du-te înapoi și murue cu sânge
Pe adormiții paji.

MACBETH

O! nu mă mai întorc;
Mă tem de a gândi la ceea ce-am făcut.
Dar încă să mai văd!

LADY MACBETH

O! ce voință slabă!
Atunci le-oiu duce eu. Morții și adormiții
Nu sunt decât tablouri; doar ochiul de copil
Se poate 'nspăimânta de diavoli în pictură.
De-o fi lăsat el sânge, am să boesc cu roș
Pe paji, ș'am să-i îmbrac cu a crimei livrea.

(Iese; cineva bate).

MACBETH

Cine să fie oare? În ce stare-am ajuns
De fiecare vuet cu spaimă mă umple?
Ce mâni sunt aceste? Ha! ochii ele-mi scot...
Putea-va Oceanul al marelui Neptun
Să spele mâna mea vreodată d'acest sânge?
O nu; mult mai ușor va putea mâna mea
Cu purpură să dea nemărginita mare
Făcând din verde, roș.

LADY MACBETH (vine)

Acum și mâna mea
E roșă ca a ta; mi-ar fi însă rușine,
Dac'aș avea ca tine și eu inima albă. (Iar bate)
Se aude bătând la poarta din afară.
Să mergem în iatac; cu puținică apă
Spălăm a noastră faptă, ș-atunci îți va părea
Și ție o nimică. Cu totul te-a lăsat
Statornicia ta. (Bate iar)

Ascultă, bat din nou.

Trebui să te desbraci, ca nu fiind silit
A te-arătă să vadă că nu erai culcat!
Nu te pierde prostește în negre cugetări.

MACBETH

A ști de fapta mea! — Mai bine nu aș ști
C'am fost eu vreodată. Ci, tezește, bătând,
Pe Duncan: aș vroi să fie cu puțință.

În următoarea scenă, Shakspeare, ca și în scena premergătoare omorului, dintre Macbeth și Banquo, ne face să simțim cât mai puternic impresia realității, înfățișându-ne întâmplări fără însemnătate, fără directă legătură cu acțiunea, dar foarte sugestive. Despre ziuă, vine Macduff și Lenox să deștepte pe rege, după cum îi promisese; dar portarul nu le deschide așa de ușor. Însfârșit pot să intre în castel și sunt întâmpinați de Macbeth. În curând descoperirea graziului omor se va face, dar omorătorul nu va fi descoperit:

MACDUFF

E treaz stăpânul tău? Dar iată vine însuși.
L-am deșteptat bătând.

LENOX

Bună ziua, 'nalte Than!

MACBETH

Bună ziua, l' amândoi!

MACDUFF

Nu știi, nobile Than,
De-i regele sculat?

MACBETH

Nu încă.

MACDUFF

Imi zisese
Să-l scol de dimineață și mai c'a trecut ora.

MACBETH

Te duc acum la dânsul.

MACDUFF

Știu că dac'o faci,
E o plăcere, însă tot e-o osteneală.

MACBETH

Plăcerea faptei vindecă-osteneala;
Aceasta-i ușa.

MACDUFF

Indrăsnesc să intru-aci,
Căci asta-i slujba mea. (Iese)

LENOX

Chiar astăzi pleacă regele?

MACBETH

Aşa a zis.

LENOX

Cumplită noapte!

Toată noapte-a ţipat întunecoasa buhnă,
Şi unii mai afirmă c'a tremurat pământul
Ca scuturat de friguri.

MACBETH

A fost o aspră noapte.

LENOX

Cum juna mea memorie nu mai găseşte alta

MACDUFF (Venind de sus)

O groază! groază! nici inima, nici limba
Nu poate s'o cuprinză, nu poate s'o numească!

MACBETH ŞI LENOX

Ce este?

MACDUFF

Acum s'arată, ce meşter este iadul!
Omorul sacrilegiu a spart locaşul sfânt
Al Domnului, răpind viaţa din altar.

MACBETH

Viaţa? Ce ne spui?

LENOX

De cine ne vorbeşti,
De Maiestatea Sa?

MACDUFF

Duceţi-vă'n lăuntru,
Luaţi-vă vederea prin o nouă Gorgonă!

Nu-mi cereți să vorbesc; vedeți și vorbiți singuri.
 Treziți-vă! săriți! alarma să se sune.
 Ucidere! Trădare! Banquo și Donalbain,
 Malcolm, sculați-vă! Goniți dela voi somnul,
 Care-i doar chipul morții, vedeți pe însăși moartea!
 Sculați-vă, priviți teribilul prolog
 Al ultimei chemări. Ieșiți ca din mormânt,
 Și fiți ca niște umbre alaiul funerar
 Acestei grozavii! Sunați alarma! He!

LADY MACBETH

Dar ce s'a întâmplat de convoacă la sfat
 O trâmbiță-așa hîdă pe-acei ce s'odihnesc
 În casa-aceasta; Spune!

MACDUFF

O! delicată Lady,
 Știrea mea de-ar străbate pân' la urechea voastră,
 Ar fi un crud omor. (Banquo intră)

O! Banquo, e ucis
 Regescul nostru domn!

LADY MACBETH

Ce spui! în casa mea!

BANQUO

Prea crud, oriunde-ar fi. Te rog, iubite Duff;
 Dă-ți singur desmințire, și spune că nu e.
 (Macbeth și Lenox vin înapoi).

MACBETH

De-aș fi murit măcar o oră înaintea
 Acestei întâmplări, aș fi murit ferice!
 Ce poate fi serios d'acum în lumea-aceasta?
 Netrebnice sunt toate, e moartă mântuirea,
 Și gloria pierdută. Vărsat e vinul vieței
 Și n'a rămas pivniței (arată castelul) cu ce să se fălească
 Decât drojdia numai.

DONALBAIN •

E bolnav cinevă?

MACBETH

Tu însuși și n'o știi. Secată-i obârșia,
Fântâna și izvorul a însăși vieței tale.

MACDUFF

Regescul tău părinte e ucis.

MALCOLM

Ha! de cine?

LENOX

Pe cât se vede, pajii au fost făptuitorii;
Pe față și pe mâini erau umpluți cu sânge,
Asemenea pumnalele ce le-am găsit neșterse
Pe paturile lor! Ochii le-erău holbați
Și mintea într'aiure. Vieța nimenui
N'o dam în paza lor.

MACBETH

O mă căesc acum,
Că în mânia mea prea grabnic i-am ucis.

MALCOLM.

De ce-ai făcut aceasta?

MACBETH

Cine-ar putea să fie
Uimit și cumpătat, cu minte și violent,
Obiectiv și credincios tot în acel moment?
Nicio ființă 'n lume. Pornita mea iubire
În repede sa faptă silit a întrecut
Chibzuitoarea minte. Duncan eră colô:
Pe față-i argintie puteai să vezi șiroaie
De sânge aurit, și rănila căscate

Păreau a fi spărtură prin care dărâmare
 Intrase în natură. Colo omorătorii
 Inmuiati în boiaua meșteșugului lor,
 Pumnalele grețose de sânge încheat.
 O! cin' s'ar fi oprit având în pieptul său
 O inimă să simtă, și 'n inimă putere
 De-aș dovedi simțirea?

LADY MACBETH (leșină)

Ajutor!

MACDUFF

Purtați de grijă Lady!

MALCOLM (către Donalbain)

De ce să păstrăm tăcere
 Când noi am fi mai mult în drept ca să vorbim?

DONALBAIN

De ce să mai vorbim aici, când soarta noastră
 Din vreun unghiu ascuns se poate repezi
 Ca să ne'nvăluiască? Mai bine e să mergem
 Căci nu sunt coapte încă lacrimile noastre.

MALCOLM

Nici liberă acum durerea să s'arate.

BANQUO

Purtați de grijă Ladyi! (Lady Malbeth e dusă)

Iar noi, acoperind

A noastre slăbiciuni ce sufăr de-a fi goale,
 Să ne-adunăm de grabă să facem cercetarea
 Prea încruntate fapte. Prepus și îngrijire
 Pe toți ne-au cuprins. Eu stau în mara mână
 A Domnului ceresc, ș'aceasta-mi dă putere
 A mă lua la luptă cu nevăzutul țel
 Unei trădări vădite.

MACBETH

Aşa şi eu.

TOȚI

Noi toți.

BANQUO

Haidem deci, înarmați cu răpede-energie,
In sală înapoi.

TOȚI

Aşa vroim şi noi

(Malcolm şi Donalbain rămân; ceilalți ies).

In scenele ce urmează şi care sfârşesc actul II, vedem că Malcolm şi Donalbain, cari bănuiesc că tatăl lor a fost ucis de Macbeth, iau hotărîrea să fugă; această împrejurare dă prilej acestuia să arunce vina omorului asupra lor. Astfel ţara, rămânând fără stăpân, lorzi aleg rege pe Macbeth.

In actul III, vedem pe Macbeth rege. Dar sufletul lui e neliniştit; dacă ceea ce vrăjitoarele i-au proorocit s'a împlinit; trebuie să se îplinească şi ce i-au proorocit lui Banquo. Acest gând îl roade. El trebuie neapărat acum să se împotrivească soartei şi să caute a ucide pe Banquo şi pe fiul său, Fleance. Pentru aceasta va întrebuiţă ucigaşi, pe care, spre a-i determina la faptă, îi face să creadă că au fost victimele lui Banquo.

(Toți ies. Macbeth rămâne).

Băiete, un cuvânt:

(Un servitor intră).

Aşteaptă acei oameni buna noastră plăcere?

SERVITORUL

Ei sunt la poarta curţii prea înălţate Doamne.

MACBETH

Să mi-i aduci încoace.

(Servitorul iese).

A fi așa nu-i mult:

Ci-a fi ș'asa și sigur. — Frica noastră a prins
In Banquo rădăcini; în regeasca sa fire
Este un ce puternic ce-mi inspiră grijă.
El îndrăsnește mult, și pe lângă un spirit
Ce nu cunoaște teama, mai are cumiția —
Călăuza valorii la sigură-isbuitire.

Afar' de el nu-i nimeni de care m'aș feri,
Și dinaintea lui se pleacă al meu geniu,
Precum ni s'a vestit că se plecă Anton
Sub spiritul lui Cezar. El ocârî pe hârci
Când mie îmi dădură titlul de rege,
Cerând ca să-i vorbească și lui; atunci îl salutară
Cu un profetic glas de tată-al multor regi.
Pe fruntea mea au pus dar o coroană stearpă,
Mi-au dat să port un sceptru uscat și fără roadă,
Menit a-mi fi răpit de-o mână de străin
Făr' a-l putea lăsa la ai mei. De-i așa,
Pentru neamul lui Banquo mi-ampătat conștiința,
Ucis-am pentru dânșii pe milostivul Duncan,
Turnând astfel otravă în vasul păcii mele, —
Și numai pentru dânșii? — Aș fi lăsat in prada
Dușmanului comun a neamului uman
Eternu-mi giuvaer ca să procur coroana
Urmașilor lui Banquo? — O nu, mai vino
Soartă, să mă lupt cu tine pân'la moarte! —
Nu-i nimeni acolo?

(Servitorul cu doi ucigași intră).

Stăi la ușă, și-așteaptă.

(Servitorul iese).

Mi se pare că ieri m'am întâlnit cu voi?

INTĂIUL UCIGAȘ

Așa, Inalte Doamne.

MACBETH

Ei bine, v'ați gândit
 La cele ce v'am spus? Aflat-ați că nu eu,
 Precum presupuneți, că el v'a apăsă,
 Stricându-vă norocul. V'am dovedit în vorba
 Ce am avut dăunăzi, că nu sunt vinovat;
 V'am lămurit anume de cine-ați fost trădați
 Și cine v'a pus piedici atâtea în sfârșit
 Incât chiar un netot cu sufletul ciuntit
 Ar trebui să zică: Banquo e de vină!

Ucigașii sunt însfârșit convinși. Ei vor ucide pe Banquo și pe fiul său. În vremea aceasta Lady Macbeth e frământată de aceleași gânduri, dar ar vrea totuși să vadă pe soțul său mai vesel, mai puțin turburat, mai stăpân pe sine însuși. Ea ar vrea să-l vadă cu deosebire astfel, la ospățul ce-l dau în seara aceea și la care e poftit și Banquo. În scena ce urmează, vedem pe Lady Macbeth și pe Macbeth, chinuiți de aceste preocupări, și par'că și-așteaptă mântuirea dela moartea lui Banquo, pe care Macbeth a pus-o la cale și despre care încunoștințează, cu vorbe învăluite și pline de fior și pe soția sa:

TOT ACOLO. O ALTA ODAIE

Lady Macbeth și un servitor intră

LADY MACBETH

Nu știți de s'a pornit Banquo?

SERVITORUL

S'a pornit,

Dar se 'ntoarce la noapte.

LADY MACBETH

Să spui Măriei Sale
 Că-l rog să-mi invoiască o scurtă convorbire.

SERVITORUL

Indată. (iese).

LADY MACBETH

Nu câștig, ci pagubă ne-așteaptă,
Când am ajuns la țel nemulțumiți de faptă:
Mai bine rămâneam în cele dărâmate
Decât s'aducă-omorul foloase îngăimate.

(Macbeth vine)

Ei bine, Lordul meu, de ce tot așa singur,
Ce-ți cauți drept tovarăși tot negre 'nchipuiri,
Oprindu-te la gânduri ce-ar trebui să fie
Moarte ca și acei de care se ocupă?
La lucruri fără leac, să nu ne mai uităm;
Ce-i făcut e făcut.

MACBETH

E amețit reptilul,
Dar mort nu este încă: el se 'nsănătoșează,
Rămâne tot acela, și-al său dinte-amenință
Ca în trecut a noastră slabă răutate.
Dar mai degrabă cadă zidirea 'ntreagă-a lumii
Și surpe-se pământul, decât să fim siliți
Mereu noi a mânca bucatele cu frică,
Ș'a tresări prin somn speriați de grele visuri,
Ce'n veci ne urmăresc. Mai bine-aș fi cu mortul,
Ce pentru-a mea odihnă odihnei am trimes,
Decât aș pătimi tortura sufletească
Cu care mă muncesc. Duncan s'a coborât
În mormînt, unde doarme în liniște, scutit
De-ai vieții fiori. Omor, tu ai făcut
Tot răul ce puteai: nici junghiul, nici otrava,
Nici trădătorul casnic, nici dușmanul de-afară,
Nimic nu-l mai ajunge.

LADY MACBETH

O, lasă, dragul meu!
Combate supărarea ce-ți încrețește fruntea,
Fii vesel și voios, cu oaspeții deseară.

MACBETH

Inbito, voiui fi vesel, te rog să fii și tu.
 Pe Banquo mai ales destinge-l între toți
 Prin ochi și prin cuvânt. Nesiguri noi cum suntem
 Noi ne vedem siliți, a ne scaldă coroana
 C'un flux de măguliri, și fața să ne fie
 O mască care-ascunde ce 'n inimă avem.

LADY MACBETH

Lasă aceste gânduri.

MACBETH

O sufletul mi-e plin
 De mii de scropioni! Tu știi, iubită soră,
 Că Banquo și cu Fleance sunt încă în viață.

LADY MACBETH

Dar nu le-a dat natura un bon de nemurire.

MACBETH

Aceasta mă susține, pot încă să-i ajung;
 De-aceea fii voioasă. Pân' a nu isprăvi
 Nocturnul liliac călugărescu-i sbor,
 Și până a nu trage, chemat de Hecate,
 Cornoratul gândac somnoros bâziind
 Clopotul de noapte, se va 'mplini o faptă
 De crudă pomenire.

LADY MACBETH

Ce ai de gând să faci?

MACBETH

Păstrează-ți neștiința, iubita mea copilă,
 Până ce vei putea să lauzi făpta însăși.
 O, vino, neagră noapte, întinde-ți vâlul tău
 Pe delicatul ochiu al milostivei zi.

Și rupe nevăzută c'o mână încruntată
 Sinetul însemnat care-mi scurtează viața!
 Se'ntunecă lumina, spre codrul neguros
 Și'ntinde corbul sborul; ființele de zi
 Se culcă somnoroase, iar demonii de noapte
 Se pun acum la pândă. Te miri de-a mele vorbe?
 Așteaptă în tăcere: păcatul prin păcat
 Ajunge la tărie. — Increde-te în mine.

(ies).

În cele ce urmează se înfățișează scena uciderii lui Banquo la marginea orașului; apoi vine grozava scenă a ospățului, în care sufletul chinuit al lui Macbeth, după ce află că Banquo a fost ucis, îi vede umbra, arătându-i-se și înspăimântându-l.

SALA TRONULUI ÎN PALAT; O MASĂ ÎNTINSĂ

Macbeth, Lady Macbeth, Lenox, Lorzi cu suita lor

MACBETH

Vă știți ce rang aveți; ședeți la locul vostru!
 Odată pentru toate: să fiți bineveniți!

LORZI

Mulțumim, Maiestate.

MACBETH

Voind a ne purta
 Ca o plecată gazdă, ne vom amesteca
 Prin rândurile voastre. Deși s'a așezat,
 Regina umilit o rugăm să ne dea
 Grațios bună venire.

LADY MACBETH

Ureaz'o pentru mine
 La toți amicii noștri, căci inima mi-o spune:
 Ei sunt bineveniți.

(Întăiul ucigaș intră pe ușa d'alături).

MACBETH

Din inimile lor.

Vezi îți dau mulțumire. — De o potrivă prinse
Sunt părțile-amândoa, ne-om pune dar la mijloc.
Dați drumul veseliei; acù vom deșerta
Paharul plin. (Ucigașului) Pe fruntea ta e sânge.

UCIGAȘUL

Atunci e al lui Banquo....

Macbeth se arată mulțumit peste măsură de moartea,
lui Banquo, dar sufletul lui e bântuit de grele gânduri când
Ucigașul îi spune că fiul lui Banquo, Fleance, a scăpat teafăr.
Lady Macbeth ar vrea să-l vadă mai vesel:

LADY MACBETH

Regescule meu Lord, dă pilda veseliei.
E ieftină serbarea când nu-i mărim valoarea
Prin deasa 'ncredințare că-i dată cu plăcere.
Acasă se hrănește mai bine fiecare,
La alții însă cerem ca politeța să facă
Bucatele gustoase; altmintirea ar fi
Petrecerea cam seacă.

MACBETH

Tu, scumpă 'ndemnătoare! —
Vă doresc poftă bună, și fie ea urmată
De-o bună mistuire ș'o bună sănătate!

LENOX

Nu voiți să ședeți, prea înălțate Doamne ?
(Umbra lui Banquo vine și se pune pe locul lui Macbeth.)

MACBETH

Toată nobleța țării ar fi în jurul nostru,
Dacă nu ne-ar lipsi amicul nostul Banquo;

Cu toate c'aș vroi mai bine să-i bănuiesc
Puțina sa plecare, decât s'avem a-l plânge
De vreo nenorocire.

LENOX

Absența lui cu drept
Atrage imputarea că nu-și ține cuvântul;
Nu ne faceți onoare, prea Înălțate Doamne,
De a mânca cu noi?

MACBETH

E ocupată masa.

LENOX

V'am păstrat locul.

MACBETH

Unde?

LENOX

Aici, Inalte Doamne, dar ce vă înspăimântă?

MACBETH

Cine-a îndrăznit?

LENOX

Ce, 'nalte Doamne?

MACBETH

Nu poți să spui că eu aș fi făcut-o. Ah!
Nu clătina spre mine pletele de sânge.

ROSSE

Sculați-vă, Regelui e rău.

LADY MACBETH

Din contră, stați pe loc. Măria Sa ades
Și din copilărie suferă așa.

Mă rog nu vă sculați, e trecător accesul,
 În clipă se îndreaptă. De căutați la dânsul
 Li ațâțați meteahna, mărimdu-i paroxismul.
 Mâncați, nu-i luați seama! (Către Macbeth).

Tu nu mai ești bărbat.

MACBETH

Și încă ce bărbat, de cutez a privi
 Ce dracul chiar nu vede făr' a-și schimba culoarea.

LADY MACBETH

Ce nebunii mai spui! Aceste toate sunt
 Reflexul fricei tale, ca junghiul aerian
 De care îmi spuneai c'ai fost condus la Duncan!
 Asemenea uimiri și schimoșiri ciudate,
 Maimuțării de-a groazei, sunt demne d'o poveste
 Pe care ne-ar rosti-o bunica lângă foc.
 Perdut-ai și rușinea de-ți strâmbi așa obrazul?
 Căci, în sfârșit, ce vezi? un jeț, și alt nimic.

MACBETH

Uite-te, te rog! privește! vezi și tu!
 Ei, cum îți pare-acum? (Umbrei). De poți să dai din cap,
 Tu poți să și vorbești, nimica nu-mi mai pasă
 De ne înapoiază pământul pe acei
 Pe care-i îngropăm, o gătiță de corb
 E singurul mormânt ce mai putem avea!

(Umbra dispare.)

LADY MACBETH

Cu totul ți-a tăiat puterea nebunia!

MACBETH

L-am văzut, cum trăesc!

LADY MACBETH

Nu ți-e rușine, ah!

MACBETH

Sânge s'a vărsat și'n alte 'mprejurări,
 În vremile trecute, când încă nu erau
 Popoarele 'mblânzite prin dreptul omenesc;
 Și mai încoace chiar s'au văzut omoruri
 Prea crude a vesti. Însă 'n acele vremi,
 Când ucideai pe-un om, eră și bun ucis:
 Te mântuiai cu-atât. Dar astăzi ei învie
 Cu douăzeci de răni pe capetele lor;
 Ne dau jos de pe scaun: aceasta-i mai ciudat
 Decât omorul însuși.

LADY MACBETH

Ce vă retrageți, Doamne,
 Dela amicii noștri?

MACBETH

Iertați-mă, uitasem.
 Nu vă mirați de mine prea scumpii mei amici.
 Am o ciudată boală, dar fără 'nsemnătate
 Pentru acei ce-o cunosc. Voiu bea în sănătatea
 Și în iubirea voastră, ș'apoi m'oiu așeză!

(Umbra apare.)

Hei! vin! și umple plin! Cu toții să trăiți
 Cât sunteți adunați, și Banquo să trăiască
 Amicul ce lipsește, ce-l dorim între noi,
 Și lui și vouă beau, urând la toți.

LORZI

Supuși vă mulțumim.

MACBETH (Umbrei).

Să nu te mai văd!
 Fugi din ochii mei! — Inghiți-te-ar pământul!
 Sângele ți-e rece, oasele secate,
 Și nu au vedere ochii cu care mă fixezi.

LEDY MACBETH

Priviți aceste toate, milorzi, ca ceva zilnic,
Că nici nu e mai mult; îmi pare numai rău,
Că ne-a stricat serbarea.

MACBETH (Umbrei).

Ce îndrăsnește omul,
Pot îndrăsni și eu. Vino ca urs rusesc
Sburlit în contra mea, sau ca un rinocer,
Ca tigrul hircanian — ia or'ce formă vrei,
Numai aceasta nu — și nu vor tremura
Puternicii mei nervi. Ori fă-te iar cu viață,
Provoacă-mă la luptă de spadă în pustiu;
Și de mă voiu ascunde să-mi zici că-s o păpușă!
Lipsește, hădă umbră! năluca fără corp!
Lipsește!.... Ha! s'a dus.

(Umbra se face nevăzută.)

Acum, sunt iarăș om.

Mă rog, nu vă sculați.

LADY MACBETH

Ați gonit veselia
Și întrerupt serbarea prin stranii aiurări.

MACBETH

Oare ar putea să treacă pe dinaintea noastră
Ca norii de vară asemenea ființe
Făr' să ne minunăm. Mă 'nstrăinați cu totul
Dela natura mea gândind că ați văzut
Asemeni arătări și că fețele voastre
Tot încă au păstrat fireasca lor roșală,
Pe vreme când a mea e albă de teroare.

LENOX

Ce fel de arătări?

LADY MACBETH

Mă rog nu-l întrebați;
 Îi merge tot mai rău și vorba îl turbează...
 Seara bună! Ieșind nu căutați la rang,
 Ci mergeți toți odată.

LENOX

Seara bună. Dorim
 O răpede 'ndreptare prea Inaltului Rege.

LADY MACBETH

Seara bună la toți.

(Lorzii ies cu suita lor.)

Macbeth, chinuit de arătarea lui Banquo și-a trădat mai tuturor secretele sângeroase. Macduff, care-l bănuie mai de mult, nici n'a venit la ospăț. Fleance a scăpat: soarta viitoare îl apără. Și acea soartă Macbeth vrea s'o știe încă odată limpede dela vrăjitoarele infernale ce l-au întâmpinat cu vorbe de fericire de altădată:

MACBETH

Fapta mea cere sânge; a devenit proverb:
 Sângele cere sânge. E mult până la ziuă ?

LADY MACBETH

Lumina a intrat deja cu noaptea 'n luptă.

MACBETH

Ce zici, de ce nu vrea să ție sama Macduff
 De invitarea noastră ?

LADY MACBETH

Trimis-ai după dânsul ?

MACBETH

Ba nu, din întâmplare o știu, dar voi trimit...
 Nu-i unul dintre dinșii la care să nu am
 Vreo slugă cumpărată. Pe mâne-am să mă duc
 Și încă de cu zi să văd pe vrăjitoare;
 Vroesc să știu mai mult, sunt hotărît să aflu
 Or'care grozăvie prin or'ce grozăvie.
 Am înnotat în sânge atâta de departe,
 Iacă de-a mă întoarce tot așa greu îmi vine,
 Că de-a merge 'nainte. În cap îmi clocotesc
 Gândiri înfricoșate, ce brațul îmi conduc
 Și nici nu prinzi de veste că sunt și împlinite.

LADY MACBETH

Nevoie ai de somn, întăritorul balsam
 Or'cărei vietăți.

MACBETH

Haidem să ne culcăm!
 Ciudatele idei ce ne cuprind cu groază
 Provin numai din noi, din frica de novici
 Ce n'are iscusință. Suntem încă prea tineri. (iese.)

La sfârșitul actului III vedem cum vrăjitoarele se ocupă de soarta lui Macbeth și cum Lenox și alți lorzi își fac gânduri de fugă în Englitera unde sunt fii regelui ucis, Malcolm și Donalbain, și unde însuși Macduff a fugit. La începutul actului al IV întâlnim pe Macbeth la vrăjitoare, unde vrea să afle adevărul asupra soartei lui. Deși se dă răspunsul că tot urmașii lui Banquo vor domni, totuși i se insuflă încredere spunându-i-se că trebuie să se ferească de Macduff și că nu va muri decât de mâna unuia ce nu s'a născut din femeie și numai atunci când pădurea dela Birnam va veni să-l atace în castelul părintesc dela Dunsinane.

MACBETH

Ascunse, tenebroase, arătări de-ale nopții
Ce faceți acolo ?

TOATE

Un lucru fără nume.

MACBETH

Pe însăși dar puterea cărei sunteți supuse,
Răspundeți, vă conjur, (or'cum și ori de unde
Ați ști ce vă 'ntreb.) De trebuie, porniți
Furtunoasele vânturi să lupte cu biserici,
Să sfâșie 'n mânie spumegoasele valuri,
Să se răstoarne codrii, și să se prăbușească
Pe șanțurile lor și ziduri și casteluri,
Să plece piramidele la pământ vârful lor.
De trebuie, zdrobiți puterile naturii
Până ce de desgust se va opri stricarea,--
Dar dați-mi un răspuns !

INTÂIA VRĂJITOARE

Vorbește !

A DOUA VRĂJITOARE

Intreabă !

A TREIA VRĂJITOEAR

Noi vom răspunde !

INTÂIA VRĂJITOARE

Vroești să-ți afli soarta
Dela noi sau mai bine dela maestrul nostru !

MACBETH

Chemați-i, vreau să-i văd.

A DOUA VRĂJITOARE

Sânge de porc
 Ce puii ș'a mâncat,
 Puneți pe foc,
 Grăsime prelinsă
 De pe spânzurătoare,
 Turnați în căldare.

TOATE

Artei noastre supuși, veniți cu cuviință!
 Veniți și mari și mici, veniți toți în ființă!

(Tunet. Un cap înarmat iese din căldare.)

Necunoscută duh, vorbește.

INTÂIA VRĂJITOARE

Ascultare:

El știe ce dorești, făr' a ta întrebare.

ARĂTAREA

Macbeth, Macbeth, Macbeth! De Macduff te ferește,
 De Macduff Than de Fife.— Lăsați-mă — grăbește.

(dispare)

MACBETH

Or'cine ar putea fi, pentru darea de știre
 Mulțumesc; priincios la bubă m'ai grijit
 Dar încă un cuvânt.

INTÂIA VRĂJITOARE

Nu se poate sili:

Un altul mai puternic, decât el va veni.

(Tunet. Un copil încrunțat iese din căldare.)

ARĂTAREA

Macbeth! Macbeth! Macbeth!

MACBETH

De-aş avea trei urechi, cu toate-aş auzi.

ARĂTAREA

Fii crud şi îndărătnic, cu răs, cu defăimare
 Întâmpină pe toţi, căci n'a avut născare
 Din femeie acela ce este să te 'nvingă.

MACBETH

Apoi trăeşte, Macduff, nu-mi e frică de tine!
 Însă 'ndoit de sigur îmi fac eu siguranţa
 De iau un amanet dela soarta — să moară;
 Atunci voi putea zice palidei terori:
 Tu minţi, şi voi dormi pe trăsnet şi pe tunet.

(Tunet. Un copil încoronat se ridică din căldare având un
 copac în mână.)

Cine este acela, ce drept un fiu de rege
 Se redică purtând pe frageda sa frunte
 Ghirlanda Maiestăţii?

TOATE

Ascultă, nu-i vorbi.

ARĂTAREA

Ca leul fii viteaz, nu-ţi pese de nimic,
 Vor ţipă, vor răcni trădările puternic
 Te vor ameninţa, că va scălda în sânge
 Întreaga omenire, dar n'or putea învinge
 Pe Macbeth, până când pădurea dela Birnan
 N'o veni să-ţi atace, pe deal la Dusinan,
 Castelul părintesc.

MACBETH

Dar nu va fi 'n veci.
 Cine 'nrolează codrii, ordonând la copaci
 Să rupă legătura ce-i ţine de pământ?
 O dulce prevestire, încântător cuvânt!

Răscoala este moartă, nicicând nu va putea
 Să-și mai ridice capul, încât nu vom vedea
 Pădurea dela Birnan suindu-se la munte,
 Și falnicul meu Macbeth, cu ne'ngrijita frunte
 Va aștepta terminul ce soarta îi va da,
 Plătind vârstei dobânzi, până ce va redă
 Neâmpăcatei morți întreaga datorie.
 Dar inima îmi bate, un lucru să mai știu:
 Spuneți-mi, de ajunge arta voastră acolo,
 De are să domnească moștenirea lui Banquo
 Pe regatul-acesta?

TOATE

Tu cercetezi prea mult.

MACBETH

Vreau să fiu mulțumit; de-mi refuzați aceasta,
 Afurisite fiți! Răspundeți, vreau să știu,
 Căldarea s'acufundă! Ce sunete s'aud?

ÂNTÂIA VRĂJITOARE

Iviți-vă!

A DOUA VRĂJITOARE

Iviți-vă!

A TREIA VRĂJITOARE

Iviți-vă!

TOATE

Iviți-vă vederii, gândirea chinuiți,
 Ca umbrele veniți, ca umbrele lipsiți.

(Opt regi se arată și trec peste scenă, cel de pe urmă
 poartă o oglindă; Banquo, la sfârșit.)

MACBETH

Prea mare-asemănare ai cu umbra lui Banquo!
 Retrage-te! Imi arde diadema ta ochii,
 Și tu, al cărui păr se pleacă sub coroană,
 Ești tu ca cel d'ântâi, — ș'al treilea ca tine! —
 Șontite vrăjitoare! Ce-mi arătați aceste?
 Ș'al patrulea mai vine! Inchideți-vă ochii!
 Păn' la sfârșitul lumii nu contenește șirul!
 Mai iată încă unul. — Nu vreau să mai mă uit. —
 Ș'al optulea apare, în mână cu-o oglindă
 Ce-mi arată mulți încă, dintre care și unii
 C'un sceptru întreit. — Teribilă vedere!
 O văd, e adevărul, căci sângerațul Banquo
 Li arată zâmbind c'un aer de mândrie
 Ca pe copiii săi. — Răspundeți așa este?

ĂNTĂIA VRĂJITOARE

Așa. — Dar de ce stă Macbeth
 Astfel uimit și speriat?
 Veniți surori să-l deșteptăm,
 Prin farmece să-l desfătăm:
 Incântat să audă melodii îngerești,
 In giurul lui să cadă danțuri prietești;
 Ș'asa înaltul rege va avea mulțumire
 De toate ce-am făcut pentru a sa primire.
 (Muzică; vrăjitoarele dănțuesc și dispar)-

MACBETH

Unde sunt? S'au pornit! Fii blestemată'n veci
 Vătămătoarea oară ce m'ai adus aici! —
 Vino 'ncoace de-afară!

LENOX

Ce doriți, Maiestate?

MACBETH

Văzut-ai tu ieșind de-aici pe vrăjitoare ?

LENOX

Nu, Doamne.

MACBETH

N'au trecut pe dinaintea ta ?

LENOX

Nu, Doamne, n'au trecut.

MACBETH

Impuțit fie vântul

Pe care s'au pornit, și blestemați acei

Ce se încred în ele. Dineaori auziam

Galopând niște cai; venit-a cineva ?

LENOX

Doi sau trei să anunțe că Macduff a fugit

În Anglia.

MACBETH

În Anglia ?

LENOX

Așa, Înalte Doamne.

MACBETH

O, vreme, tu-mi împiedici grozavele 'ntreprinderi.

Niciodată n'ajungem fugarele proiecte

De nu merg la un loc ideile cu fapta.

De astăzi înnainte pârga inimei mele

Fie pârga ș'a mâinii. Coroană pe gândiri

Atunci nu mai punem când facem ce gândim.

Acum voi da năvală în castelul lui Macduff,

Il voiui lua, ș'apoi sub sabie voiui pune
 Nevasta-i și copiii și toți câți se mai țin
 De seminția lui. Nu-i fală de bufon;
 Nu se răcește gândul și fapta-i și făcută.
 Vrăjiri nu mai vreau însă. Unde sunt domnii cei?
 Aidem, dumă la dâșii.

(ies).

Poetul ne trasportă după aceasta, în castelul lui Macduff, unde asistăm la o scenă între duiosa Lady Mauff și Lordul Rosse, care-i aduce vestea fugii soțului ei. La această scenă ia parte și copilul lui Macduff, de-o inteligentă extraordinară și totuși copilărească. Această scenă idilică ne mișcă cu atât mai mult, cu cât după plecarea lui Rosse ucifiașii trimiși de Macbeth se arată și ugid fără milă, aceste ființe nevinovate:

FIFE. ODAIE ÎN CASTELUL LUI MACDUFF

(Lady Macduff, copilul ei și Rosse vin).

LADY MACDUFF

Dar n'a făcut nimic ce l-ar gonî din țară.

ROSSE

Aveți, mă rog, răbdare.

LADY MACDUFF

El nu e vinovat,

Și fuga-i nebunie. Când nu ne face fapta,
 Ades ne face frica trădători.

ROSSE

Nu se știe

De n'a fost înțelept mai mult decât fricos.

LADY MACDUFF

Înțelept! Cine-și lasă femeia și copiii
 Drepturile, casa, la locul de-unde singur
 Fuge? Îi lipsesc simțurile firești,

Iubirea de ai săi. Codobatura chiar,
 Cea mai mică din paseri, se luptă cu vultanul,
 Ca să-și apere cuibul. Frica-i este tot,
 Și amorul nimic. Cât e de scurtă mintea,
 Când fuga se pornește în contra judecății.

ROSSE

Iubită verișoară, conține-te, mă rog;
 Bărbatul vostru-i nobil, cuminte, cumpătat,
 Cunoaște cât de bine a timpului furtuni;
 Mai mult nu vă pot spune, dar crudă este vremea
 În care fără veste ne trezim trădători.
 Prin șoapte se aude că trebui să ne temem,
 Ne vedem aruncați pe-o mare tulburată
 Fără cârmă și țel. Sunt nevoit să plec,
 Dar nu va trece mult și iarăși mă întorc,
 Ori trebui să se strice cu totul soarta noastră,
 Ori iar să se înalțe la ceea ce a fost.
 Iubite nepoțele, să te păzească Domnul.

LADY MACDUFF

El are încă tată și totuși n'are tată.

ROSSE

Sunt slab ca un copil, și de-aș ședeă mai mult
 Ar fi rușinea mea și îngrijirea voastră.
 Să ne vedem cu bine!

(iese).

LADY MACDUFF

Sărmane, tatăl tău
 E mort și ce vei face? cum vei trăi acum?

COPILUL

Ca paserile, mamă.

LADY MACDUFF

Cu vermi și cu muscuțe.

COPILUL

Cu ce-oiu putea găsi, căci ele fac așa.

LADY MACDUFF

Tu, biată păsărică, nu te-ai teme de mreje,
De vâsc și de capcană ?

COPILUL

De ce m'aș teme mamă ?
Cine-și mai bate capul să prindă păsăruici ?
Tatăl meu nu e mort, or'cât ai zice tu.

LADY MACDUFF

E mort, și ce vei face să capeți un alt tată ?

COPILUL

Ce vei face și tu să capeți alt bărbat.

LADY MACDUFF

Douăzeci pot să cumpăr la or'ce iarmaroc.

COPILUL

Atunci îi cumperi numai ca să-i revinzi la alții.

LADY MACDUFF

Vorbești cu mintea ta, și pentru anii tăi
Desigur nu e proastă.

COPILUL

Tatăl meu a fost trădător, mamă ?

LADY MACDUFF

Da, a fost.

COPILUL

Ce vrea să zică trădător ?

LADY MACDUFF

Unul ce face jurământ și nu-l ține.

COPILUL

Și toți acei ce fac așa sunt trădători ?

LADY MACDUFF

Da, toți acei sunt trădători și trebuiesc spânzurați.

COPILUL

Trebuiesc spânzurați acei cari fac un jurământ și nu-l țin ?

LADY MACDUFF

Așa, fiul meu.

COPILUL

Și cine-i spânzură ?

LADY MACDUFF

Oamenii cei de treabă.

COPILUL

Apoi, dar acei ce fac un jurământ și nu-l țin sunt niște proști, căci numărul lor e atât de mare, încât ar putea prinde și spânzură pe oameni cei de treabă.

LADY MACDUFF

Dumnezeu să te ierte, biată maimuță; dar încă nu mi-ai spus ce vrei să faci ca să capeți un alt tată ?

COPILUL

Dac'ar fi mort, tu ai plânge; dacă n'ai plânge, ar fi semncă în curând am să capăt un al tată.

LADY MACDUFF

Ce nebunii mai spui ?

(Un curier vine.)

CURIERUL

Să vă păzească Domnul ! Nu știți, frumoasă doamnă,
 Cine sunt, dar cunosc înaltul vostru rang
 Și nume strălucit. Mă tem că v'amenință
 Primejdia deaproape. De nu disprețuiți
 Sfatul unui om ce-i simplu dar curat,
 Nu rămâneți aici: luați-vă copilul,
 Fugiți cât mai e vreme ! E crud în adevăr
 De a vă speria, dar și mai crud ar fi
 Dac'aș tăcea știind cât este deaproape
 Primejdia de voi. Să vă păzească cerul !
 Nu pot ședeă mai mult.

(iese.)

LADY MACDUFF

Unde-aș putea să fug ?
 N'am făcut niciun rău. Uit însă că trăesc
 În o lume stricată în care făcând rău
 Cu laude ne-alegem, dar făcând bine poate
 Să trecem de nebuni. De ce mă bizuesc
 Pe-o armă de femeie, zicând că n'am făcut
 Nicicând vr'o faptă rea ? Ce fețe de tâlhari !

(Uciğașii intră.)

UCIGAȘUL

Undeți-este bărbatul ?

LADY MACDUFF

Sper că nu la așa profan și spurcat loc,
 În care ar găsi mojici de seama ta.

UCIGAȘUL

El este trădător.

COPILUL

Minți de tot, sburlite hoț!

UCIGAȘUL

Ce! ouăle, plodire de sperjur!

(Il ucide.)

COPILUL

Fugi mamă!

M'a ucis!

(Lady Macduff fuge strigând: omor! ucigașii o prigonesc.)

În urma acestui ticălos omor, trebuie să vină răsbunarea. Ea se încuibează cu toată tăria în sufletul lui Macduff, care află grozava veste a morții soției și fiilor săi, în Englitera unde se refugiase. Nimic nu-l va opri acum să curețe Scoția de un asemenea ucigaș fără nume. Englitera, lorzii fugiți, fiii regelui Duncan, toți îi sunt într'ajutor.

MACDUFF

Tot în aceeași stare se afla și Scoția?

ROSSE

O, vai! șărmana țară, ce-a ajuns a se teme
 Mai singură de sine! Pe care n'o putem
 Numi a noastră mumă, ci al nostru mormânt,
 Și unde acela numai ce de nimic nu știe,
 Se vede 'ncă zâmbind; de gemet, de suspinuri
 E aerul străpuns; durerea cea mai vie
 Ne pare ceva zilnic, și nimeni nu întreabă
 Cine-a murit, când sună clopotul de moarte;
 Viața celor buni se trece mai degrabă
 Decât floarea la sîn, murind făr' a fi bolnavi.

MACDUFF

O, povestire crudă, dar prea adevărată!

MALCOLM

Care-a fost cea din urmă a tiranului crimă ?

ROSSE

E fluerat acela ce ne-ar istorisi
O crimă ce-a trecut peste vârsta de-o oră,
Fiecare minut zămislește o alta.

MACDUFF

Cum se află nevasta ?

ROSSE

Cum să se afle ? bine.

MACDUFF

Și toți copiii mei ?

ROSSE

Și ei se află bine.

MACDUFF

N'a spulberat tiranul buna liniște-a lor ?

ROSSE

La despărțirea noastră erau în pace toți.

MACDUFF

Nu fii la vorbă scump, spune drept: ce mai fac ?

ROSSE

Când m'am pornit încoace aducându-vă știri
Ce greu mă apăsau, se răspândise vestea
Că s'ar fi resculat mai mulți bărbați voinici,
Un vuet ce am găsit pe urmă-adeverit
Văzând că concentrează tiranul oastea sa.
De vreți să ajutați, acum vă este vremea;

Ochiul vostru în Scoția ar învia ostiri
Ar face să se lupte femeile, să scape
De chinul ce le-apasă.

MALCOLM

Fie sosirea noastră
Spre mângâierea lor. Plecata Engliteră
Ne 'mprumută pe Siward cu zece mii de oameni:
Creștinătatea toată nu poate să ne dea
Un mai distins ostaș.

ROSSE

O, de-aș putea răspunde
La mângâierea voastră cu altă mângâiere.
Eu am însă cuvinte de care aș vroi
Să fie mai de grabă urlate în pustiu,
Să nu le mai cuprindă auzul omenesc!

MACDUF

Ce spui e 'n legătură cu soarta tuturor,
Ori cu nenorocirea a unei inemi numai?

ROSSE

Nu cred că s'ar găsi o inimă de treabă
Ce n'ar compătimi; dar cea mai mare parte
Pe tine te atinge.

MACDUF

De m'atinge pe mine
N'o tăinuî mai mult, spune-o mai în grabă.

ROSSE

Urechea ta în veci îmi va blestemă limba
Ce te va năuci cu tonul cel mai crud
Ce-ai auzit vreodată.

MACDUFF

O, acum înțeleg!

ROSSE

Ți-a năvălit în curte, ți-a căsăpît sălbatic
Femeia și copiii. A povestit și modul
În care s'a făcut, ar fi să mai adaug
La căsăpirea lor, și însuși moartea ta.

MALCOLM

O milostive cer! — Nu îndesa, iubite,
Pălăria pe ochi, dă cuvinte durerii:
Intristarea ce tace apasă pân' ce rupe
Inima prea plină.

MACDUFF

Și copiii!

ROSSE

Copiii,
Nevastă, servitori, ce s'au putut găsi.

MACDUFF

Și eu să fiu departe! Mi-a ucis și nevasta?

ROSSE

Am spus-o.

MALCOLM

Fii bărbat și fii din răsbunare
Mântuitorul balsam ce-ți lecuște răul.

MACDUFF

El nu are copii!... Toți copilașii mei?
Răspunde, ai spus toți? O vulture din iad!
Iubiții pușori, pe toți cu mama lor,
Deodată prin o crudă și singură răpire!

MALCOLM

Răbdați ca un bărbat.

MACDUFF

Aceea vreau și eu,

Dar tocmai ca bărbat trebui să și simțesc;

Nu voi uita în veci că ce-am iubit mai mult

Aceea nu mai este. O cer, cum ai putut

Să vezi cu nepăsare asemenea cruzime?

O, păcătoase Macduff! Pentru tine-au murit!

Nu pentru a lor păcate, o nu, pentru-ale mele.

Au fost măcelăriți. Dar le rămâne cerul.

MALCOLM

Fie aceste toate, gresia sabiei tale

Prefacă în mânie durerea și aprindă

Inima, în loc de a-i tăia puterea.

MACDUFF

O n'aș vroi să fiu femeie cu ochii

Și nici flecar cu limba, dar, bune Dumnezeu,

Suprimă depărtarea, să mă văd pept la pept,

Cu diavolul Scoției; și lasă să-l apropiu

Cu lungul spadei mele și, de va mai scăpa,

Eu singur îi voiu cere iertare dela cer!

MALCOLM

Mai bărbătește sună așa cuvântul tău.

Aidem acum la rege, oștirea este gata

Așteaptă ca să plece 'nalta învoire doar

Iar Macbeth este copt și bun de secerat.

Puterile cerești au pregătit cuțitul,

Infrânge-ți deci durerea, fii vesel de se poate.

Căci tot la zi ajunge și cea mai lungă noapte.

(Ies)

La începutul actului al V, poetul ne înfățișează chinurile sufletești ale Ladyi Macbeth, care, în somnambulismul ce-a izbit-o, face mărturisirea crimei la care luase parte. Oastea dușmană s'a apropiat de Dusinan; Macbeth, deși se îmbărbătează cu proorocirea arățărilor vrăjitorești, este zdrobit sufletește, nu mai știe de dânsul; boala și apoi moartea soției sale îl lasă nepăsător, se simte singur pe lume, mai nenorocit decât toți nenorociții, dar totuși cantă să-și facă inimă:

DUSINAN; O ODAIE ÎN CASTEL.

(Un doctor și o camerieră).

DOCTORUL

Am veghiat acum două nopți cu voi, însă nu s'a adevărit vorbele voastre. Când a umblat ea cea de pe urmă oră?

CAMERIERA

După ce s'a dus Maiestatea Sa la războiu, am văzut-o cum se sculă din pat, își lua halatul, deschideă scrinul, scriă și pecetuluia ceea ce scrisese, pe urmă se culcă înapoi, toate aceste prin somnul cel mai adânc.

DOCTORUL

O mare sdruncinare a firii! A se bucură de binefacerile nopții și totdeodată a face trebile zilei. Afară de scularea ei și de celelalte ce făcea, n'ai auzit-o vorbind ceva prin acest somn iritat?

CAMERIERA

Lucruri pe care nu le pot repeta.

DOCTORUL

Mie poți să le încredințezi și chiar trebuie s'o faci.

CAMERIERA

Nici vouă, nici nimănui, căci nu am marturi ca să adeverească zisele mele.

(Lady Macbeth intră cu o făclie în mână).

Iat'o, uitați-vă! Așa vine totdeauna! Și pe viața mea, adâncită în somn. Luați seama, ședeți binișor.

DOCTORUL

De unde a luat lumânarea ?

CAMERIERA

De lângă patul ei. Are totdeauna o lumânare acolo; așa a poruncit.

DOCTORUL

Uite-te, ochii îi sunt deschiși.

CAMERIERA

Dar simțirile închise.

DOCTORUL

Dar ce face acum ? Uite cum își freacă mânil.

CAMERIERA

Este mișcarea sa obișnuită: își freacă mânil ca cum le-ar spăla; am văzut-o făcând aceasta un sfert de ceas într'una.

LADY MACBETH

Mai iată o pată.

DOCTORUL

Ascultă. Vorbește! Vreau să însemn ce zice, ca să pot veni în ajutorul amintirii mele.

LADY MACBETH

Piei, pată blestemată! Piei, îți spun! Una! două! acum e ceasul făptuirii.—Iadul e întunecat.—Phi! lordul meu, phi! un soldat și fricos! De ce să ne îngrijim c'ar putea-o ști cineva, când nimeni nu cutează a trage puterea noastră la răspundere?—Însă cine ar fi gândit că un om atât de bătrân, ar fi avut atâta sânge ?

DOCTORUL

Ai luat seama ?

LADY MACBETH

Thanul de Fife aveà o soție, unde este ea acum?—
Cum! nu se vor curăți aceste mâni? Lasă bărbate, lasă,
strici tot cu asemenea spărieturi.

DOCTORUL

Hm, Hm! ai aflat ce nu trebuia.

CAMERIERA

Ea a vorbit ce nu trebuia, aceasta e sigur. Dumnezeu
știe ce are pe sufletul ei.

LADY MACBETH

Și tot miroase aci a sânge; toate parfumurile Arabiei
n'ar putea parfuma mica asta mână. Of! of! of!

DOCTORUL

Ce oftări! Apasă greu ceva pe inima ei.

CAMERIERA

Nu aș vroi să port inima ei în pieptul meu pentru
tot regescul rang al trupului ei.

DOCTORUL

Bine! Bine!

CAMERIERA

Dea Domnul să fie bine!

DOCTORUL

Boala aceasta întrece arta mea; am cunoscut însă
oameni cari umblau prin somn și care tot au murit creș-
tinește în patul lor.

LADY MACBETH

Spală-ți mâinile și ia-ți halatul, ce te-ai îngălbenit?—
Phi! ți-am mai spus odată, Banquo e îngropat, nu poate
să iasă din mormântul lui.

DOCTORUL

Așa să fie?

LADY MACBETH

La culcare, la culcare! Bate la poartă.—Vine, vine,
vine, dă-mi mâna!—Ceea ce a făcut nu mai poate fi ne-
făcut.—La culcare!

(iese).

DOCTORUL

Se duce acum să se culce?

CAMERIERA

De sigur.

DOCTORUL

S'aud șoptindu-se grozăvii prin popor;
Nefireștele fapte nu pot decât produce
Tulburări nefirești, și mintea sdruncinată
Își descarcă secretul pe surda-i pernă
Nu are-atât nevoie de doctor cât de preot.—
O sfinte Dumnezeu, îndură-te de noi!
Să iei seama la dânsa, ridică-i or'ce mijloc
Prin care s'ar putea ea însăși vătăma.—
Mintea-mi e amețită, vederea-mi tubrurată,
Gândirea-mi lucrează, dar trebui tăinuită. —
Seară bună!

CAMERIERA

Seară bună!

(ies).

DUSINAN; IN CASTEL

Macbeth, Doctorul, suita lor.

MACBETH

Nu-mi mai aduceți vești! Lăsați să fugă toți,
 Pân' ce nu va fi venit pădurea dela Birnan
 Pe deal la Dusinan, nu mă lovește frica.
 Ce-i cu băiatul Malcolm? Nu a avut și el
 Naștere din femeie? Puternicile duhuri,
 Ce știu să adâncească urmările lumești,
 Proorociră astfel: „Nu-ți fie frică, Macbeth,
 Căci n'a avut naștere din femeie acela
 Ce este să te 'nvingă“. — Fugiți, fățarnici Thani,
 Plecați-vă de vreți Englezilor molatici,
 Sunt domn pe mintea mea, și inima mi-e tare,
 Nu cunoaște nici frică, nici slabă cugetare.

(Un servitor intră).

Să te 'nigrească dracul....

De unde ți-a venit așa față de găscă?

SERVITORUL

Au sosit zece mii.

MACBETH

De găște ca și tine?

SERVITORUL

Nu, Doamne, de soldați.

MACBETH

Lipsește! freacă-ți față!

Că doar ar covârși roșata gălbeneală,
 Coteiu cu ficat alb! Ce soldați, caraghiosule?
 Lua-te-ar dracul! Obrajii tăi de cretă
 Pe toți îi înspăimântă. Ce soldați, ce soldați,
 Zerosule mișel?

SERVITORUL

Să am iertare, Doamne:
Oștirea englezească.

MACBETH (singur)

Lipsește de aici! —

Seyton! — Mi se face greață când privesc...

Seyton! înc'odată!... Această lovitură

Mă 'ndreaptă pentru veci, sau pentru veci
[mă oboară.

Destul am viețuit: calea vieții mele

A dat în uscăciune ca frunzele de toamnă,

Și tot ce îndulcește o vârstă 'naintată,

Ca dragoste, respect, onoare și amici,

Nu-i dat să le mai am, ci 'n locul lor blestemuri

Cu-atâta mai adânci, cu cât sunt mai tăcute;

Incredințări din gură deșerte ca suflarea

Și chiar și pe acele mi le-ar tăgădui

Voios, inima lor de-ar fi mai îndrăsneață.

Seyton! —

(Seyton vine).

SEYTON

Ce ordonați,

Prea Înălțate Doamne?

MACBETH

Ce se mai știe nou?

SEYTON

Stăpâne, se confirmă tot ce ne-a fost vestit.

MACBETH

Ei bine! am să lupt pân' ce mi-or hăbuci
Carnea de pe oase. Adă-mi armele 'ncoace!

SEYTON

Nu e încă nevoie.

MACBETH

Ba nu, am să le pun.
 Trimete călăreți ca să colinde țara!
 Și cine-arată frică pe-acela am să-l spânzur. —
 Adă-mi armele-ți spun! — Doctore, ce face
 Bolnava?

DOCTORUL

Nu bolnavă atât, cât foarte sdruncinată
 Prin curioase visuri a fantaziei sale.
 Ce-i tulbură odihna.

MACBETH

Vindec'o de-aceasta!
 Nu poți tămădui o minte turburată?
 Smulge din gândire adâncă rădăcina
 A răului ce-o roade, și șterge chinuirea
 Ce 'n crieri e săpată cu dulcele-antidot
 Al uitării? Nu poți să 'nlături de pe pept
 Povara otăvită ce inima apasă?

DOCTORUL

In cazuri ca acesta, bolnavul mai bine
 Se lecuește singur.

MACBETH

Svârle-ți arta la câni!
 Nu voi să știu de dansa. — Să-mi puie armătura;
 Dă-mi bățul de comandă! — Seyton, să trimeți...
 Doctore, mă părăsesc Thanii... Da... degrabă...
 Doctore, de poți să cauți boala țării
 Și să-i descoperi leacul redându-i sănătatea
 Cea bună din trecut; laudă ți-aș spune-o
 Ca fiecă ecou s'o poarte mai departe...
 Ci rupe-odată!... Ce senă, ce revent,
 Ar putea curăți pe Englezi de aici?
 Ai auzit de dânsii?

DOCTORUL

Pregătirile voastre,
Prea înălțate Doamne, ne face s'auzim.

MACBETH

Aideți după mine. —

Până ce nu s'o pune pădurea în mișcare,
Nu vreau să mă'ngrijesc de moarte sau trădare !
(iese.)

DOCTORUL

De m'aș vedea scăpat din aceste nevoi,
Nu știu zău, ce câștig m'ar aduce napoi.
(iese.)

DUSINAN; IN CASTEL.

Macheth, Seyton; soldați vin cu tobe și steaguri.

MACBETH .

Să se pue bandiera pe zidul de-afară !
N'auzi decât „ei vin.“ Castelul meu e tare
Își bate joc de-asalt; lasă-i să șad' aici
Păn' ce-i vor spărcui, și boliștea, și foamea.
De nu-i întăria o parte din ai mei,
I-aș fi întâmpinat puternic, pept la pept,
Și-i trimeteam bătuți acasă înapoi.—
Ce răcnete s'aud?

(Se aud văitări de femei, în dosul scenei.)

SEYTON

Văitări de femei,
Prea înălțate Doamne.

MACBETH

De tot mai am uitat
Ce este simțul fricei; s'a dus vremea aceea
In care m'apucau fiori când auziam
Vr'un răcnet prin noapte. De se istorisiă

Vr'o crudă întâmplare, mi se suiă în sus
 Părul pe cap, ca cum ar fi avut viață.
 Sînt adăpat de crime, nu mai mă înspăimânt
 De când groaza s'a făcut tovarășul intim
 Al crudului meu gând.—Și pentru ce se vaită?

SEYTON

Regina a murit, prin înălțate Doamne.

MACBETH

Ar fi putut să moară mai târziu: putea găsi
 Pentru așa ceva un timp mai convenit.—
 Așa mâne și mâne, și de iznoavă mâne,
 Din zi în zi ne trage spre ultima silabă
 Depe fila vieții, și fiecare eri
 Ne duce ca nerozii pe 'ntunecata cale
 A pulberoasei morți. — O, stinge-te mai bine,
 Lumină mititică. — Viața nu e alta
 Decît o nălucire, un biet comedianț
 Ce se strâmbă fălos pe scenă un minut
 Ș'apoi nu se mai vede; o poveste rostită
 De vr'un nebun, și plină de vuet, de mînie,
 Dar fără înțeles.

Dar și acea artificială bărbăție trebuie să părăsească pe
 acest suflet muncit de gândurile nelămurite dar nemiloase ale
 muștrării de conștiință. Vrășmașii ca să-și ascundă numărul,
 au rupt crăci verzi din pădure dela Birnam și, astfel acoperiți,
 se apropie de Dusanan. De departe se vede cași când pădurea
 ar fi pornit spre castel:

(Un curier intră.)

Tu ai ceva pe limbă.

Vorbește nu 'ncurcă!

CURIERUL

Prea înălțate Doamne.

Aș trebui să spun ce am de văzut, cum cred,
 Dar nu știu cum s'o spun.

MACBETH

Ei bine, măi, vorbește!

CURIERUL

Eram la santinelă pe deal, când deodată,
Uitându-mă spre Birnan, mi se părû că văd
Pădurea în mișcare.

MACBETH

Sclav mincinos!

CURIERUL

Să cad' asupra mea toată mânia voastră,
De nu va fi așa. La trei mile de-aici
Puteți să vedeți singur cum vine-asupra noastră,
Vă spun în adevăr, un codru în mișcare.

MACBETH

De vorbești tu minciuni, de viu am să te leg
De cel întâiu copac să te usuce foamea;
De vorbești adevăr, mă prind să mă supun
Tot la acea pedeapsă. — Incepe a-mi slăbi
Increderea ce-avem, încep a mă 'ndoi
De echivocul dușman, ce spune totodată
Minciună ș'adevăr: „N'ai grijă de nimic,
Până ce n'a veni pădurea dela Birnan
Pe deal la Dusinan ș'acum pădurea vine
Pe deal la Dusinan!...”

Dar tot i-a mai rămas o speranță: el știe că nu va fi
ucis de om născut din femeie; și plin de vechia vitejie, roasă
în temelie de atâtea crime, se repede în luptă:

Dați-mi arme! la luptă!

De este adevărată vestea ce mi-aduc,
De fug, ori de rămân, tot nu mai e scăpare.
Incepe-a-mi fi urit chiar luminosul soare,

Aș vrea să se sfărâme clădirea 'ntreagă a lumii!
 La arme! Să se tragă clopotul de alarmă!
 Stirniți-vă, furtuni! pierzanie, te-aștept!
 De-am să mor, vreau să mor, cu cuirasa pe pept.
 (Ies cu toți.)

O PARTE A CAMPULUI DE BĂTAIE

Macbeth vine

MACBETH

Nu-i chip de a scăpă; ca pe urs m'au legat
 La par, și sunt silit, să mă lupt cu potaia.
 Unde este acela ce n'a avut naștere
 Din femeie? De-acela m'oiu teme, nu de altul.

(Tânărul Siward vine).

SIWARD

Spune-mi numele tău!

MACBETH

Te va cuprinde frica
 Să afli cum mă cheamă.

SIWARD

O nu! chiar de-ai avea
 Cel mai amarnic nume ce iadul a scornit.

MACBETH

Ei bine, eu sunt Macbeth.

SIWARD

Nici dracul n'ar putea
 Să pronunțe ceva mai uricios urechii.

MACBETH

Și mai înfricoșat.

SIWARD

Minți, hoțule infam!
Ți-o dovedi-o spada!

(Luptă. Siward cade).

MACBETH

Te-a născut o femeie.
De spadă îmi bat joc, de primejdie râd,
Născuții din femeie pe toți am să-i ucid.

(Iese. Sgomot. Macduff vine).

MACDUFF

Pe-aici s'aude sgomot.—Tirane,-arată-ți fața!
De nu-ți va veni moartea din însăși mâna mea,
In veci m'or prigonii iritatele duhuri
Ale copiilor mei și a femeii mele.
Nu mă'ndur să lupt cu păcătoșii Carni,
A căror brațe poartă lanțul de mercenar:
Cu tine numai, Macbeth... Pe-aici are să fie:
Un sgomot așa mare anunță că se luptă
Vreunul din cei mari. Atâta, soartă, cer,
Să m'ajută a-l găsi.

(Iese. Vuet. Malcolm și bătrânul Siward intră).

SIWARD

Principe, pe aici;
Castelul s'a predat; în tabăra opusă
Se lupt'acum oștirea a crudului tiran.
Toți thanii s'au purtat cu mare vitejie,
Și ziua e a noastră, puțin mai e a face.

MALCOLM

Așa este. Am văzut cum a trecut la noi
O parte din potrivnici.

SIWARD

Să intrăm în castel.

(Iese. Vuet. Macbeth vine).

În sfârșit, sdrobot și părăsit de ai săi, Macbeth trebuie să-și găsească moartea din mâna lui Macduff, care fusese smuls din sânul mamei sale, înainte de termen:

MACBETH

Ce mi-ar prii se fac pe Romanul nebun
Și să mă'njunghiiu singur. De vreme ce mai sunt
Încă inși în viață, mai bună 'nfătoșare
Au ranele pe dânșii.

(Macduff vine 'napoi).

MACDUFF

Stăi, câne blestemat!

MACBETH

De tine m'am ferit mai mult decât de toți;
Întoarce-te 'napoi: prea mult e încărcat
Cu sânge de-alor tăi amăritul meu suflet.

MACDUFF

Cuvinte eu nu am; pe vârful spadei mele
Stă toată vorba mea. Tu hoț, mai încruntat
Decât ar putea spune vreo limbă vreodată!...

(Luptă).

MACBETH

De geaba te muncești, mai lesne ai putea
Să tai în două părți nedespărțitul aer,
Decât să mă atingi. Du-te-ți ridică spada
Pe capete ce pot să fie vulnerate;
Al meu e fermecat. Numai celui ce n'are
Naștere din femeie, e dat a-l vătăma.

MACDUFF

Atunci degeaba sperî în farmecile tale,
Și spuie-ți îngerul la care te închini

Că Macduff a fost smuls înainte de vreme
Din sânul mamei sale.

MACBETH

Afurisită limbă,
Ce-mi anunță aceasta, căci cea mai mare parte
Din forțe îmi răpește. Să nu mai creadă nimeni
Că este priincios nălucitorul joc
Al iadului, ce 'nșală prin vorbe echivoce,
A căror promisiuni ne mângâie urechea
Iar nu și așteptarea.—Cu tine nu mă lupt.

MACDUFF

Atunci dar dă-te prins, mișelule! Trăește
Ca minunat spectacol printre întreaga lume!
Te-om zugrăvi pe steaguri ca monștrii de prin bălciuri
Ș'om scrie dedesubt: s'arat'aici tiranul.

MACBETH

Nu vroi să mă dau prins, s'ajung a sărută
Pământul de sub talpa nevâstnicului Malcolm
Și să mă huiduiască blestemurile plebei.
Deși-am văzut venind pădurea dela Birnan
Pe deal la Dusinan; deși al meu potrivnic
N'a născut din femeie, tot însă vreau să fac
O ultimă cercare: cu scutul meu resboinic
Am să-mi acoper pieptul, și-acum, Macduff, păzește,
Fie blestemat acela, ce va strigă oprește!

(Ies luptând).

După câteva momente Macduff, se 'ntoarce cu capul lui
Macbeth într'o prăjină pe care o împlântă în pământ către
Malcolm.

Slavă ție, rege, că tu ești rege-acum. Privește-aci
E blestematul cap al ticălosului. Acum
E lumea slobodă 'n sfârșit!...

Observație.—În această tragedie ceea ce ne izbește, în deosebire de cele de până acum, este mai întâiu faptul că acțiunea se petrece în mai multe locuri (n'are *unitate de loc*) și într'un timp îndelungat (n'are *unitate de timp*); în al doilea rând, ne izbește faptul că poetul ne înfățișează cu multă vioiciune și fapte secundare, care ar fi putut lipsi, dar care ne mărește impresia de realitate: par'că împreună cu personagiile ne dăm seama de locurile de timpul, de atmosfera în care s'a 'ntâmpat acțiunea; în al treilea rând, poetul nu se sfiște să introducă și scene comice și chiar vulgare, care, tocmai pentru aceasta, au fost suprimate. Așa fiind, imaginația în acest fel de tragedie, poate să facă combinații mai mari și mai colorate și mai puternice. Este o *tragedie romantică*.

Marele interes al acestei tragedii romantice este în analiza sufletească a personagiilor principale. E o *tragedie romantică psihologică*.

50. DESPOT VODĂ

de V. Alecsandri

PERSOANELE.

ALEXANDRU LĂPUȘNEANU, Domnul Moldovei,
 RUXANDRA, Doamna lui Lăpușneanul,
 DESPOT ERACLIDUL, aventurier și apoi Domnul Moldovei,
 MOȚOC, boier mare în Moldova,
 TOMȘA, boier mare, mai în urmă Domnul Moldovei.
 CIULĂR-VODĂ, un nebuu,
 ANA, fca lui Moțoc,
 LASCHI, nobil polon,
 CARMINA, soția sa,
 SPANCIOC
 HARNOV
 STROICI
 TOROIPAN } boerii Moldoveni,
 LIMBĂ DULCE, JUMĂTATE, ostași de pază,
 Boieri curteni, popor, ostași.

Culmea Carpaților ce desparte Bucovina de Transilvania. — Un brad în dreapta. — Panorama de munți în fund.

JUMĂTATE (rezemat de brad, cântă).

Frunză verde de stejar,
 Sus pe munte la hotar
 Zi și noapte stau pândar...

LIMBĂ DULCE

(vine din stânga, obosit, aducând un fedeleș pe umăr).

Uf! Iată-mă pe culme cu fedeleșu 'n spate!

JUMĂTATE

Venit-ai, Limbă Dulce?

LIMBĂ DULCE

Venit, măi jumătate,

Dar cad de oboseală... Știi tu că dintr'un sbor

Sunt zece mii de stâneni de-aici pân' la izvor?

JUMĂTATE

Or fi, dar apa-i bună... Iar s'o cercăm de-i rece?

LIMBĂ DULCE (dându-i fedeleșul).

Na.

JUMĂTATE (bea).

Adă... A!!

LIMBĂ DULCE

Îți place?

JUMĂTATE

La inimă chiar trece...

Cuminte zicea tata; „Dă-mi Doamne, or'ce-oiu vrea,
Iar mai cu seamă apă ușoară 'n calea grea“.

LIMBĂ DULCE

Nu se temeă de broască, eră voinic moș Tincă,

Dar tati-i eră groază de apă... și 'n opincă.

Iar bei?

JUMĂTATE

Incă o dușcă. . Mă arde setea 'n pept.

LIMBĂ DULCE

Bețiv mai ești!

JUMĂTATE

Gândește... de eri de când te-aștept!

Pe astă culme goală, incredințată nouă,

Mâncăm răbdări prăjite și bem numai când plouă;

Cât despre somn...

LIMBĂ DULCE

Nici vorbă... pândarului i-e scris,
C'un ochiu închis să doarmă și celălalt deschis.
(Răsună codrul de un bucium în stânga).

JUMĂTATE

Un bucium se aude în codri... Ce-o fi oare?

LIMBĂ DULCE

Boerii din Suceava fac astăzi vânătoare.
I-am întâlnit de vale cu patru urși blăniți,
De somnul cel mai veșnic tuspătru adormiți,
Și mai eră cu dâșii... mult am mai răs văzându-l...
Un soiu hop deoparte cu portul și cu gândul
Numit Ciubăr și Vodă... (Se îndreptează spre fund)

JUMĂTATE

Știu un nebun de soiu,
Cu visuri de Domnie, cum sunt mulți de la noi.

LIMBĂ DULCE

Dar ce văd colo 'n vale, în țara Ungurească?

JUMĂTATE

Ce vezi?

LIMBĂ DULCE

O ceată 'ntreagă în haină husărească.

JUMĂTATE

Mulți-s?

LIMBĂ DULCE

Mai mulți de zece, mai mulți, și vin mereu...
Dar ceata se oprește... Iacă! doi dintre ei
Descalcă și 'n grabă apucă pe cărare
La deal.... îi vezi?

JUMĂTATE

Văd... Iată-i ajunși sub dâmbul mare...
Țin sfat și iarăși pleacă.... Or fi niscăi fugari
Ce vreau să treacă 'n Țară.

LIMBĂ DULCE

Ce-or fi, Maghiari, Tătari,

Să-i prindem!

JUMĂTATE

Dar, să-i prindem, căci noi suntem de pază
Aici la pragul Țării... Feri, măi, să nu te vază!

LIMBĂ DULCE

Știi ce? Hai de pe culme pe ei să ne-aruncăm.

JUMĂTATE

Ba nu; la pândă-aice mai bine s'așteptăm.
Vin' colea, după stâncă.

LIMBĂ DULCE

Ce pândă? Lupta-i dreaptă
Ei doi, noi doi!... nu 'ncapă nici pândă; nici...

JUMĂTATE (oprindu-l).

Așteaptă,
Nu fii nătâng, ascultă...

LIMBĂ DULCE

Române, doi și doi...

JUMĂTATE

Ascultă-ți zic.

LIMBĂ DULCE

Ce?

JUMĂTATE

Care-i mai mare dintre noi?

LIMBĂ DULCE

Tu... fie pe-a ta voie... așa-i, n'ar fi dreptate
Cu doi voinici să lupte c'un om și... Jumătate.

(Ies amândoi prin dreapta).

(Actul I, Tabloul I, Scena I).

După această scenă între Limbă Dulce și Jumătate, doi ostași de pază la granița Moldovei, n'am bănuî deloc că acțiunea ce se va desfășura va fi tragică. Aceste două personaje fac glume pe socoteala lor, a suferințelor lor și a al-

tora, iar efectul firește e tocmai contrar tragicului. Dar în scena următoare, care începe mai pe acelaș ton, personagiile Despot și Laschi, și mai cu seamă cel dintâiu, care este și eroul dramei, se arată cuprinși de mari aspirații, și cu exprimarea lor, tonul se schimbă, și acțiunea se desemnează din ce în ce mai serioasă. De la comedie, trecem pe nesimțite la tragedie:

LASCHI (după culme, în fund).

Despot, ajuns-ai ?

DESPOT (sărind pe culme).

Iată!

LASCHI (ivindu-se).

Hai! iată-mă și eu.

Greu e suișul, frate! Dă-mi mâna.

DESPOT

Ține.

LASCHI (sărind pe scenă).

Uf!... Caldu-i!... De m'ai stoarce ai face, zău, o baltă!

(Se pune jos, la rădăcina bradului).

A fost un timp odată, când stânca cea mai 'naltă,
Mi ți-o urcam eu, Laschi, ca cerbul cel ușor.
Acum simt ca o cange înfiptă în picior,
Și pare că mă trage . . .

DESPOT

La deal ?

LASCHI

Ba nu, la vale

DESPOT

Or'cum, ești verde și ai oțel în șale.

LASCHI

Așa-i!... Mă simt, zău, încă puternic, cât un tun.
Mi-e dragă lumea, frate, și-mi place traiul bun.
Eu nu sunt, ca Evreii, ce zic că viața-i lungă
Sau scurtă, măsurând-o pe banii lor din pungă.

Eu zic: Hei! dee Domnul mulți ani ca să trăim
Și planurile noastre curând să le 'mplinim!

(Se scoală și se plimbă pe scenă).

Iată-ne-ajunși cu bine pe 'naltele hotare
Ce zac între Moldova și Țările Maghiare.
Loc trist, de lupte crunte, cu sânge plămădit,
Căci fiarele-s cumplite, dar omu-i mai cumplit!...
Privește colo 'n față, în zarea luminată:
Ca mantie regală, frumoasă și bogată,
Apare'n ochii noștri Moldova, dulce raiu,
Comoară nesecată de bun și dulce traiu.
Ea are grâu și miere și vinuri, ah! ce vinuri!
Toiag de bătrânețe, viu balsam pentru chinuri.
Și însă Moldovenii orbi, crunți, nepăsători,
Stropesc ades cu sânge grădina lor de flori.

DESPOT

Cum e stăpânul casei, așa-i și grădinarul.

LASCHI

Așa, căci Lăpușneanul... el mână astăzi carul.

DESPOT

El bate 'n boi.

LASCHI

O! Despot, pe-acest mănos pământ
Domniă odinioară un Domn viteaz și sfânt,
Un Ștefan, leu năprasnic, a cărui largă ghiară
Rupeă cumplit dușmanii, și 'n țară, și 'n afară.
Pe vremea lui boierii ostași erau, ostași
Cum n'au mai fost!... Acuma, nepoții lor trufași,
Mici râvnitori de tronuri, seci, răi, ieșiți din minte,
Păgâni prin a lor fapte, s'ating de cele sfinte,
De sceptru, de moșie, de neam și de popor,
Iar țara, muma, piere gemând sub talpa lor.

DESPOT

Cu Vodă Lăpușneanul ei astăzi nu se 'mpacă?

LASCHI

Nu, n'ar putea nici dracul pe tron ca să le placă.

DESPOT

Le trebuie, se vede, un Domn căzut din cer ?

LASCHI

Ba mai de grabă-un... Despot cu brațul lung de fer
Să bată, să apese pe dârza lor cerbice
Și 'n capul lor sămânța de vrajbă să o strice...
Și iată de ce, frate, primit-am bucuros
Ca să ajut avântu-ți de dor ambițios,
Sunt Leah! cu Moldovenii în veci n'am împăcare:
Tu cauți un tron, Despot?... eu caut răsbunare!

(dându-i mâna)

Fii Domn!

DESPOT

Prea bine, însă nu crezi mai nimerit
Ca brațul deocamdată să fie... poleit,
Și mâna zdrobitoare să fie deocamdată
Ascunsă 'ntr'o mânășă ?

LASCHI

Ca laba cea șireată

Ce unghia și-ascunde ?

DESPOT

Intocmai.

LASCHI

Minunat!

Bravo!... mânășă... laba... pricep ești diplomat,
In arta de căpcană ești meșter cu ispită.

DESPOT (zâmbind)

Am fost crescut la Roma, în școala iezuită.

LASCHI

Ești om cu două daruri: sub haina de oștean
Porți inima vitează și cugetul... viclean.
Așa spuneă Carmina, când ea glumia cu tine.

DESPOT

Ah! cât a fost de bună soția ta cu mine!
 Eu, un pribeag din lume, un svânturat străin,
 În casa ta mănoasă căzut chiar din senin!
 Eu, piatră nestimată din splendidă cunună,
 În pulbere svârlită acum de-o rea furtună!...
 Ah! Laschi, multă lume călcat-am pribegind,
 Luceferi mulți în cale-mi văzut-am strălucind,
 Dar suflet bun și nobil, ca scumpa ta soție,
 Eu n'am văzut, mă crede, la nicio 'mpărăție.

LASCHI

Așa-i c'am avut parte în lume de noroc?
 Carmina-i jună, însă de juni ea-și bate joc,
 Și numai pentru mine suspină ea.

DESPOT (în parte zâmbind)

Sărmanul!

LASCHI

Și-apoi înc'o virtute: urăște pe Sultanul.

DESPOT

În toate-i dar perfectă!

LASCHI (cu mândrie)

În toate!

DESPOT

Om fericit!

Nimica nu-ți lipsește, din câte ai dorit.
 Mărirea? te alintă ca pe-un copil în fașe:
 Tu stăpânești în pace mulțimea de orașe,
 Ești cap, ești om de cârmă, neștiutor de frâu.
 Averea?... la picioare-ți lin curge, ca un râu.
 Norocul?... O soție frumoasă, iubitoare
 La Zips, castelul falnic, îți luce ca un soare,
 Pe inima-i spaniolă lipindu-te iubit...
 Om fericit ești Laschi de trei ori fericit!

Iar eu, o biată frunză de vânt în veci purtată,
 Putea-voiu rădăcină să prind în loc vr'odată?
 Mă cheamă viitorul la el....

LASCHI

Aleargă dar
 La glasul lui, și fie-ți mersul nu 'n zadar.
 Colò, jos în Suceava găsi-vei răsvrătirea,
 Clocind și pregătindu-ți mărirea sau pieirea.
 Fii om, mergi!

DESPOT

Da! voi merge... Născut pe-al mării mal,
 Voi ști să 'nfrunt eu soarta.

LASCHI

Infrunt'o bărbătește!
 Iar dacă ea, de tine ar râde muerește,
 Găsind că nu ești vrednic de-a fi ce zici c'ai fost,
 Atunci din nou la mine să cauți adăpost.
 Eu pentru tine, Despot, aici am întins nada.
 Acum îți zic: La luptă, izbândă, iată prada!
 Moldova i-o comoară!... fericire-ar fi de ea
 Să cadă cu-a ei scule pe mâna ta ș'a mea.
 Pas! eu te las, adio, și s'auzim de bine!

(Se îndreptează spre fund)

Când îi fi mare, Despot, să te gândești la mine.

DESPOT

Adio, Laschi... Viața e plină de furtuni.
 Tu cu a ta soție să faceți rugăciuni
 Pentru Despot, să te gândești la mine.

LASCHI (coborând culmea)

Adio! (Dispare)

- Ba nu la revedere!

(Act. 1, Tab. I, Scena II).

Din această scenă vedem că la Despot se desemnează o tendință clară, pe care va căuta să se realizeze. El, un aventurier cu multe calități trupești și sufletești, voinic, frumos, isteț și ager, și mai presus de toate cunoscător de lucruri și având mari aspirațiuni — precum îl vom vedea — vrea să-și pună toate aceste calități în serviciul unei ținte: Domnia Moldovei. Dacă însă aceste ar fi calități curate și s'ar potrivi cu împrejurările în care lucrează, de sigur că el, după mai multe obstacole serioase, și-ar ajunge ținta. Sentimentul, ce ar fi potrivit să se întrupeze într'o astfel de acțiune, ar fi cel de măreție și ar fi un subiect epic. Dar Despot, deși are calități eminente, are mari defecte, care, pe măsură ce înaintează triumfător către ținta sa, se dau din ce în ce pe față și îl vor prăvăli tocmai când el se va crede în culmea mării. O asemenea soartă ne poate izbi pe fiecare dintre noi, și această reflecțiune ne produce groază; în acelaș timp însă strălucitele calități ale eroului ne fac să-l privim cu simpatie și să simțim, odată cu aceasta, și milă de soarta lui. Din împreunarea acestor sentimente de milă și groază știm că ră-sare sentimentul tragic care constituie fondul tragediei. Acest sentiment însă în această dramă nu e pur, pentru că ea conține și scene comice, ca cele de mai sus. Această operă nu va fi dar nici tragică, nici comică, ci pur și simplu *dramatică*.

Din scena precedentă am văzut că, cu calitățile sale, Despot a subjugat pe Laschi care-l va ajuta cu bani și cu influența lui, să-și facă drum spre tronul Moldovei; în acelaș timp însă observăm că Despot a făcut o greșeală intrând în legături de dragoste cu Carmina, soția lui Laschi. Descoperirea acestei legături va fi una din cauzele căderii sale. Deocamdată el însă nu se gândește de loc la urmările acestei legături, ci dă curs liber înaltelor sale aspirațiuni care ni-l fac simpatie și ne insuflă încredere în mersul său înainte!

DESPOT (se plimbă pe scenă și privește cu mulțumire împrejurul lui).

A!... iată-mă 'n Moldova!... măriri, averi, putere

Aici sunt partea celui ce ști-a zice: vreu!

Eu vreu—de-acum ajute-mi în plin norocul meu!

Eu slugă-odinioară lui Iacob Eraclidul,

Dar nobil prin avântul sufletului ca Cidul;

Eu, bulgăr de aramă schimbat în aur, eu,

Fiu de pescar din Creta, Germania și Franța,

Cu-a mea soție, spada, cu soră mea, speranța.

Azi vin și pun piciorul pe-acest pământ român
 Și zic: Moldovo, 'n mine cunoaște-al tău stăpân!
 Deci puneți mari podoabe, frumoasa mea mireasă,
 Să faci cu mine-o nuntă de mândră 'mpărăteasă!
 Imbracă-a tale haine țesute 'n mii de flori,
 Și 'ntinde pe-ai tăi umeri, în zi de sărbătoare,
 Hlamida ta ce poartă-o lună, o stea și-un soare...
 Acum a sosit timpul de fericire plin,
 Ca să-ți alegi un mire viteaz, măreț, străin,
 Un mire din Bizanța, cum se cuvine ție,
 Ca să fondăm aice greceasca dinastie.
 E timpul, o! Moldovo, uniți noi amândoi,
 Să facem visuri, planuri și fapte de eroi,
 Să ștergem umilința din fruntea creștinească,
 Să liberăm Bizanța și patria grecească!
 Intreagă lume așteaptă să vadă 'n Răsărit
 Un soare nou, cu raze de foc, pe cer ivit
 Să ardă Semiluna, cât nu e lună plină,
 Și planta cea păgână s'o sece 'n rădăcină.
 Eu fi-voiu acel soare aprins de Dumnezeu,
 Și tu, Moldovo scumpă, tu fi-vei cerul meu!
 A! tremure Osmanul sub paloșul dreptății,
 La răcnetul lui Despot și al creștinătății.
 Căci azi începe ziua creștinei re'nvieri,
 Căci jur a fi eu, Despot, stăpân acestei țări...
 (Pleacă și iese în dreapta).

(Act. I, Tab. I sc. III)

În scena următoare, poetul ne arată personagiile asupra
 cărora va trebui să influențeze calitățile eroice ale lui Despot,
 pentru ca să-l ducă la Domnie. Aceste calități se vor impune
 lesne, pentru că poetul ne arată pe boieri, nemulțumiți de Lă-
 pușneanu și în stare de a se răsvrăti, dacă ar avea pe cine
 să pună Domn:

(Bucium și glasuri depărtate în stânga).

VÂNĂTORI (aducând cerbi și urși).

STROICI (intră din stânga, examinând pe jos urme de fiare).

Pe-aici a trecut cerbul

(Intră Toroipan)

Vezi urma, Toroipane?

TOROIPAN

Văd, iacă!... Tomșa, Harnov, Moțoc, Spancioc, Șoimane,
Veniți!

(Boierii iutră, în costume de vânătoare)

Stroici copilandrul, abia scos din pelinci,

A dat de urme...

TOȚI

Urme de cerb?

TOROIPAN (râzând)

Ba, de opinci —

Eră încălțat cerbul.

(Toți râd înaintând pe scenă. Vânătorii, ce aduc vânatul, se opresc în fund).

MOȚOC

Stroici este copil încă:

El, câte pasări vede...

TOROIPAN

Le prinde și mănâncă.

STROICI

M'am înșelat întocmai ca vărul meu Spancioc,
Când te-a luat pe tine de urs, ca moș Moțoc,
Când te-a luat de bivol, și chiar, zău, ca și tine,
Când te crezi om.

TOROIPAN

Ia seama cu cine grăești...

STROICI

Cine?

Măi, pane Toroipane, gorunu-i 'nalt și gros,
Securea-i mică, însă gorunul cade jos.

TOROIPAN

Ia seama-ți zic!

(Stroici și Toroipan scot paloșele.— Harnov îi desparte).

MOTOȚOC (intervenind).

Ajungă-atâtea vorbe goale.

SPANCIOC

Hei! de și-ar sparge capul, ce de mai hârbi de oale
Ar sbură 'n vânt!

MOTOȚOC

Așa e, Spancioc, dar fătul meu,
Stricatul este lesne și dresul este greu.
Noi am plecat de-acasă voioși în vânătoare
Prin munți, la cerbi, la epuri, la urși la căprioare.
Din jalnica Suceavă cu toții am ieșit
Să răsuflăm un aer mai mai viu, mai răcorit,
Să mai uităm în pace pe Vodă Lăpușneanul.
Iar nu să facem certe.

SPANCIOC

Moțoace, în zadar,
Cutreierat-am munții chiar până la hotar,
Sărind din stâncă 'n stâncă prin dealuri și vâlcele
Și nopțile pe iarbă dormind sub brazi, la stele.
Eu unul pretutindeni zăresc trecând, sburând,
O umbră uricioasă, muncită de-un rău gând,
Ce tainic printre arbori se furișă 'n tăcere
Și cu doi ochi de mură ne fulgeră.

MOTOȚOC

Părere,

Spancioc!... tu ești lunatic, ți-e frică de strigoi,
De iele, de vântoase, de stafii, de moroi,
Și ai ajuns acum în mintea-ți visătoare
Să faci din Lăpușneanu o umbră pânditoare..
Nu-i umbră-acel ce mușcă din sânul bieteii Țări,
Nu, chinurile Țării nu-s umbră de dureri.

Nu-i umbră tirană călare pe robie!
 Da-i umbră, tristă umbră, a noastră bărbăție,
 Căci de-am avea voința și inimi de oțel,
 Tiranul... vai! nici umbră n'ar rămânea din el!

TOMȘA

Moțoace, ești prea aspru, și asprele-ți cuvinte
 Imi par nepotrivite cu vârsta ș'a ta minte,
 Privește împrejuru-ți cu ochi mari, bărbătești,
 Și spune nouă 'n față, de cine te 'ndoești?
 De mine?

MOTOC

Ba nu, Tomșa.

SPANCIOC

De mine?

MOTOC

Niciodată

STROICI

De mine?

MOTOC

Nu, copile; ai inimă curată.

HARNOV

De mine dar?

MOTOC

Nu Harnov?

TOROIPAN

De mine?

MOTOC

Nicidecum.

Nu mă 'ndoesc de nime, boieri, dar...

TOMȘA

Spune-acum

Pe-a cărui frunte astăzi vezi scrisă mișelia,
 Când este-anevoință de-a-și apăra moșia?
 O! vornice Moțoace, năpraznic luptător,
 De Domni ce nu-ți plac ție dibaciu răsturnător,

Care-ai văzut atâtea ș'atâtea zile rele,
 Răspunde verde 'n ochii-mi: în cumpenile grele
 Găsit-ai vreodată Român nepăsător,
 Când draga lui moșie îi cere ajutor?
 Nu, nu! În lumea largă și care ne 'nconjoară
 Mai lesne tu găsi-vei un vultur mort ce sboară.
 Un Grec fără trufie, un deal fără suiş,
 Copaciu fără de vârfuri, văi făr' de coboriş,
 Decât, atunci când Țara nu e la îndemână
 O lipsă de 'ndrăsneală în mâna română.

TOȚI

Așa e Tomșa.

MOȚOC

Tomșa, îmi place să te-ascult,
 Când ne grăești tu astfel... și voi, îmi place mult,
 Să văd a voastre fețe aprinse de-acea pară
 Ce falnic isbucnește din dragostea de Țară.
 A! simt o nouă viață intrată 'n al meu sân,
 Căci intervăd sfâșitul tiranului hain...
 Acest stolnicul Petre, un om de rând, un stolnic,
 Ce până la domnie s'a prefăcut nevolnic,
 Puhoiu făr' obârșie, uitat-a cine-a fost...
 Să se ferească cerul de mintea celui prost!
 El calcă deopotrivă cu-o oarbă nepăsare
 Pe capul celui smerin, pe fruntea celui mare,
 Și taie, schingiuește și trece prin popor
 Ca viforul de ghiață, ce cade prin ogor.
 Priviți: e Țara plină de triste-le-i victime,
 Ologi, ciuntiți, orbi, mizeri, slutiți de—a lui cruzime,
 Incât, de-a sta călăul mult timp domnind aici,
 O să prefacă neamul în turmă de calici!

HARNOV (în parte, arătând pe Moțoc).

Amară-i este limba, de când nu-i la putere:
 Așa turbează vespea, când nu mai are miere.

MOTOC

Ce mormăești din buze tu, Harnov, într'ascuns ?
Îți place Lăpușneanul ? cu el nu ți-e de ajuns ?

HARNOV

Ba... însă-aș zice-o vorbă...

TOMȘA

Eu nu știu ce ai zice,
Dar zic eu, Ștefan Tomșa, cu cerul față-aice,
Că mie nu-mi priește și Țării nu-i doresc
Un domn, supusă slugă a Craiului leșesc,
Un om a cărui frunte când mândră, când pălită,
Stă dărză 'n sânul Țării și-afară umilită.
Această țară-a noastră nu știe a slugări;
Ea lasă altor neamuri pe brânci a se târi.
De însuși Ștefan Vodă Moldova e deprinsă
Să ție mai sus capul, cu cât e mai învinsă.
Deci piară or'ce proclet, țăran, vecin, stăpân,
Pe tron, sub tron, or'cine nu știe-a fi Român!

MOTOC

Deci piară Lăpușneanul cu 'ntreaga-i seminție!

SPANCIOC

Prea bine, dar pe cine să-l punem la Domnie ?
E lesne-a schimba Domnii, bătrânii încă spun:
Schimbarea de domnie, fălire de nebun.

MOTOC

Cum, tu, Spancioc, om tânăr, cu mintea luminată,
Te 'nchini la vorbe proaste din timp de-altădată ?

SPANCIOC

Mă 'n chin și cred, Moțoare, în datini strămoșești
Ca 'n dogmele prea-sfinte a legii creștinești;
Cred că treptat se pierde a neamului ființă,
Când el se depărtează de-a bunilor credință.
Dar! cred că astă țară, lipsită de noroc,
Sătulă-i de-a fi astfel tot scoasă 'n iarmaroc,

De-a trece, ca o vită, din mână 'ntr'altă mână!
Menit pentru Domnie din noi nu e niciunul,
Doar numai Ciubăr Vodă, Ciubăr Vodă, nebunul,
Și, de vă place vouă, nu mie 'ntr'adevăr,
Nu-mi place să văd tronul ascuns într'un ciubăr.

MOTOC

Spancioc, ești bun de glumă, dar gluma-ți câteodată.

SPANCIOC

Rostește adevărul?

MOTOC

Ba-i groasă și prea lată.

STROIICI

Dar unde-i Ciubăr Vodă? Noi l-am uitat de tot.

TOROIPAN

Lăsatu-l-am în codru călare pe un ciot,
Crezând că se găsește pe Ducipal călare
Și intră în Suceava, ca Domn cu îngâmfare.

SPANCIOC

Sărmanul! Încă unul cu gărgăuni domnești,
Aceasta-i trista boală a miniți românești.

(Ciubăr strigă speriat din stânga).

CIUBĂR

Săriți! Ajutor!

TOTI

Ce e?

MOTOC

Ciubăr stigă 'n pădure!

Aleargă, Stroici!

SPANCIOC

O! trist al lumii curs,
Cătam un Domn, și Domnul e 'n laba unui urs!

(Toroipan, Stroici și alți vânători ies repede în stânga).

MOTOC (în pace)

În contra tiraniei lui Lăpușneanul ura
Crește și la toți umple, și inima, și gura.
Răsvrățul e în aer, ca fulgerul în nori.
Răbdare...

SPANCIOC (privind în stânga)

Ciubăr vine adus de vânători.

(Act. I, Tab. I, Scena V).

În preocupările 'nalte ale deosebitor personagii, poetul nu se sfiște, în deosebire de poetul tragic să introducă personagii comice, ca să ne dea impresia reală a vieții, care este un amestec de veselie și 'ntristare. Cevă mai malt: Tot pentru acest motiv poetul îndrăznește să transforme în personagiu comic un personagiu tragic, provocând o *peripeție* în sufletul lui. Astfel e personagiul lui Ciubăr Vodă, nebunul, căre, comic cât are mania măririlor, devine personagiu tragic, după ce scapă de spânzurătoare: frica îl scapă de nebunie, dar îl preface și-l hotărește să se călugărească devenind un pusnic evlavios. El e trebuincios acțiunii, făcând mai întâiu un contrast viu cu aspirațiunile lui Despot, iar mai pe urmă, întrupând în sine indignarea sentimentului religios desprețuit de Despot, va deveni ucigașul acestuia. În scena următoare, vedem pe Ciubăr în prima fază:

CIUBĂR VODĂ

(Purtând hlamidă petecită și stemă de hârtie poleită, intră susținut de Stroici și de Toroipan).

TOROIPAN

N'ai grijă.

CIUBĂR (slab).

Ah!

MOTOC

Ce este ?

STROICI

Nimic... l-am găsit față

Cu'n urs, ucis de Tomșa, pe care-l credea 'n viață.

(Toți râd).

CIUBĂR (se pune pe o rădăcină).

Ah! apă, apă...

SPANCIOC

Dați-i mai bine-un pic de vin:

E leac de spaimă.

STROICI (dând un teas lui Ciubăr).

Ține!

CIUBĂR (bând).

A!... dar nu-i teasul plin!

Mai adă. (Bea). De pe ochii-mi o ceață se ridică,

Ah! sfiinte Agaftocle, cum n'am murit de frică!

SPANCIOC

Ce? frică?... Ciubăr Vodă, lui Papură nepot,

Fricos!... Eu n'o pot crede.

CIUBĂR

Nici eu, Spancioc, nu pot;

D'ar când am zărit ursul, deodată-am simțit, frate,

(oțărindu-se) Brrr! un puhoiu de sloiuri curgându-mi ici în spate:

Eră o matahală cât muntele Ceahlău,

Ce sta, sugându-și laba, înfipt în drumul meu.

Ii strig în gura mare să dea într-o parte,

El nu!... atunci în grabă, eu dau să fug departe,

Dar fiara mă clocește cu ochii roși de foc

Și eu, cu dînsul fată, rămân înfipt pe loc!

Vroiam să-i spun că-s Vodă, Ciubăr Vodă, dar glasul

Mi se tăiașe. O! Doamne simțiam că-mi sună ceasul!

Eră să mor!... o credeți boieri?... eră să mor!

Ce jale, ce durere pe voi și pe popor!

Imi pare că văzduhul de clopote răsună;

Prin sate, prin orașe toți oamenii se-adună

Și zic cu înduioșare: „Ah! lumea-i pe sfârșit!

Ciubăr, adevăratul Domn, iată c'a murit!“.

SPANCIOC

Și Dumnezeu să-l ierte!... s'a dus în Iad zăloagă...

Păcat numai de dînsul că îi lipsiă o doagă.

Și-o Sâmbătă.

STROICI

TOROIPAN

Ș'o Joe.

CIUBĂR

Voi râdeți?

SPANCIOC

Ba jelim

Și, ca pe un mort în viață, voioși te pohodim.

(Act. I, Tabl. I sc. na V)

În asemenea împrejurări și dispoziții se arată Despot boierilor.

LIMBĂ DULCE

Hai, nu întinde vorba, hai!!

DESPOT

Dar ce vrei, creștine?

De ce mă 'ntorci din cale?

LIMBĂ DULCE

Mergi, zic, cât e cu bine;

Că jur pe sfânta cruce...

DESPOT

Măi, știi tu cine sunt?

LIMBĂ DULCE

De-i face-un pas, cu ghioaca te culc mort la pământ.

(Despot, Limbă dulce și Jumătate intră pe scenă).

DESPOT

Pe mine!

LIMBĂ DULCE (Impingând pe Despot).

Mergi!

MOTOC

Ce este, Române?

LIMBĂ DULCE

Ce să fie?

Am prins colea sub stâncă un Ungur cu trufie,

Care-a trecut hotarul, ca vulpea, pe furiș,
Dar i-am scurtat eu calea pe dâmb în stejăriș.

MOTOC

Străine, spune nouă ce ești și cum te cheamă?

DESPOT

Dar voi, care vie-e dreptul de-a-mi cere mie seamă?

TOMȘA

Al nostru drept înscris e pe Țară 'n lung și ' lat;
Boeri suntem de-ai Țării, în care ai intrat.
Moțoc, când te întreabă, răspunde cu 'nchinare.

CIUBĂR

Și 'n fața mea te pleacă.

DESPOT (îchinându-se lui Moțoc).

Moțoc, vornicul mare!

LIMBĂ DULCE

Stăpâne, să las robul?

MOTOC

Să-l lași.

LIMBĂ DULCE

Da-i prea limbut,

Și limba-i sfredel dulce de diavolul făcut,

SPANCIOC

De aceea Limbă Dulce te-au poreclit pe tine?

LIMBĂ DULCE (râzând)

Se poate. (lui jumătate) Hmm! boierul m'a păcălit!

MOTOC (lui Despot)

Urmează-ți drumu 'n pace; ești liber.

DESPOT

Nicidecum!

Recunoștința vie mai sclav mă face-acum;
Dar cine poartă 'n sânu-i curată conștiință,
Voios primește lanțul numit recunoștință.

Or'cum mi-ar fi norocul în lume schimbător,
Imi voi aduce-amine de-al meu liberator,
Moțoc.

CIUBĂR

Ei! și de mine, nu?

MOTOC

Vorbele-ți sunt bune
Și chipul de om neaș; dar cine ești, ne spune!

DESPOT

Eu sunt în voia soartei un veșnic călător,
Atras în cale-mi lungă de-un tainic viitor,
Purtat printre popoare din țarmuri depărtate,
Trecut cu spada 'n mână prin lupte încruntate,
Din frageda-mi pruncie eu sunt...

TOMȘA (către Spancioc)

Un venetic.

DESPOT

Acel ce-a zis cuvântul de venetic, îi zic
Că a mințit, și-s gata de-a 'nfige cu-a mea pală
Cuvântul său în pieptu-i... să iasă la iveală!

TOMȘA

Eu sunt! Eu, Ștefan Tomșa!... Văzut-am pe la noi
Mulți pribegiți fățarnici, viermi palizi de gunoi,
Ce vin și'n sânul nostru fac cuiburi veninate.
Cine ești tu? Răspunde!... În vorbe îngâmfate,
La provocări sumețe de-un soiu de svânturat
Arunc disprețul.

DESPOT

Cine-s?... Ascultă înclinat:
Sunt Despot Eraclidul din Paros!... Al meu tată
A fost fruntaș de oameni în Grecia bogată,
Print falnic, depe tronu-i căzut și răsturnat,
Sub apriga urgie a Turcului turbat.

CIUBĂR

Ești print?... deci văr cu mine?

TOMȘA

Ești bun de limbuție,

Dar unde-ți e povada de 'naltă obârșie ?

(Despot arată un pergament).

DESPOT

Priviți! Iată diploma lui însuși Carol-Cvint

Și gloriosu-i nume în litere de argint

(Moțoc și cu boierii, afară de Tomșa, exminează diploma).

MOȚOC

Așa-i!.. Fii, Eraclide, părtaș de-al nostru soare!

Ești oaspele Moldovii de bunuri dătătoare,

Căci astă țară vecinic primește 'n sânul ei

Cu drag pe bunii oaspeți, cu milă pe cei răi.

(Către vânători)

Aduceți tesuri pline de vin pentru cinstire!

TOMȘA (în parte ieșind prin dreapta)

Ades în cupa plină se-ascunde o căire.

(Boierii iau tesuri și închină).

MOȚOC (lui Despot)

Noroc și voie bună!

CIUBĂR (asemenea)

Supus să-mi fii deplin!

DESPOT

Boieri, pentru Moldova paharul meu închin!

Să-i dee Creatorul în veci zile senine

Și-un Domn cu omenie, iubit de toți!

CIUBĂR (înaintând)

Ca mine

Ca mine Domn, ca mine, să poate-a fi mai bun?

Hai dar, boieri la curte!

DESPOT (lui Moțoc)

Ce zice ?

MOȚOC (lui Despot)

Un nebun.

SPANCIOC

Boeri!... a sa 'nălțime Ciubăr ne poruncește.
La curte dar, căci tronul de dorul lui trânjește.

MOȚOC

Și dumneata, pribege, purtat din loc în loc,
E timp să guști odihna în casa lui Moțoc.
Hai!

(Boerii pleacă și ies prin dreapta. Limbă Dulce și Jumătate rămân singuri).

LIMBĂ DULCE

Ce zici tu Jumătate?

JUMĂTATE

Imi țiuie auzul.

LIMBĂ DULCE

Boerilor de astăzi nebunu-i călăuzul.
Din toți care-i mai tueș?

JUMĂTATE

Nu știu.

LIMBĂ DULCE (arătând în culise)

Nu știu nici eu.

Dar cel mai cu drăcie, vezi tu?... e robul meu.

(Actul I, Tabloul I, scena VI).

Despot Vodă ni s'a arătat în această scenă om deplin. Semeț, când este întrebat cine este, el nu răspunde căci nu știe mai întâiu cu cine are aface; îndrăsneț, când Tomșa îl face venetic, el știe să se îmlădie și să 'nlătore conflictul cu el, rămânând totuși învingător, când își arată titlurile. Aceste calități, cum și neamul din care dedește că s'ar fi trăgând, îl fac să pună stăpânire pe inima boierilor,—și chiar pe aceea a simplilor ostași. Reflecția din urmă a lui Limbă Dulce:

Dar cel mai cu dracie, vezi tu? e robul meu —

este caracteristică și ne concentrează interesul asupra faptelor viitoare ale eroului.

Dar aci, poetul ne-a arătat numai ceea ce petrece în sufletul boierilor, cu ajutorul cărora Despot va ajunge Domn

dar nu ne-a arătat pe Domnul, pe care va trebui să-l răstoarne, nici curtea lui. Expoziția dramei cere ca poetul să ne învedereze și împrejurările în legătură cu tronul, la care râvnește Despot. De aceea actul I nu este terminat prin scena de mai sus. Pe scena teatrului se face o schimbare de decor, și, în locul pajiștei din munți ni se înfățișează o sală din palatul lui Lăpușneanul, unde poetul ne înfățișează pe acest Domn, pe Ruxanda Doamna, pe Ana fiica lui Moțoc, și alte personaje de curte — și ne arată ce impresie fac asupra lor, calitățile lui Despot. Aceasta e materia unui al doilea tablou care, împreună cu scenele de mai înainte, constituie materia primului act al dramei. În acest din urmă tablou, Despot cu voinicia, isteția și generozitatea lui pune în uimire boeri, pe Doamna cu care zice că e văr, și cu deosebire pe Ana, fiica lui Moțoc. Lăpușneanul însă, simțindu-l ce urmărește, vrea să-i taie repede calea, se face că-l primește bine, ca pe-o rudă și ca pe un oaspe iubit, dar la ospățul pe care îl dă, pune pe un om de încredere, Toma Calaiăbacanul, să-l otrăvească. Despot însă, care pătrunsese gândul neprietin al Lăpușneanului, ia contraotravă, scapă de moarte și-și întetește dorința de tron prin setea de răsbunare. Astfel se termină actul I.

Eroul își urmează calea spre țință. Simțind că Moțoc este atotputernic printre boeri, el îi propune să-i ia fiica de soție. Moțoc atât așteaptă, pentru ca să caute să-l ridice Domn în locul lui Lăpușneanul. Calitățile sale apropie dar din ce în ce mai mult pe Despot de țință, dar tocmai această legătură de dragoste cu Ana, fiica lui Moțoc, după legătura cu Carmina, este a doua slăbiciune care-i va aduce mai târziu căderea. În scenele următoare, vedem într-o vie lumină o latură a caracterului lui Despot. Personalitatea lui mărește se impune boerilor, și, în conspirația ce fac în casa lui Moțoc, ei îl proclamă Domn:

MOȚOC, TOMȘA, HARNOV, SPANCIOC, STROICI, TOROIPAN

și alți cinci boeri intră prin fund, dau mâna cu Moțoc și merg de se așează împrejurul mesei. Tomșa e în capătul din stânga. Moțoc în dreapta.

MOȚOC

Poftim, boeri, prietini! poftim veniți încoace,
Și v'ășezați pe jilțuri, ca sfetnici înțelepți,
Precât viteji la lupte, pre-atât la cuget drepți.

STROICI

Dar unde este Despot, tovarășul semeț
 Ce a mirat orașul ca neaoș călăreț?
 Noi l-am văzut călare pe smeul arăpesc
 Sburând cum sboară vâzul din ochiul omenesc,
 Și sub fereastra Doamnei, venită ca să-l vază,
 Silind să stee iapa și pe genunchi să cază,
 Apoi sărind cu dânsa trei buți de Odobești
 Sub ochii cei de pardos, sub ochii Lăpușnești.

SPANCIOC

Se zice că în vreme ce gloata strigă ura,
 De ciudă Lăpușneanul cumplit își mușcă gura.
 El așteptă ca Despot, slăbind ca un mișel,
 Cu iapa s'o pățească cum a pățit-o el.

STROICI

Dar un fecior ca dânsul de smei grijă nu are.
 Voinic e din picioare, voinic și de călare.

TOROIPAN

Așa-i, și precât Despot pe cal e îndrăzneț,
 E și armaș de frunte.

HARNOV (cu un entusiasm comic)

Sumeț... măreț... isteț!

UN BOIER

Și e mintos.

ALTUL

Și darnic.

ACTUL

Și de înaltă viță.

ALTUL

Stejarul bun și trainic de tânără mlădiță.

MOȚOC

Boeri, îmi pare bine că vă aud pe rând
 Pe Despot, al meu oaspe, cu toții laudând,

Fiind de lumea 'ntreagă iubit, aprețuit,
Căci am o bună veste cu voi de 'mpărtășit...
Cu fiica mea, cu Ana, vrea Despot să se 'nsoare.

HARNOV

Pereche minunată!... Ea lună și el soare!
Și când e cununia?

MOȚOC

Când? Voi sunteți chemați
A hotări și ziua și...

TOȚI

Noi?

MOȚOC

Voi!... ascultați:
Ne-am plâns în multe rânduri de Vodă... măcelarul,
Și 'n or'ce întâlnire ne-am revărsat amarul
Prin vorbe și blestemuri întocmai ca mueri:
Ba Lăpușneanu-i aprig și-i rău pentru boeri,
Ba Lăpușneanu-i tiran, ba-i fiară făr' de nume,
Ba-i hoț, călău, urgelnic, ba-i ciumă pentru lume
Așa-i?

BOERII

Așa.

MOȚOC

Ei bine, ce suntem noi aici?
Stăpâni pe soarta noastră sau robi plecați sub bici,
Ca, fără de păsare și fără sânge 'n vine,
Noi să răbdăm pe tronul acestei țări, pe cine?
Pe-un tiran, pe-un fățarnic, o ciumă, un viclean
Un dușman al Moldovei, un hoț, un Lăpușnean?
Răspundeți: se cuvine ca noi să fim o turmă,
Și el cu ghioaga 'n mână de noi să rădă 'n urmă?

BOERII

Nu, nu!

SPANCIOC

Ce dar să facem?

STROICI

Din tron să-l răsturnăm!

MOȚOC

Jurați pe-acea icoană că vreți?

BOERII (se scoală și întind mâinile spre icoană.)

Jurăm, jurăm!

MOȚOC

Jurați, boeri, că'n ceasul când eu voi da de știre,
Voi veți sări la goană cu toți într'o unire?

BOERII

Jurăm!

MOȚOC (către cer).

A tot puternic! Tu, Doamne, sfânt, sfânt, sfânt!
Primește la altaru-ți a-l nostru jurământ
Și pentru-al Țării bine din cer ne luminează
Și inimile noastre acum le 'mbărbătează!

BOERII

Amin! (Se pun iar pe jilturile lor).

SPANCIOC

Amin, dar!... însă întreb iar pe Moțoc,
Dând jos pe Lăpușneanul, urcăm pe cine 'n loc?

MOȚOC

Pe un viteaz și darnic, de viță strălucită,
Armaș, călăreț ager, cu minte iscusită,
Precum ați spus-o înșiși, pe-un om ce-a învățat
Dela 'mpărații lumii a fi chiar împărat;
Pe-un om ce are dreptul la tron ca să aspire,
Și prin iubirea noastră, și prin a lui rudire.

SPANCIOC

Dar unde-i?

(Moțoc se duce la ușa din dreapta, o deschide și aduce pe Despot).

MOȚOC

Iată-l!

BOERII (seulându-se)

Despot?

MOȚOC

Despot?

TOMȘA (se ridică indignat, răsturnând jilțul său)

Un bizantin!

Un Grec!... Ce! oare 'n țară nu crește decât spin?
 Ce! tot pământul nostru e în așa stărpire,
 Și neamul nostru ager e în așa 'njosire,
 Cât pe moșia noastră să nu găsim un pom
 Și pentru tronul țării să nu găsim un om?
 Unde-am ajuns, o! Doamne? ce ți-am greșit noi ție,
 Ca un boer de-ai Țării, un Moldovan să vie
 C'un svânturat în mână, să ni-l arunce-aici,
 Ca domn, cum se aruncă pomana la calici!
 Rușine, făr' de lege, batjocură, trădare!

MOȚOC

Minți, Tomșo!

TOMȘA

O! Moțoace, mă jur: păcatul mare
 Că n'ai intrat, bătrâne, de viu chiar în mormânt
 Cu 'n ceas mai înainte de-a zice-acest cuvânt!
 Vrei Greci tu la Domnie? Deci sufletu-ți răspundă
 De răul care 'n Țară prin Greci a să pătrundă!

MOȚOC (stăpânindu-se)

Te aiurești, sărmâne... Eu nu-s hain, nebun,
 Când vi-l aduc pe Despot și Domn eu vi-l propun,
 Mi-e inima amară precum îți e și ție
 De a vedea Moldova un cuib de anarhie
 În care tot smintitul se crede-un om prădat,
 Când vede tronul Țării de altul ocupat.
 Mi-e inima atinsă de-a morții grea lovire
 De a vedea Moldova un câmp de jefuire,
 Pe care toți aleargă turbați, neodihniți,
 Ca să ajungă tronul din care-s îmbrânciți.

Au ochi ca să nu vadă, urechi să nu audă,
 Căci inima lor stearpă cu cârțița e rudă
 Și toți vecinii dușmani acestei mândre țări.
 Gătesc a ei cădere prin chiar ai săi boeri,
 Hrănind în al lor suflet o poftă de Domnie
 Ce-aduce lor peire și Țării calicie.
 Destul!... vreau pace 'n Țară, domnind sub cer senin;
 Și iată de ce, Tomșo, propun un domn strein.

TOMȘA

Cuvântul tău, Moțoace, mai rău te osândește.
 El laudă străinul și neamul său hulește!

DESPOT (se înaintează cu multă demnitate, grav).

Viteze Tomșa! Despot de tine-aici respins,
 Respectă tulburarea din sufletu-ți aprins,
 Și 'n tine el admiră virtutea strămoșească
 Ce vrea coroana Țării pe-o frunte românească.
 Dar, dacă prin mânie acum n'oiu fi orbit,
 De-a fi, cum se cuvine, cu gândul liniștit,
 Ai înțelege, Tomșa, că naștere și nume
 Sunt jocuri de-ale soartei, care domnește 'n lume.
 Nu, Tomșa, nu e locul ce face pe-un bărbat
 Străin sau fiu al Țării, om rău sau laudat,
 Căci omul mare 'n suflet, moșnean, străin el fie,
 În suflet poartă lumea întreagă, drept moșie!
 Nu, Tomșa, nu-i cu dreptul de-a zice că-i străin
 Acel care dorește la toți noroc deplin
 Și care pentru Țara ce l-a primit cu bine
 E gata să jertfească tot sângele din sine!
 Străin este acela crunt, orb, nelegiuit
 Ce 'nfige 'n rana Țării cuțitul otrăvit!
 Strein este acela ce, or'ce nume poartă,
 Nu-i pasă de a lui țară chiar de-ar vedea-o moartă!
 Nu dar eu, văr cu Doamna, străin aice sunt,
 Ci Lăpușneanul. dușman acestui drag pământ.

HARNOV

Jos Lăpușneanul!

STROICI

Moarte hainului!

TOROIPAN

Sfârșească

riața-i, și Domnia!

HARNOV

Și Despot să trăiască!

BOERII (afară din Tomșa)

Dar, dar!

TOMȘA (către cer).

Sunt orbi, o! Doamne, din cer nu-i ascultă!

DESPOT

Boeri, recunoștința...

TOMȘA

Recunoștința ta?

Pe cine vrei să 'ntuneci? cum noi s'avem credință

In vorbele-ți viclene ș'a ta recunoștință,

Când tu, chiar văr cu Doamna, fățarnic ca un hoț,

Vrei s'o restorni din culme pe ea și pe-al ei soț?

A! șerpe, vrei să luneci sub mantia domnească?

In lături!

DESPOT

Lăpușneanul a vrut să m'otrăvească!

In cupa lui perfidă, eu moartea am băut

Și făr'a mea ispită de mult aș fi pierdut.

El vrea a mea peire?... deci ghiară pentru ghiară!

El zice: piară Despot!... eu: Lăpușneanul piară!

MOȚOC

Se va 'mplini cuvântu-ți, poporul e cu noi.

TOMȘA

Cu voi poporul?... fie!.. eu nu mai sunt cu voi!

Mă duc, vă las orbirii, las Țara 'n seama voastră,

Să dați seama de dânsa!

Trecemăreț pe dinaintea boerilor și se îndreaptă spre ușa din fund).

DESPOT

Ești dar în contra noastră ?...

Boeri, Tomșa ne lasă... El are 'ntru nimic
Lui Vodă să ne vândă.

TOMȘA (cu dispreț).

Pribeag cu suflet mic!...

Românul viețuește și moare, când se jură,
Cu arma albă 'n mână, nu cu trădarea 'n gură.
Învăță dela dâșii a fi Român, de poți.
Boeri gândiți la muma ce v'a născut pe toți!
(Iese. Boerii rămân pe gânduri. Despot și Moțoc
grăesc încet de o parte).

SPANCIOC

E asupra cu noi Tomșa.

HARNOV

Lăsați-l ca să fie.

Avea gărgăuni, poate, de Domn, cine mai știe!

SPANCIOC

Eu știu!... te'nșeli... Căci Tomșa, Român dintre străbuni,
El, om în toată mintea, ferit de gărgăuni,
El nu vrea Domn pe Despot pentru că-i Grec, dar oare
Să n'aibă el dreptate, de Țară când îl doare?
Străbunii, duși de timpuri prin feluri de nevoi,
Avea o zicătoare, venită pân' la noi:
„Să te ferești, Române de cuiu străin în casă“.
Pe mine astă vorbă în pace nu mă lasă,
Boeri, și eu cu Tomșa încep a sta pe gând.

HARNOV

Știi că... mai că... îmi vine... firește judecând...
Mă 'ntreb și eu acumă...

MOȚOC

Ce ?

HARNOV

Dacă e prielnic
De ș'am jurat... s'alegem un Grec?...

MOTOC

Om șovăeinic!

Când omul are cuget, cuvântu-i e cuvânt,
Și fapta-i, și cuvântul, de o potrivă sunt.

HARNOV

Așa-i, dar voi ce ziceți, boeri ?

UN BOER

Știm noi ?

MOTOC

Rușine!

(Despot vine în fața boerilor)

DESPOT

Boerii sau pe gânduri, nedumiriți ?... Prea bine
Deci facă-se lumina în ochii tuturor,
Și spuie toți dearândul cu glas deschis ce vor ?
Eu, fără ameteală de visuri de 'nălțare,
Vreau gloria Moldovei ș'a ei neatârnare!
Mai mult!... Vreau să rup jugul cumplit și rușinos
Ce-apasă omenirea în fiii lui Hristos!
Mai mult!... Vreau România 'nainte mergătoare
În sfânta cruciadă lui Hrist liberătoare
Ca nime 'n cursul lumii, nici craiu, nici împărat
De soartă-i să dispuie cu dreptul uzurpat.
Această sentinelă la Răsărit, cu fală,
Are-o menire mare și providențială,
E zidul ce oprește potopul fanatic...
Căzut acum e zidul, eu vreau ca să-l ridic!

(O pază... Boerii încep a se aprinde).

STROICI (entusiast).

Dar, Dar!

DESPOT

O cruciadă l'Apus se pregătește
În contra Semilunii lui Mohamed ce crește,
Ca meteor de moarte, pe cerul creștinesc.
Doi împărați și Papa, vicar Dumnezeiesc,

Filip, Ferdinand, Pavel, cu fulgerii în mână
 Stau gata să detune în hidra cea păgână,
 Și tristele victime din tristul Răsărit
 Așteaptă-acea minune a lanțului zdrobit!
 Sublimă încercare, măreață făptuire
 Ce 'naltă omenirea pân' la Dumnezeuire!
 Cui se cuvine fala de-a fi începător,
 De nu acestui ager, mărinimos popor
 Ce 'mpărtășind cu Ștefan, și inima, și gândul,
 Au îngrozit Osmanul ani patruzeci dearândul?
 Iată ce vreau eu, Despot, străinul... însă voi
 Ce vreți?

STROICI

Vrem Domn pe tine în pace și război.
 În ochii mei deschis-ai o zare nouă, largă....
 Tot sufletul spre dânsa cu tine vrea să meargă.

SPANCIOC

Despot! de ți-a fi fapta ca rostul... să trăești!

HARNOV

Trăiască Despot-Vodă!

MOȚOC

Tăcere, cumpătare,
 Urechia Lăpușneană aude 'n depărtare.
 Boeri, noaptea se 'ntinde și timpu-i priincios
 Hai s'ațățăm răscoala în breslele de jos
 Și mâini în zori de ziuă să vază mândrul soare
 În brânci pe Lăpușneanul, pe Despot în splendoare!

BOERII

Hai!

SPANCIOC (se apropie de Despot și-i dă mâna).

Să fii Român verde.

DESPOT

Român m'oiu arată.

STROICI (dând mâna cu Despot).

Despot, noroc!

MOTOȚ (asemeni).

Unire!

HARNOV (îchinându-se plecat).

Mulți ani, Măria Ta!

(Ceilalți boeri se închină și ies cu toții prin fund).

DESPOT (singur).

E vis?... sunt Domn, eu, Despot? Din mic iată-mă-s
[mare!

Boerii, capi ai Țării, cu-o nobilă mișcare

Mi-au dat frățește mâna, voioși m'au aclamat...

Un singur numai, Tomșa, din toți cel mai bărbat...

El mi-a jurat o ură cumplită, ne'mpăcată,

El chiar mă va ucide, când va putea, vreodată...

Un glas de presimțire, mi-o spune 'n taină... dar

Prudent e să lași viața vrăjmașului barbar?

Răbdare!... a mea spadă o voiu plânta-o 'ntr'însul.

Și dacă Moldovenii vor fi nătângi, ca dânsul,

Voiu ști eu din lei aprigi a-i face mielușori.

(Actul II, tab. I, scenele VIII—XI).

Dar tocmăi când Despot se credeà ajuns la țintă și când își dedea pe față niște gânduri care l-arată inferior față de sineși și care-l vor doborî cu vremea, poetul introduce o peripeție în soarta lui Despot. Lăpușneanul, care-l pândeste, îl prinde în mijlocul complotului prin oamenii săi, și-l osândeste la moarte. Acum poetul ne arată sufletul lui Despot în nenorocire, așteptându-și sfârșitul, și din vorbele lui vedem că nu e vrednic să moară. De aceea ne bucurăm când scapă din închisoare, grație istețimii sale și răutății Lăpușneanului, care-i trimesese în batjocură pe Ciubăr să-i ție de urît până la moarte:

Un beciu de închisoare.—Fereastră cu grații în stânga.—Ușă în fund.—O masă cu două scaune în mijloc.—Un fânar aprins.

DESPOT (pe scenă lângă masă).

O! soartă schimbătoare, ce râzi de omenire!

Nebun, cine se 'ncrede în tine cu orbire!

Nebun, cine se urcă pe-al muntelui suiș:
 Prăpastia, l-așteaptă cu-adâncu-i prăvăliș!
 Așă dar eu, sârmanul, a soartei jucărie,
 Ajuns iubit de-un înger ¹⁾, aproape de Domnie,
 Iată-mă-acum aice din raiul meu căzut
 Și din lumina lumii în lume iar pierdut!
 Sunt eu?... Sunt treaz?... în viață?... și-adevărat e oare?
 Eu Despot, vultur falnic, eu zac la închisoare!

(Se scoală și caută împrejur)

Acești păreți sunt umezi, triști, negri!... Ah! ei sunt
 Nu ziduri de palate, dar ziduri de mormînt!
 În ele cine intră, din ele nu mai iese
 Decât de-o raclă neagră cu zilele-i culese!

(Înfiorându-se)

O! reci fiori de groază prin sufletul meu trec,
 Răsuflu aburi de moarte... Un biet străin, un Grec,
 La cine pot să aflu o rază de 'ndurare?
 La Doamna numai, însă nici-o putere n'are,
 Căci Vodă Lăpușneanul, de milă-i depărtat,
 Cât de pământul negru e cerul înstelat.
 Cum?... mort în floarea vieții... Cum? mort, ca un mișel!
 Ucis de Lăpușneanul, lipsit de tron... — și el!...
 O! nu, nu! nu se poate... cu unghiile tocite
 Voiu sparge-această hrubă, ce 'n sânul ei mă'nghite.

(Se asvârlă turbat peste păreți și-i lovește cu pumnii)

Deschide-te morminte!... dă-mi drumul să-mi răsbun!
 Cădeți, infame ziduri! (căzând pe scaun) Ah! Doamne sunt nebun!

(După o scurtă pauză)

Mizerie!... cu gândul pătrund bolta cerească
 Și brațul meu nu poate o piatră să urnească!

(Induioșindu-se)

Ah! nu-i nicio sperare... Cei ce m'au cunoscut
 Vor zice-a fost un Despot. a fost... ce s'a făcut?

¹⁾ E vorba de Ana, fiica lui Moșoc.

Și toți m'or da uitării... chiar Ana... lume, lume!
 Uita-va, și amorul, și jalnicul meu nume.
 Adio, planuri 'nalte! Adio, mari sperări,
 A lumii ideale sublime aspirări!
 Adio tot: junie, lumină, fericire...
 Nălucă este omul și viața o clipire.

(Privește fereastra)

O! Despot, te salută a veșniciei zori.
 Fii om!... Când vine moartea, te 'nchină ei și mori!

(Stă abătut, cu capul plecat pe brațul lui)

CIUBĂR (intră; ușa se deschide după el).

Ei!... Despot, frate Despot, așa-i că ai pățit-o?

DESPOT (tresărind)

Ce aud? ce văd?... Smintitul?

CIUBĂR

Cu Vodă-ai împlinit-o.

(Privește beciul)

Frumos palat!... privește: ce stofe pe pereți!
 Pe jos ce de covoare țesute cu... bureți!
 Ce mobile-aurite! Ce mândre policandre!...
 Mărire ție, Vodă, măi. Vodă Alexandre,
 Că bine știi în curte pe oaspeți să primești
 Și pe-ale tale rude cu drag s'adăpostești!

DESPOT (în parte)

Sărmane Despot, iată la ce-ai ajuns pe lume:
 Să râdă și nebunii de tine cu-a lor glume!

CIUBĂR

Despot!

DESPOT

Ce vrei, năuce?

CIUBĂR

Năuc ești tu și prost.

Tu vezi ce sunt eu astăzi, iar nu ceeace am fost.

Am fost odinioară un Domn în strălucire,
 Cât soarele cu mine eră 'n nepotrivire;
 Puternic ca trei Cezari, frumos, ca Macedon,
 Călare pe un sceptru, iar nu pe-acest baston,
 Și mă loviam cu capul de nourii și de stele,
 Și măsuram pământul cu pasurile mele!
 Dar Vodă Lăpușneanul, un hoț, un destrămat,
 M'a prins și de-a mea vâlfă în drum m'a desbrăcat!
 Și eu, și tu, ajuns-am ca două frunze-uscate
 De-o pânză de păianjen în aer aninate.
 Tot vântul mic sau mare ne clatină suflând...
 Ei! ș'apoi vântul bate și câinii fug lătrând.

(Se apropie de fereastră)

DESPOT (în parte, seulându-se)

O! Doamne, să fiu oare și eu în a lui stare,
 În câmpul nebuniei, pe-un gârgăun călare?
 Cum? Visurile mele de falnic viitor
 Să fi făcut din mine un om aiuritor,
 Cu dânsul?...

CIUBĂR

Frate Despot, știi tu ce-i mătrăguna?

O fată ce aleargă pe câmp când iese luna
 Și merge de se scaldă în roua de pe flori
 Cu gând să se mărite c'un împărat în zori.
 Am prins-o într'o noapte...

Dar hoțul Lăpușneanul mi-a șters-o, ca pe-o salbă!..
 Ce-mi pasă! Scaraoțchi îi este lui nănaș,
 Iar eu al mătrăgunei sunt mire dragălaș.

(Ia o poză maiestrosă).

DESPOT

Dar bine, Ciubăr, spune-mi cum ai intrat aici?
 Și tu ești, ca și mine, închis?

CIUBĂR

Eu... Cine zice

C'a îndrăznit vr'odată o mână de capcân
 Măcar să se atingă de-al lumilor stăpân?

Nu! Am venit eu însumi la tine 'n pușcărie
 Trimis de Lăpușneanul, să-ți țin tovărășie.
 Ca să-ți grăesc de moarte, ca un prietin bun,
 Pân' ce-a veni călăul, al temniței tăun.

DESPOT

Cum? Lăpușneanul însuși ți-a dat astă solie?

CIUBĂR

El! și-ți trimite... iată... un dar de berbănție:

(Aruncă pe masă ecrinul oferit de Despot Doamnei
 Rucsanda în actul I).

Șiraguri și paftale, să ai cu ce-amăgi
 Nevasta lui Satana spre a vă îndrăgi.

(Se pune pe scaun în față cu Despot).

Ei!... ce mai zici tu, Despot?... Așa-i că viața-i scurtă,
 Așa-i că nu plătește nici cât un dram de turtă?
 În faptul viu al vieții ne pare drumul lung:
 Trei pași de-abiă, și 'n capăt picioarele ajung.
 Omul ca iarba!... viața ca... iapa cea bălțată,
 Cât trece dealul mare nu se mai vede... iată!
 Eu unul cred că omul, nerezemat de tron,
 E mic ca și o muscă pe muntele Sion.
 Dar tu ce ești acumă sosit pe prag de moarte
 Ce zici?

DESPOT (în parte).

O! ce ideie... (tare). Eu zic că relei soarte
 E drept să ne supunem când altfel nu putem.

CIUBĂR

Cum asta?

DESPOT

Tu, de pildă, lipsit de diadem,
 Să duci o viață tristă și plină de nevoie,
 Iar eu în astă țară să fiu Domn făr' de voie.

CIUBĂR

Ce? tu? Domn?

DESPOT

Eu, Ciubere! (tainic). Crezi tu că-s destinat
A trece 'n ceea lume tăiat sau spânzurat?
Te 'nșeli... ai mei prietini sunt gata ca să vie
In zori, să mă ducă deadreptul la Domnie.

CIUBĂR

Ce spui? ce spui?

DESPOT

Și martur mi-e sfântul Dumnezeu,
Că eu fug de putere ca de păcat.

CIUBĂR

Nu eu!

DESPOT

Așa-i fatalitatea, și n'am, vai! ce mă face.
Am să fiu Domn, Ciubere, de-mi place, de nu-mi place.
Ah! (face un gest de desperare).

CIUBĂR

Și te plângi de asta?... Ești un nebun, nătâng

DESPOT

Decât păstor de oameni mai bine, zău!...

CIUBĂR

Te plâng!

DESPOT

Eu sunt un biet om simplu, eu n'am visuri deșarte:
De grijile măririi doresc a fi departe.
Mi-e teamă să fiu capul unui popor.

CIUBĂR

Ba, zău!

Decât a fi în coadă mai bine 'n frunte vreu.

(Despot, observând pe Ciubăr, care se exaltează la cuvintele lui).

DESPOT

Nu-mi place pompa lumii, nici la a mea ivire
Poporul să m'aclame, poporul să m'admire,
Și oștile să 'nchine stindarde 'n fața mea,
Și 'n frunte-mi să lucească surguciul, ca o stea

Și surlele să cânte, și tunul să detune,
 Și clopotele toate în cale-mi să tot sune.
 Ș'apoi, Ciubere dragă, eu am cugetul drept,
 Și mult și greu se bate a mea inimă 'n piept,
 Când știu că tronul Țării e dreapta moștenire
 A lui Ciubăr.

CIUBĂR (îmbrățișând pe Despot).

Ah! frate, ești bun peste fire!

Nu eu când vine fala aș zice ba!... Nu eu!

Hei! căci nu vrea norocul să fiu în locul tău!

DESPOT

Ai vrea?

CIUBĂR

Cum nu!

DESPOT

E lesne.

LIUBĂR

Cum, cum, cum?

DESPOT

Foarte lesne.

CIUBĂR

Dar cum?

DESPOT

Te schimbă 'n Despot din cap și până 'n glesne.
 Și mâni, în zori de ziuă, poporul adunat,
 În locul meu te-a duce pe tine la palat.

CIUBĂR

Mâni?

DESPOT

Mâini. (în parte). S'a prins nebunul.

CIUBĂR (încântat).

Despot, m'ai scos din minte.

Domn!... eu, Ciubăr!... dă-mi iute a ta îmbrăcăminte.

Dă-mi pălăria!

DESPOT

Na-ți-o:

(Ciubăr schimbă haina pe mantaua lui Despot).

CIUBĂR

Și, 'n schimb, na stema mea,

Dar fii cu îngrijire să nu te culci pe ea.

(Schimbă stema pe pălăria lui Despot).

DESPOT

Ce-ți pasă: mâni te-așteaptă o stemă 'mpărătească.

CIUBĂR (vesel).

A! știu că Lăpușneanul de ciud'o să plesnească.

DESPOT

Acum ici, lângă masă, te-așează liniștit

Și stai, că un om mare, pe gânduri adâncit.

(Ciubăr se pune pe scaun).

Așa, și pălăria pe frunte ți-o apasă,

Nicicum să te cunoască cine-ar intra în casă.

CIUBĂR

Bine-i așa?

DESPOT

Prea bine.

CIUBĂR

Dar tu ce-ai să devii?

DESPOT

Eu dintre morți, Ciubere, mă'ntorc printre cei vii.

Noroc de-acuma nouă!... cu pene 'mprumutate.

Tu sbori către mărire, eu către libertate!

(Imbrăcat cu hlamida și încoronat cu stema lui Ciubăr, vine în fața scenei).

Nebun aici intrat-am? nu știu, dar nebun ies.

Priviți!... din pompa lumii cu ce, vai! m'am ales!

Cu-o stemă de hârtie, cu-o cârpă de hlamidă,

Cu tot ce poate face pe oameni ca să râdă.

Dar bună-i răzbunarea!... Pre sfântul Dumnezeu!

Voiu râde mult mai tare și eu la rândul meu!

(Iese),

UN GLAS (afară).

Stăi! Cine-i?

DESPOT (imitând glasul lui Ciubăr).

Ciubăr Vodă.

GLASUL

Treci.

(Hohote de râs afară).

CIUBĂR (singur).

Prost! Să-mi lase mie

Tot ce-i mai scump: mărire, putere, avuție.

Și el să nu voiască a fi chiar Domnitor!

Nbun! (cască) dar eu cuminte, mă 'nalț.. și sbor, și sbor

Sus, sus pe vârful lumii, ce visul îl arată,

Când omul mândru doarme cu gura lui căscată...

Posnașă întâmplare!... (cască) cu Domn, eu Domn, eu Domn!

Pe tron.. mă urc.. cu fală.. și însă... cad de somn!

(Adoarme cu capul pe masă)

(Actul II tabloul II).

Despot scapă; și în actul III, cel următor, îl vedem în Castelul lui Laschi în Polonia, unde acesta strânge bani și oaste să vină în ajutorul oaspetelui său, care, având simpatii printre boerii moldoveni, și cu deosebire sprijinul lui Moțoc, poate cu mai mult temei decât la începutul dramei, să aspire la tronul Moldovei. Dar eroul nu se mai vede lucrând, ca în actele precedente, și într'aceasta stă slăbiciunea operei. Ba încă, faptul că, spre a scăpa de solii Moldovei care-l cer din partea lui Lăpșuneanu, este nevoit să se prefacă mort și să pună a i se citi probrigania morților, înjosește oarecum figura lui de om energetic, și interesul nostru pentru dânsul începe să lăncezească. Singurul lucru ce poetul ni-l arată temeinic aci este dragostea Carminei, soția lui Laschi, căreia Despot îi promite că o va ridica pe tronul Moldovei după ce o va despărți de bărbatul ei. Se scoate adică în relief prima greșală care va contribui la peirea lui.

În actul IV, vedem pe Despot Domn în Moldova. Simpatiile, de care am văzut că se bucură printre moldoveni, din pricina înaltelor lui calități, precum și oștirile ce Laschi, amanetându-și veniturilor, a putut să-i dea, sunt de ajuns ca să-l aducă la tron, după ce bate pe Lăpșuneanu. Ne-am aș-

teptă acum să pună în lucrare strălucitele daruri ale minții lui în sprijinul acelei idei mărețe cu care fermecase pe boerii țării. Dar, deși poate în sufletul său, ideea n'a murit, îndatoririle pe care a fost nevoit să le contracteze spre a ajunge la Domnie, și îngâmfarea pe care-o simte din înălțimea tronului și care-l face să nu ție seama decât de propria lui voință, și nicidecum de trebuințele Moldovei, dărâmă încet încet treptele pe care se înălțase, și acest fapt, împreună cu celelalte greșeli, îl prăvălesc la pământ. Tocmai dar ajungerea țintei pregătește căderea eroului. Și în aceasta constă desnodământul dramei.

Astfel în scena I din Actul IV, aflăm dela Jumătate și Limbă Dulce, care și-au pierdut veselia lor, că noul Domn a pus biruri grele, ca să plătească lui Laschi și altor oșteni străini. Ceva mai mult, aflăm că Despot s'a atins de legea Țării, luând odoarele sacre din biserici să toarne bani din ele și mijlocind ca să facă pe Moldoveni să-și lase legea strămoșască și să îmbrățișeze luteranismul. Pe Despot însuși îl vedem mai departe cu credinciosul său Sommer, tăinuind despre noile biruri și batjocorind procesiunile pentru ploaie, pe care le fac preoții din Suceava. Il mai vedem apoi batjocorind pe Ciubăr pentru cucernicia sa în legea strămoșească; dar primejdia nu începe cu adevărat să-l pască decât când refuză să ia de soție pe Ana, fca lui Moțoc, după cum îi promisese.

DESPOT (în sala Tronului)

A!... Vornice Moțoce, ce zici de-acest lunatic!

MOȚOC

Primejdios e, Doamne, căci este-un om fanatic.

DESPOT

Ce-mi pasă!... dar răspunde de vii cu bune vești?

MOȚOC

Prea bine! 'n fericire mulți ani să viețuești,
Măria ta!

DESPOT

A! bine... însă Tomșa e mort sau încă viu?

Ce face? ce urzește vrăjmașul?.. în ce parte

De țară el se află? aproape ori departe?

Undit-ai cu-a ta minte în cugetu-i ascuns?
Aflat-ai a lui planuri? pătrunsu-l-ai?

MOTOȚOC

Pătruns

Măria ta să fie în pace, nepăsare.
Sărmanul Tomșa-i searbăd și suflet nu mai are,
De când ai prins la mână zălog pe fiul lui.

DESPOT

O! dar, am pus piciorul pe puiul șarpelui;
Dar șarpele i aproape, în umbra mea îl simt,
Și cercul său de ură se face tot mai strimt.
De când sunt în Suceava, de când sunt în Domnie,
El n'a dat ochi cu mine.

MOTOȚOC

Se teme de urgie...

DESPOT

Se teme?... nu Moțoace... De sigur a aflat,
Că eu pe toți oștenii români am dezarmat,
— Veniturile Țării fiind acum secate, —
Și că pe lângă mine aice, în cetate,
Nu am decât un număr restrâns de buni plăieși
Cu Ungurii lui Laski, voinici de cei aleși,
Eu cred c'a lui dârzie devine și mai tare
Văzând acum scăderea puterii de-apărare

MOTOȚOC

Ce-ți pasa dacă Tomșa ar fi învierșunat,
Când toți locuitorii, supuși s'au bucurat
Văzând pe tronul Țării odrasla Eraclidă
Ce-a scuturat cu mâna-i copacul de omidă
Ș'a scos din al Moldovii pământ suferitor:
Pe Zay, Anton Secuiul și toți ostașii lor?

DESPOT

Așa-i... am scos din sânu-i locustele străine,
Ce mâncau tot, și 'n urmă m'ar fi mâncat pe mine.

MOȚOC

O știm, și noi boerii plecat îi mulțumim,
 Ne costă mult străinii aduși în Țară!... Știm
 Ce darnic a fost Despot plătind a lor simbrie —
 Ei au luat cu dânșii întreaga vistirie...
 Dar astfel se cuvine să fie dătător
 Un Domn măreț în toate și... recunșcător.

DESPOT

Imi place să dau mâna deschisă, 'mbelșugată,
 Ca bunele serviciuri să verse bună plată.
 Pe Zay, Anton Secuiul, Rozel ș'alți Căpitani
 I-am încărcat de daruri, de scule și de bani;
 Le-am dat, și arme scumpe, și elane de samur,
 Și haine 'n flori de aur cusute pe 'mprejur;
 Lui Laschi celui lacom, lui Laschi palatinul
 Cu zeci mii de galbeni i-am dat întreg Hotinul;
 Apoi cu toți boierii, cu care-am complotat,
 La ranguri de mărire pe rând i-am ridicat,
 Ș'apropieți de mine, sub a coroanei rază,
 A lor înaltă frunte acuma scânteiază.
 Ei sunt chiar ai mei sfetnici, deși, 'mpotrivor,
 Nu totdeauna pașnic admit părerea lor.

MOȚOC

Așa-i... te-ai plătit grabnic de or'ce datorie.
 Da-ți mai rămâne una de achitat.

DESPOT

Cui ?

Mie !

DESPOT (cu mirare)

Nn ești vornic de țară, cum ziceți voi, os sfânt ?

MOȚOC

Dar ! însă totdeodată eu și părinte sunt.

DESPOT

Ce vrei să zici, Moțoace ?

MOTOC

Cum ? nu mă înțelegi ?

DESPOT

Nu... ți-e legată limba, fă bine s'o deslegi.

MOTOC

Nu! Cât a fost Moldova în luptă mult amară,
Eu am păstrat tăcere... Acum e pace 'n Țară,
Și vin să-ți zic la rându-mi cu glasul de părinte:
De Ana, de-a mea fiică, îți mai aduci aminte ;

DESPOT

Ah! Ana ? Cum ? trăește ? Cum ? Nu-i adevărat
Că a murit ?

MOTOC

Respecți tu jurământul de-a o luă soție.

DESPOT

Trăește încă Ana ?

MOTOC

Dar'La călugărie

Se hotărise-a merge din ceasul ce-a văzut
In cursa Lăpușneană iubitul ei căzut;
Dar jertfei sale crude, am pus împotrivire.
Ea-i soră numai... Ana așteaptă pe-al ei mire.

DESPOT

Ah! martor îmi e Domnul cât încă o iubesc!
Ea-i cerul meu... și însă de cer mă despărțesc.

MOTOC

De Ana ? tu ?

DESPOT (îngăimant)

Pricepe cu agera ta minte:

Domnia cu amorul nu are legăminte.

Nu!... fiecare treaptă a 'ntinsei omeniri

Își are-a sale drepturi ș'a sale 'ndatoriri.

Ce vrea ca om, vai! Domnul nu poate să 'nplinească,

Silit fiind adese natura să jertfească,

Pe inimă-i să calce, ş'or'cât de desperat,
 Supus e să se 'nchine raţiunilor de Stat.
 Aceste adevăruri... te vor convinge ele,
 În interesul Țării ş'al dinastiei mele
 M'obligă... cât de mare ar fi durerea mea...
 Deşi iubesc pe Ana... ca să renunţ la ea...
 Şi chiar o alianţă să cat ele m'obligă,
 Pentru-ale mele planuri... cu spiţa unui rigă...
 Această declaraare voi face-o azi la sfat...
 Nu te măhni, Moţoace... ce vrei?... sunt obligat.

(Se îndreaptă spre apartamentul său).

Azi uşile-s deschise... țin curte de dreptate...
 Moţoace... te-am vrut socru?... te vreau şi mai mult... frate!
 (Iese prin stânga)

MOȚOC (posomorît, priveşte cu ură după Despot)

Dar!.. frate precum Abel şi Cain! A! tu crezi
 Că mi-i fugi din mână ca apa?... şi nu vezi
 Că palidă mi-e fruntea şi scurtă răsuflarea
 Sub viforul ce naşte în mine răzbuarea?
 A lui Moţoc copilă nu-i demnă... tu mi-ai spus,
 Alături cu tine să stee pe tron sus?
 Îți trebuie-alianţă de regi... mi-ai spus, tu mie,
 Tu ce-ai avut drept sceptru un băţ de calicie?
 Aş râde, dacă râsul ar mai găsi vr'un loc
 O! Grec. atât de mare-i a lui deşertăciune,
 Cât îşi admiră umbra, când soarele apune,
 Şi crede, când o vede lungită pe pământ,
 Că umbra cu statura-i deopotrivă sunt...
 Dar ți-oiu scurtă eu, Despot, şi umbra, şi lumina,
 Şi, 'n loc de-a ta mândrie, ți-i măsura tu vina;
 Ş'atuncea vei pricepe, cât ești tu de pitic.
 Nimic ai fost... şi iarăşi prin mine-i fi nimic!

(Spancioc şi Stroiici se arată în fund)

SPANCIOC

Moţoc şade pe gânduri cu faţa nourată?
 Semn rău!.. Semn de furtună în zare adunată.
 (Se apropie de Moţoc)

Hnim!... Vornice Moțoace, ești trist, posmorit.
De viață, de putere, de lume te-ai urit?
Viața trece, puterea trece, și lumea trece;
Zi dar mâhnirii tale ca dănselle să plece.
Mâhnirea-i oaspe dușman ce trebuie-alungat.
Ea-i parte femeiască; tu ești încă bărbat.

MOTOC (repede)

Spancioc, unde mi-e Tomșa?

SPANCIOC (zîmbind)

Nu știu.

MOTOC

Tu Stroici, răspunde.

Unde-i Tomșa?

SPANCIOC

N'am știre.

MOTOC

Ba știți!... El este unde

Ar trebui cu toții să fim, de mai avem
In vine-un dram de sânge curat de-or'ce blestem.
Nu știți unde e Tomșa? Nu? dar cine vă crede?
Voi știți, o știți ca mine, că Tomșa se repede
Acuma spre Suceava cu partizanii săi
Și cu-a lui oaste mică, dar oastea tot de smei,
Știți că viteazul Tomșa, Român cu preștiință,
A spus de mult că Despot nu-i Țării de priință,
Și vine să-l răstoarne!... sunteți chiar pzegătiți
Și însă voi, cu mine, vă faceți cu nu știți!

SPANCIOC

Moțoace, cunoști multe!... iar dacă Tomșa vine,
Gândești că bine face?

MOTOC

Dar, dar! El face bine,

Căci Despot pe toți răii din culme-a întrecut!
Chiar cerul, ca pământul, răbdarea și-au pierdut.

SPANCIOC

Cum?... tu ne grăești astfel?... tu care-odinioară
 Vroiai să legi de Despot pe dulcea ta fecioară,
 Pe Ana, și 'npreună să i urci pe tron?
 Vroința omenirii la simpla lui vroință.
 Semeață fărdelege!.. O! cum nu vă treziți
 Răsbunătoare umbre a Doimnilor măriți
 Ca sub privirea voastră, sub fulgerul privirii,
 Tiranul să dispară în hăul nimicirii!

SPANCIOC

Moțoaice: lasă morții și cheamă pe cei vii
 Cine-i strechiatul Despot, îl știm precum îl știi:
 Un Grec, trecând prin ițe, ca sprintena suveică,
 Un cuget ce răsună de glas de cucuveică,
 Dar ce facem cu dânsul?

MOȚOC

Ce făc eu?

SPANCIOC

Dar!

MOȚOC (în taină)

Ce faci

Când cântă cucuveica pe casă?

SPANCIOC

O alung

MOȚOC

Taci!

Boerii și breslașii la Curte se adună...

(Actul al IV, scenele V, VI, VII).

Zadarnic vedem în scenele următoare pe Harnov vistierul ținând cu Vodă și pe Ahmed Bairactarul aducându-i întărirea dela Poartă. Visteria e goală, și birurile noi vor rescuța poporul, iar confirmarea Porții e plătită fără știrea boerilor cu 10000 de galbeni, peste haraciu, și aceasta va atâta și mai mult pe aceștia. În sala tronului, unde Despot vestise logodirea lui cu fiica unui palatin polon, nemulțumirea boierilor izbucnește îndată ce aud cum trimesul sultanului înjosește Țara. Și-atâta e destul pentru ca Tomșa, care pândia pe departe, să răstoarne pe cel ce rămăsese fără sprijin.

MOȚOC

Spancioc.

În rana ce mă arde, ah! nu aruncă foc.
 Am fost orbit de ură în contra tiraniei
 Ș'aprins ca totdeauna de dragostea Moșiei...
 Și 'n inimile noastre dibaciu s'a încuibat,
 Acest fățarnic, Despot, amar ne-a înșelat,
 Că-i om cu două fețe: în suflet poartă ură
 Și dulcea desmierdare în ochi-i și pe gură,

SPANCIOC

Așa-i... el aveă miere pe buza lui, și noi,
 Ne-am adunat în juru-i ca muștele de roiu.
 Proști!... am crezut că-î matcă de stup, și de odată,
 Trezitu-ne-am cu-un trântor și cu mierea mâncată.

STROICI

E trântorul 'n faguri?... afară el din stup!
 E lupu în stâna Țării?... pe lup, zăvozi, pe lup!

MOȚOC

Dămol, Stroici!.. să fim gata, când lupul se arată;
 Să 'mpingem spre capcană jigania turbată,
 Și Despot dela sine în ea va fi condus:
 Așa e scris acelui ce cată tot în sus!
 Netotul!.. în mărime se 'ndeasă făr' de cale,
 Mărirea să-l înnece în valurile sale!

STROICI

A! bine zicea Tomșa, dar nu l-am ascultat.

MOȚOC

Dar!.. Despot este urgia marelui păcat!
 El vrea ca să spuie, lipsit de-or'ce căință,

Cei de mai 'nainte: AHMED BAIRACTARUL, HARNOV

BAIRACTARUL (după o temeneă)

Alah Ție, mărite Beilerbei

Să verse-a sale daruri din cer, precum le vrei,
 Și fie-ți calea plină de flori de isomie!...
 Sultantul, ce întind a sa împărăție

In patru părți a lumii, cât ochiul ostenit
 Nu-i vede începutul și fundul nesfârșit.
 Vărsând azi peste tine lumina-i suverană,
 Confirmă-a ta Domnie pe Țara Moldovană,
 Și 'n semn de mulțumire că însuși ai crescut
 Cu zece mii de galbeni haraciul din trecut,
 Prin mine îți trimete o pală 'mpărătească
 Și-un steag cu semiluna lui Mohamed!

DESPOT (seulându-se)

Trăiască

Sultanul prea puternic!

BAIRACTARUL

Și Despot, robul său!

(La cuvântul de rob, boerii sunt cuprinși de indignare).

MOȚOC (înaintând)

Rob!... Domnul țării noastre?... Pe sfântul Dumnezeu,
 Ce aud?... In aste ziduri de capiște străbună
 Cuvântul de robie cu fală el azi răsună!
 Și boltele 'nvechite nu cad, sub piatra lor
 Să 'ngroape aici cuvântul de rob, umilitor!...
 Ce-aud?... Tu însuși, Despot, din buna ta voință
 A mai crescut haraciul cu-a Țării umilință,
 Făr' a 'ntreba de mine, de bresle, de boieri
 Și de popor ce zace în lipsuri și dureri?
 Ai mai crescut haraciul cu-o mână de risipă
 Fără-a vedea că Țara sărmană-o dai de răpă?
 Ce lege ți 'nvoește ca să dispui de ea?
 Ce sfetnic îndrăsnit-a?...

DESPOT

Ce lege? Vrerea mea!

Ce sfetnic?... Astă spadă, simbol al demnității,
 Unealta vitejiei și cumpăna dreptății,
 Eu port toată puterea, pe cap, pe braț, pe piept!
 Puterea covârșește universalul Drept!

SPANCIOC (înaîntând).

Vorbești de a ta spadă tu, Despot?... unde?... în fața
Cu armele lui Ștefan? Privește-le și 'nghiață!

(Adresându-se către armele lui Ștefan cel Mare).

Odoare ciocârtite sub mii de lovituri,
Care-ați tăiat aripa vrăjmașilor vulturi,
Săriți din zid și spune-ți lui Despot, rătăcitul,
Că cine-și cată reazem afară din popor,
Se reazimă pe-o umbră de nor trecător...
N'ai zis odinioară tu, Despot, cu glas tare:
Vreau gloria Moldovei ș'a ei neatárnare.
Ea-i zidul ce oprește potopul fanatic;
Căzut acum e zidul, eu vreau ca să-l ridic!...
Așa vorbiai atunce, ș'acum?

DESPOT

Îți îngrădește

Gura, Spancioc!

SPANCIOC

Nu, Despot!... Acel care-ți vorbește
Boer e stâlp de-al Țării, cu drept moștenitor
De a vorbi cu Domnii, fățiș, îndrăznitor,
Cu capul sus, cu glasul tare!

DESPOT

Gura-ți închide,
Spancioc!... Moartea te paște!

SPANCIOC

Ș'apoi de m'ai ucide?
Ucisu' care moare zâmbind, disprețuitor,
Ucide mult mai crâncen pe-al său ucigător...
Despot! am fost cu tine cât ai fost om al Țării;
Te-ai lepădat de Țară?... de-acum te las perzării.

[Iese prin fund]

MOȚOC

Rămâi în părăsire, Despot cu-ai tăi străini...
Tu porți pe sub coroană cununa cea de spini!

(Iese prin fund împreună cu alți boeri).

DESPOT (furios).

Periți, periți din ochii-mi, ființi cutezătoare,
 Cu limbă îndrăzneță sub buze cobitoare!
 Vârtelniți cârmuite de al trădării vânt!
 Ca să-mi grăiți voi astfel, uitat-ați cine sunt?
 Inșelători de gloate, umblați cu Țara 'n gură,
 Cercând a mă atinge cu-a voastră mușcătură!
 Ha, ha, v'a lovit mila de Țară, când am vrut
 Printr'un haraciu mai mare să-i fac un mare scut?
 Ei bine, și poporul, și voi cu-averea voastră
 Plăti-veți, și haraciul, și cununia noastră!
 Voiu scoate eu din gură toți dinții cei de lup;
 Voiu vinde, și cenușa, și pielea de pe trup.

(Ceilalți boeri părăsesc sala).

Și dacă n'ajunge, voiu pune la topire
 Icoane, policandre. cruci, tot!...

(Deodată Ciubăr Vodă iese din popor aprins. indignat,
 fanatic).

CIUBĂR VODĂ

Nelegiuire!

Blestem!... apostazie!

DESPOT

Ce văd? iar un smintit!

Ciubăr-Vodă?

CIUBĂR

Eu insumi! să-ți spun cu glas uimit,
 Că inima-ți șerpoaică, de milă fiind stoarsă.
 Apuci pe calea morții ce n'are cale 'ntoarsă.
 Tu vrei să 'ntinzi pe scule o mână de tâlhar,
 Dar trăsnetul, ia seama, te-așteaptă pe altar!

DESPOT

Ai zis? (în parte). Răbdare, Despot. (tare). Zi tot ce
 [ai a-mi spune,
 Dar cumpănește-ți bine cuvintele bune!

CIUBĂR

Păgâne! răzi de lege c'un răs neomenos ?
 Prefacă-ți-se răsul în bocet dureros,
 Și toată veselia din sânul tău să piară!
 Străin s'ajungi de lege, străin s'ajungi de Țară,
 Căci, beat de-a ta putere, tu crezi că Dumnezeu
 Se 'nchină ție, vierme, și e supusul tău!..

DESPOT

Ciubere! meriți moarte!.., dârzia ta e mare,
 Dar mi-ai scăpat tu viața... Eu ție-ți dau iertare!

HARNOV (vine speriat din fund).

Măria Ta, boierii oraș-au părăsit,
 Și larma se întinde că Tomșa a sosit.

DESPOT

Cum?... Tomșa ?

LASCHI (vine din fund alergând).

LASCHI

Despot, Despot!... în zarea depărtată
 S'aude-un sgomot mare ș'o oaste se arată.
 E Tomșa!

DESPOT (în picioare).

Tomșa, Tomșa? (către ostași) La ziduri, bravi ostași!
 Să nu rămăie 'n Țară nici urmă de vrăjmași!...

În actul V, Despot e învins și împresurat împreună cu oștile lui Laschi, care încă-l apără în Suceava. El se silește din răputeri și cu desnădăjduire, în care se vede cunoscutea-î îndrăzneală, isteție și chiar generozitate, ca să scape. Dar legăturile vechi i se strâng din ce în ce în jur, greșelile i se descărcară asupra-i, și el trebuie să cadă. Astfel, când el trimite pe Ana, care încă-l iubește, cu solie la Moțoc ca să părăsească pe Tomșa, căci îi va lua fiica de soție,—Carmina, care venise după dânsul în Suceava și căreia îi promisese, și ei, s'o despartă de Laschi și s'o ia de soție, se revoltă din uneltirile lui Despot, îl blestemă și destăinuște lui Laschi rușinea legăturilor lor. Atunci Laschi, ultima scăpare a lui Despot, își ucide soția, iar pe el îl părăsește soartei sale. Acum Despot începe să vază prăpastia, în care are să cadă.

Poporul nu mai poate susține asaltul, căci e zdrobit de trei luni de suferințe. Zadarnic Despot caută să-l încurajeze cu vorba lui măiastră; zadarnic vrea să-l ademenească cu genereozitatea lui. Poporul peste care nu știuse să domnească, îi ia Domnia înapoi dându-i-o învingătorului.

LIMBĂ DULCE (afară)

Hai sus, la Vodă..

DESPOT

Gloata se suie-acum pe scară...

Să fie vreo rescoală?

JUMĂTATE (afară)

Hai sus!... ne-am săturat

De-atâtea lupte oarbe, de-atât sânge vărsat.

POPORUL (năvălind în sală)

Hai, Hai!

DESPOT

Ce vreți? Ce este?

LIMBĂ DULCE

Măria Ta! Poporul

De nouăzeci de zile îl seceră omorul,

Incât a noastră grijă nu e cum să trăim,

Nu, Dumnezeu o știe, dar cum e să murim!

Răbdăm nenorocirea de nouăzeci de zile,

Văzând cum pier de foame soții, copii, copile,

Și ne-a ajuns cuțitul... Nu vrem a mai răbdă...

Poporul vrea lui Tomșa cetatea a predă.

DESPOT

Lui Tomșa al meu dușman, să închinăți cetatea?

Români, unde vă este credința și dreptatea!

LIMBĂ DULCE

Credința ne-am plătit-o cu trei luni de dureri;

Dreptatea, noi o cerem!... tu n'ai dreptul s'o ceri,

Când Țara-i chiar prin tine adusă la peire.

DESPOT

Sumețe!...

LIMBĂ DULCE

Sumeția-mi e rod de suferire.

Destul amar!... destulă batjocură pe noi ?

Hai să deschidem poarta, Români!

POPORUL

Hai!

DESPOT

Stați!... O! voi,

Copiii acelor oameni giganți de altădată,

Ce înfruntau sub Ștefan restriște 'nviforată,

Ei toți, în locul vostru, sub zid s'ar îngropă...

Și voi!... Gândiți ce-ar zice eroii din vechime,

Găsindu-se azi față cu-a voastră micșorime ?...

Dar ce-mi pierd eu cuvântul ?... strămoșii erau smei,

Români de viță bună, și voi—niște mișei!...

Vă plângeți voi de lupte ?

LIMBĂ DUCLE

Ba nu!... de sărăcie!

DESPOT (aruncând o pungă cu galbeni poporului)

Na!... puneți poleială l'a voastră mișelie.

LIMBĂ DULCE

Români! nu vă atingeți de banii cu păcat

Ce poartă a lui Despot chip mândru 'ncoronat.

E aur de icoane, e aur de potire,

Topit chiar de Satana cu a lui Despot știre!

E foc ce arde mâna!... Despot noi suntem țărani;

Nu vindem țara noastră, nici cugetul pe bani:

Ca să-ți culeagă darul ș'a ta pomană seacă

Ar fi ca să se plece..., Românul nu se pleacă!

(Respinge punga cu piciorul)

Opinca îți asvârlă pomana înapoi.

Nici noi suntem de tine, nici tu nu ești de noi!

(Către popor)

Hai!

DESPOT (amărit, în parte)

Cată umilire mi-a rezervat azi soarta!

S'a sfârșit tot! (tare) Vă duceți, sărmani! deschideți
[poarta!

(Actul V Scena X)

În scenele finale, ce urmează, Despot, aproape de sfârșit, s'arată cu firea dela început, și mândria isteată și generozitatea șireată a caracterului său l-ar fi scăpat de perzanie, de n'ar fi fost fanatismul religios. Furia poporului a putut-o înfrâna, furia lui Tomșa a putut-o potoli, dar nu pe a fanaticului. Și astfel, iertat de popor și de Tomșa, cade totuși sub junghiul lui Ciubăr, răsbunătorul legii pângărite:

MOTOC

Poarta-i deschisă, Despot!... Cetatea s'a predat,
Și Tomșa te ajunge; el intră în palat.
Cutremură-te!.. Moartea s'apropie de tine!

DESPOT

Nu eu, boeri, dar Tomșa cutremure-se 'n sine,
Că țin în a mea ghiară copilu-i dragălaș:
Un pas.. și el rămâne lipsit de copilaș!
(iese în stânga pe când Tomșa intră prin fund).

TOMȘA (arătând pe Despot).

Pe dânsul!... înainte!.. dușmanu-i la strimptoare.

SPANCIOC

Stăi, Tomșa:... un pas numai, și copilașu-ți moare!

TOMȘA

Copilul meu!

SPANCIOC

Dar!.. Despot învins, desperător
E 'n stare să-l ucidă cu braț răsbunător.

TOMȘA (după o luptă cu sine).

O! rumpă-mi-se pieptul în spasmele durerii,
Mai bine rău părinte decât rău fiu al Țării!

(Către oșteni).

'Nainte!

(Ușile din stânga se deschid.—Despot apare).

CIUBĂR-VODĂ (arătând pe Despot).

Iată-l., iată, cumplitul Fariseu!
Tu Antihrist! tu, Despot, cuprins de Duhul rău,
În țărna ce te-așteaptă cobori din înălțime!..

TOMȘA

(Despot se întoarce spre ușă și face un semn. Iliș intră și
vrea să alerge la tatăl său).

DESPOT

Te uită, Tomșa, iată, copilul tău iubit!
Am respectat zălogul, odor neprețuit,
Și l-am păstrat în viață cu dragoste, cu bine,
Cum merită odrasla unui viteaz ca tine.

(lui Iliș)

Mergi Iliș!

ILIAȘ (aruncându-se în brațele lui Tomșa).

Tătuică!

DESPOT (lui Tomșa).

Sărută-l fericit.

Și fie-ți gândul aspru de dânsul îmblânzit!

(întinzându-se)

Eu, Despot, Domn Moldovei prin însăși voia Țării.
Ș'ajuns prin mine însumi la culmile puterii;
Azi sunt căzut din tronul lui Ștefan celui sfânt
Și vin, și 'n fața lumii declar acum că sunt,
De-a mea fatalitate învins contra dreptății...
Deci spada mea ciuntită o 'nchin fatalității!

(își aruncă spada jos).

TOMȘA

Despot, pășind spre tronul de tine usurpat,
Pe un păcat de moarte piciorul ți-a călcat,
Și purpura domnească, picând pe-a ta privire,
I-a fost, nenorocite, o pânză de orbire.

CIUBĂR

Blăstem!

POPORUL

Blăstem lui Despot!

TOMȘA

Auzi?... om ne'nțelept!

Această țară bună—ea te-a primit la piept.
Tu Despot, ai vândut-o lui Ferdinand Germanul,
Lui Sigismund Polonul, lui Soliman Sultanul,
La toți dușmanii, care ți-au fost de ajutor,
Să te privești în față cu 'n vis amăgitor.

MOTOC

Ai răs de toate: țară, oștime!...

CIUBĂR

Lege!

TOMȘA

Ei bine,

Fiți voi judecătorii!... Spuneți ce se cuvine
Lui Despot Ereticul de țară vânzător?

MOTOC

Pedeapsa ce așteaptă pe-or'care trădător:
Moartea!

CIUBĂR

Dar! moartea!

POPORUL

Moartea!

DESPOT (privind în fața tuturor cu mărire).

Mormântul, ca și tronul, e sacră înălțime,
Și când vorbește omul pe piatră de mormânt
E drept să se asculte solemnul său cuvânt...
Răvnit-am tronul Țării, dar răvna mea regală
A fost însuflețită de-o țință colosală.
Vizând neatârnnarea, vroit-am prin Români
Să dau loviri de moarte Osmanilor păgâni.
Am vrut cu-al nostru paloș, frângând soarta 'ncrunțată,
Să scol creștinătatea pe-al ei mormânt culcată...

De-mi ajută norocul s'ating visu-mi din sbor,
 Aș fi numit de lume erou, liberator;
 Dar nu m'a dus destinul și timpul la izbândă,
 Și iată-mă, eu Despot, căzut azi la osândă!
 Așa-i lumea deprinsă pe om a-l transporta
 Invingător, pe Olimp, învins, pe Golgotă!.....
 Vreți moartea mea ?... sunt gata!... Uciideți, căci n'am teamă
 De-a mele fapte 'n viață, să dau în ceruri seamă;
 Dar tronul mai sus este de brațul omenesc,
 Și singurul său jude e judele ceresc!
 Dar mirul e o rouă cerească, sântitoare,
 Pe fruntea ce-a atins-o în veci neperitoare!
 Nici soarele nu poate să o prefacă 'n nor,
 Nici omul să o șteargă cu brațu-i muritor!
 Vreți moartea mea ?... Uciideți!... dar eu, tristă victimă,
 Istoria Moldovei vreau s'o scutesc de-o crimă,
 Să nu poarte stigmatul în ziua re'nvierii!

(Scoțându-și coroana de pe cap și aruncând-o)

Mi-arunc din cap coroana!... din mână sceptu-mi scot:
 Nu mai sunt Domn!... Acuma uciideți pe Despot!

(Toți rămân încremeniți)

ILIAȘ (cu lacrimi)

Iertare, tată!

BOERII

Tomșa, iertare!

POPORUL

Indurare!

TOMȘA

O cereți ?... fie!... Despot, de moarte ai iertare,
 Dar tu la mănăstire pe viață-î fi închis.

(Ciubăr, dând semne de o exaltare fanatică, se înaintează și strigă)

CIUBĂR

Iertare!.. cui!... lui Despot ?... Iertare ?... Cine-a zis ?
 In veci nu iartă cerul pe-acel care-l desfide!

(Se repede furios și înjunghie pe Despot)

Ai vrut să ucizi legea ?... Mori, legea te ucide!

DESPOT (căzând)

Ah!... mor!...

TOȚI (cu reprobare)

O!

TOMȘA (lui Ciubăr)

Crunt fanatic! turbat ucigător!

Pieri! Nu e sfânta cruce unealtă de omor.

(Ciubăr se retrage aiurit, cu ochii țintiți la trupul lui Despot — Semenii îl arestează.—În fund răsună deodată un țipăt dureros).

ANA (vine alergând desperată și îngenunchiază lângă Despot)

Despot!... Mort!... Despot, moartă mă voiu uni cu tine

O! Doamne... fie-ți milă de dânsul... și de mine.

(Cade leșinată pe pieptul lui Despot)

MOTOȚ (uimit)

Copila mea!...

TOMȘA (oprindu-l)

Moțoace, așa vrea Dumnezeu!

Acel ce-și vinde țara, își pierde neamul său!

(Actul V, ultimele scene).

Observație.—Această bucată dramatică, este o dramă romantică ca și Macbeth, dar materia este luată dintr'o epocă istorică cunoscută.

E o *dramă romantică istorică*.

Ca valoare poetică, această dramă stă mult mai pe jos decât Macbeth. *Alecsandri* n'are puterea de a ne redă nici caractere, nici analize sufletești adânci și veridice, nici atmosferă în care se petrece acțiunea. „Despot Vodă“ deci, e o *dramă romantică*, dar nu poate avea valoare de *model*, ca cunoscuta dramă a lui Shakespeare.

C). COMEDIA

51. A V A R U L

COMEDIE ÎN 5 ACTE

de *Molière*, după trad. de *F. D. M.*

PERSOANELE

HARPAGON, tatăl lui Cleant și al Elizei,
CLEANT, fiul lui Harpagon,
ELIZA, fiica lui Harpagon,
VALERIU, fiul lui Anselm,
MARIANA, fiica neștiută a lui Anselm,
ANSELM, tatăl lui Valeriu și al Marianei,
FROSINA, pețitoare,
JUPÂNUL SIMON, misit,
JUPÂN JAK, bucătarul și vizitiul lui Harpagon,
LA FLÈCHE, servitorul lui Cleant,
CLAUDE, servitoarea lui Harpagon,
BRINDAVOINE { lacheii lui Harpagon,
LA MERLUCHE {
UN COMISAR și COPISTUL său.

Acțiunea se petrece la Paris, în casa lui Harpagon.

În această comedie ni se înfățișează Harpagon, tipul sgârbeniei. Iată anume împrejurările în care are să se desfășure acțiunea. Harpagon are doi copii: un băiat, Cleant, care iubește pe Mariana, o fată ce se crede orfană, și o fiică, Eliza ce iubește pe Valeriu, un tânăr strein, care, pentru a fi aproape de obiectul dragostei sale, s'a făcut intendent al casei lui Harpagon. Cleant și Eliza se încred unul într'altul și caută mijlocul de a se căsători cu ființele ce iubesc, dar sunt stânjeniți de sgârcenia tatălui lor, care în afară de aceasta mai are și alte ciudate idei. Anume Harpagon ar vrea el să ia în căsătorie pe Mariana; lui Cleant să-i dea o văduvă bo-

gată, iar pe Eliza vrea s'o dea unui bătrân Anselm, om cu avere și care nu-i cere niciun ban zestre. Din acest conflict între tată și copii și în care Harpagon, stăpânit de sgârbenie, e pus în situațiile cele mai ridice, răsare întreaga acțiune comică.

După ce ne arată în două scene legăturile ce leagă pe Eliza cu Valeriu și pe Cleant cu Mariana, poetul introduce în scena II a actului I pe Harpagon, care, de frică să nu fie spionat unde-și pune banii, ia la ceartă pe La Flèche, servitorul lui Cleant, și iese de batjocura lui și a noastră:

Harpagon. **E** Ieși afară, îndată, fără vorbă. Piei din fața mea, hoțoman ce ești!

La Flèche (aparte). — De când sunt n'am văzut ființă mai răutăcioasă ca bătrânul ăsta blestemat. De sigur că are pe dracul într'insul.

Harpagon. — Mormăi între dinți, hai?

La Flèche. — De ce mă alungați?

Harpagon. — Ce-o să-ți dau ție socoteală, haimană ce ești? Haid pleacă, să nu te ciomănesc.

La Flèche. — Dar ce v'am făcut?

Harpagon. — Mi-ai făcut că vreau să pleci.

La Flèche. — Stăpânul meu, fiul D-voastră, mi-a poruncit să-l aștept.

Harpagon. — Așteaptă-l în stradă; ce te-ai înțepenit ca un pripon iscodind tot ce se petrece în casa mea, ca să-ți faci mendrele? Nu voiui să am mereu în față un spion al afacerilor mele, un trădător ai cărui ochi blestemați pândesc tot ce fac, înghit tot avutul meu și scotocesc toate colțurile să vadă de nu-i ceva de furat.

La Flèche. — Cum dracu să te poată cineva fură, când ții totul sub cheie și stai de strajă zi și noapte?

Harpagon. — Voiui să ascund tot ce-mi place și să fac strajă cât potesc. Ți place spionul care pândește tot ce fac! (aparte). Tremur de frică să nu fi aflat ceva de banii mei. (Tare). Nu cumva îți trăsnește în gând să dai sfoară'n țară că am bani ascunși?

La Flèche.—Hm! Ai bani ascunși?

Harpagon.—Nu, pungașule, n'am spus asta. (Aparte) Inebunesc. (Tare). Te-am întrebat numai, ticălosule, dacă nu cumvâ ai de gând să răspândești svonul răutăcios că aș avea bani ascunși?

La Flèche.—Dar ce-mi pasă mie dacă ai sau nu? Pentru mine e tot una.

Harpagon (ridicând mâna ca și cum ar vrea să-i dea o palmă lui *La Flèche*).—Faci pe deșteptul, hai? Vezi să nu-ți scot deșteptăciunea pe nas! Ieși afară, îți spun.

La Flèche.—Iaca, ies.

Harpagon.—Stai; nu mi-ai luat nimica?

La Flèche.—Ce să-ți iau?

Harpagon.—Vine 'ncoă să văd. Arată mâinele.

La Flèche.—Poftim.

Harpagon.—Celelalte.

La Flèche.—Celelalte?

Harpagon.—Da.

La Flèche.—Poftim, dè!

Harpagon (arătând poturii lui *La Flèche*).—N'ai ascuns nimic aicea?

La Flèche.—Caută.

Harpagon (pipăind poturii lui *La Flèche*).—Poturii ăștia largi parcă-s făcuți anume să ascundă lucruri de furat, și ce bine mi-ar părea de-ar spânzura măcar pe unul din voi.

La Flèche (aparte).—Unui ca ăstuia i să cade să-i joci un renghiu! Ah! cu ce poftă l-aș fură!

Harpagon.—Hm?

La Flèche.—Ce?

Harpagon.—Ce tot vorbești de furat?

La Flèche.—Spun să mă scotocești bine peste tot, să vezi dacă nu te-am furat.

Harpagon.—Asta chiar și vreau să fac. (Scotocește buzunarele lui *La Flèche*).

La Flèche (aparte).—Dar-r'ar holera 'n sgârcenie și 'n sgârçiți!

Harpagon. — Cum ? Ce spui ?

La Flèche. — Ce spun ?

Harpagon. — Da ; ce-ai spus despre sgârcenie și sgârciți ?

La Flèche. — Am spus să dea holera 'n sgârcenie și 'n sgârciți.

Harpagon. — Pentru cine spui asta ?

La Flèche. — Pentru sgârciți !

Harpagon. — Și cine sunt acești sgârciți ?

La Flèche. — Ia, niște mișei și cărpănoși.

Harpagon. — Dar pe cine înțelegi prin vorbele astea ?

La Flèche. — Ce-ți pasă d-tale ?

Harpagon. — Imi pasă mie ce-mi pasă.

La Flèche. — Crezi poate că vorbesc de d-ta ?

Harpagon. — Cred ce-mi pasă ! Dar cu cine vorbeai tu așa ?

La Flèche. — Cu cine ?... Ia cu căciula.

Harpagon. — Ia vezi să nu m'apuc să vorbesc și eu cu ea.

La Flèche. — Ai să mă oprești să nu blestem pe avari ?

Harpagon. — Nu ; dar te voi opri să bârfești și să fii obraznic. Taci din gură !

La Flèche. — Doar n'am numit pe nimeni.

Harpagon. — Te croesc, de nu taci !

La Flèche. — Ești cu musca pe căciulă ?

Harpagon. — Ai să taci odată ?

La Flèche. — Da, vrând nevrând !

Harpagon. — Ah ! Ah !

La Flèche. — (arătând lui Harpagon un buzunar din pieptarul său). — Uite încă un buzunar ; ești mulțumit ?

Harpagon. — Haide, scoate-o fără să te mai caut.

La Flèche. — Ce ?

Harpagon. — Ce mi-ai luat.

La Flèche. — Dar nu ți-am luat nimica.

Harpagon. — Adevărat ?

La Flèche.— Adevărat!

Harpagon.— Piei! Du-te dracului!

La Flèche. (aparte) — Da frumos îți mai ei rămas bun dela mine!

Harpagon.— Cine e de vină!

SCENA IV.

HARPAGON (singur)

Harpagon.— Haimanaua asta de argat mă neliniștește; pe câinele ăsta nu pot să-l sufăr. Adevărat, nu-i așa de ușor să ții la tine o sumă așa de mare de bani; fericit acela care și i-a plasat și nu și-a oprit la el decât îi trebie de cheltuială! De când îmi bat capul să găsesc în toată casa asta o ascunzătoare sigură, căci lăzile de fer dau de bănuir, n'am nici o încredere într'insele; ele sunt, după mine, tocmai o momeală pentru tâlhari.

SCENA V.

HARPAGON, ELIZA, CLEANT. (Eliza și Cleant vorbesc împreună și se opresc în fundul scenei).

Harpagon (erezându-se singur). — Cu toate astea nu știu de am făcut bine să ascund în grădină cei zece mii de taleri pe cari i-am primit eri. Zece mii de taleri asupra ta, e o sumă destul de... (aparte, zărind pe Eliza și Cleant). Doamne! îmi pare că m'am dat de gol singur! Pare-mi-se că în zăpăceală am vorbit tare cu mine însuși. (Către Cleant și Eliza). Ce este?

Cleant.— Nimic, tată.

Harpagon.— Sunteți de mult aici?

Eliza.— Chiar acum am venit.

Harpagon.— Ați auzit...?

Cleant.— Ce tată?

Harpagon.— Asta...?

Eliza.— Ce?

Harpagon.— Ceeace am vorbit chiar acuma ?

Cleant.— Nu.

Harpagon.— Ba da, ba da.

Eliza.— Mă iartă, nu.

Harpagon.— Observ că tot ați auzit câteva cuvinte. Vorbeam cu mine însumi cât e de greu să găsești azi bani și spuneam cât e de fericit acela care poate să aibă la el zece mii de taleri.

Cleant.— Nu ne-am apropiat de frică să nu te intrerupem, tată.

Harpagon.— Imi pare bine că vă spun aceasta, pentru ca nu cumva să luați lucrurile anapoda și să vă închipuiți că aș avea zece mii de taleri.

Cleant.— Noi nu ne amestecăm în afacerile d-tale, tată.

Harpagon.— Unde dă Dumnezeu să am eu acum zece mii de taleri!

Cleant.— Nu cred...

Harpagon.— Bună afacere ar fi pentru mine.

Eliza.— Astea-s lucruri care...

Harpagon.— Aș avea chiar nevoie de dâșii.

Cleant.— Eu cred că...

Harpagon.— Mi-ar prinde de minune.

Eliza.— Ești...

Harpagon.— Și nu m'aș mai plânge ca acum, că-s vremuri grele.

Cleant.— Dumnezeu! dar n'ai de ce te plânge, tată, doar se știe că ai destulă avere.

Harpagon.— Cum am destulă avere? Minte al care spune una ca asta. Nimic nu-i neadevărat; mișei aceia cari răspândesc svonurile astea.

Eliza.— Dar nu te înfură de-atâta, tată!

Harpagon.— Asta e ciudat: însăși copiii mei să mă dea de gol și să-mi fie dușmani.

Cleant.— Ți-e dușman acela care spune că ai destulă avere ?

Harpagon. — Da! Vorbării de-alde astea și cheltuielile voastre vor face într'o bună dimineată să-mi taie cinevâ beregata, crezând că-s îmbrăcat în aur.

Cleant. — Dar ce fel de cheltuieli mari fac eu?

Harpagon. — Ce fel de cheltuieli? Se poate ceva mai scandalos ca hainele astea luxoase pe care le porți în oraș? Am certat ieri pe soră-ta; tu însă ești mai ticălos. Mânia lui Dumnezeu! socotind ce ai pe tine, din cap pân'n picioare, face o avere. Ți-am spus-o de douăzeci de ori, măi băiete, apucăturile tale nu-mi plac de loc; faci grozav pe marchizul: și, ca să te îmbraci așa, nu se poate fără să nu mă furi!

Cleant. — Ei! cum să te fur?

Harpagon. — Cine știe? Altfel cum ți-ar da mâna să faci luxul ăsta?

Cleant. — Cum, tată? Cu jocul de cărți: sunt foarte norocos și, cheltuesc tot câștigul pe haine.

Harpagon. — Foarte rău! Dacă ai noroc la joc, trebuie să strângi și să dai cu dobândă banii câștigați ca să ai mai târziu și tu ceva. Ași vrea să știu, mă rog, fără a mai vorbi de altele, la ce-ți folosesc toate panglicuțele cu care te-ai împodobit din cap până'n picioare, și dacă o jumătate de duzină de ace cu gămălie nu-ți ajung ca să-ți prinzi hainele! E nevoie oare să cheltuești bani pentru peruci când ai păr care nu costă nimica? Pun rămăseag că perucile și cordeluțele fac cel puțin zece galbeni, și zece galbeni aduc o dobândă de 18 lei și 35 bani, chiar dacă-i dai numai cu trei la sută.

Cleant. — Ai dreptate.

Harpagon. — Dar să lăsăm asta și să vorbim de altceva. (Zărind că Eliza și Cleant își fac semne). Hai! (Inceet, aparte). Mi-se pare că-și fac semne ca să-mi șterpelească punga. (Tare) Ce 'nsemnează gesturile-astea?

Eliza. — Ne tocmim care să vorbească cel dintâiu, căci amândoi avem să-ți spunem câte ceva.

Harpagon. — Și eu am să vă spun ceva la amândoi.

Cleant. — Am vreă să-ți vorbim de căsătorie, tată.

Harpagon. — Tot de căsătorie am să vă vorbesc și eu.

Eliza. — Ah! tată.

Harpagon. — Ce 'nsemnează ți pătu-ăsta? Te-ai speriat de cuvântul sau de lucrul ce se ascunde sub acest cuvânt?

Cleant. — Căsătoria, tată, așa cum o poți d-ta înțelege, ne poate speria pe amândoi; căci ne e frică, tată, că sentimentele noastre n'au să se potrivească cu alegerea d-tale.

Harpagon. — Puțintică răbdare; nu vă speriați degeaba! Știu eu ce vă trebuie, la amândoi; n'aveți să vă plângeți niciunul de ceeace am de gând să fac; și, ca să încep dela capăt: (către *Cleant*) spune-mi, văzut-ai o fată tânără cu numele de Mariana și care șade aproape de noi?

Cleant. — Da, tată.

Harpagon. (către *Eliza*). — Și tu?

Eliza. — Eu numai am auzit vorbindu-se de dânsa.

Harpagon. — Cum îți place fata asta, fiule?

Cleant. — O ființă fermecătoare.

Harpagon. — Fața ei?

Cleant. — Plină de nevinovăție și de spirit.

Harpagon. — Firea și purtarea ei?

Cleant. — Admirabile.

Harpagon. — Nu crezi că o fată ca asta e vrednică să te gândești la ea?

Cleant. — Da, tată.

Harpagon. — Că ar fi o partidă de dorit?

Cleant. — De sigur.

Harpagon. — Că va fi o soție bună?

Cleant. — Fără 'ndoială.

Harpagon. — Și că un bărbat ar putea fi fericit cu dânsa.

Cleant. — Cu siguranță.

Harpagon. — De un singur lucru mi-e frică: că n'are atâta avere cât i s'ar cere.

Cleant. — Ah! tată, averea nu are nici-o însemnătate când e vorba de căsătoria cu o fată onestă.

Harpagon. — Dă-mi voie, dă-mi voie! La urma, urmei, lipsa de avere se poate cumpăni cu altceva.

Cleant. — Se 'nțelege!

Harpagon. — În sfârșit, îmi pare bine că ești de o idee cu mine, — căci firea ei cinstită și gingășia ei mi-au răpit inima, și m'am hotărît s'o iau de soție, dacă are, bine 'nțeles, măcar o leacă de avere.

Cleant. — Ce ?

Harpagon. — Cum ?

Cleant. — Ești hotărît, zici...

Harpagon. — Să mă 'nsor cu Mariana.

Cleant. — Cine ? D-ta, d-ta ?

Harpagon. — Da, eu, eu, eu ! Ce 'nsemnează asta ?

Cleant. — M'a apucat, așa deodată, o amețală, — trebuie să plec de-aici.

Harpagon. — Nu-i nimica. Du-te în bucătărie și bea un pahar cu apă rece.

SCENA VI.

HARPAGON, ELIZA.

Harpagon. — Ce spui de gingașul nostru mușunache, care n'are putere nici cât un pui de găină ! — Pe asta, fata mea, am ales-o pentru mine. — Cât privește pe frate-tău, i-am ales o văduvă de care mi s'a vorbit azi dimineață ; iar pe tine te dau după domnul Anselm.

Eliza. — După domnul Aselm ?

Harpagon. — Da, un bărbat așezat, cumpănit și deștept care n'are mai mult de cincizeci de ani și care ci-că ar fi foarte bogat.

Eliza. (făcând o reverență). — Mă iartă, tată, dar nu vreau să mă mărit.

Harpagon. (imitând pe Eliza.) — Mă iartă, fetița mea, draguță dar eu vreau să te măriți.

Eliza. (mai făcând o reverență). — S'avem iertare, tată.

Harpagon. (imitând pe Eliza). — S'avem iertare, fetiço.

Eliza. — Sunt prea umila servă a domnului Anselm, dar, (făcând încă o reverență) — cu voia d-tale, tată, nu mă voiu mărită cu dânsul.

Harpagon. — Sunt prea umilul d-tale serv, dar (imitând pe Eliza), cu voia d-tale, fetiço, te voi mărită cu el, chiar deseară.

Eliza. — Chiar deseară?

Harpagon. — Chiar deseară.

Eliza (mai făcând o reverență) — Asta nu se va întâmpla, tată.

Harpagon (imitând încăodată pe Eliza). — Asta se va întâmplă, fata mea.

Eliza. — Nu.

Harpagon. — Da.

Eliza. — Nu, îți spun.

Harpagon. — Da, îți spun.

Eliza. — Nu mă poți silii să fac aceasta.

Harpagon. — Ba te voi silii s'o faci.

Eliza. — Mai bine mă omor, decât să iau un bărbat ca ăsta.

Harpagon. — N'ai să te omori și ai să-l ieși. Dar auzi îndrăsneală! S'a mai pomenit decând lumea ca o fică să vorbească astfel cu tatăl ei! -

Eliza. — Dar s'a mai pomenit decând lumea ca un tată să mărite astfel pe fica lui?

Harpagon — E o partidă admirabilă; și mă prind că toată lumea are să aprobe alegerea mea.

Eliza. — Și eu mă prind că nu va fi aprobată de niciun om cu judecată.

Harpagon (văzând pe Valeriu de departe). — Iacă Valeriu. Vrei să-l facem judecătorul nostru?

Eliza. — Vreau.

Harpagon. — Te vei supune judecății lui?

Eliza. — Da; voi face ce va spune dânsul.

Harpagon. — Ne-am înțeleș.

SCENA VII.

VALERIU, HARPAGON, ELIZA.

Harpagon. — Ia vin-o'ncoa, Valeriu. Te-am ales să judeci cine are dreptate, eu sau fiică-mea?

Valeriu. — D-ta, domnule, se'nțelege că d-ta.

Harpagon. — Știi de ce e vorba?

Valeriu. — Nu; dar se poate să n'ai d-ta dreptate? d-ta ești tot *numai* dreptate.

Harpagon. — Vroiu să-i dau, deseară, de bărbat pe un om pe cât de deștept pe atât de bogat, și blestemata asta îmi aruncă în nas că n'are poftă să-l iă. Ce spui d-ta de asta?

Valeriu. — Ce spun eu?

Harpagon. — Da.

Valeriu. — He, he!

Harpagon. — Ce?

Valeriu. — Spun că, în fond, sunt de părerea d-tale, căci nu se poate să n'ai d-ta dreptate; dar o fi având și ea un pic de dreptate, și...

Harpagon. — Cum? D-l Anselm e o partidă din cele mai onorabile; e un gentilom, un nobil adevărat, liniștit, așezat, deștept și foarte bogat, și nu i-a mai rămas nici un copil din prima căsătorie. Va găsi ea pe altul mai bun?

Valeriu. — Rezon! Dar și dumneaei ar putea să spuie că prea o luați repede și că ar trebui cel puțin să-i dați răgaz să văză dacă inima ei se va împacă cu...

Harpagon. — O ocazie ca asta nu trebuie s'o scapi din palmă. E un chilipir pe care nu-l găsești în fiecă zi; el se obligă s'o ia fără zestre.

Valeriu. — Fără zestre?

Harpagon. — Da.

Valeriu. — Ah! nu mai spun nimic. Vezi, asta-i un motiv hotărîtor căruia trebuie să te spui.

Harpagon. — Asta-i pentru mine o economie colosală.

Valeriu. — Rezon! asta nu se poate tăgădui. E drept că fica d-tale ți-ar putea spune că însurătoarea e o chestiune mult mai serioasă decât se crede, că de ea atârnă toată fericirea vieții sale și că o legătură care trebuie să ție până la moarte, trebuie să fie făcută cu cea mai mare băgare de seamă.

Harpagon. — Fără zestre!

Valeriu. — Rezon! Asta decide totul, se'nțelege. Și cu toate astea se poate găsi cineva care să-ți spuie că în asemenea cazuri trebuie să ții socoteală și de înclinarea unei fice, și că nepotrivirea de vârstă, de caracter și de simțire într'o căsătorie, poate da loc, cele mai adeseaori, la conflictele cele mai regretabile.

Harpagon. — Fără zestre!

Valeriu. — Rezon! La asta nu se poate spune nimic. Cine dracu ar putea să combată un argument ca ăsta? Cu toate astea se găsesc părinți cărora li-e mai scumpă fericirea fiicelor lor decât zestrea pe care ar trebui să le-o dea; cari n'au inima să le jertfească pentru câștig și cari țin, mai presus de toate, să aducă în căsătorie acea dulce armonie care-i cheazășia veșnică a cinstei, a păcii și a bucuriei, și care...

Harpagon. — Fără zestre!

Valeriu. — Rezon! Asta-ți închide gura. Fără zestre. Cine ar putea să ție piept unui argument ca ăsta?

Harpagon. — (aparte, privind spre partea unde e grădina). — Aoleu! ce-i asta? Par'că ar fi lătrat câinele. Nu cumva vor să-mi fure banii? (Lui Valeriu). Rămâi aici, că mă 'ntorc îndată.

Negreșit, în urma acestei scene, Eliza nu poate fi mulțumită de Valeriu; acesta însă îi arată ușor că, pentru ea să-și ajungă scopul, n'are alt mijloc decât acela de a intra în voia sgârcitului ei tată. De amenințarea că o va mărită chiar în acea seară, să nu-i fie frică; or'când, ea poate împiedică aceasta, făcându-se bolnavă sau consimțind să fie răpită. Și, în adevăr, Valeriu are dreptate. Harpagon cu gândul la

banii lui și la măritișul fără zestre al Elizei, este încântat când revine și aude pe Valeriu, care schimbase vorba, că-i ține predici Elizei, să ia pe Anselm — așa de încântat că-i poruncește s'o urmeze în altă odaie, ca să-i continue predica; iar el, rămânând singur, se ferește că are un asemenea intendent.

Actul II se începe cu o scenă între Cleant, care-i amărit că tatăl său îi este rival la mâna Marianeii, și între servitorul său, La Flèche, pe care-l trimesese să găsească bani de împrumut. Căci în adevăr Cleant nu poate duce un trai potrivit cu vârsta și poziția lui numai cu mijloacele ce i le dă Harpagon. La Flèche caută să-i facă acest împrumut printr'un misit, jupân Simon, care, precum vom vedea, nu e decât tocmai omul de afaceri al lui Harpagon. Cleant, cu alte cuvinte ia, fără să știe, bani cu împrumut de la tatăl său, care, iar fără să știe, îi pune niște condițiuni așa de neomenoase, așa cum numai un sgârseit lacom ca Harpagon le putea pune. Frumusețea scenelor ce urmează stă tocmai în faptul că Harpagon descopere pe cine împrumută, și Cleant, pe groaznicul cămătar de la care vrea să ia cu împrumut.

La Flèche. — Iată câteva condiții pe care el singur le-a dictat misitului nostru ca să ți-le arate înainte de a încheia afacerea:

„Presupunând că creditorul s'a convins că împrumutătorul e major și dintr'o familie a cărei avere este însemnată, solidă, asigurată, curată și lipsită de or'ce datorii sau ipoteci, — se va face o obligație legală în fața unui notar care trebuie să fie un om onest și care, spre acest scop, va fi ales de către creditor, dânsul fiind acela care are mai mult interes ca actul să fie dresat în forma cuvenită“.

Cleant. — N'am nimic de zis la asta.

La Flèche. — „Creditorul, spre a nu-și încărcă conștiința cu vreun scrupul, nu vrea să împrumute banii săi cu mai multe ca 5 și $\frac{3}{4}$ la sută“.

Cleant. — Cu 5 și $\frac{3}{4}$ la sută! Ei, drace! ăsta e un om cinstit, n'am de ce mă plânge!

La Flèche. — Asta-i adevărat.

„Dar, cum zisul creditor nu posedă suma de care e vorba și, pentru a face o îndatorire împrumutătorului, e silit s'o împrumute el însuși dela un altul cu un procent de 20 la sută, urmează ca numitul prim-împrumutător să se învoiască a plăti el această dobândă fără vreo pagubă pentru celălalt, dat fiind, că zisul creditor nu se obligă la acest împrumut decât pentru a îndatora pe împrumutător“.

Cleant.— Ei, drăcia dracului: Cămătarul ăsta e mai ticălos ca un ovreiu! Ia mai mult de 25 la sută.

La Flèche.— Așa e; nu ți-am spus eu? Trebuie să te mai gândești și la asta.

Cleant.— Ce mai am de gândit aicea? Am nevoie de bani, prin urmare trebuie să consimt la toate.

La Flèche.— Asta i-am și răspuns.

Cleant.— Mai este ceva?

La Flèche.— Încă o mică ~~cauza~~ *Cauză.*

„Cum din pretinsa sumă de 15000 lei creditorul nu poate număra decât numai 12000 lei peșin, împrumutătorul va trebui să primească, pentru restul sumei de 3.000 lei, mobilele, sculele și juvaerele enumerate pe alăturata listă și pe care creditorul, de bună credință, le-a notat pe prețul cel mai mic posibil“.

Cleant.— Ce 'nsemnează aceasta?

La Flèche.— Ascultă lista.

„Dintru'ntăiu, un pat cu patru picioare și perdele cu dantele ungurești foarte drăguț cusute pe un postav verde, dimpreună cu macatul patului și șase scaune: toate în bună stare și căptușite cu o taftă care bate în roș-albastru.

„Apoi, un polog dintr'o materie fină roză, cu ciucuri de mătase“.

Cleant.— Și ce să fac eu cu toate astea?

La Flèche.— Așteaptă.

„Apoi, o perdea brodată, ale cărei broderii reprezintă amorul lui Gombaud și Maceei.

„Apoi, o masă mare de lemn de nuc cu 12 picioare

strunguite, care se poate întinde la ambele capete și e prevăzută pe de desubt cu șase taburete“.

Cleant. — La dracu, dar ce să fac eu cu borfele astea ?

La Flèche. — Răbdare !

„Apoi, trei flinte mari încrustate cu perle de sîdef, dimpreună cu crăcanele lor.

„Apoi, un cuptor de cărămidă cu două retorte și trei recipiente foarte folositoare aceloră cari se ocupă cu distilarea“.

Cleant. — Innebunesc !

La Flèche. — Mai încetișor !

„Apoi, o lăută bologneză cu toate strunele, sau cu mai toate.

„Apoi, un joc de dame, table și diferite alte jocuri foarte bune pentru a-ți trece vremea când n'ai ce face.

„Apoi, o șopărlă împăiată, lungă de un metru și jumătate; o curiozitate foarte nostimă de atârnat în odaie.

„Toate astea mai sus-notate, deși au o valoare de peste patru-mii-cinci-sute lei, din considerațiune însă pentru împrumutător, sunt evaluate cu o mie de lei mai puțin“.

Cleant. — Afurisit să fie cu considerațiile lui cu tot, pungașul, calăul ăsta ! Unde s'a mai auzit de o camătă ca asta ? Și nu se mulțumește cu dobânda colosală ce pretinde ! Vrea să mă mai silească să iau pentru trei mii de lei o grămadă de vechituri pe cari Dumnezeu știe de unde le-a cules ! Nu pot scoate nici șase sute de lei pe dânsule; și cu toate astea trebuie să primesc toate condițiile, căci criminalul mi-a pus cuțitul la gât.

La Flèche. — Să nu fie cu bănat, stăpâne, dar văd că ai apucat-o pe drumul pe care Panurg și-a găsit ruina, luând bani înainte, cumpărând scump, vânzând eftin și mâncând veniturile dinainte.

Cleant. — Dar ce pot face alta ? Iată unde ajung tinerii din pricina sgârceniei blestемate a părinților lor; și apoi să mai fie de mirare că fiii doresc să-i vadă morți !

La Flèche. — Ce-i drept nu-i păcat! trebuie să mărturisesc că sgârcenia tatălui d-tale e în stare să scoată din sărite și pe omul cel mai blând din lume. Uite la mine, că doar n'am mutră de tâlhar, slavă Domnului; dar știu să-mi păzesc cojocul cu dibăcie și să mă fac scăpat cu fața curată din tot felul de afaceri necurate cu care se ocupă camarazii mei; pot să mă descurc din toate coțcăriile care miroase a ștreang; dar să-ți spun drept, purtarea tatălui d-tale e în stare să mă ducă în ispită ca să-l fur și să cred că, furându-l, am făcut o faptă bună.

Cleant. — Adă lista încoace, s'o mai văd o dată.

SCENA II.

HARPAGON, JUPÂNUL SIMON, CLEANT și LA FLÈCHE

(în fundul scenei)

Jup. Simon. — Da, Domnule, e un tânăr care are nevoie de bani; e foarte strâmtorat și de aceea va primi toate condițiile pe cari i le veți pune.

Harpagon. — Ești sigur, Jupâne Simon, că nu-i nici un rizic în afacerea asta? Știi cum îl cheamă, ce avere are, îi cunoști familia?

Jup. Simon. — Asta nu; informațiuni sigure nu vă pot da, căci numai din întâmplare i-am făcut cunoștința; dar el singur are să vă dea toate relațiile, și argatul lui m'a asigurat că veți fi mulțumit când îl veți cunoaște.

Tot ce vă pot spune, e că familia lui e foarte bogată, mama lui a murit și că se va obliga, dacă doriți aceasta, ca și tatăl său să fie pe lumea cealaltă în mai puțin de opt luni de zile.

Harpagon. — Asta e ceva. Creștineasca milostivire, Jupâne Simon, ne poruncește să venim în ajutorul aproapelui nostru, când ne e cu puțință.

Jup. Simon. — Asta se 'nțelege.

La Flèche. (încet. lui Cleant recunoscând pe Jupân Simon). — Ce 'nseamnă asta? Țasta care vorbește cu tatăl d-tale e chiar Jupânul nostru Simon!

Cleant (înceet lui La Flèche).— Să fi aflat oare cine sunt ?
Tu doară nu mă'i fi dat de gol!

Jup. Simon (lui La Flèche).— Ah! ah! prea v'ați grăbit. Cine v'a spus să veniți aicea ? (lui Harpagon). Vă rog să credeți, domnul meu, că nu eu le-am descoperit numele și locuința d-tale; dar, în cele din urmă, nu-i așa mare nenorocirc; persoanele astea sunt discrete și vă puteți înțelege chiar aicea.

Harpagon.— Cum ?

Jup. Simon (arătând pe Cleant). Domnul e persoana care vrea să facă împrumutul de 15.000 lei de care v'am vorbit.

Harpagon.— Cum, ticălosule, tu ești acela care recurgi la aceste manopere scandaloase ?

Cleant.— Cum, tată! d-ta ești acela care te ocupi cu aceste afaceri așa de rușinoase ?

(Jupân Simon fuge și La Flèche se ascunde).

SCENA III,

HARPAGON, CLEANT.

Harpagon.— Așa dar, tu vrei să te ruinezi cu împrumuturi așa ne condamnabile ?

Cleant.— Așa dar, d-ta vrei să te îmbogățești prin camete atât de nedemne ?

Harpagon.— Și mai îndrăsnești să vii în fața mea, după toate astea ?

Cleant.— Și mai îndrăsnești să te arăți în fața lumii, după toate astea ?

Harpagon.— Nu ți-e rușine, să recurgi la astfel de ticăloșii, să te arunci în cheltuieli îngrozitoare și să risipești cu atâta nerușinare averea pe care părinții tăi au adunat-o cu atâta trudă ?

Cleant.— Nu ți-e rușine să necinstești rangul d-tale cu afacerile astea cămătărești ? Să jertfești și glorie și reputație poștei nesăturate de a îngrămădi ban peste ban și să te dedai la tot felul de mijloace care întrec și cele

mai infame tertipuri ale celor mai faimoși cămătari,— numai pentru a te îmbogăți?

Harpagon. — Piei din ochii mei, pungașule! Piei din ochii mei!

Cleant. — Cine e mai mare pungaș, după părerea d-tale, acela care ia cu împrumut bani fiindcă are nevoie de dâșii, ori acela care fură banii cu toate că n'are nevoie?

Harpagon. — Pleacă, îți spun; nu mă scoate din sărite! (Singur.) Hm, întâmplarea asta să-mi servească de 'nvățătură ca să veghez mai mult ca or'când la toate mișcărilor lui.

În scena finală a actului II, poetul ne arată încă o față a sgârceniei lui Harpagon. El e pus față în față cu Frosina, care vrea să-i mijlocească căsătoria cu Mariana și care în acelaș timp e vestită pentru mijlocul de a scoate bani dela oameni prin lingușiri. Nu izbutește însă, cu toată șirite-nia ei, să scoată nici un bau dela Harpagon.

Harpagon. — (a parte), Totul e în ordine. (Tare). Ei ce se mai aude, Frosina?

Frosina.—Ah! Doamne, ce bine vă găsesc! Ce față plină și sănătoasă aveți!

Harpagon. — Cine, eu?

Frosina. — Niciodată nu v'am văzut așa de vesel, așa de înviorat.

Harpagon. — Serios?

Frosina. — Se 'ntelege! în viața d-voastră n'ați fost așa de tânăr ca acum; cunosc tineri de 25 de ani cari par mai bătrâni ca d-voastră.

Harpagon. — Și cu toate astea, Frosino, am 60 de ani împliniți.

Frosina. — Ei bine! ce 'nseamnă 60 de ani?

Harpagon.—Adevărat; dar cred că nu mi-ar strică, dacă aș fi cu 20 de ani mai tânăr.

Frosina.—Glumiți, se vede! N'aveți nevoie de asta, căci soarta v'a ursit să trăiți 100 de ani.

Harpagon. — Crezi asta?

Frosina. — Desigur. Aveți toate semnele pentru asta. Stați puțin. Iaca, cuta asta dintre ochii d-voastră înseamnă vieață lungă!

Harpagon. — Te pricepi și în d'astea?

Frosina. — Se'nțelege. Arătați-mi mâna. Ah! Doamne ce dungă de vieață!

Harpagon. — Cum asta?

Frosina. — Pe cinstea mea, spusei o sută de ani; dar veți trece peste o sută și două zeci!

Harpagon. — E oare cu puțință?

Frosina. — Va trebui să vă doboare, vă spun; veți duce la groapă și pe copiii d-tră, și pe copiii copiilor d-voastră.

Harpagon. — Cu atât mai bine! Cum merge afacerea noastră?

Frosina. — Ce 'ntrebare! Am pus eu mâna pe ceva fără s'o scot la capăt? Mai ales pentru căsătorii, am un talent neîntrecut. Nu se află pereche în lume pe care să nu fiu în stare s'o unesc; pun rămășag că dacă mi-aș băga una ca asta în cap, aș însură pe marele Sultan cu Republica Veneției. În afacerea noastră, lucrurile n'au mers așa de greu. Fiindcă am daraveri cu dânsese, am vorbit cu amândouă despre d-tră cu deamă-nuntul; am arătat mă-sei planul ce l-ați făcut asupra Marianeii de când ați văzut-o la fereastră...

Harpagon. — Și dânsa a răspuns...

Frosina. — A primit propunerea cu bucurie; și când i-am spus că ați dori mult ca fiică-sa să fie față diseară la semnarea actului de căsătorie a fiicei d-voastră, ea a consimțit îndată și mi-a dat-o mie pe seamă.

Harpagon. — Vezi, Frosino, fiindcă tot trebuie să dau azi o masă d-lui Anselm, mi-ar părea foarte bine dacă și dânsa ar lua parte la ospăț.

Frosina. — Aveți dreptate. După prânz are să facă o vizită fiicei d-voastră, de unde are să se ducă în piață și apoi are să se 'ntoarcă să ia masa la d-voastră.

Harpagon. — Foarte bine, vor merge amândouă cu trăsura mea.

Frosina. — Asta are să-i facă plăcere.

Harpagon. — Dar, Frosino, vorbit-ai cu mă-sa și despre zestrea pe care i-o poate da? I-ai spus că trebuie să facă o efortare și să nu dea înapoi dela niciun sacrificiu, pentru o ocazie ca aceasta? Căci, la urma urmei, doar nu poți lua o fată fără zestre.

Frosina. — Cum! Dânsa are să vă aducă o rentă de 12000 lei.

Harpagon. — O rentă de 12000 lei!

Frosina. — Da. Mai întâiu de toate, dânsa i crescută și deprinsă cu viața cea mai modestă; fata asta trăește cu salată, lapte, brânză și miere; prin urmare, nu-i trebuie nici masă bogată, nici bucate alese, nici trufandale și nici alte delicatese de care au nevoie alte femei; și asta, socotind eștin, se urcă la cel puțin 3000 de lei pe an. Afară de asta, e de o simplitate și modestie fără seamăn; nu pretinde nici rochii frumoase, nici juvaeruri scumpe, nici mobile luxoase cum fac celelalte cu atâta patimă; și capitoul ăsta inghite mai mult ca 4000 de lei pe an. Apoi, are o scârbă nemaipomenită în contra jocului, ceea ce nu se prea întâlnește la femeile din ziua de azi; eu cunosc una din mahalaua noastră care a pierdut 20 de mii de lei la cărți; dar să nu punem decât un sfert numai. 5000 de lei pe an economie la joc și 4000 la rochii, fac 9000 lei; și dacă mai punem încă 3000 de lei pentru mâncare, aveți tocmai un venit anual de 12000 de lei în capăt.

Harpagon. — Da, Frosino, toate-s bune; dar socoteala asta e în vânt.

Frosina. — Ba, să mă iertați. Oare-ți nimic că cinevă vă aduce în casă o cumpătare mare drept zestre, o mare dragoste de modestie drept moștenire, și pe deasupra încă, o ură neîmpăcată împotriva jocului?

Harpagon. — Dar asta e o bătaie de joc să mi se adune zestrea din cheltuielile pe cari dânsa *nu* le va face.

Pricepe că doar n'am să iscălesc o chitanță pentru o sumă pe care n'am primit-o; trebuie să primesc ceva bani numerar numaidecât.

Frosina. — Veți primi deajuns, Doamne! Dânsele mi-au vorbit de o țară unde au moșii care vor trece în proprietatea d-voastră.

Harpagon. — Trebuie mai întâiu să fiu sigur de asta. Dar, Frosino, uite ce mă îngrijește: fata, cum vezi, e tânără, și tinerii iubesc de obicei pe cei de-o seamă și caută prietenia lor; mi-e teamă că un bărbat de vârsta mea n'o să-i placă îndeajuns și că asta ar putea aduce oareșicari neînțelegeri neplăcute în căsnicia noastră.

Frosina. — Ah, cât de puțin o cunoașteți! Incă una din bunele sale calități pe care am uitat să v'o spun, e că tinerii îi sunt grozav de antipatici și că nu-i plac decât bătrânii.

Harpagon. — Ei ași?

Frosina. — Da. Păcat că n'ați auzit-o d-voastră singur vorbind de asta. Numai cât zărește fața unui tânăr și i se face silă, și nimic n'o farmecă mai mult ca chipul unui bătrân frumos cu barba maiestroasă. Cei mai bătrâni au pentru dânsa cel mai mult farmec; și vă sfătuiesc să nu vă faceți mai tânăr de cum sunteți. Dânsa vrea să se mărite cu unul care a numărat cel puțin șaiszeci de primăveri, și nu-s nici patru luni decând eră aproape gata să se mărite și a rupt deodată logodna fiindcă a aflat că logodnicul său n'are mai mult de 56 de ani și fiindcă nu și-a pus ochelarii pe nas la iscălirea contractului.

Harpagon. — Numai pentru aceasta?

Frosina. — Se 'nțelege. A spus că 56 de ani numai n'o mulțumesc; și afară de asta, ea n'are ce face cu nas fără de ochelari.

Harpagon. — Nu mai spune! Dar asta e ceva nou de tot.

Frosina. — Asta încă nu e tot; e aproape de ne-crezut! Are în odaia sa niște stampe și tablouri, și ce

credeți că reprezintă: pe Adonis, pe Cephalus, pe Paris, sau pe Apollo? Da de unde! sunt portretele frumoase ale lui Saturn, ale regelui Priam, al bătrânului Nestor și a unchișului Anchise, călare pe umerii fiului său.

Harpagon. — Asta-i admirabil. Iată ce n'aș fi crezut niciodată, și-mi pare foarte bine să aflu că are o fire ca asta. Ți-o spun drept, eu dacă aș fi femeie, n'aș iubi de loc bărbații tineri.

Frosina. — Cred și eu! Ce procopseală să te amorezezi de un copilandru cu dinții de lapte sau de un țânc frumușel! Cine, mă rog, se mulțumește cu așa ceva?

Harpagon. — Nici eu nu pot pricepe cum se gălesc femei care se amorezează așa de dâșii.

Frosina. — Trebuie să fie nebune de legat. Să-ți placă tinereța, asta înseamnă să nu fii cu mintea sănătoasă. Sunt oare bărbați coconașii ăștia? Și poți să te amorezezi de dobitoacele astea?

Harpagon. — Nu degeaba spuneam eu totdeauna: imberbii ăștia cu dinții de lapte, cu cele trei firisoare de păr din barba lor răsucită la vârf ca la motan, cu perucele lor de câlț, cu șalvarii largi și cu pieptarele desfăcute!

Frosina. — Fie că frumoși mai sunt față de d-voastră! Bărbat ca d-voastră mai înțeleg: au de ce se sătură ochii; și, ca să trezești dragoste, trebuie să fii bine făcut și îmbrăcat ca d-ta.

Harpagon. — Mă găsești bine, hai?

Frosina. — Cum? încântător! De zugrăvit, nu alta! Intoarceți-vă, vă rog. Admirabil! Să văd cum umblați. Asta va să zică statură bine clădită, liberă și nesilită, cum se cuvine, și făr' de nici un cusur.

Harpagon. — Nici n'am, slavă Domnului, vreun cusur așa de mare! Numai tusea mă apucă din când în când.

Frosina. — Asta nu-i nimica. Tusea nu vă prinde așa de rău: d-voastră tușiți cu grație.

Harpagon. — Dar, ia spune, te rog, m'a văzut ori

nu, cumvã, Mariana ? Nu m'a zãrit cãnd am trecut pe sub fereastra ei ?

Frosina. — Nu, dar am vorbit cu dãnsa foarte mult de d-voastrã. Eu v'am zugrãvit în culorile cele mai frumoase și i-am arãtat toate avantajile ce le-ar avea sã aibã un bãrbat ca d-voastrã.

Harpagon. — Ai fãcut foarte bine, îți mulțumesc.

Frosina. — Aș avea o micã rugãmințe la d-voastrã boerule. Am un proces pe care sunt amenințatã sã-l pierd, fiindcã-mi lipsește o micã sumã de bani. (*Harpagon devine serios*), și d-voastrã nu v'ar fi greu sã mã ajutați sã câștig procesul, dacã ați fi atãt de bun sã-mi faceți o micã îndatorire... Nici nu vã puteți închipui ce fericitã o sã fie cãnd vã va vedeã. (*Fața lui Harpagon se însenineazã*). Ah ! cum îi vei plăceã și ce impresie minunatã are sã-i facã frizura d-voastrã în stil antic. Dar mai mult ca or'ce, o vor fermecã poturii d-voastrã prinși cu șnururi de pieptar. Asta are s'o înnebuneascã dupã d-voastrã, cãci un iubit cu șnururi va fi pentru dãnsa ceva minunat.

Harpagon. — Vorbele tale m'au fermecat.

Frosina. — Vã spun drept, boerule, procesul ășta e foarte însemnat pentru mine. (*Harpagon devine iarã serios*), sunt ruinatã dacã-l pierd, și un ajutor, cãt de mic, m'ar scoate din încurcalã... Sã fi vãzut bucuria ei, cãnd i-am vorbit de d-voastrã. (*Fața lui Harpagon se însenineazã din nou*). Fericirea îi strãlucie în ochi cãnd i-am descris calitãțile d-voastrã; și am dus-o în cele din urmã pãnã într'acolo cã așteaptã cu cea mai mare nerãbdare încheierea acestei cãsătorii.

Harpagon. — Mi-ai fãcut mare plăcere, Frosino, și-ți sunt foarte recunoscãtor pentru asta.

Frosina. — Vã rog, boerule, sã-mi dați micul ajutor pe care-l cer. (*Harpagon devine iarã serios*). Asta are sã mã punã din nou pe picioare, și vã voi fi în veci plinã de recunoștiințã.

Harpagon. — Rãmâi cu bine. Mã duc sã-mi isprãvesc corespondența.

Frosina. — Vă asigur, boerule, că niciodată n'am fost într'o nevoie așa de mare.

Harpagon. — Voiu porunci să pue caii la trăsură, ca să vă ducă în piață.

Frosina. — Nu v'aș supără, boerule, dacă nu m'ar împinge nevoia la asta.

Harpagon. — Și voiu aveă grijă să se puie masa de vreme, ca să nu vă îmbolnăviți.

Frosina. — Nu-mi refuzați ajutorul ce vă cer. Nici nu vă puteți închipui plăcerea...

Harpagon. — Trebuie să mă duc; mă chiamă; mă întorc acuși.

Frosina (singură). — Să te ia toți dracii, câine de sgârcit ce ești? Cărpănosul a rămas nemișcat la toate atacurile mele; cu toate astea, nu trebuie să las afacerea din mână, căci mai am în tot cazul partea cealaltă unde mi-e asigurată o răsplată bună.

În actul III,—la început—poetul ne înfățișează pe Harpagon, pe deoparte față cu slugile sale, pe care le pregătește în vederea unei mese ce are de gând să dea în cinstea Mariane, iar pe de alta, față de Eliza și Valeriu, cari în ascuns se pregătesc să dejoace planurile egoistului lor părinte.

HARPAGON, CLEANT, ELIZA, VALERIU, CLAUDE (cu mătura în mână) JUPÂN JAC, LA MERLUCHE, BRINDA VOINE

Harpagon. — Haide, veniți cu toții încoace să vă 'mpart poruncile ca să știe fiecare ce are de făcut. Vino 'ncoace, Claude; să începem cu tine. Așa, bine stai cu arma'n mână. Vei aveă grijă să cureți peste tot locul, dar să bagi de seamă să nu freci prea tare mobilele, ca să nu le strici? Afară de asta vei îngriji sticlele la masă și, dacă va lipsi vreuna, ori dacă se va strică ceva, tu ai să răspunzi de toate și ți le voi scadea din leafă.

Jupân Jac (a parte). — Șiret stăpânul nostru!

Harpagon (către Claude). — Pleacă.

SCENA II

ACEEAAȘI, afară de CLAUDE

Harpagon. — Tu Brindavoine și tu La Merluche, veți avea sarcina să clătiți paharele și să turnați de băut, dar numai atunci când îi va fi cuivă sete și nu cum au obiceiul unii lachei să nu lase în pace oamenii, să-i si-lească să bea când nici nu se gândesc la asta. Așteptați să vă roage de câteva ori până umpleți un pahar și nu uitați niciodată să tăiați vinul cu destulă apă.

Jupân Jac (a parte). — Da, vinul curat se suie la cap.

La Merluche. — Avem să desbrăcăm zeghiele, stăpâne?

Harpagon. — Da, când veți vedea că sosesc musafirii; și să băgați bine de seamă să nu stricați hainele.

Brindavoine. — D-voastră știți doară, stăpâne, că pieptarul meu are în față o pată de ulei de la lampă.

La Merluche. — Și că poturii mei, stăpâne, sunt numai găuri dindărăt, așa că, să mă iertați, se vede...

Harpagon (lui la Merluche). — Destul! Fă așa ca să te întorci cu spatele la perete și să te arăți musafirilor numai cu fața. (Lui Brindavoine, arătându-i cum trebuie să ție pălăria în față pieptarului ea să ascundă pata). Și tu vei ține pălăria așa în tot timpul cât vei servi.

SCENA III

HARPAGON, CLEANT, ELIZA, VALERIU, JUPÂN JAC

Harpagon. — Și tu, fiica mea, vei supraveghea tot ce se va servi și vei băga de seamă să nu se facă vreo stricăciune; asta șede bine fetelor. Până una alta, pregătește-te să primești bine pe viitoarea mea consoartă care va veni să-ți facă vizită și să meargă cu tine la piață. Înțelegi ce ți-am spus?

Eliza. — Da, tată.

Harpagon. — Da, proasto.

SCENA IV.

HARPAGON, CLEANT, VALERIU, JUPÂN JAC.

Harpagon. — Și d-tale, Muțunache-al meu, cărui am bunătatea de a-i iertă istoria de adineaorea, să nu care cumva să-mi faci mutre.

Cleant. — Eu, tată, mutre! Dar pentru ce?

Harpagon. — Ei, Doamne! cunoaștem noi mutra ce-o fac copiii părinților cari se căsătoresc de a doua oară și cu ce ochi se uită de obicei la aceea care se cheamă mamă vitregă. Dar dacă dorești să uit ultima-ți strengărie, te sfătuesc să te porți prietenos cu numita doamnă și să-i faci primirea cea mai bună posibilă.

Cleant. — Vorbind sincer, tată, nu-ți pot făgădui să fiu vesel de faptul că dânsa are să-mi fie mamă; aş minți dacă aş spune una ca asta; cât privește, însă primirea bună și fața prietenoasă, de asta poți fi sigur.

Harpagon. — Să ai cel puțin grija asta!

Cleant. — Nu vei avea de ce te plânge, tată.

Harpagon. — Foarte bine.

SCENA V.

HARPAGON, VALERIU, JUPÂN JAC.

Harpagon. — Ia dă-mi ajutor, Valeriu. Ah, da, Jac, te-am lăsat la urmă.

Jupân Jac. — Cu cine dorești să vorbești, stăpâne, cu bucătarul sau cu vizitiul? căci eu sunt și unul și celăalt.

Harpagon. — Cu amândoi.

Jupân Jac. — Dar cu care din doi mai întâiu?

Harpagon. — Cu bucătarul.

Jupân Jac. — Atunci așteaptă, te rog. (Jupân Jac își scoate haina de vizitiu și rămâne îmbrăcat ca bucătar).

Harpagon. — Pe dracu! ce sunt ceremoniile astea?

Jupân Jac. — Acum poruncește.

Harpagon. — M'am obligat jupâne Jac, să dau, azi o masă.

Jupân Jac. — (a parte). — Mare minune!

Harpagon. — Ia spune, poți să ne dai o masă aleasă?

Jupân Jac. — Da, dacă-mi vei da bani de-ajuns.

Harpagon. — Ce dracu, într'una bani! Par'că n'ar avea altceva de spus: bani, bani, bani! Ah! vorbă în gură n'au — decât bani! Intr'una vorbesc de bani! Iată calul lor de bătaie: bani!

Valeriu. — Niciodată n'am auzit un răspuns mai obraznic ca acesta. Ce mare minune să gătești o masă aleasă cu mulți bani! Asta e lucrul cel mai ușor din lume, și cel mai prost om ți-l poate face. Dar cine se ține deștept trebuie să poată găti cu puțini bani o masă aleasă.

Jupân Jac. — Masă aleasă, cu puțini bani?

Valeriu. — Se 'nțelege.

Jupân Jac. (lui Valeriu). — Pe cinste, domnule Intendent, m'ai îndatoră foarte mult dacă mi-ai descoperi secretul ăsta și dacă ai lua în primire postul meu de bucătar; ori cum, ești *factotum* în casa asta.

Harpagon. — Taci din gură! Ce o să trebuiască?

Jupân Jac. — Să spue domnul Intendent care știe să facă o masă bogată cu puțini bani.

Harpagon. — Ei, nu! Tu să-mi răspunzi?

Jupân Jac. — Câți inși veți fi la masă.

Harpagon. — Vom fi opt sau zece; dar să socotim numai opt. Unde mănâncă opt, mănâncă și zece.

Valeriu. — Se 'nțelege.

Jupân Jac. — Ei bine! trebuie patru strachini mari și cinci tacâmuri. Supe... Legume...

Harpagon. — La dracu! vrei să sature tot târgul!

Jupân Jac. — Friptură...

Harpagon (astupând cu mâna gura lui Jupân Jac). — Ah! tâlharule, vrei să-mi risipești toată averea!

Jupân Jac. — Compot...

Harpagon. (ca mai sus). — Mai ai ceva?

Valeriu (lui Jupân Jac). — Se vede că ai poftă să

faci să crape toată lumea? Ca și cum stăpănu-tău ar fi invitat mosafirii ca să-i îndoape cu mâncare pân'or muri. Ia'n citește puținel preceptele sănătății și 'ntreabă pe medici dacă există ceva mai vătămător pentru sănătatea decât mâncarea peste măsură.

Harpagon. — Are dreptate.

Valeriu. — Află, Jupâne Jac, d-ta și cei de-o seamă, că o masă cu prea multă carne e tot așa de periculoasă pentru om ca și un cuib de tâlhari; că pentru a te arăta cu adevărat prietenos față de musafiri, cum pătarea trebuie să domnească la ospățul pe care-l dai; și că, după vorba unui bătrân, *trebuie să mănânci ca să trăești și nu să trăești ca să mănânci.*

Harpagon. — Ah! ce bine-i spusă asta! Vin 'ncoace să te strâng în brațe pentru vorba asta; ăsta-i cel mai frumos proverb pe care l-am auzit în viața mea: *trebuie să trăești ca să mănânci și nu să mănânci ca să trăești.* Nu, nu-i așa. Cum ai spus-o tu?

Valeriu. — Că *trebuie să mănânci ca să trăești și viceversa.*

Harpagon (lui Jupân Jac). — Da. Ai înțeles? (lui Valeriu). Cum se cheamă marele bărbat care a spus vorba asta?

Valeriu. — Nu-mi amintesc acum numele lui.

Harpagon. — Nu uita să-mi scrii cuvintele astea: am să pun să mi-le sape deasupra sobei din odaia de mâncare.

Valeriu. — Nu voi uita. În ce privește masa, las'o pe seama mea; voi regula eu totul după cuviință.

Harpagon. — Bine, fie.

Jupân Jac. — Cu atât mai bine: o să am eu mai puțină trudă!

Harpagon. — Trebuie să alegem bucate dintr'acelea din care nu se poate mânca mult și care te satură îndată; bunăoară niște fasole bună, grasă și vreo plăcintă umplută cu castane; asta satură.

Valeriu. — Las' pe mine.

Harpagon. — Acuma, jupâne Jac, trebuie să cureți trăsura.

Jupân Jac. — Așteaptă; asta e pentru vizitiu. (Își îmbracă livrea) Ai spus...

Harpagon. — Că trăsura trebuie curățită și caii să fie gata de plecare.

Jupân Jac. — Caii d-tale, stăpâne? Pe cuvânt vă spun, nici nu-s în stare să se miște. Nu voi să spun că li s'au strepezit dinții: sărmanele dobitoace nici n'au de ce să li se strepezească, ar fi să mint spunând una ca asta; dar îi faci să ție posturi așa de aspre încât n'a mai rămas dintr'înșii decât niște vedenii, niște umbre de cai.

Harpagon. — Nu cumva s'au îmbolnăvit? Dar nu fac nimica toată ziua!

Jupân Jac. — Și dacă nu fac nimica? Le-ar prii mult mai bine, sărmanelor dobitoace, să muncească mult și să mănânce mult. Mi se rupe inima când îi văd așa de istoviți, căci îmi iubesc atât de mult caii, încât mi-e că par'că aș suferi eu singur, când îi văd suferind pe ei. În fiecare zi rup câte ceva dela gura mea ca să le dau lor; căci ar fi într'adevăr prea crud, stăpâne, să n'ai nici un pic de milă cu semenii tăi.

Harpagon. — Doar nu e cine știe ce drum până în piață.

Jupân Jac. — Nu, n'am curajul să-i mân; ar trebui să-mi calc pe inimă ca să-i lovesc cu biciul în starea în care se află. Cum vrei să poată mișcă trăsura, când nici ei singuri nu se pot mișca.

Valeriu. — Stăpâne, am să pun eu pe vecinul Picard să mâne caii, căci și-altminteri dumnealui de-aci trebuie să ne ajute și la bucătărie.

Jupân Jac. — Fie. Mie mi-e mult mai bine să piară sub mâna altuia decât sub mâna mea.

Valeriu. — Jupân Jac face pe deșteptul.

Jupân Jac. — Domnul Intendent face pe grozavul.

Harpagon. — Liniște!

Jupân Jac.— Eu nu pot să sufăr lingușitorii, stăpâne; și văd că tot ce ăsta face, controlul lui nesfârșit asupra pâinei și a vinului, a lemnului, a sării și a lumânărilor, nu-s alta decât lingușiri. Imi vine să turbez din pricina asta și mă doare să tot aud ce se spune zilnic de d-ta; căci la urma urmei, cu tot necazul ce-l am, tot țin la d-ta, și după caii mei, d-ta ești fința pe care o iubesc mai mult.

Harpagon.— Nu poți să-mi spui d-ta, jupân Jac, ce se vorbește pe seama mea?

Jupân Jac.— Da, stăpâne, dacă aș fi sigur că n'are să te supere.

Harpagon.— Nu, absolut de loc.

Jupân Jac.— Ba, mă iartă, sunt sigur că are să te 'nfurie.

Harpagon.— Dimpotrivă, are să-mi facă plăcere, căci tare aș dori să aflu cum se vorbește de mine în dosul meu.

Jupân Jac.— Ei bine, fiind-că o dorești, stăpâne, am să-ți spun verde că toți își bat joc de d-ta, că din toate părțile toți îți aruncă vorbe usturătoare la adresa d-tale, că n'au altă plăcere decât de a te face cu ou și cu oțet și de a povesti fel de fel de povești despre sgârce-nia d-tale.— Unul povestește că pui să-ți tipărească calendare anume, în care faci să se îndoiască numărul zilelor de post și de priveghiu ca să faci astfel pe oamenii d-tale să postească un număr îndoit de zile pe an; altul spune că totdeauna găsești pricină servitorilor d-tale de anul nou ori înainte de a le da drumul, ca să ai cuvânt să nu le dai nimica. ăsta povestește că ai fi dat odată în judecată pisica unui vecin pentru că ți-ar fi mâncat o rămășiță de ciosvartă de berbece; celălalt, că te-ar fi prins într-o noapte pe când furai d-ta singur orzul din eslele cailor d-tale, și vizitiul pe care l-ai avut înaintea mea ți-ar fi tras o sfântă de bătaie pe care d-ta ai trecut-o cu tăcerea. În sfârșit,— de ce n'aș spune-o? Nu-i

un singur lucru în care să nu te bârfească. Ești batjocura și ocara lumii întregi, și nimeni nu-ți spune pe lume altfel decât avarul, sgârcitul, cărpănosul, cămătarul...

Harpagon (bate pe jupân Jac). — Măgarule, ticălosule, pungașule, nerușinat ce ești!

Jupân Jac. — Ei bine, n'am ghicit eu? N'ai vrut să mă crezi! Ți-am spus-o doar dinainte că ai să te înfurii când ți-oiu spune adevărul.

Harpagon. — Să știi de altădată cum să vorbești!

În scenele ce urmează, vedem sosind Mariana împreună cu Frosina și pe Harpagon, victimă pe de o parte a bătrâneții lui uricioase iar pe de alta a sgârceniei lui. Mariana nu poate suferi pe Harpagon, iar Cleant îi face — fața de Harpagon și sub cuvânt că le face în numele lui — cele mai înflăcărate complimente, care, firește, sunt spre batjocura lui Harpagon, care nu știe cum să-l oprească. Ceva mai mult, Cleant, care, fără știrea tatălui său, pregătise ceva băuturi și mâncări pentru Mariana, pune pe tatăl său în cea mai comică încurcătură, făcându-l să ofere fără voie Marianeii, un inel cu diamant:

HARPAGON, MARIANA, ELIZA, CLEANT, VALERIU, FROSINA.

Harpagon (Marianei) — Scuză-mă, te rog, frumoasa mea, că am uitat să-ți ofer o gustare înainte de a plecă.

Cleant. — M'am gândit eu la asta, în locul d-tale, tată, și am trimis să se aducă, în numele d-tale, câteva farfurii cu mandarine, portocale și dulceață.

Harpagon (încet, lui Valeriu). — Valeriu!

Valeriu (lui Harpagon) — Ți-ai pierdut mințile!

Cleant. — Ți se pare că asta e prea puțin, tată? Domnișoara va fi atât de bună să ne scuze.

Mariana. — Ah, se 'nțelege!

Cleant. — Văzut-ai vreodată, domnișoară, un diamant mai strălucitor ca acela pe care-l poartă tatăl meu la deget?

Mariana — Intr'adevăr, strălucește foarte tare.

Cleant (scotând inelul de pe degetul lui Harpagon, îl dă Marianeii). — Trebuie să-l vezi mai de aproape.

Mariana. — E foarte frumos, și ce ape face!

Cleant (punându-se în fața Marianeii care vrea să dea înapoi inelul). O, nu! domnișoară, se află în mâini prea frumoase. E un dar pe care ți l-a făcut tata.

Harpagon. — Eu?

Cleant. — Nu-i așa că dorești ca domnișoara să-l păstreze drept semn de dragoste pentru d-ta?

Harpagon (încet, către fiu său). — Cum?

Cleant (către Mariana). — Frumoasă întrebare! Mi-a făcut semn să te rog să-l primești.

Mariana. — Nu vreau...

Cleant (Marianei) — Glumești? Dânsul nici nu se gândește să-l ia înapoi.

Harpagon (a parte). — Imi vine să turbez!

Mariana. — Dar, ar fi să...

Cleant (împiedicând mereu pe Mariana de a înapoia inelul). — Nu, — îți spun, asta ar însemna să-l ofensezi.

Mariana. — Dar te rog...

Cleant. — De loc.

Harpagon (a parte). — Blestemată fie...

Cleant. — Vezi, iată-l supărat de refuzul d-tale.

Harpagon (încet, către fiul său). — Ah! ticălosule!

Cleant (Marianei). — Vezi-l, e disperat!

Harpagon (încet, către fiu său, amenințându-l). — Călău ce ești!

Cleant. — Nu sunt eu de vină, tată. Fac tot ce-mi stă în putință ca s'o hotărâsc să-l păstreze, dar e încăpățanată.

Harpagon (ca mai sus). — Tâlharule!

Cleant. — D-ta ești de vină, domnișoară, că tata mă ceartă.

Harpagon (ca mai sus). — Pungașule!

Cleant (Marianei). — Ai să-l îmbolnăvești! Pentru Dumnezeu, domnișoară, nu-l mai refuză te rog.

Frosina (Marianei). — Doamne! ce de mai nazuri! Păstrează inelul, dacă domnul o dorește.

Mariana (lui Harpagon). — Ca să nu te necăjesc, îl primesc acum și ți-l voiu înapoia mai târziu.

În actul IV, vedem pe Cleant căutând un mijloc să se poată căsători cu Mariana. Frosina, nemulțumită de purtarea lui Harpagon vrea să le vie în ajutor, momind pe Harpagon cu o altă partidă de căsătorie, care ar fi putut să-i aducă mulți bani. Dar nu în acest chip Cleant va putea să învingă încăpățânarea bătrânului. Și nu va putea face aceasta cu atât mai mult, cu cât Harpagon, printr'o cursă ingenioasă (se face că el însuși ar vrea să-i dea în căsătorie pe Mariana), află toată intriga dintre Cleant și dânsa, și turbează de mânie în contra fiului său. Dar or'cât de mânios or'cât de încăpăținat ar fi, or'cât de mult ar vrea să-i facă în necaz fiului său luând pe Mariana, — sgârcenia lui îl împiedică. În adevăr, I.a Flèche pândește de mult ca să afle comoara pe care Harpagon o ascunsese în grădină, și în sfârșit izbutește să pună mâna pe ea și, plin de bucurie, îi vestește lui Cleant această ispravă. Printr'însa Cleant va izbuti în adevăr să-l facă pe Harpagon să consimtă la căsătoria lui cu Mariana. Deocamdată, iată cum ne arată pe Harpagon, când află că i s'a furat banii:

HARPAGON (vine în grădină strigând: Hoții!)

Harpagon. — Hoț! hoți! asasini! ucigași? Răsbunare, cerule îndurător! sunt pierdut, asasinat; mi-au tăiat gâtul, mi-au furat banii! Cine oare să fie? Ce s'a făcut? Unde-i! Unde s'a ascuns? Ce să fac să-l găsesc? Unde să alerg? Unde să nu alerg? Nu-i aici? Nu-i cumva acolo? Cine-i? Stai! (sie însuși apucându-se de mână). Dă-mi înapoi banii mei, pungașule!... Ah! ăsta-s eu! Mintea mi s'a întunecat și nu știu unde sunt, cine sunt și ce fac! Vai! sărmana mea avere! sărmana mea avere! scumpa mea amică, mi te-au răpit, și, odată cu tine, am pierdut sprințul, mângâierea și bucuria mea: totul s'a sfârșit pentru mine, nu mai am ce căuta pe lume. Fără de tine nu pot trăi. S'a isprăvit; nu mai pot; mor, am murit, sunt îngropat. Nimeni nu vrea să mă învie dându-mi înapoi banii mei, ori spunându-mi cine mi i-a furat? Ei! tu ce spui? Nu-i nimeni! Tâlharul trebuie să fi pândit bine momentul; a ales tocmai clipa în care am vorbit eu cu ticălosul meu de fiu. Haid! mă duc să aduc procurorul; toată casa să fie

torturată: servitoarele, argații, fiul, fica și chiar eu însu-mi. Ce de lume s'a mai adunat! Pe câți îmi arunc privirea, pe toți îi bănuiesc, și fiecare mi se pare că e hoțul meu! Hei! despre ce-i vorba acolo? despre acela care m'a furat? Ce sgomot e-acolo sus? Ați prins oare hoțul meu! Fie-vă milă, oameni buni, dacă știți ceva despre tâlharul meu, vă implor — spuneți-mi! Nu s'a ascuns oare printre voi? — Ha! toți mă fixează și-și râd de mine! Veți vedea că desigur, toți au o parte la despuierea mea. — Haide, repede, comisari, arcași, staroști, judecători, lanțuri, ștreanguri, călăi! Am să fac să fie spânzurată toată lumea, — și dacă, în cele din urmă, n'am să-mi găsesc banii, am să mă spânzur și pe mine singur!

În actul V, Harpagon caută prin toate mijloacele să-și găsească banii. Comisarul e chemat să facă cercetarea. Vina, de sigur, cade întâi pe servitori. Jupân Jac, care nu putea suferi pe Valeriu, care-l bătuse, aruncă vina pe dânsul. El ar fi furat *casetă* cu bani. Valeriu luat de scurt, nu știe că e vorba de casetă, ci de Eliza, pe care o hotărîse să subserie contractul de căsătorie, chiar fără învoirea tatălui. El își mărturisește fapta, și astfel pune vârf necazului lui Harpagon.

SCENA I

HARPAGON, UN COMISAR

Comisarul. — Las'pe mine, că-mi pricep eu meșteșugul, slavă Domnului. Că doar nu de eri, de azi, mă ocup eu cu afaceri de astea. Aș vrea să am atâția saci cu mii de lei câți indivizi am trimis la spânzurătoare.

Harpagon. — Toți magistrații se ceartă pentru afacerea asta, fiecare vrea s'o aibă el pe mână; dar dacă nu vor face să-mi capăt înapoi banii, voi chema justiția însăși la judecată.

Comisarul. — Trebuie făcute toate urmăriirile necesare. Ați spus că în casetă se aflau...

Harpagon. — Treizecidemii de lei în capăt.

Comisarul. — Treizecidemii de lei!

Harpagon. — Treizecidemii de lei!

Comisarul. — E un furt colosal!

Harpagon. — Nici o tortură nu-i prea grozavă pentru o crimă așa de enormă; și dacă crima asta va rămâne nepedepsită, atunci nici lucrurile cele mai sfinte nu mai sunt în siguranță.

Comisarul. — În ce fel de efecte eră suma asta?

Harpagon. — În piese sunătoare de aur și argint.

Comisarul. — Și pe cine bănuiești de furtul acesta?

Harpagon. — Pe toată lumea; ai să arestezi tot orașul și mahalalele.

Comisarul. — Ascultați ce vă spun eu, să nu îngrozim pe nimeni; trebuie să căutăm mai întâiu a pune mâna în liniște pe niscai dovezi ca să putem proceda apoi cu cea mai mare rigoare la descoperirea furtului.

SCENA II

HARPAGON, CLEANT, JUPÂN JAC

Jupân Jac (în fundul scenei, îndreptându-se în spre partea pe unde a intrat). — Mă 'ntorc îndată. Până atunci, tăiați-l, frigeți-i picioarele, opăriți-l în apă clocotită și spânzurați-mi-l de tavan.

Harpagon (către Jupân Jac). — Pe cine? Pe-acela care m'a prădat?

Jupân Jac. — E vorba de un purcel pe care mi l-a trimis intendentul d-tale și voiui să ți-l gătesc după placul meu.

Harpagon. — Nu de ast ae vorba; dumnealui trebuie să-i vorbești de alte-cele.

Comisarul (lui Jupân Jac). — Nu te speria. Nu trebuie să-ți fie frică de mine; totul se va petrece în liniște.

Jupân Jac. — Domnul e poftit la masă?

Comisarul. — Nu trebuie să ascunzi nimica, dragă amice, stăpânului d-tale.

Jupân Jac. — Pe cuvântul meu, domnule, voiui arăta tot ce pot face și vă voiui îngriji de minune.

Harpagon. — Nu de asta e vorba.

Jupân Jac. — Dacă n'am gătit bucate alese, vina e a d-lui intendent care mi-a tăiat aripele cu foarfecele economiei dumisale.

Harpagon. — Aci e vorba de altceva, ticălosule, nu de masă; să mărturisești tot ce știi despre banii ce mi s'au furat.

Jupân Jac. — Ce? vi s'au furat bani?

Harpagon. — Da, pungașule; și am să te trimit la spânzurătoare, dacă nu mi-i vei da înapoi.

Comisarul (lui Harpagon). — Doamne, nu-l luați așa de repede. Văd în fața lui că e un om cinstit și că va descoperi tot ce doriți să aflați fără să-l mai băgăm la răcoare. Da, amice dragă, dacă ne mărturisești totul, nu ți se va face nici un rău, ba din contră, vei fi încă răsplătit de stăpânul d-tale. I s'au furat azi banii stăpânului d-tale, și desigur că și d-ta ai fi având vreo știință despre afacerea asta.

Jupân Jac (încet, a parte). — Na! d-nul intendent mi-a căzut în palmă! De cum a venit s'a făcut stăpân; dumnealui poruncește și de-al de noi trebuie să ascultăm numai; apoi încă n'am uitat stălceala pe care mi-a dat-o.

Harpagon. — Ce tot mormăi acolo?

Comisarul (lui Harpagon). — Dați-i pace. Se pregătește să facă mărturisiri complete; v'am spus eu că-i om cinstit!

Jupân Jac. — Dacă vrei să știi adevărul, stăpâne, apoi eu cred că scumpul dumitale intendent ți-a jucat festa asta.

Harpagon. — Valeriu?

Jupân Jac. — Da.

Harpagon. — El, pe care-l credeam așa de credincios?

Jupân Jac. — Chiar el. Cred că numai el te-a furat.

Harpagon. — Dar de ce-l bănuiești pe dânsul?

Jupân Jac. — De ce-l bănuiesc?

Harpagon. — Da.

Jupân Jac. — Il bănuiesc eu... de ce-l bănuiesc.

Comisarul. — Dar trebuie să ne arăți indiciile pe care le ai.

Harpagon. — Văzutu-l-ai dând târcoale în jurul locului unde am ascuns eu banii?

Jupân Jac. — De sigur. Unde erau ascunși banii?

Harpagon. — În grădină.

Jupân Jac. — Da, așa-i; l-am văzut dând târcoale prin grădină. Și în ce se aflau banii d-tale?

Harpagon. — Intr'o casetă.

Jupân Jac. — Asta-i asta! L-am văzut cu o casetă.

Harpagon. — Și cum eră caseta aceea? Voiu vedea îndată dacă eră a mea.

Jupân Jac. — Ce formă aveă?

Harpagon. — Da.

Jupân Jac. — Eră de forma... unei casete.

Comisarul. — Asta se 'nțelege. Dar ia descrie-ne-o puțin, să vedem.

Jupân Jac. — Eră o casetă mare.

Harpagon. — Acea care mi-s'a furat eră mică.

Jupân Jac. — Ei bine, e mică dacă vrei s'o iei așa; dar eu o numesc mare pentru valoarea ce eră într'insa.

Comisarul. — De ce culoare eră?

Jupân Jac. — De ce culoare?

Comisarul. — Da.

Jupân Jac. — Eră de culoare..... asta, de o culoare oareș'care..... da, nu poți să mă ajuți d-ta să spun?

Harpagon. — Hm?!

Jupân Jac. — Nu eră roșie?

Harpagon. — Nu cenușie.

Jupân Jac. — Ei da! Roș-cenușie; asta vroiam să spun și eu.

Harpagon. — Nu mai încape nicio îndoială; asta e. Scrie, domnule, declarația lui. Doamne! în cine să te mai încrezi de azi înainte? Nu trebuie să juri de nimica;

după una ca asta, îmi vine să cred că și eu aș fi în stare să mă fur pe mine însumi.

Jupân Jac. (lui Harpagon) Iată-l că vine, stăpâne. Te rog să nu-i spui că eu l-am dat de gol.

SCENA III.

HARPAGON, COMISARUL, VALERIU, JUPÂN JAC.

Harpagon. — Haide, mărturisește-ți fapta cea mai neagră, atentatul cel mai oribil care s'a comis vreodată.

Valeriu. — Ce vrei să zici cu asta, domnule?

Harpagon. — Cum ticălosule? nici nu-ți roșește fața de crima ce-ai săvârșit?

Valeriu. — De care crimă vrei să vorbești?

Harpagon. — De care crimă vreau să vorbesc, infam ce ești? Ca și cum habar n'ai aveă de ce e vorba! În zadar te 'ncerci s'o tăgăduiești; afacerea e descoperită, mi-s'a povestit totul. Cum ai putut abuză astfel de bună-tatea mea și să te introduci anume la mine pentru a mă trădă și a-mi jucă o festă ca asta?

Valeriu. — Fiindcă ți-s'a povestit totul, d-le, nu voesc să caut nici subterfugii, nici să tăgăduesc fapta.

Jupân Jac. (aparte) — Oh! Oh! Să fi ghicit eu oare, fără să vreau?

Valeriu. — Vroiam să-ți vorbesc de asta, am așteptat numai o ocazie favorabilă; dar, fiindcă lucrurile au ajuns aci, te conjur să-mi ascuți cu sânge rece motivele care m'au împins la asta.

Harpagon. — Și ce motive frumoase îmi poți învoca, tâlhar infam!

Valeriu. — Ah! domnule, nu merit numele ăsta. E adevărat că am greșit față de d-ta; dar, la urma urmelor, greșala e scuzabilă.

Harpagon. — Cum! scuzabilă? O crimă ca asta?

Valeriu. — Pentru Dumnezeu, dar nu te înfură,

domnule! După ce mă vei ascultă, vei vedea că dracul nu-i așa de negru cum îl zugrăvești dumneata.

Harpagon. — Dracul nu-i așa de negru cum îl zugrăvesc, spui? Cum! Sângele meu, inima mea, pungașule!

Valeriu. — Sângele dumitale, domnule, n'a căzut în mâini rele; sunt dintr'o familie care nu-ți va face rușine și nu s'a întâmplat nimic rău pe care să nu-l pot repara.

Harpagon. — Asta și urmăresc, și-mi vei da înapoi ceea ce mi-ai răpit.

Valeriu. — Onoarea dumitale, domnule, va fi în totul satisfăcută.

Harpagon. — Aici nu-i vorba de onoare. Dar ia spune ce te-a împins la o faptă ca asta?

Valeriu. — Mă mai întrebi? vai!

Harpagon. — Da, se înțelege!

Valeriu. — Un zeu care poartă toată vina faptelor la care ne 'ndemnă — Amorul.

Harpagon. — Amorul?

Valeriu. — Da.

Harpagon. — Frumos amor, frumos amor, n'am ce zice: amor pentru aurul meu!

Valeriu. — Nu, domnule, nu bogățiile dumitale m'au ispitit; nu asta m'a orbit; îți jur să renunț la toată averea dumitale, dacă-mi lași pe cea pe care o posed.

Harpagon. — Nu ți-o las pentru nimica în lume. Auzi nerușinare! să-i las averea pe care mi-a furat-o!

Valeriu. — Numești aceasta furt?

Harpagon. — Dacă o numesc furt? O comoară ca asta!

Valeriu. — Comoară - da, adevărat, și încă cea mai prețioasă pe care o ai, desigur; dar n'o pierzi dacă mi-o lași mie. În genuchi ți-o cer, comoara asta termăcătoare; și tot ce poți face mai bine, e să mi-o dai.

Harpagon. — Nici în ruptul capului! Ce va se zică asta?

Valeriu. — Ne-am făgăduit unul altuia credință și am jurat să nu ne despărțim niciodată.

Harpagon. — Jurământul e admirabil și nostimă făgăduiala!

Valeriu. — Da, am jurat să ne unim pe veșnicie.

Harpagon. — Am să vă despart eu, fiți siguri.

Valeriu. — Numai moartea ne poate despărți.

Harpagon. — Da' îndrăcit mai e după banii mei!

Valeriu. — Ți-am mai spus-o odată, domnule: nu interesul m'a împins la asta. Inima mea n'a lucrat sub impulsul ce mi-l atribui d-ta; un motiv mult mai nobil mi-a insuflat această hotărâre.

Harpagon. — Te pomenești că mila creștinească l-a împins să-și însușească banul meu! Dar las' că iau eu măsurile necesare; și justiția îmi va da dreptate, tâlhar nerușinat!

Valeriu. — Poți face tot ce poțestești, voi suferi totul; dar te rog să crezi că dacă s'a întâmplat vreo faptă rea, eu singur sunt vinovatul și că fiica d-tale n'are absolut nici o vină.

Harpagon. — Cred și eu; ar fi într'adevăr nostim de tot ca și fiica-mea să aibă parte la crima asta! Dar vreau să-mi capăt înapoi averea, să-mi mărturisești îndată unde ai dus-o.

Valeriu. — Eu? N'am dus-o nicăeri: e încă în casa dumitale.

Harpagon (aparte). — Ah, scumpa mea casetă! (Tare). N'a ieșit din casa mea!

Valeriu. — Nu domnule.

Harpagon. — Ah! spune-mi te rog: nu te-ai atins de dânsa?

Valeriu. — Eu să mă ating de dânsa? Ah? cât ești de nedrept cu noi! Inima mea arde de cea mai nobilă și mai curată pasiune pentru dânsa.

Harpagon (aparte). — Inima arde după caseta mea!

Valeriu. — Mai bine aș vrea să mor, decât s'o jig-

nesc cu vreun gând ofensător: e prea bună și prea cinstită pentru așa ceva.

Harpagon (aparte). — Caseta mea prea cinstită!

Valeriu. — Toate dorințele mele s'au mărginit în a o sorbi privind-o și nici un gând josnic n'a pângărit pasiunea ce mi-au aprins-o în suflet ochii ei frumoși.

Harpagon (aparte). — Ochii frumoși ai casetei mele! Vorbește de dânsa cum ar vorbi un amant de ibovnica lui.

Valeriu. — Servitoarea Claude, domnule, cunoaște tot adevărul; dânsa poate să-ți depue mărturie...

Harpagon. — Cum! Servitoarea mea e complice în afacerea asta?

Valeriu. — Da, domnule: ea a fost martură la jurământul nostru de credință; și abia după ce s'a 'ncredințat de onestitatea amorului meu, dânsa m'a ajutat să capăt cuvântul fiicei d-tale.

Harpagon. (a parte). — Oare frica de justiție îl face să aiureze astfel? (lui Valeriu). De ce 'ncurci ițele cu fiică-mea?

Valeriu. — Spun, domnule, că mi-am dat multă osteneală până să hotărâsc castitatea ei să primească dragostea mea.

Harpagon. — Castitatea cui?

Valeriu. — A fiicei dumitale; și abia eri dânsa s'a hotărît să-mi iscălească contractul de căsătorie.

Harpagon. — Cum! Fiică-mea ți-a iscălit un contract de căsătorie?

Valeriu. — Da, domnule; și eu față de ea deasemenea.

Harpagon. — Ah, Doamne! altă năpaste!

Jupân Jac. (comisarului). — Scrie, domnule, scrie!

Harpagon. — Nenorocire peste nenorocire! Desperarea a ajuns la culme! (Comisarului). Haide, domnule, fă-ți datoria și intentează-i un proces dublu, ca pungaș și ca seducător!

Jupân Jac. — Ca pungaș și ca seducător.

Valeriu. — Titlurile astea nu le-am meritat de loc; și când se va afla cine sunt...

SCENA IV.

HARPAGON, ELIZA, MARIANA, VALERIU, FROSINA, JUPÂN JAC, COMISARUL.

Harpagon. — Ah! fiică nelegiuită! fiică nedemnă de un tată ca mine! Astfel ascultîi tu poveștile mele. Te amorezezi de un tâlhar infam și te logodești cu el făr'de consimțământul meu! Dar vă 'nșelați amândoi! (Elizei). Patru pereți groși îmi vor răspunde de purtarea ta, (lui Valeriu) și ștreangul mă va răzbună de îndrăzneala ta!

Valeriu. — În or'ce caz, nu patima dumitale va judecă afacerea asta; voiui fi, cel puțin, ascultat mai înainte de a mă osândi.

Harpagon. — M'a luat vorba înainte când am spus ștreangul: ai să fii ars de viu!

Eliza. (în genuchi, lui Harpagon). — Ah! tată, judecă mai omenește, te rog, și nu 'mpinge prea departe puterea părintească. Nu te lăsă dus de prima furie, și judecă mai întâiu cu sânge rece ce vrei să faci. Dă-ți osteneala să cunoști mai întâi pe acela care crezi că te-a ofensat și vei vedeă că e altfel de cum îl crezi; și te va surprinde mai puțin faptul că m'am dat cu totul lui când vei află că dacă nu eră dânsul, m'ai fi pierdut de mult. Da, tată, el e acela care m'a salvat de furia valurilor și lui îi datorești viața acestei fiice pe care...

Harpagon. — Palavre! eră mai bine pentru mine dacă te lăsă să te 'nneci, decât să facă ceeace a făcut.

Eliza. — Te conjur, tată, pe dragostea-ți părintească, să mă...

Harpagon. — Nu, nu; nu voiui să știu de nimic; justiția să-și facă datoria!

Jupân Jac (a parte). — Ai să plătești scump, d-le intendent, stâlceala ce mi-ai dat!

Frosina. (a parte). — Ciudată încurcală!

În această situație, poetul ca să ajungă la desnodământ e nevoit să întrebuițeze un *deus ex machina*, adică un mijloc cam nefiresc, pentru a împăca lucrurile. Anume face să se

descopere că Anselm, care trebuiă să ia pe Eliza, nu e decât tatăl Marianeii, pe care o pierduse decând eră mică, și al lui Valeriu. Firește, că în acest caz, e ușor ca Valeriu să poată deveni soțul Elizei, iar Cleant soțul Marianeii. Totuși, pentru ca Cleant să ia pe Mariana, trebuie ca Harpagon să ierte pe Cleant și să renunțe el însuși la mâna Marianeii. Credincios frii sale, el nu consimte însă la aceasta decât cu condiția să i se dea caseta de bani înapoi și să nu fie obligat la niciun băn zestre Elizei. Ba, profitând de ocazie, mai cere pe de-asupra dela Anselm, și o pereche de haine de nuntă.

HARPAGON, ANSELM, ELISA, MARIANA, CLEANT, VALERIU, FROSINA, COMISARUL, JUPÂN JAC, LA FLÈCHE

Cleant. — Nu fii supărat, tată, și nu învinovăți pe nimeni.—Eu pot să-ți dau cele mai bune informații privitor la afacerea dumitale; și am venit să-ți spun că, dacă consimți la căsătoria mea cu Mariana, vei recăpătă banii dumitale.

Harpagon. — Unde-s banii?

Cleant. — N'ai grijă, se află într'un loc sigur și totul atârnă de mine numai. Rămâne ca d-ta să hotărăști; poți alege din două, una: ori îmi dai pe Mariana, ori pierzi caseta.

Harpagon. — Nu lipsește nimica dintr'însa?

Cleant. Absolut nimic. Spune dacă ești dispus să recunoști căsătoria asta și să unești consimțământul d-tale cu acela al mamei sale, care-i lasă libertatea de a alege între noi doi.

Mariana (lui Cleant). — Dar nu știi că consimțământul acesta nu-i deajuns, și că cerul mi-a dăruit (arătând pe Valeriu) un frate și (arătând pe Anselm) un tată dela care trebuie să obții consimțământul.

Anselm. — Cerul, copiii mei, nu m'a adus aici pentru a mă opune dorințelor voastre. Vei înțelege, domnule Harpagon, că o ființă tânără, va alege mai degrabă pe fiul decât pe tatăl: haide, fără multă vorbă, fă ca mine și consimte la această dublă căsătorie.

Harpagon. — Trebuie dintăiu să văd caseta, înainte de a mă pronunța.

Cleant. — Ai s'o vezi întreagă și sănătoasă.

Harpagon. — Nu pot da copiilor mei niciun ban zestre.

Anselm. — Ei bine, eu am deajuns pentru amândoi; asta să nu te neliniștească.

Harpagon. — Te obligi să susții toate cheltuelile pentru ambele căsătorii?

Anselm. — Da, mă oblig; ești mulțumit?

Harpagon. — Da; și ai să-mi faci o haină pentru nuntă?

Anselm. — Foarte bine. Și acum, haideți să ne veselim de fericirea ce ne-a adus-o ziua de azi.

Comisarul. — Stați domnilor, stați! mai încetișor, vă rog. Cine-mi plătește scriptele?

Harpagon. — N'avem ce face cu scriptele d-tale.

Comisarul. — Da, dar nu le-oiu fi scriind eu pe degeaba.

Harpagon (arătând pe Jupânul Jac). — Drept plată, iată ai un om de spânzurat.

Jupân Jac. — Vai! nici nu mai știu ce să fac. Adevărul mi se răsplătește cu bătaia și minciuna cu ștreangul.

Anselm. — Iartă-i de data asta minciuna, domnule Harpagon.

Harpagon. — Vei plăti dumneata comisarul?

Anselm. — Fie. Haideți repede să împărțăm mamei dumitale bucuria.

Harpagon. — Și eu, să-mi văd scumpa mea casetă.

Observație. Interesul acestei opere dramatice stă în faptul că nenorocirile ce se întâmplă eroului, fiind numai simple necazuri și fiind provenite dintr'un *caracter vișios* al lui, sgârcenia, — în loc să ne întristeze, ne fac să râdem. Noi petrecem toată vremea pe socoteala lui Harpagon, a căruia sgârcenie, la fiecă pas, îl face din om neom. E o *comédie de caractère*.

52. O SCRISOARE PERDUTĂ

de I. L. Caragiale.

Zoe Trahanache, soția lui Zaharia Trahanache, stâlpul guvernului în orașul său, pierde o scrisoare de dragoste ce-i adresase Ștefan Tipătescu, prefectul județului și prietenul bărbatului său. Scrisoarea cade în mâna lui Cațavencu, opozant, care amenință s'o publice, dacă prefectul nu-l va ajuta să se aleagă deputat. Cațavencu, om pătat, cade însă victima hazlie a împrejurărilor și, în loc să fie el ales deputat, ajunge să conducă manifestația publică, ce se face în cinstea lui Agamiță Dandanache, deputatul impus de guvern, care, deși mai nerod, știuse să se folosească, de-o scrisoare la fel, mai bine decât dânsul.

Aceasta este în scurt acțiunea în care poetul a știut să întrupeze sentimentul comicului ce constituie fondul sentimental al acestei compoziții.

Să vedem acum deosebitele momente particulare ale acestei acțiuni.

Actul I se petrece la Tipătescu. Prefectul stă de vorbă cu Pristandă, polițaiul care-i comunică ce s'a mai petrecut prin oraș, în specie uneltirile opoziției în vederea alegerilor de deputat. În acelaș timp, poetul ne arată admirabil relația dintre Tipătescu și Pristandă, și, odată cu caracterizarea lor, ne face să pricepem o parte din rezorturile acțiunii:

Tipătescu. (puțin agitat, se plimbă cu „Răcnetul Carpaților“ în mână; e în haine de odaie;) *Pristandă* (în picioare, mai spre ușă, stă rezemat în sabie).

Tipătescu (terminând de citit o frază din jurnal). „... Rușine pentru orașul nostru să tremure în fața unui om!... Rușine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase județe ale României pradă în ghiarele unui vampir!...“ (indignat). Eu, vampir ai?... Caraghioz!

Pristandă. (asemenea). — Curat caraghioz!... Pardon, să ierțați, coane Fănică, că întreb: bampir... ce-i aia, bampir?

Tipătescu. — Unul... care sugă sângele poporului... Eu sug sângele poporului!...

Pristandă. — Dumneata sugi sângele poporului!... Ooleu!...

Tipătescu. — Mișel!

Pristandă. — Curat mișel!

Tipătescu. — Murdar!

Pristandă. — Curat murdar!

Tipătescu. — Ei! Nu s'alege!

Pristandă. — Nu s'alege!

Tipătescu. — Cu toată dăscălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui... degeaba! să-mi rază mustățile.

Pristandă. — Și mie!

Tipătescu. — Dar în sfârșit, las'o asta! lasă-l să urle ca un câine!

Pristandă. — Curat ca un câine!

Tipătescu. — Incepuseși să-mi spui istoria, de a-seară (sade).

Pristandă. — Cum vă spuneam, coane Fănică, (se apropie) aseară ațipisem nițel după masă, precum e misia noastră... că acuma dumneavoastră știți că bietul polițaiu n'are și el ceas de mâncare, de băutură, de culcare, de sculare ca tot creștinul...

Tipătescu. — Firește...

Pristandă. — Și la mine coane Fănică, să trăiți! greu de tot. Ce să zici? Familie mare, renumerație mică, după buget, coane Fănică. Incă d'aea nevastă-mea zice: „Mai roagă-te și tu de domnul prefectul să-ți mai mărească leafa, că te prăpădești de tot“... Nouă copii, coane Fănică, să trăiți! nu mai puțin... Statul n'are ideie de ce face omul acasă, ne cere numai datoria; dar de! nouă copii și opzeci de lei pe lună; familie mare, renumerație mică, după budget.

Tipătescu (zâmbind). — Nu-i vorbă, după budget e mică, așa e, decât tu nu ești băiat prost: o mai cârpești, de ici, de colo; dacă nu curge, pică... Las'că știm noi!

Pristandă. — Știți! Cum să nu știți, coane Fănică, să trăiți! tocmai dumneavoastră să nu știți?

Tipătescu. — Și nu-mi pare rău, dacă știi să faci

lucrurile cuminte, mie-mi place să mă servească funcționarul cu tragere de inimă... Când e om de credință...

Pristandă. — De credință, coane Fănică, să trăiți!

Tipătescu...., nu mă uit dacă să folosește și el cu o pară, două mai ales un om cu o familie grea.

Pristandă. — Nouă suflete, coane Fănică, nouă, și renumerație...

Tipătescu. — După buget...

Pristandă. — Mică, sărut mâna, coane Fănică!

Tipătescu. — Lasă, Ghiță, cu steagurile de alaltăieri ți-a ieșit bine; ai tras frumușel condeiu.

Pristandă (uitându-se pe sine și râzând). — Curat condeiu! (luându-și numai decât seama, naiv). Adicăte cum condeiu, coane Fănică?...

Tipătescu. — Contul jidanului s'a plătit la Comitet pe patruzeci și patru de steaguri...

Pristandă (naiv). — Da.

Tipătescu. — Ei?... s'au pus patruzecișipatru de steaguri?

Pristandă (cu tărie). — S'a pus, coane Fănică, s'au poate unul două să le fi dat vântul jos... da s'a pus...

Tipătescu. — Patruzecișipatru?

Pristandă. — Patruzecișipatru în cap, coane Fănică.

Tipătescu (râzând). — Nu umblă cu mofturi, Ghiță. Nu m'am plimbat eu la luminație în trăsură cu Zoe și cu nea Zaharia în tot orașul? Tocmai ea, cum e glumeață, zice: „Ia să-i numărăm steagurile lui Ghiță“...

Pristandă (măhnit). — Imi pare rău: tocmai coana Joițica, tocmai dumneaei, care de!... să ne așteptăm dela dumneaei o protecție...

Tipătescu. — Apoi, ea n'a zis-o cu răutate, a zis-o în glumă. Nu știe și nenea Zaharia și ea că ești omul nostru?...

Pristandă. — Al dumneavoastră coane Fănică, și al coanei Joițichii, și al lui conul Zaharia... Ei? și le-ați numărat, coane Fănică?... Ei? așa e? Patruzecișipatru...

Tipătescu. — Vreo paispce... cinspce.

Pristandă. — Apoi să le numărăm, coane Fănică; să le numărăm: două la prefectură.

Tipătescu. — Două...

Pristandă. — Două pe piața lui 11 Fevruarie...

Tipătescu. — Patru...

Pristandă (cântând în gând). — Două la primărie.

Tipătescu. — Șase...

Pristandă (acelaș joe). — Unul la școala de băieți...

Tipătescu. — Șapte...

Pristandă. — Unul... la școala de fete...

Tipătescu. — Opt...

Pristandă. — Unul la spital...

Tipătescu. — Nouă.

Pristandă. — Două... la Catrindală, la sf. Niculaie...

Tipătescu. — Unsprezece.

Pristandă. — Două la prefectură... paispce...

Tipătescu (râzând). — Le-ai mai numărat odată pe-ale de la prefectură.

Pristandă. — Nu, coane Fănică, să trăiți! (continuă repede pe nerăsuflăte). Două la Primărie opspce, patru la școli, douzecișipatru, două la cadrindală la sf. Niculae, treizeci...

Tipătescu (râzând). — Le-ai mai numărat odată pe toate astea și aduni rău...

Pristandă. — Doamne păzește, coane Fănică, să trăiți, patruzecișipatru, în cap... patruzecișipatru... Cum zic, unul, două, poate vântul... ori cine știe...

Tipătescu (râzând). — Ghiță... apoi nu mă orbi dela obraz așa.

Pristandă (schimbând deodată tonul, umilit și naiv). — Famêlie mare, renumerație, după buget, mică...

Tipătescu (uitându-se la ceas). — Ia să lăsăm steagurile, Ghiță...

Pristandă. — Curat să le lăsăm, coane Fănică.

Tipătescu. — Spune odată istoria de-aseară, că mă grăbesc.

Pristandă.— Bine ziceți, coane Fănică! Aseară pe la zece și jumătate, mă duc acasă, îmbuc ceva și mă dau așa pe o parte să ațipesc numai un minutel, că eram prăpădit de ostenit dela foc. Nevasta zice, pardon: „Desbracă-te, Ghiță, și te culcă“. Eu, nu; eu, la datorie, coane Fănică, zi și noapte la datorie. Așa, mă scol cam pela douăspce fără un sfert, și pardon mă desbrac de mondir, scot chipiul, și mă 'mbrac țivilește și plec... la datorie, coane Fănică. Până să plec, se făcuse vreo unul după douăspce. O iau prin dosul Primăriei, și apuc pe maidan ca să ies la Bariera „Unirii“. Când dau să trec maidanul, văz lumină la ferestele din dos ale lui d. Nae Cațavencu, și ferestele vraște. Ulucile înalte... dacă te sui pe uluci, poți intra pe fereastră în casă. Eu, cu gândul la datorie, ce-mi dă în gând ideia? zic ia să mai ciupim noi ceva dela onorabilul, că nu strică... și binișor, ca o pisică, mă suiu pe uluci și mă puiu s'ascult: auzeam și vedeam cum auz și m'auziți, coane Fănică, știți ca la teatru.

Tipătescu. (interesându-se). — Ei, ce?

Pristandă.— Jucaseră stos.

Tipătescu.— Cine eră?

Pristandă.— Cine să fie? dascălimea: Ionescu, Popescu, popa Pripici...

Tipătescu.— Și popa?

Pristandă.— Da, popa și d. Tăchiță, și Petcuș, și Zapisescu, toată gașca în păr. Jocul eră pe isprăvite... și fumărie de tutun... ieșea pe fereastră, ca dela vapor. Mai juca Popa și cu Petcuș. Ceilalți ședeau de vorbă.

Tipătescu.— Și Cațavencu mă 'njură?

Pristandă.— Grozav, coane Fănică, pe guvern și pe d-v... și-și numără voturile.

Tipătescu.— Dascălimea, popa și moflujii!

Pristandă.— Curat moflujii!

Tipătescu.— Las' că le dau eu voturi!

Pristandă.— Da să vedeți ce s'a 'ntâmplat... coane Fănică Din vorbă 'n vorbă, Cațavencu zice: „Mă prind

cu d-voastră că o să voteze cu noi cine cu gândul nu gândiți, unul pe care contează bampirul — și acolo, pardon, tot bampir vă zicea — pe care contează bampirul ca pe Dumnezeu... și când l-om avea pe ala i-avem pe toți... la ascultați scrisoarea asta"... și scoate o scrisoare din portofel... „la ascultați..." Diavolul de popă, n'are de lucru? se scoală repede dela joc și zice: „Să mă 'ngropi, sufletul meu, Năică, nu citi... stăi, s'o ascult și eu... să-mi aprinz numai țigara..." Și, coane Fănică, se scoală dela joc aprinde chibritul, trage din țigară și vine să arunce chibritul aprins pe fereastră drept în ochii mei... Mă trag înapoi, alunec pe uluci și caz pe maidan, peste un dobito- toc, care pe semne trecea ori ședea lângă uluci. Dobito- tocul începe să strige, toți din casă sar năvală la ferea- stră; eu, cum căzusem, mă ridic de grabă, o iau pituliș pe lângă uluci și intru în curtea Primăriei.

Tipătescu. — (interesându-se de povestire). Ei?

Pristandă. — M'am întors eu, dar închiseseră fere- strele și lăsaseră perdelele.

Tipătescu. — Cine să fie? Ce scrisoare? Nu pricep... Ghiță, eu trebuie să mă duc la dejun. să nu fac pe nenea Zaharia și pe Zoe să m'aștepte. Ei nu dejunează fără mine, și nenea Zaharia nu iese înainte de dejun. Și mai ales cum e Zoe nerăbdătoare...

Pristandă. — Ce-mi ordonați, coane Fănică?

Tipătescu. — Să-mi afli ce scrisoare e aea și de cine e vorba.

Pristandă. — Ascult, coane Fănică.

Tipătescu. — Dacă s'ar putea să punem mâna și pe firul ăsta, — nu doar că mi-e teamă de intrigile proa- ste ale lui Cațavencu, — dar n'ar fi rău să-l dezarmăm cu desăvârșie, ș'apoi să-l lucrăm pe onorabilul.

Pristandă. — Curat să-l lucrăm!

(Actul I, Scena I).

Zaharia Trahanache sosește la Tipătescu să-i spună că Nae Cațavencu l-a chemat la redacția ziarului și i-a arătat o scrisoare: a lui către nevasta sa; el crede că e o plastografie.

Ei Fănică, să vezi imitație! să zici și tu că e a ta; dar să juri, nu altceva, să juri!

(Actul I, Scena VI).

Tipătescu se turbură tare din pricina asta, cu toate îndemnările lui Trahanache de a fi liniștit. Sosind Zoe, după plecarea bărbatului ei, mărturisește că în adevăr ea a pierdut biletul pe care-l avea în mână Cațavencu. Dar până la alte explicațiuni, sosește peste dâșii doi amici politici, ai prefectului și ai lui Trahanache: Farfuridi și Brâzovenescu. Ei văzuseră pe Trahanache și Pristandă și chiar pe Zoe intrând la Cațavencu, bănuiseră că sunt „trădați“ și vin să ceară explicațiuni prefectului. Din conversația cu el, ei rămân convinși că bănuiala lor e adevărată și pleacă declarând solemn:

Farfuridi (grav). — Ne ducem, dar gândește-te, stimabile, că suntem membri aceluiaș partid... Cum ziceam adineaori amicului Brâzovenescu: trădare să fie (cu oarecare emoție) dacă o cer interesele partidului, dar s'o știm și noi... De aceea eu totdeauna am repetat cu străbunii noștri, cu Mihaiu-Bravul și Ștefan cel Mare: iubesc trădarea (cu intenție) dar urăsc pe trădători... (schimbând tonul cu dezinvoltură). Salutare, salutare, stimabile!...

(Actul I, Scena VI).

Pe când Tipătescu, plictisit de vizita lor, plănuiește cu Zoe ce să facă spre a scăpa din situația grea, în care se aflau, apare un cetățean, Cetățeanul Turmentat, dela care Cațavencu apucase serisoarea cu pricina și care vrea să întrebe pe prefect pentru cine să voteze:

Tipătescu. — Ce poștești d-ta?

Cetățeanul. — Eu?... (sughite). Eu sunt alegător...

Tipătescu (nervos). — Cum te cheamă?

Cetățeanul. — Cum mă cheamă? Ce trebuie să spui cum mă cheamă... vorba e, sunt alegător! (șovăie)

Zoe. — E turmentat!

Cetățeanul. — Nu sunt turmentat... (zâmbind) coană Joițico. Las' că ne cunoaștem... Mă cunoaște conul Zaharia dela 11 Fevruarie... Nu e vorba, ținem și la d. Nae Cațavencu... e din Societate... dar vorba e, eu alegător... eu...

(sughite) apropiatar... eu pentru cine votez?... (sughite) d'aea am venit (șovăie).

Tipătescu. — Fii bun, omule, și 'nțelege (vrea să-l apuce).

Cetățeanul. — Eu am găsit (sughite) o scrisoare...

Tipătescu și Zoe. O scrisoare!

Cetățeanul. — Da (către Tip.) A dumitale către coana Joița... Am găsit-o alaltăieri seară pe drum, când ieșeam dela întrunire... Fă-ți ideie (sughită) de alaltăieri seara până azi de dimineață s'o duci într'un chef!...

Tipătescu (repezindu-se și apucându-l cu mâinile de gât). Mizerabile!

Cetățeanul. — Nu mă sgudui (sughite) că amețesc...

Zoe. — Lasă-l Fănică, să vedem!

Cetățeanul. — Lăsați-mă să vedeți! Când am găsit-o, de curiozitate am deschis-o și m'am dus subț un felinar s'o citesc. N'apucasem s'o isprăvesc bine... și haț! pe la spate, d. Cațavencu... dă să mi-o ia.

Tipătescu (desperat). — Ți-a luat-o?

Zoe (acelaș joc). Ți-a luat-o?

Cetățeanul. — Ași! Am băgat-o 'n buzunar. Zice d. Nae: „Așă? faci parte din societatea noastră și primești scrisori dela prefectul, cetățene, bravos!“ — Zic: (sughite) „Ași! dela prefectul!“ — Zice „I-am cunoscut slova... la arată-mi-o!“ — „Doamne păzește!“ Ba că dă-mi-o, ba că nu ți-o dau, din vorbă 'n vorbă, tura-vura, ne-am abătut pe la o țuică... una — două — trei... pe urmă, dă-i cu bere, dă-i cu vin, dă-i cu vin, dă-i cu bere... A făcut! cinste d. Nae... l-am băut... o! l-am băut!

Zoe. — Dar scrisoarea?

Tipătescu. — Scrisoarea (se repede la el strigând) unde e scrisoarea?

Cetățeanul. — Nu strigă (sughite) că amețesc!... O am la mine scrisoarea (amândoi îl ascultă și-l privesc cu îndoială și nerăbdare nervoasă). Da.

Zoe și Tipătescu. — S'ar putea!

Cetățeanul. — Da... o am la mine (căutându-se prin buzunare).

Ehei! d. Nae zicea că-mi dă zece poli pe ea; zic: nu trebuie, onorabile, parale... slavă Domnului... apropiat sunt (sughite), alegător... (sughite și se caută meren) Vorba e... eu (sughite) eu pentru cine votez? (se oprește din căutat și cu simplitate). Am pierdut-o (se mai caută; apoi, cu hotărîre) Am pierdut-o!

Tipătescu. — A!

Zoe. — Ți-a furat-o Cațavencu!

Cetățeanul. — Adică d. Nae... Se prea poate... că am și dormit... Vezi d-ta (Zoe și Tipătescu își frâng mâinile) fă-ți ideie... dă-i cu bere, dă-i cu vin... dă-i cu vin... dă-i cu...

(Actul I, Scena VII).

În actul II vedem pe conducătorii partidului — Brânzovenescu, Farfuridi și Trahanache — discutând asupra alegerii. Cei doi dintâi exprimă neîncrederea lor în prefect, lucrul de care se supără Trahanache într'atât încât pleacă infuriat. Îndată ceilalți se hotărăsc să dea o telegramă ministrului la București, ca să denunțe „trădarea“:

Farfuridi. — Ce să fac!?... Batem o depeșă la București la Comitetul central, la minister, la gazete, scurt și cuprinzător: (bătând cu pumnul drept în palma stângă, ca un telegrafist pe aparatul lui sacadat, tot textul-proiect al depeșii) „Trădare! Prefectul și oamenii lui trădează partidul pentru nihilistul Cațavencu, pe care vor să-l aleagă la Colegiul II... trădare! trădare! de trei ori trădare!“

Brânzovenescu (scurt). — Et tare, prea tare n'o iscălesc.

Farfuridi (cu tărie impunător). — Trebuie să ai curaj ca mine! s'o iscălești: o dăm anonimă!

Brânzovenescu. — Așa da, o iscălesc!

Farfuridi. — O iscălim: „Mai mulți membri ai partidului...“

Brânzovenescu. — Da dacă ne cunoaște slova la telegraf?

Farfuridi. — Punem pe alt cineva s'o scrie.

După plecarea lor, aflăm că polițaiul, din ordinul prefectului, a arestat pe Cațavencu, i-a făcut percheziție, dar n'a

putut găsi scrisoarea. Atunci Zoe, cu toată împotrivirea lui Tipătescu, trimite să aducă pe Cațavencu și declară că va stărui ea să se aleagă deputat, dacă aceasta va fi singura cale de a pune mâna pe scrisoare. Cațavencu în adevăr e adus:

Pristandă (apărând în fund și făcând loc cu respect lui Cațavencu să treacă). Poftiți, coane Nicule, poftiți... (umilit) și zău, să pardonați, în considerația misiei mele, care ordonă (serios) să fim scrofuloși la datorie... D-voastră știți mai bine ca mine... așa e polițaiul: tată să-ți fie — trebuie să-l ridici? îl ridici! n'ai ce-i face! e misie. De aea (foarte rugător) mă rog să pardonați.

Cațavencu.— Imi pare rău, Ghiță, că mai stăruiești cu scuzele tale... Adică noi nu știm cum merge poliția? (sentențios) Intr'un stat constituțional un polițaiu nu e nici mai mult nici mai puțin decât un instrument!

Pristandă.— Curat instrument!

Cațavencu.— Nu brațul care lovește, voința care ordonă e de vină. Eu chiar am scris un articol în privința asta. Nu știu dacă l-ai citit.

Pristandă.— Trebuie să-l fi citit, coane Nicule; eu gazeta d-voastră o citesc ca Evanghelia totdeauna; că să nu vă uitați la mine... adică pentru misie... (misterios) altele am eu în sufletul meu, dar de! n'ai ce-i face; fameliie mare, renumerație după buget, mică..

Cațavencu.— Și, în sfârșit, cum ar fi posibil martiriul, dacă n'ar exista călăul?

Pristandă.— Curat, coane Nicule!

Cațavencu (schimbând tonul). — Cetățene, nu uită condiția cu care am venit aici. Am venit în casa prefectului, nu voiui însă să dau ochii cu el, nu mă pot așa de eftin compromite. Am venit chemat de doamna Trahanache, pe dânsa voiui s'o văz.

Pristandă.— Mai e vorbă, coane Nicule, pe coana Joițica, pe dumneaei... conul Fănică nici nu e aicea... Poftiți, poftiți, ședeți coane Nicule, mă duc să spui coanii Joițichii că ați venit... (vrea să plece).

Cațavencu.— Poți să-i adaogi chiar că mă grăbesc să mă întorc în temnița unde m'a aruncat disgrația dumneaei.

Pristandă.— Ascult (aparte). Mare pișicher! Strașnic prefect ar fi ăsta! (iese aruncând priviri furișe de admirație către Cațavencu).

Cațavencu.— (singur). În sfârșit, capitulează! Se putea altfel?... Iubitul, scumpul, venerabilul nenea Zaharia (râde) par'că-l auz deseară proclamându-mă candidat al colegiului. Sărmanul Farfuridi!... (grav) Scopul scuză mijloacele, a zis nemuritorul Gambetta!... Amabilul Fănică trebuie să facă venin de moarte... atât mai bine pentru mine! Iși pierde mințile, atât mai rău pentru el! Mă arestează, atât mai bine pentru mine! Coana Joița, mai cuminte ca toți, mă cheamă, și eu politicos, iată-mă, gata să-i sărut mâna cu respect... Mă rog, n'ai ce face; mâna care-ți dă mandatul!... Dar... unde e coana Joița?... (Se întoarce spre fund, apoi spre stânga, în fine spre dreapta. În momentul acesta apare Tipătescu în ușa din dreapta, unde stă un moment nemișcat. Gest de surpriză din partea lui Cațavencu. Aparte). Tipătescu! O preferam pe ea!

Tipătescu (a apărut în dreapta cu aerul încruntat și pumnii încheștați, a stat în ușă, a mers apoi liniștit la ușa din fund, măsurând din ochi pe Cațavencu și s'a oprit în fund un moment; aparte) Ține-mă, Doamne!

Cațavencu.— (jenat). Stimabile domn, scuzați-mă dacă v'ar părea că mă prezint la d-voastră astfel, într'un mod neregulat... Trebuie să vă spun că am fost adus aici din arest de polițaiul d-voastre, după ordinele... și nu m'așteptam să vă întâlnesc...

Tipătescu.— (aparte). Impertinent!

Cațavencu.— Pentru că mi se spusese că eram chemat de... altfel nici nu aș fi venit... În fine, dacă sunt aici prizonier, rămâiu... dacă sunt liber — și eu nu cer nimic mai mult — mă retrag îndată...

Tipătescu (care a tot bătut din călcâiu cu impaciencă, coboară înceet, rar și cu dinții strânși). — Iubite și stimabile d-le Ca-

țavencu, nu înțeleg pentru ce, între doi oameni cu oare care pretenție de seriozitate, să mai încapă astfel de meș-
teșuguri și rafinării de maniere, astfel de tirade destilate,
când situația lor e așa de limpede... Eu sunt un om că-
ruia-i place să joace pe față... Să-mi dai voie să-ți spu-
ie ceva... Ia poftim, ia poftim, mă rog. (Ii oferă un scaun, aparte).
Să fiu cuminte. Ce bine că-i Zoe dincolo!

Cațavencu.— Stimabile domn, d-tale îți place să
joci pe față, primesc; mie-mi place să joc scurt, scurt
(gest de rețezare). Situațiunea noastră o putem deslegă numai
decât. (Tipătescu îi oferă jețul, el îl respinge ușor. Mulțumesc!

Tipătescu (acelaș joc). — Ia poftim, mă rog, ia poftim!

Cațavencu (acelaș joc). — Mulțumesc.

Tipătescu. — (privind țintă la Cațavencu și cu tonul mărâit).
Poftim dè!...

Cațavencu. — (care s'a retras puțin, cedează în sfârșit și cade
pe fotoliu cam fără voie). Mulțumesc.

Tipătescu. — Așa! (șade aproape de el, Cațavencu se cam
retrage. Tipătescu se îndeaș spre el, Cațavencu acelaș joc, și iar). Astfel
dar, onorabile domn, d-ta—prin ce mijloace nu-mi pasă!
posedezi o scrisoare a mea, care poate compromite onoa-
rea unei familii...

Cațavencu. — (gest). A!

Tipătescu. — Mă iartă că te-am ofensat. Să fiu și
mai scurt... Iată: d-ta ești un om practic, d-ta posedezi
un lucru care-mi trebuie mie, și știi cât îmi trebuie... Eu
viu și-ți zic: (cu multă afabilitate). Mă rog, onorabile domn,
ce-mi ceri d-ta în schimbul acelui lucru.

Cațavencu. (naiv). Cum nu știi?

Tipătescu. (asemenea). Nu....

Cațavencu. (asemenea). Nici măcar nu vă dă 'n gând?

Tipătescu. (asemenea). Nu... d'aea întreb...

Cațavencu. — Stimabile domn, (cu dignitate). un om
politic...

Tipătescu. (cu poftă). Adică d-ta.

Cațavencu. — Dă-mi voie... Un om politic trebuie,

mai ales în niște împrejurări politice ca acelea, prin care trece patria noastră, împrejurări de natură a hotări o mișcare generală, mișcare ce, dacă vom lua în considerațiune trecutul or'cărui stat constituțional, mai ales un stat tânăr ca al nostru...

Tipătescu. (împacientat, bătând din călcăiu). Mă rog, onorabile, încă o dată... (răspicat) ce-mi ceri d-ta în schimbul acelei scrisori? scurt! (repetă gestul de retezare a lui Cațavencu).

Cațavencu. — Ei?... dacă este așa, dacă voiești scurt, iată: voiu (rugător) să nu mă combați, ceva mai mult, să-mi sprijini candidatura...

Tipătescu (vrând să izbucnească). — Candidatura d-tale! (stăpânindu-se). Onorabile domn, nu ți se pare că ceri prea mult? . . .

Cațavencu. — Atunci d-ta, care mi-ai propus schimbul, care-mi faci întrebarea, trebuie să răspunzi...

Tipătescu (apropiându-se și îndesându-se înspre Cațavencu, se repetă jocul de scenă de mai sus). — Ba zău, spune, nu ți se pare mult? Ai? Ce zici?

Cațavencu (naiv). — Nu.

Tipătescu (cu insinuare). — Dacă s'ar retrage Comitetul permanent și am rezervă un loc pentru prea iubitul d. Cațavencu?...

Cațavencu (zâmbind și cu bonomie). — E un nimic stimabile.

Tipătescu. — Dacă în postul de avocat al statului s'ar numi tot iubitul d. Cațavencu?

Cațavencu. — Dacă, în locul de primar, vacant acum, și în locul de episcop-efor la Sf. Nicolae s'ar numi tot nenea Cațavencu? Ai? (Cațavencu surâde cu un gest de refuz). Și dacă și moșia „Zăvoiul“ din marginea orașului...

Cațavencu (zâmbind asemenea). — Dă-mi voie, stimabile, un om politic trebuie, este dator, mai ales în împrejurări ca acelea prin care trece patria noastră, împrejurări de natură a hotări o mișcare (mângăie și umflă cuvintele distilându-și tonul și accentul) ce, dacă vom lua în considerație trecutul unui stat tânăr ca al nostru, de abia ieșit din...

Tipătescu (bătând împacient din călcăiu și întrerupându-l). Ei! să lăsăm frazele, nene Cațavencule! Astea sunt bune pentru gurăcască... Eu sunt omul pe care d-ta să-l îmbeți cu apă rece?... Spune unde să fie! bărbătește: ce vrei de la mine? (se ridică fierbând).

Cațavencu (ridicându-se și el). — Ce vreau? ce vreau? Știi bine ce vreau. Vreau ce mi se cuvine după o luptă de atâta vreme; vreau ceeace merit în orașul ăsta de gogomani, unde sunt cel d'întăiu... Vreau...

Tipătescu (fierbând). — Ce vrei?

Cațavencu (asemenea). — Vreau... mandatul de deputat, iată ce vreau: nimic altcevă! nimic! (după pauză, cu insinuare caldă și crescândă). Mi se cuvine!... Nu mă combate... Susține-mă... Alege-mă! Poimăine, în momentul când voi fi proclamat cu majoritatea cerută... în momentul acela vei avea scrisoarea (cu multă căldură).. pe onoarea mea!

Tipătescu (aproape să izbuenească). — Pe onoarea ta?... Și dacă nu pot să te alerg?...

Cațavencu. — Poți!

Tipătescu (pierzându-și cumpătul din ce în ce). Și dacă nu voi? zi că nu voi să te aleg?

Cațavencu (îndărjit). — Trebuie să vrei!

Tipătescu (d'abia stăpânindu-se). Uiți că nu e bine să te joci cu un om ca mine astfel. Nu! nu! *nu voi* să te aleg!

Cațavencu. — Trebuie!

Tipătescu. — Nu!

Cațavencu. — Trebuie să vrei, dacă ții cătuși de puțin la onoarea...

Tipătescu (izbuenind). — Mizerabile! (Cațavencu face un pas înapoi) Canalie nerușinată! Nu știu ce mă ține să nu-ți sdrobesc capul... (se repede, ia un baston de lângă perete și se întoarce turbat către Cațavencu). Mișelule! trebuie să-mi dai aci scrisoarea, trebuie să-mi spui unde e scrisoarea... ori te ucid ca pe un câine! (Se repede năvală la el. Cațavencu ocolește masa și canapeaua, răstoarnă mobilele și se repede la fereastră, pe care o deschide de perete, îmbrâncind-o în afară).

Cațavencu (tremurând, strigă la fereastră în afară). — Ajutor! Săriți! Mă omoară vampirul! prefectul asasin! ajutor!

(Act. II, Scenele VII, VIII, IX).

Zoe apare și potolește cearta dintre ei. În cele din urmă Tipătescu, silit de Zoe, făgăduiește și el, trăznind și pleznind de necaz, că va sprijini pe Cațavencu. În scena ce urmează apare Cetățeanul Turmentat, față cu care izbucnește tot amarul comic, ce această împrejurare a strâns în sufletul lui Tipătescu.

Tipătescu. — Blestemată politică! un moment să n'ai pace! (merge la ușa din fund și o închide). — Suntem în liniște... (lui Cațaveancu). — Eu merg la telegraf să-ți anunț la București candidatura... d-ta așteaptă acasă un cuvânt al meu... Deseară, la întrunire, fii cu tact... trebuie mult tact. (Se aud în fund bătăi în ușă; toți din scenă tac și mișcă; iar bătăi, apoi trei fluierături). — E Ghiță, ăsta e semnalul lui! (Merge și deschide ușa din fund, prin care apare Cetățeanul Turmentat, fluerând ca din mirare).

Tipătescu. — Iar? (se dă înapoi).

Cațavencu. — Omul meu! (se dă cam spatele Zoii).

Cetățeanul. — Da, iar eu! (sughită). Am venit pentru istoria aea de care am vorbit azi dimineață... Ce facem? Iacă, mâine începe... Eu... pentru cine votez?

Tipătescu (ținându-i calea să nu coboare în scenă). — Pentru cine? pentru cine? Lasă-mă în pace, cetățene: ai ajuns nesuferit... Votează pentru cine poțtești.

Cetățeanul. — Eu nu poftesc pe nimeni, dacă e vorba pe poftă.

Tipătescu. — Ei! lasă-mă în pace, administrațiunea nu voește să influențeze câtuși de puțin pe nimeni.

Cațavencu (intervenind). — Pardon, dați-mi voie: mie-mi pare din contră că într'un stat constituțional, mai ales într'un stat tânăr ca al nostru, administrațiunea ar trebui să...

Zoe (asemenea). — Se înțelege!...

Cetățeanul (cătore Cațaveancu). — Ei! onorabilul! nu te vedeam; sluga! o mie de ani pace! Și zi, mă lucrași, ai?

Adică, dă-i cu bere, dă-i cu vin, nu pentru cinstea obrazului... pentru că să-mi faci pontul cu scrisoarea... bravos! dom'le Nae.

Cațavencu. — A! a!

Zoe. — Fănică! Fănică! trimete-l... e nesuferit!

Tipătescu (nervos). — În sfârșit, cetățene, te rog lasă-ne cu binișorul, lasă-ne... Ce poștești dela mine?

Cetățeanul. — Nu ți-am spus? (sughite) Măine începe... (sughite). Eu pe cine aleg? Pentru cine?... (face semnul votării și sughite).

Zoe. — Pentru d. Nae Cațavencu

Cetățeanul. — Pentru... (sughite și pufnește de râs). Nu mă'nnebuni că amețesc...

Tipătescu (din ce în ce mai nervos, lund pe Cetățeanul de mână și sguduindu-l). — Pentru că ești un om vițios...

Cetățeanul. — Nu mă smuci, că amețesc.

Tipătescu (asemenea). — Pentru că te-ai lăsat să-ți ia din buzunar, să-ți fure scrisoarea...

Cetățeanul. — Ei! nuface nimica, poate mai găsim alta.

Tipătescu. — Lasă-mă să vorbesc... pentru că ești...

Cetățeanul. — Alegător...

Tipătescu. — Nu... bețiv... vițios... păcătos!

Zoe. — Fănică!...

Tipătescu. — Da bețiv... Uite și acuma ești turmentat, ești băut... (Cațaveanu râde).

Cetățeanul. — Ași!

Tipătescu (cu desgust). — Uite, nenorocitul! miroși cale d'o poștă... (il împinge).

Cetățeanul (șovăind). — Asta este mirosul meu naturel...

Tipătescu. — Miroși a rom...

Cetățeanul. — Ei bravos! Vrei să miros a gaz?

Tipătescu. — Ei! pentru toate astea trebuie să-ți dai votul lui onorabilul d. Cațavencu... Pentru așa alegător, mai bun ales nici că se putea...

Zoe. — Fănică!...

Cațavencu. — Totdeauna ironic, (zimbînd) stimabile! (Actul. II, Scena XII).

Cu tot acest năduf, Tipătescu tot n'a scăpat de încurcătură în care se găsește, căci vine altă împrejurare care îi face situațiunea și mai grea. El primește o telegramă din București prin care i se ordonă să sprijine candidatura unui anume Agamița Dandanache:

Pristandă (venind fuga din fund cu o depeșă în fund). Coane Fănică! o depeșă *fe-fe* urgentă.

Zoe. — O depeșă! (se 'ntore toți spre fund).

Tipătescu (deschide nervos depeșa și citește). — „Cu or'ce preț, dar cu or'ce preț, colegiul d-voastră al 2-lea trebuie să aleagă pe d. Agamemon Dandanache, (toți mișcare) Se face din aceasta pentru d-voastră o înaltă și ultimă chestie de încredere“... A!

(Actul II. Scena XIV).

În această situație îi surprinde Farfuride și Brânzovenescu cari se bucură că prefectul care-i „trădase“ se află în așa de mare încurcătură.

În actul III, teatrul înfățișează o sală de întrunire în localul primăriei. Elume multă. Prezidează Trahanache. Vorbește Farfuridi. Deși această întrunire nu înaintează mult acțiunea, ea este remarcabilă prin faptul că autorul isbutește printr'însa să completeze figurile lui Trahanache, Farfuridi și cu deosebire a lui Cațavencu, și în acelaș timp, să întărească sentimentul fundamental. Cu alte cuvinte, autorul respectă regula de a nu țineă seamă într'o operă dramatică decât de unitatea caracterelor și sentimentului ce vrea să provoace prin ele. E acelaș procedeu ca și în scena I dintre Tipătescu și Pristandă.

Actul începe tocmai când Farfuridi este întrerupt în discursul său de partizanii lui Cațavencu:

Farfuridi. (dela tribună). — Dați-mi voie! (gustă din paharul cu apă) Dați-mi voie! (Bumoare).

Trahanache. — Sumabili, onorabili! (afabil) faceți tăcere! Sunt cestiuni importante, arzătoare la ordinea zilei... Aveți puținică răbdare... (către Farfuridi). Dă-i înainte stimabile! Aveți cuvântul.

Farfuridi. (către adunare). — După ce-am vorbit dar

din punctul de vedere istoric, vom încheia cât se poate mai scurt.

Popescu.— Parol? Numai dacă te'i ținea de vorbă! (râsete în partea unde sunt dascălii).

Farfuridi. — Rog nu mă întrerupeți, dați-mi voie!

Trahanache. (către partea unde e Popescu). — Stimabile... nu 'ntrerupeți!

Farfuridi.— După ce am vorbit dar din punctul de vedere istoric și din punctul de vedere de drept, voi încheia precum am zis, cât se poate mai scurt. (Bea o sorbitură, apoi, reluându-și respirația, rar ca și cum ar începe o poveste). La anul una-mie-opt-sute-douăzecișunu... fix... (Rumoare și protestări în grupul lui Cațavencu).

Toți. (în cor cu tonul lui). — Douzecișunu fix. (Rumoare și protestări).

Farfuridi. — Dați-mi voie!

Trahanache. (clopețel). — Stimabile, onorabile! Nu întrerupeți... Aveți puținică...

După multe întreruperi, Farfuridi își sfârșeste discursul, care e salutat cu aplauze de o parte a adunării și în care, fiind vorba dacă trebuie să se revizuiască sau nu Constituția, oratorul își formulează definitiv următoarea părere:

Din două una, dați-mi voie! Ori să se revizuiască, primesc, dar să nu se schimbe nimic; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci, să se schimbe, pe ici colo, și anume în punctele... esențiale. Din această dilemă nu puteți ieși.

După o pauză, se deschide ședința și se dă cuvântul lui Cațavencu:

Domnilor!... Onorabili concetățeni!.. Fraților!.. (plânsul îl înneacă). Iertați-mă, fraților, dacă sunt mișcat, dacă emoțiunea mă apucă așa de tare... suindu-mă la această tribună... pentru a vă spune și eu... (plânsul îl înneacă mai tare)... ca or'ce român, ca or'ce fiu al țării sale... în aceste momente solemne... (de abia se mai stăpânește). mă gândesc... la

țărișoara mea... (plânsul l-a biruit de tot) la România... (plânge. Aplauze în grup)... la fericirea ei!... (acelaș joe de amândouă părțile)... la progresul ei! (asemenea crescendo)... la viitorul, ei! (plâns cu hohot. Aplauze sguuitoare).

Ionescu, Popescu, Toți. — (foarte mișcați). Bravo!

Cațavencu. — (ștergându-se repede la ochi, și remițându-se deodată; cu tonul bruse, vioiu și lătrător). Fraților, mi s'a făcut o imputare și sunt mândru de aceasta!... O primesc! Mă onorez a zice că o merit)... (foarte volubil) Mi s'a făcut imputarea că sunt foarte, că sunt prea, că sunt ultraprogresist... că sunt liberschimbist... că voiui progresul cu or'ce preț. (scurt și foarte rețezat). Da, da, da, de trei ori da! (Aruncă roată priviri scânteietoare în adunare. Aplauze prelungite).

Cațavencu. — Da! (cu putere din ce în ce crescendo) Voiui progresul și nimic alt decât progresul: pe cale politică... (Îngrașă vorbele).

Popescu. — Bravo!

Cațavencu. — Socială...

Ionescu. — Bravo!

Cațavencu. — Economică...

Popescu. — Bravo!

Cațavencu. — Administrativă...

Ionescu. — Bravo!

Cațavencu. — Și... și...

Ionescu, Popescu, Grupul. — Bravo! Bravo!

Trahanache. — (elopoțind). Rog, nu întrerupeți pe orator, stimabile...

Cațavencu. — (cu tărie). Nu mă tem de întreruperi, venerabile domnule președinte... (către adunare și mai ales către grup cu tonul sigur). Puteți, d-lor, să întrerupeți, pentru că eu am tăria opiniunilor mele... (reintrând în tonul discursului și îngrășând mereu vorbele) și... și... finanțiară (aplauze prelungite)... Da, suntem ultraprogresiști, da, suntem liberschimbști... Or... conduși de aceste idei, am fundat aci în orașul nostru „Aurora Economică Română“, soțietate enciclopedică-cooperativă, independentă de cea din București... pentru că noi suntem pentru descentralizare. Nu... eu nu recu-

nosc, nu voiu să recunosc epitropia Bucureștenilor, capitaliștilor, asupra noastră; căci în districtul nostru putem face și noi ce fac dâșii în al lor.

Grupul (aplauze). — Bravo!

Cațavencu.— Societatea noastră are de scop să încurajeze industria română, pentru că, dați-mi voie să vă spui, din punctul de vedere economic, stăm rău...

Grupul (aplauze). — Bravo!

Cațavencu.— Industria română e admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipsește cu desăvârșire. Soțietatea noastră dar, noi, ce aclamăm? Noi aclamăm munca, travaliul, care nu se face de loc în țara noastră!

Grupul.— Bravo! (aplauze entuziaste).

Trahanache (clopotind). — Stimabile... nu...

Cațavencu.— Lăsați, domnule președinte, să întrepră... nu mă tem de întreruperi!... În Iași, de exemplu, —permiteți-mi această digresiuue, este trist dar adevărat!— În Iași n'avem niciun negustor român, niciunul!...

Grupul (mișcat). — A!

Cațavencu.— Și cu toate aceste toți faliții sunt jidani! Explicați-vă acest fenomen, acest mister dacă mă pot exprima astfel!

Grupul.— Bravo! (aplauze).

Cațavencu.— Ei bine! Ce zice soțietatea noastră? Ce zicem noi?... Iată ce zicem: această stare de lucruri este intolerabilă! (aprobări în grup. Cu tărie). Până când să n'avem și noi faliții noștri? Anglia își are faliții săi, Franța își are faliții săi, până chiar și Austria își are faliții săi; în fine or'care națiune, or'care popor, or'care țară își are faliții săi (îngrașă vorbele)... Numai noi să n'avem faliții noștrii!... Cum zic: această stare de lucruri este intolerabilă, ea nu mai poate dura!...

Dar tocmai când Cațavencu eră în culmea oratoriei lui bombastice și nu se temeă de nici o întrerupere, iată că se arată Ghiță, Pristandă și Cetățeanul Turmentat care-l întrerup:

Cetățeanul. (foarte șovăind. Sgomot).

Trahanache (clopoțind). — Faceți puțintică tăcere.

Cațavencu (care în timpul scurt al rumorii provocate de intrarea lui Pristandă și a Cetățeanului Turmentat, și-a consultat hârtiutele, cu ton predominant). — Fraților, iată ce spun statutele societății noastre la art. I: „Se formează în urbea noastră o soțietate Enciclopedică-Cooperativă cu numele de „Aurora-Economică-Română“. Scopul societății este ca România să fie bine și tot românul să prospere“.

Cetățeanul (care, dela intrare, a venit șovăind până în mijloc și s'a turnat pe un scaun în fața tribunei, se scoală și ridică mâna). — Și eu! (sughite). și eu sunt! (Șovăie și iar se toarnă pe scaun.—Râsete în fund, rumoare în față).

Cațavencu (către Trahanache, întorcându-se către masa prezidențială). — Domnule Președinte, rog să nu fiu întrerupt..

Trahanuche. — Par'că ziceai, stimabile, că întreprinderile...

Cațavencu. — Da, (cu dignitate) dar...

Trahanache. — In sfârșit... (clopoțind) Nu întrerupeți, mă rog...

Cațavencu (căutând șirul). — Ziceam dar... „ca România să fie bine și tot românul să prospere“...

Cetățeanul (se scoală șopăind și ridică mâna). — Și eu sunt! (sughite rău; râsete, rumoare).

Trahanache. — A! (sculându-se peste masă). Ce? ce ești dumneata, srinabile?

Cetățeanul (sughitând). — Mă cunoaște d. Nae... (arată pe Cațavencu). Cioclopedică... (râsete, rumoare).

Cațavencu (nervos). — Ce?

Cetățeanul. — Română!... (râsete; sughite) Aurora!... (sughite; râsete, rumoare din ce în ce mai mare).

Trahanache (nervos și el, către adunare, clopoțind). — Faceți tăcere stimabile!... (către Cetățeanul Turmentat). Cum?

Cetățeanul (șovăind). — Cioclopedică! (sughite) Compotativă! (sughite) Iconomie! (sughite) Soțietate care va să zică... (râsete și rumoare mare).

Ionescu. — E turmentat!...

Popescu.— E tun! (grupul se mișcă; unii se scoală).

Cetățeanul (sughitând și strigând). — Sunt nembru!

Trahanache (agitând clopoțelul cu putere, către Ionescu și Popescu) — Stimabile, stimabile, (cu afabilitate) rog dați afară pe onorabilul!

Ionescu, Popescu și Grupul.— Afară! E turmentat! Afară!... (Ionescu și Popescu îl îmbrâncesc spre ușă. Cațavencu s'a dat jos dela Tribună și vorbește cu câțiva din grup).

Cetățeanul (îmbrâncit de dascăli și opunându-se). — Nu mă'nbrânciți... că ametesc!

Ionescu, Popescu și Grupul.— Afară!

Cetățeanul.— Nembru! (Toată scena aceasta a fost însoțită de râsete și rumoare. Dascălii au dat afară pe Cetățeanul Turmentat. În adunare mișcare. Pristadă se apropie de tribună, în vreme ce dascălii și grupul lor, în mijloc cu Cațavencu, se agită și-și reiau locurile).

Pristadă (misterios lui Trahanache). Coane Zahario, dă-i zor! Trebuie să-l lucrăm pe onorabilul, pe d. Nae Cațavencu: ordinul lui conul Fănică... Sunt la ușă, când oiu tuși de trei ori, d-ta proclamă candidatul și ieși pe porțiță... și pe urmă, treaba mea...

(Actul III, Scena I—VI).

Această convorbire nu anunță nimic bun pentru Cațavencu, care, în acest timp, crezându-se sigur de izbândă, ia în batjocură pe Farfuridi și Brânzovenescu. Încă de mai înainte, autorul ne-a făcut să vedem că Trahanache, care credea că scrisoarea lui Tipătescu către soția sa este o plastografie, — dovedise de astădată o adevărată plastografie a lui Cațavencu, prin care acesta înșelase tocmai Societatea „cioclopedică“ cu cinci mii de lei. Acest lucru, ajuns la cunoștința lui Tipătescu, îi ușurează dintr'odată situația, și de unde el eră învins, el devine acum învingătorul. Aceleași mijloace pe care le întrebuintase Cațavencu, ca să se impue, le întrebuintează acum Tipătescu ca să-l dărâme. O vorbă numai de-a lui Tipătescu, și Cațavencu e arestat, spre a fi judecat ca „escroc“—și deci ucis politicește. De aceea, cu toate că toată întrunirea ni se pare că merge spre proclamarea candidaturii lui Cațavencu, cu toate că el însuși primise cu mulțumire suspendarea ședinței, ca să se proclame candidatura, crezând că va fi a sa,

totuși Trahanache va proclama candidatura lui Agamiță Dandanche, impus de guvern.

Totuși această proclamare nu se face fără ca Tipătescu și mai ales Zoe, care ascultau ce se petrece de după un grilaj cu perdele, să nu treacă prin niște violente emoțiuni:

Trahanache. (către Cațavencu, care e la tribună și protestează în contra lui Farfuridi care readuce în sală pe Cetățeanul Turmentat). — Stimabile, (elopoțind) aveți puținică răbdare... Fiindă orele sunt înaintate...

Cațavencu. — Dați-mi voie...!

Trahanache (ridicându-se). — Fiindcă unii dintre domnii alegătorii au început să plece, ar fi bine, cred, mâine fiind alegerea..., ca chiar acum să rugăm pe onorabilul orator să-și întrerupă discursul un moment, să aibă puținică răbdare, pentru ca să proclamăm numele candidatului propus de comitetul nostru.

Cațavencu (cu aer foarte degajat). — Primesc cu mulțumirie, d-le președinte. (Coboară dela tribună către grupul său) Numele candidatului.

Tofi (din grup și din sală). — Da! numele candidatului.

Zoe (tremurând încet). — Fănică!

Tipătescu (încet). — Taci! n'ai grijă!

Trahanache (citind foaia între lumânări). — Stimabile! candidatul pe care-l susține comitetul nostru, este domnul...

Ionescu. — Nae Caț...

Trahanache (întrerupându-l). — Ai puținică răbdare... (citind) domnul...

Cațavencu. — Domnul... (Toată lumea ascultă cu mare nerăbdare și în deplină tăcere; Zoe se strânge după grilaj lângă Tipătescu.

Tipătescu. — Domnul... Agamiță Dandanche! (Mișcare de satisfacție în fund. În grupul din față turburare. Zoe și Tipătescu ascultă mișcați).

Cațavencu (sărind în loc și răcnind). — Trădare! (gesticulează viu în mijlocul grupului său. În fund aplauze).

Trahanache (în picioare). — Dați-mi voie! (elopoțind după un moment de tăcere). Cine a pronunțat cuvântul trădare? (Toată lumea e în picioare și în fierbere.

Cațavencu (din mijlocul grupului cu putere). — Eu!

Ghiță Brânzovenescu și Cetățeanul Turmentat. —

(și cei din fund). — Afară! afară moftologul!

Trahanache (trăgând clopoțelul foarte violent, către grupul din fund). — Aveți puținică răbdare! (către Cațavencu). Și cine este trădător, stimabile?

Cațavencu (foarte aprins). — Acela care falsifică numele candidatului odată hotărit, acela care uită, care trădează, interesele și onoarea familiei sale... (cu glas colosal) D-ta!

Trahanache (trăgând clopoțelul pe masă, în culmea indignării). Apoi, ai puținică răbdare, stimabile! Mă scoți din tățâni... Eu falsificator?... Pe mine cetățean onorabil, pe mine, om venerabil, să vie într'o adunare publică, să mă facă falșifactor.... cine? (Rumoare mare. Tipătescu și Zoe ascultă palpitând) cine? (cu energie) Un plastograf patentat!

Cațavencu (sărind din loc). — Plastograf!

Toți din fund (strigând amenințător). — Afară plastograful!

Toți din față (asemenea). — Afară falsificatorul! trădătorul! (fierbere mare).

Cațavencu (seulându-se repede din mijlocul grupului său la tribună cu pumnii încheștați și sbierând febril. Un moment tăcere). — Fraților! domnilor! un moment, onorabili concetățeni! Am voit să acopăr o rușine care se petrece de atâta vreme în sânul orașului nostru... (Zoe și Tipătescu mișcare). Am voit să cruț opinia publică de o lovitură scandaloasă;... Astăzi însă am fost lovit așa de crud în dignitatea mea, încât nu mai pot tăceă. (Zoe și Tipătescu mișcare). Acest onorabil cetățean, (arată pe Trahanache) acest om venerabil d. Zaharia Trahanache...

Trahanache (cu pofidă). Ei? Eu...

Cațavencu. — Este atât de naiv, încât crede că e plastografie un document olograf... (Zoe și Tipătescu mișcare de groază).

Zoe. — Fănică (șovăie).

Tipătescu (susținând-o și răcnind cu o supremă putere) Ghiță!

(se repede la porțița grajdului... Zoe se agață de el și-l oprește. Rumoare mare).

Pristandă (punând mâinile amândouă lângă gură ca o portvoce și strigând asemenea spre partea de unde i-a venit chemarea).

Prezent! (către cei din fund). *Pe el, copii!* (Grupul din fund cu *Pristandă*, *Farfuridi*, *Brânzovescu*, *Cetățeanul Turment*, se repede la tribună pune mâna pe *Cațavencu*).

Cațavencu (continuând a sbiera în mijlocul sgomotului) — O scrisoare a prefectului cătră...

Grupul lui Cațavencu.— *Pe ei fraților!* (grupul din față dă năvală spre fund)

Tată lumea.— *Afară! ho! huideo!* (Sgomot la culme, strigăte, huidneli, fluerături, *Zaharia Trahanache* a ieșit repede pe porțița grajdului, a dat dincolo de *Zoe* și de *Tipătescu*, și toți trei ascultă ce se petrece în adunare. *Pristandă*, *Farfuridi*, *Brânzovenescu* au apucat de gât pe *Cațavencu* și-l târăse afară. Grupul *Ionescu* și *Popescu* sunt grămădiți peste cei din fund. Toate cuvintele și mișcărilor acestora din urmă se fac deodată și într-o clipă.— *Cortina* se lasă asupra primei mișcări a scandalului.

(Act. III, ultimele scene),

Dar nici triumful lui *Tipătescu* nu este așa de complet pe cât ne-am putea închipui. El nu alege, e drept, pe adversarul său *Cațavencu*; dar în locul lui, el dă sprijinul în alegeri unui om pe care nu-l cunoaște și care nu numai că este un fel de zăpăcit și de zeyzec, dar a ajuns să se impună ca să fie ales prin aceleași mijloace pe care le condamnă cu înverșunare la *Cațavencu*. Această situație, în care vedem cât de necompletă este izbânda lui *Tipătescu*, ne-o zugrăvește admirabil poetul în câteva scene din actul al IV, care se petrece în grădina lui *Trahanache*:

Trahanache (foarte politicos). Poftim, poftim, stimabile.

Tipătescu.— Cine să fie?

Zoe.— Un străin?...

Trahanache.— (coborând). Dă-mi voie, *Joițico*, să-ți recomand pe d. *Agamiță Dandanache*!

Zoe și Tipătescu.— *Dandanache* (complimente).

Trahanache.— Candidatul nostru!...Adică ce candidat: alesul nostru.

Dandanache.— (vorbește piltic și sâsăit). Sărut mâna... Si domnul? bărbatul dumneaei?

Trahanache.— Nu, eu sunt bărbatul dumneeee, dumneaei este nevasta mea, cum am avut onoarea să mă recomand...

Dandanache.— Si dumneavoastră?

Trahanache.— Și eu?... Bărbatul dumneaei... Eu (serios) Zaharia, Trahanache, președintele Comitetului permanent, Comitetul electoral și... ai puținică răbdare... (se caută în buzunar și scoate o carte de vizită, pe care i-o dă lui Dandanache), sunt aicea toate comitetele..

Dandanache.— (ia cartea) Mersi!... Si domnul!

Trahanache.— Domnul Fănică Tipătescu, prefectul nostru, amicul meu și al familiei mele.

Dandanache.— (lui Fănică), Imi pare bine, d-le preșident! (îi dă mâna. Trahanache trece lângă Zoe).

Tipătescu.— Și mie, onorabile, nu mai puțin... sunt încântat, dar cu ce ocazie pe la noi?

Dandanache.— Cu ocazia aledzerei, neicursorule, cu ocazia aledzerii, stii m'a combătut opozițiunea si colo si dincolo... si rămăsesem eu... care familia mea dela pat-uzsopt în Cameră... rămăsesem mă înțeleddi fără coledzi... si asea am venit pentru aledzere.

Zoe.— (cu răutate). Nu trebuie să vă mai deranjați.

Dandanache.— Ba încă țe deranzi, conîța mea! da stii, nu fățeà să nu fațem măcar act de prezență...

Trahanache.— Se înțelege! foarte bine, foarte bine, trebuie, trebuie!

Dandanache.— Da de deranz... destul! Inchipueste-ți să vii pe drum cu birza ținți postii, hodoronc-hodoronc, sdronca-sdronca... stii, m'a sdrunținat!... si clopoțelii... (gest) îmi ține urechile; stii asa sunt de amețit si de obosit... nu-ți fați o idee, conîța mea, (către Trahanache) nu-ți fați o idei, domnule prefect, neicursorule, (către Tipătescu) nu-ți fați o ideiei, d-le preșident, puicursorule...

Tipătescu.— Firește.

Zoe. — Mai e vorbă...

Dandanache. — Adineaori am sosit, eră să trag la otel...dar birzarul...el stia de țe viu, mi-a arătat pe d. prefect, (arată pe Trahanache).

Zoe. — (îneet către Tipătescu, care râde). Și încă mai râzi, Fănică!...

Trahanache. — Da, mă duceam pe la alegere să văz cum mergem... Nu i vorba, de mers, mergem strună... dar știi de obicei, ca un cap ce sunt al partidului trebuie să fiu acolo...

Dandanache (strângându-i mâna). — Bine că te-am găsit, neicursorule, mersi. (vorbesc amândoi de vorbă).

Zoe (către Fănică îneet). — Iată, Fănică, pentru cine mi-am pierdut eu liniștea... Și spune drept, dacă nu era mai bun Cațavencu?

Tipătescu (seurt). — E simplu, dar îl prefer; cel puțin e onest, nu un mișel!

Trahanache (către Dandanache). — Stimabile, eu te las aci cu amicul Fănică și cu Joițica... Eu trebuie să mă duc la alegere: peste o jumătate de ceas se deschide urna; trebuie să fiu acolo... D-ta n'ai nicio grijă, mergem la sigur, la noi opoziție nu încape... suntem tari, stimabile... tari... Nu o să ai majoritate, stimabile...

Dandanache. — Cum se poate? Să nu te pomenești cu vreun balotaz? ai?... a mai pățit-o și alții.

Trahanache. — Adică, ai puținică răbdare, balotaj la noi? Zic: nu majoritate, unanimitate o să ai, stimabile.

Dandanache. A așa? (cu siguranță). — Se 'nțeledze... Niți nu se putea altfel.

Trahanache. — Salutare, stimabile, salutare... La revedere, Fănică.. La revedere, Joițico! (iese).

Dandanache. — Cum îți spui, să nu m'aleg, puicursorule, nu merdzea... Eu, familia mea, dela patuzopt... luptă, luptă și dă-i și dă-i și luptă... și eu mă'nțeledzi tocmai acumă să rămâi pe din afară... fără coledzi!... și cât pe-ați neicursorule, să nu mă aleg!...

Zoe. — Să nu te-alegi d-ta cu meritele d-tale! eră peste puțință...

Tipătescu. — Peste puțință...

Dandanache. — Ei uite așa, cu meritele mele, conîță, vezi! eră cât p'ăți, dar stii cât p'ăți... Intreabă-mă neicursorule, să-ți spui: nu vrea comitetul țentrul și pațe; zițea că nu sunt marcant. Auzi, eu să nu fiu marcant!... Am avut noroc, mare noroc am avut. Să vedeți. Intr'o seară... ținevă — nu spui ține... persoană însemnată... da becher — vine și zoacă la mine cărți... și când pleacă își uită pardesiul la mine. A doua zi voiu să l îmbrac... gândiam că-i al meu... văz că nu-i al meu; îl caut prin buzunare și dau... peste țe te gândești?

Tipătescu. — Peste?

Dandanache (răzând). — Peste o scrisorică.

Amândoi. — O scrisorică?

Dandanache. — De amor...

Amândoi (miscăți). — O scrisorică de amor?

Dandanache. — O scrisorică de amor către becherul meu, dela nevasta unui prieten, — nu spui ține... persoană însemnată.

Zoe. — Ei și?

Tipătescu. — Ei?

Dandanache. — Ei, țe să-ți mai spui, puicursorule? Adu o birză, mă băiete, de grabă... Mă sui în birză și mă duc la persoana, la becherul, — nu spui ține — e persoană însemnată —: Găsește-mi, mă înțeleddzi, un coledzi ori dau scrisoarea la „Războiul“. De colea până colea... gâr, mâr... a trebuit conîța mea, să țedeze, și tranc! depesa aici, neicursorule...

Zoe (agitată treptat în măsură povestirii lui Dandanache). — A! domnule Dandanache, ai făcut rău... fapta d-tale este... să-mi dai voie, să-ți spui...

Tipătescu (încet). — Zoe!

Dandanache. — Așa e, puicursorule, c'am întors-o cu politica? Aud? Țe eră de făcut? Aminteri, dacă nu-mi

dedea în gând asta nu mă aledzeam... și nu merdzeă de loc, neicusorule; fă-ți ideie! familia mea dela patuzsopt (coborând către public) și eu în toate camerele, cu toate partidele, ca românul imparțial... și să rămăiu fără coledzi!

Tipătescu. — Vezi bine! (Mușcându-și buzele) Dar nu ne-ai spus sfârșitul istoriei... scrisoarea...

Zoe. — Da, scrisoarea...

Dandanache. — Care scrisoare?

Tipătescu. — Scrisoarea becherului...

Dandanache. — Care becher?

Zoe (nervosă). — Persoana însemnată... scrisoarea de amor... arma d-tale politică, cu care te-ai ales...

Tipătescu. — Scrisoarea pe care voiai s'o publici în „Războiul“, dacă nu...

Dandanache (aducându-și în sfârșit aminte). — A da! scrisoarea... da... am prițeput...

Zoe. — Ei scrisoarea?

Tipătescu. — Ce s'a făcut?

Dandanache. — O am pusă acasă la păstrare... dar știi, la loc sigur...

Zoe. — Nu i-ai înapoiat-o persoanei?

Dandanache (cu mirare). — Cum s'o înapoiez?

Tipătescu. — Iată te-alegi, el și-a ținut cuvântul...

Zoe. — Trebuie s'o dai înapoi...

Dandanache. — Cum se poate, conița mea, s'o dau înapoi! S'ar putea să fac așa prostie? Mai trebuie s'aldată... La un caz iar... pac! la „Războiul“.

Zoe (cu desgust). — A! (Trecând lângă Fănică, încet și cu tonul lui mai sus) E simplu, dar e un om onest. (tare către Dandanache). Domnule Dandanache, am să vă fac o rugăciune: o să rămâneți la masă la noi... Mă rog să nu povestiți istoria cu scrisoarea becherului d-voastră.

(Act. IV, scenele III, IV).

Cu toată această recomandatie, Dandanache i-o povestește mai pe urmă lui Trahanache, care, firește, în simplitatea lui sublimă, n'o pune deloc în raport cu scrisoarea „plas-

tografiată“ de Cațavencu, ceea ce nu împiedică continua tortură comică a celor doi vinovați. Pe lângă aceasta, și unul, și altul, dar mai cu seamă Zoe, nu se bucură încă de succesul lor, din pricină că până la acea oră, nu știu de urma lui Cațavencu, n'a putut deci să-i facă cunoscut, că, dacă va publica scrisoarea, va fi dat judecății ca falsificator din pricina plastografiei dela Societate, și sunt frământați de temerea ca nu cumva adversarul, pe care-l trăseseră pe sfoară, să nu publice scrisoarea, spre răsbunare. Această temere însă se rezolvă îndată rămânând pe sufletul lor numai cu alegerea „neicusorului“ și „puicusorului“ Dandanache;—și se rezolvă, pentru că autorul trebuie să ne arate completa neizbândă și ridiculizare a lui Cațavencu, personagiul principal al comediei. În adevăr, acesta pierduse la întrunire scrisoarea cu pricina, care fusese iarăși găsită de Cetățeanul Turmentat și, deastădată, înapoiată Zoi. Cațavencu, deci, nu o mai putea întrebuința. În acelaș timp el mai aflase că plastografia dela Societate i s'a descoperit. El deci pare cu desăvârșire pierdut.

Autorul ne arată mai întâiu îngrijorarea Zoi, câtă vreme nu știe unde e Cațavencu și furia ei în contra lui, când aude că a pierdut scrisoarea, care putea astfel să cadă în mâna altui răuvoitor:

Zoe (coborând precipitat treptele). — Ai auzit, Fănică? Ai auzit? Onestul tău d. Agamiță, care triumfează, păstrează scrisoarea. Ce trebuie să facă onestul Cațavencu, care n'a reușit, care-și mușcă acum mâinele, își mestecă turbarea și mă ochește din cine știe ce ascunzătoare? (agitată) A! mi-e groază să mă gândesc. Ce face Cațavencu? unde e ascuns șarpele? de unde o să-și arunce veninul asupra mea!

Tipătescu. — Zoe! Zoe! fii bărbată...

Zoe (innecată). — Nu mai pot, nu mai pot. Vorbele lui Dandanache mi-au luat toată puterea, mi-au frânt inima... A! înnebunesc de frică (își ascunde obrazul).

Pristandă (venind repede din stânga). — Coană Joițico! Coană Joițico!...

Tipătescu. — Ghiță!

Zoe (tresărind). — Ghiță.. Ce e? Spune!

Pristandă (oprindu-se). — Coană Joițico, voiam să...

Zoe (fierbând. — Spune, nu mă chinui! Ce e? A publicat-o? dă-mi-o s'o văz! (foarte agitată) Dă-mi o s'o văz!

Tipătescu. — Zoe, ești nebună!

Pristandă (a parte). — Curat nebună!

Zoe. — Da, sunt nebună! și ție trebuie să-ți mulțumesc de asta.

Pristandă (căutând s'o calmeze). — Nu, coană Joițico, nu e nimica publicat... „Răcnetul“ nici n'a apărut astăzi.... După ce a fugit Cațavencu, dascălimea s'a apucat la ceartă, s'a bătut, l-au bătut pe popa Pripici și nici vorbă să mai scoată gazeta... S'a spart partidul independent... s'a spart! (încet Zoii, trecând spre Tipătescu) Am să vă spun ceva secret, acū numaidecât...

Tipătescu. — Nu spuneam eu! Dar Cațavencu?

Pristandă. — Nu l-am găsit, coane Fănică, par'că a intrat în pământ (bătându-se repede pe frunte, ca și cum și-ar aduce aminte de ceva). A! ce-am uitat! Să mă iertați, sărut mâna, coane Fănică... Ministrul... nu, miniștrii, toți șapte, vă chiama la telegraf numaidecât... de-aea vă căutam așa de zor...

Tipătescu. — La telegraf? Ce mai vor dela mine?

Pristandă. — Nu știu, dar bate telegraful de un ceas, coane Fănică, trebuie să mergi.

Tipătescu. — A blestemată politică!.. Zoe! Zoe, curaj, mă duc.

Zoe. — Du-te.

Tipătescu. — Mă întorc îndată (îi sărută mâna) Zoe, fii cuminte! Nu suntem pierduți; n'ai grijă; la revedere! (pleacă prin fund).

Zoe. — La revedere!... A!... cum pot să iubesc pe omul ăsta! (cade pe gânduri. Pristandă urmărește pe Tipătescu până la ieșire și se uită după el până se depărtează, apoi introduce pe Cațavencu)

Zoe (repezindu-se la el). — D-le Cațavencu, ai voit să mă pierzi pe mâine și te-ai pierdut și pe d-ta. La ce-ai fugit, pentru Dumnezeu! la ce-ai dispărut? Fănică are în mână

o poliță, ale cărui giruri le-ai plastografiat, ca să ridici cinci mii de lei dela societate... Știi?

Cațavencu. — Știu, madam', că o are (dezolat) știu, dar ce e de făcut?

Zoe. — Om nebun! ți-ai pierdut mințile? mai întrebi ce e de făcut! Nu știi? Să-ți dau polița: scapă-mă să te scap! să schimbăm: dă-mi scrisoarea...

Cațavencu (dezolat). — Madam'! madam'! peste puțină...

Zoe. — Ce?

Cațavencu. — Scrisoarea d-voastră...

Zoe. — Ei?

Cațavencu. — N'o mai am!...

Zoe. — Nu se poate!...

Cațavencu. — N'o mai am?...

Zoe. — Minți!

Cațavencu. — Nu minț; n'o mai am!

Zoe. — Nenorocitul, ce-ai făcut-o?

Cațavencu. — Am pierdut-o!

Zoe (dând un țipăt și uitându-se pierdută în toate părțile). — A! de ce nu pot să te omor!

Cațavencu. — Omoară-mă, madam', omoară-mă, dar nu e vina mea!

Zoe. — Cum ai pierdut-o? când ai pierdut-o? unde ai pierdut-o?

Cațavencu. — În scandalul, în bătaia de alaltăeri seară dela întrunire, cine, nu știu... mi-a smuls pălăria din cap... scrisoarea o aveam în căptușeala pălăriei...

Zoe. — Care va să zică, adevărat, ai pierdut-o?

Cațavencu. — Da!

Zoe. — Mi-ai pierdut scrisoarea... și nu știi, nu bănuiești pe unde poate rătăci scrisoarea mea?

Cațavencu. — Nu.

Zoe. — Nu?

Cațavencu. — Nu...

Zoe (desperată). — A! ești un om pierdut!... pierdut!...

Eu poate să mai scap... căci poate să mai scap! dar d-ta... (cu putere). D-ta ești pierdut!... Când te-a arestat Fănică, te-am scăpat eu... acum te arestez eu și n'ai să scapi decând atunci când mi-oiu găsi scrisoarea... pentru că poate să mai am noroc s'o gălesc... Roagă-te la Dumnezeu s'o gălesc... A! s'a întors jocul, d-le Cațavencu... începe să te părăsească norocul și să mai treacă și în partea noastră... A! ești pierdut! da, pierdut!... (strigând în fund). Ghiță! Ghiță!

Cațavencu. — Doamnă, pentru Dumnezeu! (se uită în toate părțile).

Zoe. — Ghiță...! (către Cațavencu). Nu te uită pe unde să scapi... Numai e scăpare: plastografii dovediți nu mai au scăpare... s'a mântuit... Ghiță! Ghiță! (merge strigând în fund și se întâlnește piep în piept cu Cetățeanul Turmentat).

Cetățeanul Turmentat (cu pălărie albă a lui Cațavencu, intrând și coborând forte bine dispus). — Nu e Ghiță, eu sunt...

Zoe. — Ce cauți?

Cațavencu (aparte). — Pălăria mea!

Cetățeanul. — Pe d-voastră, coană Joițico.

Zoe. — Ce vrei cu mine?

Cetățeanul. — Ei uite și d. Nae. Salutare, onorabile!

Zoe (nervosă). — Ce vrei? spune ce vrei?

Cetățeanul. — Ce vreau eu, bine vreau. Eu am o vorbă: o mie de ani pace! (gest de impăciență din partea femeii). Eu, coană Joițico, am găsit o scrisoare.

Zoe. — Pe care ai lăsat-o să ți-o fure onorabilul d. Cațavencu...

Cațavencu (sdrobit). — Doamnă!

Cetățeanul. — Las-o aia, am mai găsit una.

Zoe. — Ei, ce-mi pasă?

Cetățeanul. — Nu vă supărați, coană Joițico, să vedeți... nu v'am spus tot. Eu până să nu intru în politică, cum am zice care va să zică, până să nu devin negustor și apropietar, am fost împărțitor... la poștă... mă cunoaște conul Zaharia!

Zoe. — Ei! ieși odată și lasă-mă?.. Ghiță!

Cetățeanul. — Și d'atunci, care va să zică, eu dau scrisoarea după andresă. Dacă nu găsesc adrisantul, scriu pe ea cu plaivaz: „adrisantul necunoscut“, ori: „nu se află“, ori: „mort“, care va să zică, fiecare după cum devine. (Zoe se plimbă impacientă în fund) dar dacă găsesc andrisantul i-o dau andrisantului... Bunioară acum... Eu am găsit alaltăeri, în învâlmășala dela Primărie, o pălărie...

Zoe (coborând). — O pălărie?

Cațavencu (aparte). Mizerabilul...

Cetățeanul. — O pălărie, da, asta... și astăzi tot îndesând-o pe capul meu, s'o potrivesc — că mi-era strimță — am vrut să-i scot căptușeala s'o mai lărgesc... când colo în căptușeală peste ce dau?...

Zoe. — O scrisoare!

Cațavencu. — O scrisoare!

Cetățeanul. — O scrisoare, da, domnule Nae... Nu mai mergem pe la o țuică?...

Zoe (foarte emoționată). — S'o vedem!

Cetățeanul. — E dela conul Fănică: andrisantul sunteți d-voastră.

Zoe. — Dă-mi-o, dă-mi-o degrabă!

Cațavencu. — Sunt în adevăr pierdut!

Zoe. — Degrabă, dacă o ai!

Cetățeanul. — O am, n'am pierdut-o... nu m'am mai întâlnit (sughite și arată pe Cațavencu). cu onorabilul! (Scoate o scrisoare din căptușeala pălăriei și o dă Zoii).

Cațavencu (a parte). — A, mizerabilul!

Zoe (care a smucit scrisoarea). — A!

Cațavencu (încet către Cetățeanul Turmentat, care a trecut lângă el). — Nenorocitul! Ți-ai aruncat norocul în gârlă: te făceam om!

Cetățeanul. — Nu puteam... andrisantul cu domiciliul cunoscut (arată pe Zoe).

Zoe. — Cum să-ți mulțumesc? Ce ceri dela mine?

Cetățeanul. — Să-mi spui d-ta, pentru cine votez. Iaca mai e un sfert de ceas și se închide alegerea... eu... pentru cine votez?

Autorul ar fi putut să sfârșească făcând pe Tipătescu să dea pe Cațavencu pe mâna parchetului. Un astfel de desnodământ însă ne-ar fi jignit și opera s'ar fi terminat fără să ne facă să râdem. O astfel de împrejurare ne-ar satisface într-*cât* privește imoralitatea lui Cațavencu în mod serios și deci efectul acestei satisfacțiuni nu s'ar potrivi cu sentimentul comicului, ce formează fundamentul operei. Și cu atât mai mult ne-ar impresiona neplăcut, cu cât pedeapsa i-ar veni dela Tipătescu și Zoe, care nici ei nu sunt mult mai de treabă decât dânsul și care au fost totuși prea puțin pedepsiți prin alegerea lui Dandanache.

De aceea poetul nu pierde pe Cațavencu, ci se mulțumește să-l pună în situația, admirabilă în comicul ei, de a fi iertat de Zoe, cu obligațiunea ca să conducă manifestația publică ce se organizase cu ocazia alegerii. Astfel veselia ce ne-au provocat-o deosebitele situații și incidente comice, se menține până la urmă, iar la sfârșit se accentuează prin faptul că toate personagiile de ale căror dureri trecătoare am râs în decursul desfășurării acțiunii, ajung să fie toate mulțumite, cu toate că acțiunea n'a făcut decât să-i înjosească neconținut.

(Brânzovenescu și Farfuridi cu alți alegători mai spălați, în costume de pretenție provincială, intră venind din casă coborând pe treptele din dreapta; salutări de toate părțile. Prin fund Cațavencu, Ghiță Polițaiul, îmbrăcat țivil, Cetățeanul Turmentat, Ionescu și Popescu, intră cond. când manifestația publică. Cei ce vin prin fund sunt toți amețiți, și mai ales Cațavencu și Cetățeanul Turmentat, care înghite și sughite mereu. După ei vin o mulțime de cetățeni cu ramuri verzi și steaguri, asemenea foarte chefuiți. Toată lumea cu borcane de băutură în mâni. Din casă, în urma lui Farfuridi, Brânzovenescu și celorlalți alegători, vin feciorii cu sticle de șampanie.— Ghiță Pristandă, îndată ce sosește în scenă, face semn muzicii să tacă. Muzica tace. Se împart pahare de șampanie fruntașilor.— Tipătescu, Zoe, Trahanache, Dandanache sunt în stânga).

Farfuridi (luând un pahar de șampanie). — În sănătatea domnului Agamiță Dandanache, alesul nostru! Să treacă! (urale și muzică. Pristandă ține cu mâna tactul uralelor. Toți ciocnesc și beau).

Dandanache (îndemnat de Zoe și Tipătescu, trece în mijloc cu paharul în mână). În sănătatea alegătorilor... care au probat patriotism și mi-au acordat... (nu nemerește) asta... cum să zic, de!... zi-i pe nume de!... a! sufradzilor lor... eu, care familia mea dela patuzsopt în Cameră și eu ca ro-

mânul imparțial, care va să zică... cum am zice... în sfârșit să trăească! (urale și cioeniri).

Trahanache (către Cațavencu, care a coborât spre el și Tipătescu). Și așa zi, ai? d'ai noștri, stimabile? Bravos! mă bucur!

Cațavencu.— Venerabile neică Zahario, în împrejurări ca acestea (mișcat) micile pasiuni trebuie să dispară!

Trahanache.— Ei, aici mi-ai plăcut! bravos! bravos! să trăești!

Cațavencu.— În sănătatea venerabilului și imparțialului nostru prezident, Trahanache! (Urale și cioeniri).

(Zoe vede pe Cetățeanul Turmentat în grămadă, ia un pahar și merge de i-l oferă).

Cetățeanul.— În sănătatea coanii Joițichii! că e (sughite) damă bună (cioenește cu ea; ea-i strânge mâna din toată inima. Urale, cioeniri).

Cațavencu (lui Tipătescu încet).— Să mă ierți și să mă iubești (expansiv) pentrucă toți ne iubim țara, toți suntem români!... mai mult sau mai puțin onești (Tipătescu râde). În sănătatea iubitului nostru prefect! Să trăească pentru fericirea județului nostru! (Urale, cioeniri).

Trahanache (luând un pahar și trecând în mijloc foarte vesel). Ei, aveți puținică răbdare!... Nu cunosc prefect, eu n'am prefect: eu am prieten! În sănătatea lui Fănică! Să trăească pentru fericirea prietenilor lui! (Sărută pe Fănică, apoi pe Zoe. Fănică sărută mâna Zoi).

(Urale. Dandanache între alegători, cu Farfuridi și Brânzovenescu le povestește încet, făcând gestul cu clopoței; la dreapta, în fund, Pristandă, Cetățeanul Turmentat, muzica și lume. În stânga Zoe, Tipătescu, Trahanache cu alți alegători. În mijloc Cațavencu).

Cațavencu (foarte amețit, împleticindu-se la limbă, dar tot îngrășindu-și silabele). Fraților! (toți se întorc și-l ascultă) După lupte seculare care au durat aproape treizeci de ani, iată visul nostru realizat! Ce eram acum câtva timp înainte de Crimeea? Am luptat și am progresat; ieri obscuritate, azi lumină! ieri bigotismul, azi liberpansismul! eri întristarea,

azi veselia!... Iată avantajele progresului! Iată binefacerile unui sistem constituțional!

Pristandă. — Curat constituțional! Muzica! Muzica!

(Muzica atacă marșul cu mult briof. Urale detunătoare. Grupurile se mișcă. Toată lumea se sărută, gravitând în jurul lui Cațavencu și lui Dăndanache, care se strâng în brațe. În mijloc Dăndanache face gestul cu clopoțeli. Zoe și Tipătescu contemplă dela o parte mișcarea. Cortina cade repede asupra tabloului).

(Act. IV, scena XIV).

Observații. — Interesul în această comedie provine din faptul că personajele pătimesc necazuri din pricina moravurilor ce au. Ele meritau acele necazuri cari nu-i nenorocesc, ci numai îi necăjesc. Și noi râdem pe socoteala lor. Este o *comédie de moravuri*.

Poezia dramatică. — *Caracterizare generală.* Se numesc opere poetice *dramatice* sau *drame în genere* acele opere cari întrupează sentimente în legătură cu o acțiune care se reprezintă și care decurge direct din conflictul dintre tendințele animate de deosebite pasiuni ale personagiilor ce iau parte la acea acțiune.

Felurile operelor dramatice. Sunt mai multe feluri de opere dramatice: 1) *tragedia*. Se numește *tragedie* o operă dramatică, al cărei fond sentimental constă dintr'un sentiment complex numit *tragic*, care rezultă din reunirea sentimentului de *milă* și *groază* și care stă în legătură cu soarta nenorocită a unui personaj principal numit *erou*.

Efectul unei tragedii stă cu deosebire în *motivarea concisă* și *adâncă* a deosebitelor tendințe contrarii, ce animă personagiile și în desfășurarea *naturală* a conflictelor ce răsar din aceste tendințe.

Tragedia este de două feluri: *clasică* și *romantică*.

Tragedia clasică se caracterizează prin unitatea de acțiune, de timp și loc. Prin *unitate de acțiune* se înțelege condițiunea în virtutea căreia, într'o operă dramatică, se îndepărtează toate epizodele și toate scenele care n'ar fi în directă legătură cu soarta eroului și se concentrează, cât mai strâns, toate momentele în jurul acestui personaj.

Prin *unitate de loc* se înțelege condițiunea în virtutea căreia acțiunea dintr'o operă dramatică trebuie să fie imaginată ca petrecându-se într'un singur loc.

Prin *unitate de timp* se înțelege condițiunea, în virtutea căreia acțiunea unei opere dramatice trebuie să fie imaginată că petrecându-se în interval de 24 ore.

Se numește *tragedie sau dramă romantică* o operă dramatică de natură tragică, în care sunt primite și elemente comice. Sentimentul ce constituie fondul unei asemenea drame, este dar un sentiment tragic temperat, mult mai complex în felul său decât tragicul și comicul pur. Acțiunea și caracterele ce ne înfățișează sunt mai complexe decât în tragedia clasică. Ea permite scenele epizodice și tonul familiar, dar caută să aducă la unitate deosebitele sentimente contrarii ce conține și deosebitele caractere prin care le întrupează.

Prin complexitatea acțiunii și caracterelor sale, ca și prin complexitatea sentimentelor cărora le dă expresiune, drama romantică e superioară tragediei clasice; e inferioară ei însă prin încetineala acțiunii și lipsa de concentrare a deosebitelor evenimente secundare în acțiunea principală.

2) *Comedia*. Se numește *comedie* o operă dramatică care întrupează sentimentul ridicolului cu ajutorul deosebitelor viții ale oamenilor întrucât nu le aduc nenorociri reale.

Efectul comic răsare din pricina nepotrivirii sau contrastului între aspirațiile personajelor și între mijloacele ce întrebuintează spre a le realiza, precum și din disproporția sau contrastul dintre eforturile ce ele fac spre a ajunge la o țintă și neizbânda sau izbânda lor finală.

Comediile, reprezentând vițiile oamenilor și făcându-ne să râdem de ele, au totdeauna un efect moral asupra noastră. Acest efect însă nu se obține complet decât când poetul comic izbutește să creeze personaje care să ne pară că trăesc în adevăr. În acest caz zicem că poetul

este *obiectiv*. Când însă poetul comic se preocupă mai mult de efectul moral al comediei, decât de însuflețirea personajelor sale, atunci opera sa își pierde dramatismul și devine retorică sau satirică.

Comediile sunt de trei feluri: a) *Comedii de caracter*, unde tot interesul se concentrează asupra unui personaj în care se întrupează un anumit fel de a fi. Astfel ar fi *Misanthropul*, *Sgârcitul*, *Zăpăcitul*, *Intrigantul*, *Lăudărosul*, *Ipocritul*. Celebre comedii de acest fel sunt: „*Misanthrope*“, „*Tartuffe*“, „*L'avare*“, câte trele de poetul francez *Molière* (1622—1673), cel mai mare poet comic al timpurilor moderne.

b) *Comedii de moravuri*, în care interesul se concentrează cu deosebire asupra felului de viață socială, pe care-l reprezintă personajele. Astfel sunt bunăoară: „*Les précieuses ridicules*“ de *Molière*, unde ni se înfățișează cultura falsă a multor femei din secolul XVII în Franța, și „*O Scrisoare pierdută*“, în care ni se înfățișează viața politică în România pe la sfârșitul secolului al XIX.

c) *Comedii de intrigă*, în care efectul comic provine din pricina ingeniozității cu care sunt combinate deosebitele momente ale acțiunii. Ca tip al acestui fel de comedie este „*Le malade imaginaire*“ de *Molière* în care vedem personajul principal demascând falsa iubire a femeii sale de-a doua, prefăcându-se că a murit.

Intre aceste comedii intră și farsele, dintre care cea mai vestită este „*Les fourberies de Scapin*“ tot de *Molière*.

Mihail Kogălniceanu

III GENUL RETORIC

A). DISCURSUL POLITIC

53. DUPĂ ALEGEREA LUI CUZA

de *Mihail Kogălniceanu* ¹⁾

Notiță introductivă.— Puterile europene hotărâsc prin tratatul din 1856 să consulte pe Români ca să vază în ce sens doresc ei să li se reformeze constituția. După aceasta

¹⁾ *Mihail Kogălniceanu* (1817—1891) a studiat în casa părintească, apoi la Paris și Berlin. Fiind la Berlin, scrisese un articol *despre literatura română* (în limba germană) și o importantă lucrare (în limba franceză) despre Țigani, cum și o *Istorie a Valahiei, a Moldovei și a Românilor de peste Dunăre* (din care a apărut numai tomul I), prima încercare de a cuprinde toată istoria noastră într'un singur corp.

Intors în țară, publică diferite reviste, căutând să pue în aplicare ideile sale democratice; apoi fu numit în 1843 profesor de istorie la Academia Mihaileană, școala superioară înființată de Mihail Sturdza, Domnul Moldovei.

În timpul luptelor pentru unire, el a avut un rol de frunte.

Până când s'a ales divanul ad-hoc din Moldova au fost multe frământări, sub căimăcămia lui Balș și a lui Vogoride. Kogălniceanu pune mâna pe corespondența lui Vogoride și o publică. Fiind acum dovedită intervențiunea directă a Turciei, primele alegeri sunt casate; se fac altele nouă; ies partizani ai unirii.

Sub domnia lui Cuza, el ocupă de două ori funcțiunea de prim-ministru.

În timpurile din urmă de asemenea Kogălniceanu a fost ministru în mai multe rânduri. Cea mai însemnată epocă a sa în această din urmă perioadă a vieții sale este timpul războiului din 1877 și al tratatelor diplomatice urmate după aceea.

Kogălniceanu a contribuit mult și la dezvoltarea studiilor istorice în țara noastră.

se adună divanurile ad-hoc. Ele votează principiul Unirii, Domn strein, Regim constituțional și reprezentativ, Neutralitate. Diplomația europeană în 1858 încheie convențiunea, care acordă toate punctele afar de Unire, lăsând tot două principate cu doi domni, cu două adunări. În urma proclamării Convențiunii, se întrunesc Adunările electivă în ambele principate ca să aleagă domn. În Moldova se alege colonelul Cuza. După proclamarea rezultatului, Kogălniceanu rostește discursul ce urmează :

Măria Ta!

După o sută cincizeci și patru de ani de umilire și degradare națională, Moldova a intrat în vechiul său drept, consfințit prin capitulațiile sale, dreptul de a-și alege pe capul său, pe Domnul.

Prin înălțarea Ta pe tronul lui Ștefan cel Mare s'a reinălțat însăși naționalitatea română. Alegându-Te de capul său, neamul nostru a voit să împlinească o veche datorie către familia Ta ²⁾, a voit să răsplătească sângele strămoșilor Tăi, vărsat pentru libertățile publice.

Alegându-Te pe Tine Domn în țara noastră, noi am voit să arătăm lumii aceea ce toată țara dorește: *la legi nouă, om nou*.

O Doamne! mare și frumoasă-Ți este misiunea! Constituția din 7 (19) August ³⁾ ne însemnează o epocă nouă și Măria Ta ești chemat să o deschizi. Fii dar omul epocii; fă ca legea să înlocuească arbitrarul; fă ca legea să fie tare; iar Tu, Măria Ta, ca Domn, fii bun și blând; *fii bun, mai ales pentru aceia pentru cari mai toți Domnii trecuți au fost nepăsători sau răi*.

Nu uită că, dacă 50 de deputați Te au ales Domn, însă ai să domnești peste două milioane de oameni.

Fă dar ca domnia Ta să fie cu totul de pace și de

²⁾ Aluzie la Ioan Cuza, care, împreună cu Manolache Bogdan, au fost uciși de domnul Constantin Dumitru Muruz la 1778.

³⁾ Convențiunea pentru reorganizarea principatelor române făcută de către puterile europene în 1858.

dreptate, împacă patimile și urile dintre noi și reintrodă în mijlocul nostru strămoșeasca frăție.

Fii simplu, Măria Ta, fii bun, fii domn-cetățean; urechea Ta să fie pururea deschisă la adevăr și închisă la minciună și lingușire.

Porți un frumos și scump nume, numele lui Alexandru cel Bun. Să trăești dar mulți ani.

Ca și dânsul, fă, o Doamne, ca, prin dreptatea Europei, prin desvoltarea instituțiilor noastre, prin simțimintele Tale patriotice, să mai putem ajunge la acele timpuri glorioase ale nației noastre, când Alexandru cel Bun zicea ambasadorilor împăratului din Bizanțiu că: *România nu are alt ocrotitor decât pe Dumnezeu și sabia sa!*

Să trăești, Măria Ta!

Observațiune. Acest discurs, vorbire, cuvântare în public — a fost rostit în ședința adunării electivă a Moldovei în ziua de 5 Ianuarie 1859, după ce s'a ales Domn Cuza. Obiectul lui e o chestiune politică: însemnătatea alegerii unui Domn nou în Moldova și marele rol pe care este merit să-l aibă în ridicarea Patriei.

Este un discurs politic, și anume un discurs politic solemn.

54. LA CONGRESUL DIN BERLIN

de M. Kogălniceanu.

Notiță introductivă.—În urma războiului din 1877, s'au adunat la Paris delegați ai celor șapte mari puteri europene ca să examineze situațiunea creată în Orient prin evenimentele din ultimii ani și ca să discute tractatul dela San-Stefano încheiat între Ruși și Turci. Intre delegați au luat parte persoane dintre cele mai însemnate din politica europeană a aceluia timp: Principele de Bismarck, cancelarul noului imperiu al Germaniei, care a prezidat desbaterile, comitele Andrassy, ministrul afacerilor streine al Austro-Ungariei, Waddington, ministru de externe al Franciei, comitele de Beaconsfield, primul ministru al Angliei, Mar-

chizul de Salisbury, ministru de externe al Angliei, Principele Gorciacof, cancelarul imperiului Rusiei.

În acest congres s'a decis: crearea statului Bulgariei; ocupațiunea provizorie a Bosniei și Herzegovinei de către Austria; recunoașterea independenței Serbiei; s'a stabilit situațiunea politică a Cretei, etc. și — cea ce ne privește — s'a recunoscut independența României și i s'a dat Dobrogea dar cu obligațiunea de a retroceda Rusiei cele trei districte ale Basarabiei alipite la patria-mumă prin tractatul din 1856. Desbaterile Congresului s'au început în ziua de 1/13 Iunie 1878 și s'au sfârșit la 13 Iulie.

România, care cunoștea hotărîrea Rusiei înainte de congres, a stăruit pe lângă pîuterile Europei să nu admită această măsură, căci România are drepturi din vechi nu numai asupra celor trei districte, dar asupra întregii Basarabii ce i-a fost răpită în 1812. A mai cerut ca la desbaterile areopagului european să fie admiși și delegați ai ei.

Membrii congresului au discutat mult dacă acești delegați trebuie sau nu să fie admiși. Lordul Salisbury a propus să fie admiși, mai ales că se admisesese într'o ședință anterioară delegații Greciei (Delyanis și Rangabé). Părerea aceasta a fost susținută de delegații italieni, dar combătută de Principele de Bismarck și mai ales de Ruși. După ce însă s'a văzut că Anglia, Italia, Austria și Franța sunt favorabile admitterii Românilor, Principele Gorciacof, deși zice „că crede că prezența delegaților Români este de natură a provoca discuțiuni violente“, totuș declară că nu voește să rămână în minoritate. După aceasta, reprezentanții Germaniei și Turciei se uniră și ei și astfel unanimitatea congresului decise ca reprezentanții României să fie admiși într'o altă ședință «spre a explică opiniunile și aprecierile guvernului lor asupra punctelor tractatului dela San-Stefano privitoare la dânsa», dar să nu poată nici luă parte nici asistă la discuțiuni.

În ziua de 1 Iulie cei doi delegați ai noștri *Mihail Kogălniceanu*, atunci ministru de externe, și *Ion Brătianu*, președinte al consiliului de miniștri, fură introduși și Kogălniceanu citi cuvîntarea ce urmează.

Această cuvîntare n'a adus triumful cauzei române, căci într'o ședință anterioară reprezentantul Rusiei declarase că fără soluțiunea chestiei Basarabiei «ar fi imposibil a se stabili între Rusia și România bunele raporturi necesare la consolidarea păcii în Orient».

Astfel, cu toată protestarea Românilor, cu toată dreptatea care eră întreagă de partea lor, România a fost silită, după expresiunea unui delegat italian, «a se resignă la retrocedarea Basarabiei». Se afirmase încă odată adevărul dictonului că : forța supune dreptul.

Domnilor Plenipotențieri,

Mai înainte de toate ținem a mulțumi Congresului din tot sufletul că a binevoit a ascultă pe delegații români, în momentul de a desbate asupra României. Acesta e un nou titlu adaus de Europa peste cele ce de mult încă i-au atras recunoștința Națiunei române, și această unanimă dovadă de bunăvoință ne pare a fi un fericit augur pentru succesul cauzei ce suntem chemați a apăra înaintea D-Voastre.

Nu ne vom mai opri asupra evenimentelor în cari ne-am aflat duși ca prin nevoile unei forțe majore. Vom trece asemenea cu tăcere și asupra faptelor militare la cari am luat parte, și asupra faptelor diplomatice la cari parte nu ni s'a făcut. Am avut ocaziunea mai dinainte a constată că periodul tractărilor ne-a fost mai puțin priincios decât norocul armelor.

Ne vom mărgini dar a expune drepturile și dorințele țării noastre, pe baza rezumatului prezentat în memoriul ce am avut onoare de a-l supune de curând Congresului.

I.

Noi credem că, după dreptate, nici o parte a teritoriului ei actual nu trebuie să fie deslipită de România.

Reînapoierea unei părți din Basarabia către principatul Moldovei, prin tractatul dela 1856, a fost un act de dreptate din partea Europei. Căci trunchierea dela 1812 nu putea să se îndreptățească nici prin faptul, nici prin dreptul de cucerire.

La 1812, Basarabia făcea parte dintr'un principat a

cărui autonomie fusese solemn mărturisită de toate tratatele ce se încheiase mai înainte între Imperiul Rus și Otoman.

Mai cu seamă tractatul dela Cuciuc-Cainardji recunoscuse Domnilor Moldovei și țării Românești calitatea de suverani și stabilise că Basarabia face parte din Moldova.

Așa dar ea eră o țară românească cu instituțiuni și legi românești, foarte lămurit păstrate de Majestatea Sa Impăratul Alexandru I. Acest respect al vechei naționalități a fost formulat în rescriptul imperial care confirmă organizațiunea administrativă și judecătorească a acestei provincii în urma alipirii sale de Rusia, fără ca să se facă acolo cea mai mică deosebire între Basarabia de jos și cea de sus.

S'au cercat unii de a conchide că Basarabia eră un ținut turcesc sau tătar, din unicul fapt că Otomanii țineau trei cetăți într'însa. Dar istoria Țării Românești prezintă și ea o anomalie de acelaș fel: cetăți turcești au fost mult timp și într'însa; nu ese însă dintr'aceasta că țara românească să fi fost vreodată țară turcească.

Nici la 1878, precum nici la 1812, nu se poate cere României Basarabia pe baza unui fapt sau unui drept de cucerire. Ea aparține unui principat pe care însăș Rusia, în tot cursul ultimului său războiu cu Imperiul Turcesc, l-a privit și l-a tratat ca pe un Stat independent și aliat.

De altmintrelea, chiar dela începutul campaniei, Rusia a încheiat cu România o convențiune prin care i-a garantat foarte lămurit integritatea actuală a teritoriului românesc.

Această garanție se ceruse și se acordase atunci pe când nu eră cestiune decât despre trecerea armatelor imperiale prin România. S'ar fi crezut că ea are să se întemeieze cu mult mai bine în ziua când la chemarea însăș a Rusiei, concursul națiunei române deveniă mai pozitiv și se prefăcea într'o efectivă cooperațiune militară,

într'o completă alianță. Într'adevăr oștile noastre au combătut alături cu trupele rusești. Dacă aceasta nu este un titlu spre a ne crește, apoi de sigur nu este nici unul spre a ne scădea.

În lipsă de orice alt drept, convențiunea dela 4/16 Aprilie 1877, care poartă subscrierile și ratificațiunile cabinetului imperial, ar fi de ajuns spre a ne pastră o regiune însemnată a Dunării, cu care e legată foarte strâns prosperitatea comercială a României.

S'a invocat, spre a se susține retrocedarea Basarabiei, amintiri de glorie și de izbânzi militare. Dar într'un așa lung șir de războaie, armatele rusești s'au distins pe multe câmpuri de bătălie și și-au preumblat gloria până sub zidurile Adrianopolei. Și cu toate acestea, nu li se recunoaște un drept de proprietate asupra regiunii Balcanilor.

S'au mai pus înainte și considerațiuni de recunoștință. România știe să-și împlinească datoriile de mulțumire; ea a dovedit aceasta totdeauna. Ea nu-și uită nici istoria, nici numele binefăcătorilor ei; ea cinstește, în Caterina cea Mare și în Nicolae I, pe generoșii făptuitori ai tratatelor dela Cainardji și dela Adrianopol. Dar ea își aduce totodată aminte și de toate acele sacrificii pe cari și le-a impus pentru mărirea, izbânda și gloria Rusiei. Ea nu poate uita că, dela Petru cel Mare până în ziua de astăzi, ea a fost, pe rând și simultan, baza operațiunilor militare ale Rusiei, grânarul unde se aprovizionau armatele ei, iar atunci când ele operau dincolo de Dunăre, chiar și teatrul, prea de multe ori ales chiar de Rusia, pentru cele mai groaznice sdrumicări. Ea ține minte, în fine, că la 1812 a pierdut în folosul Rusiei jumătate din Moldova, adică Basarabia din Prut până în Nistru.

II

Cerem ca pământurile României să nu fie supuse la un drept de trecere, pe cât timp va ține ocupațiunea

armatelor ruse în Bulgaria. Și într'adevăr, Dunărea și Marea prezintă acestor armate cele mai înlesnite și cele mai puțin costisitoare căi de transport și de comunicațiune. După atâtea încercări, România are trebuință de un repaos absolut ca să-și îndrepteze stricăciunile produse de războiu. Rea condițiune pentru îndeplinirea acestei lucrări reparatoare și pentru liniștirea țării noastre ar fi umbletele printr'insa a unei armate străine.

III

Ne pare că ar fi drept, pe baza titlurilor ei seculare, ca România să reentre în posesiunea insulelor și a gurilor Dunării, cuprinzându-se între acestea și insula Șerpilor. Această înapoiere ar fi numai o dreaptă restabilire a dispozițiunilor originare prin cari Marile Puteri încredințase Principatelor Dunărene, la 1856, paza libertății Dunării la gurile ei.

IV

Avem temeinica speranță că România va primi de la guvernul Imperial al Rusiei o despăgubire de războiu, proporționată cu oștirile ce dânsa a pus în mișcare. Mi se pare că este cu totul drept ca despăgubirile stipulate și obținute de Rusia, în numele diferitelor State aliate, să fie împărțite după măsura contingentului militar dat de fiecare dintre beligeranți. Principiul acestei împărțiri guvernul Imperial l-a recunoscut și stăruiește a-l aplica în folosul Serbiei și Muntenegrului. România este și dânsa în drept a cere acelaș beneficiu. În adevăr, fiind silită să ție foarte mult timp armata sa mobilizată spre a preîntâmpina împrejurări amenințatoare, ea a avut sub steaguri, atât ca armată de rezervă cât și ca oștire activă, mai mult ca 70000 oameni. Osebit de aceasta, ea a încercat pierderi însemnate; orașele ei și tot malul Dunării au fost bântuite de bombardări; căile sale de comunicație s'au ruinat; materialul său de războiu s'a stricat.

Despăgubirile datorite pentru aceste felurite daune s'ar cuveni să fie raportate asupra indemnitații totale ce s'a alocat guvernului Imperial al Rusiei, iar modul răspunderii lor ar fi să se reguleze de Congres după cum va socoti mai bine.

V

România are deplină încredere că independența ei va fi recunoscută definitiv și pe dintreg de către Europa. Pe lângă dreptul ei cel vechiu, al cărui principiu fusese scâlciat prin răstălmăciri istorice, astăzi vine să se adauge titlurile pe cari ea le-a îmborsădit sau le-a întinerit pe câmpurile de bătae. Zece mii de Români au căzut în jurul Plevnei ca să câștige patriei lor libertatea și independența.

Dar toate aceste sacrificii n'ar fi de ajuns ca să asigure România despre pașnica folosire a bunurilor dobândite. Ea s'ar simți cu deosebire fericită și recunoscătoare când ar vedea silințele, prin cari ea și-a manifestat individualitatea, răsplătite cu o adevărată binefacere a Europei: această binefacere ar fi garanția reală a neutralității sale, care ar pune-o în pozițiune de a dovedi Europei că ea n'are altă ambițiune decât aceea de a fi păzitoare credincioasă a libertății Dunării la gurile ei, și totodată de a se aplică la îmbunătățirea instituțiilor și la desvoltarea mijloacelor ei materiale.

Acestea sunt, Domnilor plenipotențieri, expuse pe scurt, dorințele unui mic Stat, care nu crede a fi meritat mai puțin din partea Europei, și care, prin organul nostru, face apel la dreptatea și la bunăvoința Marilor Puteri, ai căror sunteți eminenți reprezentanți.

Observațiuni. — Cuvântarea lui M. Kogălniceanu, citită în fața membrilor Congresului din Berlin, arată care eră situațiunea României după războiul din 1877 și cari sunt cererile și drepturile ei. Aceste cereri sunt: să nu se deslipească de sânul Patriei cele trei județe ale Basarabiei; trupele rusești, la întoarcere, să

nu treacă prin România; să se dea României gurile Dunării și insulele; să se plătească o despăgubire de războiu; să i se recunoască definitiv independența. Cuvântarea poate fi luată de model mai cu seamă în ce privește partea dela început: introducerea.

Cererile sunt expuse în fața unui corp deliberativ politic. Avem aci deci un *discurs politic*, și anume un *discurs politic diplomatic*.

*discurs demonstrativ este convingătoare numai din acțiunile
succesului conform cu dorința. Discursul deliberativ este al Cei Așezate*

55. ROMÂNII ȘI UNGURII

de Simion Bărnuț¹⁾.

Notă introductivă. — Revoluția Francezilor din Februarie 1848, ca și alte mișcări ale acestui popor, nu întârziă a arunca schintea răscoalei în deosebite state ale Europei, și pretutindeni unde pătura asuprită a națiunii nu mai putea răbdă d'asupra-i vechiul regim, această schintee aprinse focul revoltei. Așa se întâmplă și în Viena în 13 Martie. Știrea aceasta sosind în Pesta, se produse și aci o mișcare democratică; apoi dieta ungară trimise o delegație la Impărat, ca să-i ceară aprobarea celor 12 puncte, între cari: minister unguresc independent, dietă anuală la Pesta, gardă națională, și *unirea Transilvaniei cu Ungaria*. Impăratul, silit de împrejurări, admite cererile dietei ungare și îndată se și constituie primul minister unguresc. Ungurii din Transilvania încep să agite prin toate mijloacele pentru unirea cu Ungaria, iar dieta Transilvaniei e convocată pentru 30 Maiu. Românii se aflau într'o situațiune foarte incurcată. Ungurii prezentau unirea sub niște colori cari ar fi putut la prima vedere să înșele pe cineva. Ziceau că, dacă Transilvania se unește cu Ungaria, atunci Românii se vor bucura de toate libertățile pe cari le-au proclamat.

¹⁾ Născut la 1808, Bărnuț își făcu studiile parte la Carei, parte la Blaj, unde termină teologia; fu preot, apoi profesor; dar episcopul Lemeny îl destitui. Atunci se retrase la Sibiu unde învață dreptul. În timpul revoluției din 1848 el jucă un rol însemnat, fiind unul din conducătorii Românilor, membru în comitetul de acțiune. După revoluție, studiază dreptul la Roma și la Pavia, luând titlul de doctor. La 1855 fu numit profesor la facultatea din Iași, unde funcționează până la 1863, iar în 1864 muri.

Ungurii pentru sine. Unii publicişti români se pronunţară pentru unire, alţii contra. În această stare de nehotărîre se simţea lipsa unei direcţiuni, lucru mărturisit şi în convorbirile particulare şi chiar în publicitate. Bariţ spune într'un articol că Românii au nevoie de un om care să poată «a ne luă de mână şi a ne zice: veniţi încoace, aci să staţi, de aci să porniţi, cutare să voiţi, acestea să pretindeţi înainte de toate». Aceasta era cu atât mai necesar cu cât se părea că curentul pentru unire se lăţeşte.

Din fericire, inima cea mare care să se opună şi Ungurilor stăpânitori şi înfuriaţi, şi Românilor porniţi pe calea rea, bărbatul care să sune trâmbiţa frăţiei şi a luptei contra duşmanului — se arată.

Eră Simion Bărnuţ.

La 25 Martie se răspândi printre tinerii din Sibiu o proclamaţiune manuscrisă, având următoarea cuprindere: «Nici o unire cu Ungurii până nu vor tracta cu Românii ca naţiune liberă la naţiune liberă, căci şi republica *nu este decât un despotism afurisit, fără naţionalitate*».

Pentru a se consulta Românii asupra acestei chestiuni, se convoacă o mare adunare în Blaj. Guvernul unguresc, de şi nu privia cu ochi buni aceste mişcări ale Românilor, fu nevoit a încuviinţa întrunirea.

Ziua fixată eră de $\frac{3}{15}$ Maiu, care cădea într'o Luni. În ajun, de dimineaţă, piaţa cea mare a Blajului eră înţesată de lume. Pe la 10 ore câţi putură intră se adunară în biserică pentru a se stabili înţelegerea ca a doua zi rezoluţiunile să se voteze cu înlesnire. Aci în biserică rosti Bărnuţ discursul său vestit.

După ce arată importanţa întrunirii şi importanţa discursului ce are să rostească, oratorul nu intră deodată în subiect, ci face o introducere ca să arate ce împrejurări au adus ţinerea întrunirii.

După aceasta, face propoziţiunea: e bine sau rău să primească Românii unirea Transilvaniei cu Ungaria?

El nu răspunde de la început, ci îşi propune a face întâiu istoria raporturilor dintre Unguri şi Români ca să arate ce legătură este între naţionalitate şi libertate.

Din aceasta rezultă că Românii nu trebuie să primească unirea cu Ungaria.

Desvoltă apoi alte argumente:

— că Ungurii urmăresc maghiarizarea tuturor naţionalităţilor;

— că în dieta din 1836 s'a dat pe față tendințele asu-
pritoare ale Ungurilor ;

— că pentru Unguri rezultatele vor fi numai bune ;
pentru Români numai rele.

Urmează apoi partea a doua : ce să facă Românii în
acele momente ? Și desvultă dezideratele cari au fost puse
la vot în ședința din ziua de 3 Maiu : să nu primească
unirea ; să proclame libertatea și independența națiunii ro-
mâne ; cei de față să jure că nu se vor lepăda niciodată de
naționalitatea lor.

Discursul se termină cu un frumos rezumat al întregii
argumentări și cu o perorațiune mișcătoare.

Aci urmează pasagiile principale din discursul lui
Bărnuz.

Frați Români,

Cine să nu se închine înaintea înălțimii omenești,
când se uită la această adunare măreață, care face să
salte de bucurie inima fie-cărui Român bun, și insuflă
respect și spaimă celor ce nu vor libertatea oamenilor
și urăsc pe Români ? Cine va mai putea zice că Ro-
mânul nu dorește o stare mai fericită, că pe el nu-l
mișcă nici viersul cel dulce de libertate, nici chiar
sentința de moarte care i se prepară în adunările un-
gurești ?

Ce judecați, fraților ! au dacă presimțesc rându-
nelele apropierea verii și a iernii și animalele furtuna
cea grea, și dacă unii oameni își spun mai nainte chiar
ora morții o ginte întreagă să nu presimtă pericolul
ce i se amenință, un popor întreg să stea nemișcat ca
piatra, când îi bate ora fericirii și să tacă ca un surd
și mut, când i se trage campana (clopotul) de moarte !—
Aceasta ar fi un lucru în contra naturii și de tot cu
neputință. Inima Românilor a bătut tot-d'a una pentru
libertate și iacă-i vedem acum cu multă bucurie cum
s'au deșteptat și cu ce uniune (unire) minunată s'au
legat că nu vor mai suferi ca să-i calce în picioare
alte națiuni ; ei se adunară cu cugetul de a-și revendica

drepturile cari le uzurpă Ungurii, Secui își Sașii de sute de ani, și ca să-și apere de perirea viitoare acel drept neînstrăinabil, de care nici Gotul nu cutează a se atinge, nici Hunul cel sălbatic, nici Turcul necredincios; iar acum Ungurii liberali ne-o spun în față că vor să-l ia astăzi în epoca frăției și a libertății!

Și cine să nu se miște acum, care popor să nu se aprindă de acest spirit dumnezeesc, ce anunță căderea servituții la toate popoarele, renașterea Europei prin libertate? Iacă și Viena încă i se închină, și prea bunul nostru împărat împlini dorința poporului dându-i constituțiune în 25 zile ale lui Aprilie. Câtă schimbare, ce bucurie! acum nu mai e censură: a pierit amica întunericului d'înaintea razelor libertății și patrona despotismului s'a stins cu rușine din împărăție; de acum înainte nu va mai aștepta scriitorul cu lunile și cu anii întregi după oare-câte foi, care le dedese în mâna unui omoritor de mintea omenească; nici poporului nu-i va mai fi oprit a se uita în cărțile dregătorilor, nici a descoperi scăderile guvernelor cele stricătoare fericirii omenești nu-i va mai fi păcat; privilegiile și monopolul vor cădea, după titluri numai secii vor umbla, legile și judecățiile se vor face de aleșii popoarelor, dar nu într'ascuns, ci la vederea tuturor.

Știți ce schimbare se făcù în vecina țară ungurească de vre'o două luni încoace. Astăzi nu mai sunt legate mâinile Ungurilor, cum credeau ei că erau legate mai înainte de guvernul din Viena. Ei au acum ministerul lor; singură persoana împăratului ca rege îi mai leagă de împărăție. Asta însă nimic nu-i împiedică ca să nu sboare cu repegiunea vulturului către ținta dorințelor ungurești, către opera cea mare a unguririi tuturor popoarelor.

Ei au publicat că vor să reverse bunătățile constituțiunii peste toți locuitorii țării fără căutare la religie sau la naționalitate; toți locuitorii țării, zic ei, vor

avea voie și iertare să vorbească, să scrie, să se apere și să-și descopere sentimentele în ori-ce chip legiuit, adică censura nu va mai fi, ci va fi libertate de tipar pentru toți. Miniștrii Ungariei nu vor guvernă țara numai de pe capul lor și de pe plăcerea lor, cum fac miniștrii statelor despotice, ci o vor guvernă după legile care le va pune țara în dietă; și dacă s'ar abate cu guvernarea dela legile și dela scopurile țării, atunci vor fi răspunzători, adică se vor trage la judecată ca și alți răi și vor fi certați după măsura relelor ce au făcut. Apoi dieta nu se va strânge numai atunci când i se va părea principelui, ci în tot anul, și la dietă nu vor trimite deputați numai nobilii, câte-va urbi și sate ca până acum; în dietă nu vor ședeă numai comiții, baronii, prelații și episcopii, ci vor alege și vor trimite deputați, toți oamenii cari vor aveă calitățile cerute de lege; și aceasta pentru aceea va fi așa, pentru că de aci înainte toți oamenii vor fi cetățeni liberi: până acum numai nobilii și popii catolici erau liberi și câteva urbi și comunități, de unde urmă că numai aceștia puteau trimite deputați.

Tot din această cauză a libertății tuturor, de aci înainte greutățile țării le vor purta toți oamenii, vor da dare toți și ostași, și vor lua parte la făcutul căilor; dela greutățile aceste nu vor fi scoși nici domnii, cum eră până acum.

Se va ridica o bancă națională pentru înaintarea, înlesnirea și înflorirea industriei și a comerciului.

Dar mai e încă un lucru minunat, de care și morții încă vor sălta de bucurie în morminte, când se va înființa și pe pământul Ardealului: ăst lucru e ștergerea iobăgiei.

Libertățile acestea mari se vor scrie toate în cartea Constituțiunii pentru mai mare tărie, și pe Constituțiune vor jură și ostașii.

Afară de aceste lucruri minunate, ministerul a mai

publicat încă un punct: uniunea Ardealului cu țara Ungurească. Ce fierbere și ce tulburare a căsunat în țară uniunea aceasta, nu e de lipsă a mai spune, că o știu toți. Asta însă să o însemnăm, că această uniune nu e nimic mai puțin de cât contopirea, care o doresc Ungurii de mult, adică Ungurii vor, prin uniune, să șteargă de o cam dată privilegiile Ardealului și, împreună cu privilegiile, să stingă pe toate popoarele ne-ungurești, ca să facă din toate numai o națiune, care să se numească națiunea cea mare și tare ungurească. Ungurii leagă toate bunătățile vieții constituționale de uniunea cu Ungaria; ei zic că în uniune se coprind toate și că fără ea nu e cu putință nicio libertate. Și acum uniunea asta e la ușă; că să facem?

Ca să-mi pot da părerea cum să iasă odată ginta noastră din acest labirint, în care o au băgat Ungurii înainte vre-o nouă sute de ani și tot mai mult o încâlcesc, vă rog, fraților, dați-mi voe să spun mai înainte pe scurt raporturile Românilor cu Ungurii, de când sunt sub dominarea ungurească, pentru că eu consider pe două popoare ca pe doi oameni: precum doi oameni nu se pot ajuta unul pe altul dacă nu-și cunosc lipsele, nici nu se pot feri unii de alții dacă nu-și cunosc firea și caracterul, chiar așa vin de a se considera și două popoare. Dați-mi voe să arăt ce legătură este între naționalitatea și libertatea, cultura, chemarea și toată viața unui popor, ca de aci să cunoaștem ce să judecăm de uniune și ce să judecăm de libertatea aceea ce ni-o promit Ungurii, preț pentru naționalitate.

O! de v'ar face cuvântul meu, ca așa să simțiți cei 944 de ani ai umilirii Românilor, cum simte șerbul o zi de domnesc în care a lucrat de dimineață până seara, flămând, ars de sete și bătut! O! de v'ați înflora de de această leșinare lungă a națiunii noastre, ca și când ar fi căzut numai ieri la râul Căpușului domnul nostru Gelu! Atunci eu sper că la lumina istoriei și a liber-

tății va pieri și năluca uniunii, cum piere negura dinaintea soarelui, acea nălucă ce ne amenință cu moartea națională după o leșinare îndelungată. Iar experiența părinților noștri cea de o mie de ani ne va arăta ce cere astăzi dela noi onoarea națiunii române și ne va învăța tot de odată ce să facem ca să punem fundament sigur la fericirea ginții noastre pe viitor!

.....†.....
 Acum ce vom zice de toate uniunile acestea și de toate bunătățile lor, când vedem cum că toate acestea au fost numai niște lanțuri cu cari ne-au prins, furii cu cari ne-au încăerat, spaime cu cari ne-au înfricat (înspăimântat), șerpi cu care ne-au intoxicat (otrăvit). Să jurăm că nu ne vom lăsa să ne mai înșele!

Să jurăm fraților! și ca frați de un sânge să ieșim la luptă în contra celui dușman al naționalității noastre ce vine către noi cu flamură de uniune nouă dela țara ungurească!

Știți că Ungurii, mai ales de 12 ani încoace, și-au propus să topească într'una pe toate națiunile cele de sub coroana ungurească și să facă din toate numai o națiune tare și mare și regn (regat) tare și mare unguresc.

Acesta e un lucru foarte mare; bine să însemnăm că e într'adevăr mai mare decât toate victoriile lui Atila și ale lui Arpad, pentru că aceștia au supus cu puterea niște popoare blânde și le-au ținut în ascultare tot cu puterea până ce se stinseră ei; după pierirea lor națiunile acestea au rămas cu datinele, cu limba și cu religiunea lor, căci acei cuceritori barbari aveau lipsă numai de brațe, iară nu de limba națiunilor subjugate; de a-veea, nu de religiunea și datinele lor naționale.

De tot altmintrelea cugetă Ungurii din zilele noastre. Aceștia au aflat că Atila și Arpad sau Ștefan și Mathia Corvinul au făcut rău că nu i-au Ungurit pe

toți locuitorii Panoniei și ai Daciei, că au lucrat ei după principiul: «regnum unius linguae imbecille est»

Așa dar Unguri de astăzi de câți-va ani încoace lucrează la ungurirea Sârbilor, Românilor, etc. cu o însuflețire care ar produce fapte demne de mulțumita omenirii întregi, când ar pune atâta osteneală pentru ca să introducă libertatea cea adevărată nu numai la națiunea ungurească, ci la toate națiunile, de a căroră egalitate nu vor să știe nimic...

Dieta Ungariei dela 1836 puse lege ca să se ducă ungurește toate afacerile administrațiunii publice și să se bage limba ungurească în toate școalele din Ungaria; jurnalele ungurești din ambele patrii ungurești — așa numesc ei Țara Ungurească și Ardealul — lătesc de mult planul unguririi pretutindenea, învață pe toate națiunile că nu e scăpare într'alt nume afară de cel unguresc. De este vre-un Român aci de față, care n'ar fi citit Gazeta de Pesta, pentru acela mai repet, că de când începui a ieși astă gazetă, redactorele ei Ludovic Kossuth strigă neîncetat cu viersul tunetului către toți Ungurii: «să ne grăbim, să ungurim pe toți Croații, Românii și Sârbii; că de nu, pierim!»

În ce chip se repede un torente din munte după frângere de nor, desrădăcinează arbori, ucide oameni și vite, spală semănături și sate, duce și răstoarnă tot; așa se repede acest bărbat în contra națiunilor neungurești și cu atâta furie amenință că le va stinge și nu suferi «in secula seculorum» ca să facă măcar învățături morale în limba națională prin seminarele lor, în cât comitele Szechényi, cel dintâiu apostol al unguririi, e constrâns a-i dumiri (potoli) furia și a-i striga: «să nu i constrângem cu foc și cu fier, ci să-i primim în constituțiune, ca și ei să ne primească pe noi, adică limba noastră». Nicolae Wesselenyi dă sfat Ungurilor că «numai acei Români să capete drepturi de cetățean cari se vor face Unguri», și-i pare rău că Ioan Bob, episcopul

Românilor, a făcut toate fundațiunile sale în interes național.

Așa cugetă și lucră toată nobilimea înaltă. Ce să zic de corifeii inteligenței Ungurilor? Unul din cei mai renumiți învățați ungurești scriind memoriul despre apărarea pruncilor mici, arată că lățirea limbii ungurești peste toți locuitorii țării e mai înainte de cât libertatea și fericirea țării; «faceți să vorbească ungurește toți locuitorii țării — strigă acest Ungur învățat — atunci eu nu voi cere de la voi, ca grație, libertatea și fericirea țării». Altul provocă mai an pe Episcopii Românilor dea dreptul, ca să se apuce numai de cât de traducerea cărților bisericești depe limba română în cea ungurească ca să se bage în biserica Românilor.

Cine să nu fi auzit cum fierb și cum se frământă Ungurii de câțiva ani ca să facă școale apărătoare de prunci, în cari să se ungurească mai întâiu pruncii Românilor, învățând limba ungurească dela 2 ani până la 7, apoi în vre-o două-zeci de ani să se ungurească satele și comunitățile române pe calea aceasta? Care Român nu știe că înainte cu șase ani se primî planul unguririi și de către dieta din Cluj, și se făcù proiect de lege, ca să se pue răstimp de 10 ani națiunilor neungurești ca să învețe ungurește, pentru că după aceea vor curge (se vor face) toate în limba ungurească. Să spună venerabilul consistoriu din Blaj, care se află de față în biserică, câtă frică și cutremur i-au cuprins pe toți, când au înțeles acest proiect al Dietei, și cu ce însuflețire se apucară să întoarcă răul acesta de la națiunea română!

Iacă ce voesc Ungurii și care e scopul lor! Până la 15 Martie încă nu știau ce să facă, pentru că le erau legate mâinile și picioarele de cabinetul din Viena, și nu puteau purcede în contra Croaților și a Serbilor, cum doriau, nici nu puteau apucă toate mijloacele cari erau de lipsă la acest scop. Acum au ministerul lor,

acesta cunoaște mijloacele. Și pot zice, că locul întâiu între mijloacele acestea îl ocupă uniunea—nu e de lipsă a mai adăoga că «Uniunea Ardealului cu țara ungurească», pentru-că aceasta se înțelege de sine. Dacă ai întrebă pe vreun Ungur ce este uniunea, s'ar miră de neștiința-ți și dacă ai mai întrebă, ți-ar răspunde că uniunea e fericirea, e libertatea însăși, uniunea e cornul abundenței, care coprinde toate bunătățile pământești; cine are uniunea, are toate; uniunea ne dă toate; pentru aceea de acest cuvânt misterios sunt pline toate gazetele; uniunea e materia de conversațiune în toate cercurile societății; uniunea e scrisă pe toți pereții; flamura uniunii e plantată pe case, pe biserici și chiar pe căile călătorilor.

Eu însă, cu toate acestea, nu sunt mulțumit cu uniunea, nici nu mă răpesc de bucuria cea universală; ci vreau să cerc mai cu deamăruntul: ce este uniunea pentru Unguri? și ce este uniunea pentru Români?

Ce se ține de întrebarea întâiu: ce este uniunea pentru Unguri? aceasta o poate cunoaște fiecare fără să fie politic. Știm toți că Ungurii vreau să facă țară ungurească din pământul Ardealului, vreau să nu mai fie două patrii ungurești mici; ci să se facă din amândouă o patrie ungurească mare. Ungurii simt că proprietatea care și-au luat până acum asupra pământului Românilor, nu stă pe temei sigur; pentru că din dreptul războiului cuceritor nu se naște proprietate, ci numai posesiune până se simte în putere națiunea subjugată ca să scuture jugul. Asta bine o știu Ungurii; ei știu că Maurii nici în 700 de ani nu și-au câștigat dreptul asupra Spaniei. Pentru aceea vreau acum a-și câștiga proprietatea, care în adevăr nu o au avut până acum; prin uniune vreau a-i plecă pe Români, ca să-și dea din mâini proprietatea pământească, bunătatea cea adevărată, pentru niște bunătăți părute și înșelătoare. Până acum numai urmele tiraniei ungurești sunt tipă-

rite pe pământul Românilor, ca și pe fețele lor; dreptul lor nu e scris nicăieri; cu documentele regilor Unguri nu pot proba proprietatea asupra pământului altor națiuni, fiindcă acestea, ca niște documente fabricate de Unguri pe partea lor, n'au putere înaintea judecății umanității; iar dacă i-ar putea pleca pe Români la uniune, atunci învoirea Românilor le-ar da document nou cu care și-ar consolida posesiunea cel puțin încă pe câteva sute de ani, nu pentru totdeauna, fiindcă nici o generațiune n'are drept să pună jug pe grumajii generațiunii viitoare.

Când ar locui pe pământul Ardealului numai Unguri și Sași, și împreună cu aceștia, în loc de un milion și jumătate de Români, ar locui tot atâți Japoni sau altă limbă, atunci eu n'aș avea să zic nimic în contra unirii Ardealului cu țara ungurească. Insa pământul acesta nu-l țin nici Japonii, nici Arabii; ci afară de o mână de Sași și de Unguri amestecați printre Români, Ardealul e proprietate adevărată a națiunii române, care a câștigat-o cu bună dreptate înainte cu vre-o mie șapte sute de ani, și de atunci până acum o ține, o apără și o cultivă cu multă sudoare și osteneală. Deci eu zic că nici un Român nu poate fi cu nepăsare când este întrebat: al cui să fie pământul acesta care până acum a fost al Românilor? Nu este tot una, și nu ne poate fi tot atât sau să fie al Românilor sau să fie al Ungurilor și apoi Românii numai să fie tolerați în pământul lor. Prin urmare înțelesul adevărat al acestei întrebări: *Să fie uniune sau să nu fie?* este: *Să ne dăm pământul nostru Ungurilor sau să nu-l dăm? Să ne vindem țara Ungurilor sau să nu o vindem? Să fim și de aci înainte lipiturile altor națiuni sau să fim liberi?* Ce va răspunde adunarea la aceste întrebări? Ce ar răspunde tot poporul român, când ar fi de față?

Să considerăm drept aceea că Uniunea dă Ungurilor o țară întreagă fără de nici o osteneală; că Ardealul e patria aurului și a metalelor nobile, cari vor

curge toate în punga națiunii ungurești; că sarea și toate bunătățile patriei noastre vor adauge tezaurul Ungurilor și paupertatea (sărăcia) Românilor; iar feciorii Românilor vor forma legiuni, cari se vor bate pentru gloria celor ce le-au șters numele cel glorios și i-au botezat pe nume barbar; că patria noastră e cetate înconjurată dela natură cu muri (ziduri) cumpliti, fără de care Ungurii de pe câmpia Panoniei sunt expuși la toate atacurile inamicilor, ca niște iepuri, pe șes; că tăindu-se Ardealul de către statul Unguresc, acesta rămâne ca un om fără de picioare și desfigurat, de nu poate să se miște mai ales către Moldova și România ca să le cuprindă; că dacă nu se face uniunea cu Ungaria, se rupe legătura care leagă pe Ungurii din Ardeal cu cei din Panonia, și atunci Ungurii din Ardeal, firește că se vor stinge cu încetul, fiind tăiată comunicațiunea lor cu creierii ungurismului din Panonia. Din contră dacă se face uniunea, națiunea ungurească cea mică mai crește cu un milion și jumătate de Români și cu vre-o două sute de mii de Sași, pe cari uniunea îi face Unguri îndată ce se va proclama. Să considerăm în urmă că afară de câștigurile acestea, unirea dă Ungurilor o putere nemărginită peste Ardeal de a pune legi, de a comanda, de a administra țara numai în folosul națiunii ungurești, fiindcă după unire legea nu va mai cunoaște alte națiuni; să le considerăm aceste toate bine și vom afla ce este uniunea pentru Unguri și pentru ce îi așteaptă ziua mai tare decât împăratul ziua de triumf.

Ce este uniunea pentru Români? Dacă ne aducem aminte ce au folosit Românilor toate uniunile de până acum, politice și religioase, și vom considera că și uniunea de acum numai spre binele Ungurilor se urzește, putem prevedea ce va fi uniunea pentru Români. Cu toate acestea să o cercetăm ceva mai cu amăruntul, ca să vedem și să ne convingem că supt larva libertății și a frăției, cu care ni se înfățișează uniunea, ea nu aco-

pere pentru noi libertate, nici frăție, ci numai servitute și o fiară sălbatică, care mănâncă națiuni.

Eu zic că libertatea cea adevărată a vericărei națiuni nu poate fi de cât națională. Care om nu se va simți vătămat până la inimă, dacă-l vei opri să vorbească, pre unul pentru că l-a făcut natura Ungur, pe altul Sas? dacă îl vei opri să nu umble, pre unul pentru că are mersul mai lin, pre altul, căci pășește mai repede de cât alți oameni? au nu lise va turbură firea, când va auzi unul: taci, târziule; altul: taci, moară de vânt; altul: ține-ți gura, Ungure, Sasule, etc? într'adevăr toți vor fierbe de mânie, pentru că tot omul are voie să vorbească și să meargă cum i-a dat natura și cum poate; și când i-ai atacat libertatea aceasta, i-ai vătămat tot de odată sentimentul de onoare, adică: libertatea vericărui om e legată de persoana lui cu cea mai strânsă legătură, e proprietatea lui cea mai personală și poartă chipul persoanei fie-cărui om, așa cât nimeni nu se mișcă, nu cugetă, nu vorbește, nu umblă etc. de cât fie-care în formele sale.

Acum să trecem de la persoana omului, la persoana națiunii, care încă are personalitate, dacă e drept că persoanele nu-și pierd natura când se leagă într'un corp național cu limbă și datine comune, și iată că tot aceeaș vom fi constrânși a zice și de națiune ce zicem de o persoană singură, că libertatea națiunii încă e legată strâns cu persoana ei, ca și a persoanelor firești, dacă nu mai strâns. Libertatea națiunii încă poartă chipul națiunii, cum poartă libertatea personală chipul persoanei omului. Națiunii încă i-a dat natura forme precum persoanelor firești. Cu persoana națiunii de odată se naște și libertatea ei ca și a persoanelor singuratice și cu persoana dinpreună se stinge. Tot ce ajută și împiedică libertatea națiunii, tot ce lățește libertatea, aceea crește prețul și înalță demnitatea națiunii. Pentru libertate își pune averea și viața; libertatea e coarda inimei ei

cea mai personală, proprietatea ei cea mai națională, inima ei, sufletul ei, ornamentul ei!

Ce ar face Ungurii, când le-ar cuvânta încă odată de pe tron împăratul Iosef în chipul următor: «Ungurilor! acum este epoca libertății, eu am pus filosofia ca să fie dătătoare de legi în împărăția mea; fiți liberi toți, vorbiți ce vreți, însă numai nemțește; ridicați-vă școli și învățați, însă numai nemțește; ridicați-vă teatre și tipografii, faceți și tipăriți ce vă place, însă numai nemțește: lepădați-vă portul național și limba voastră cea necultă, pentru că așa cere unitatea și scăparea statului să fie numai o limbă în școli și în teatre, în case și în piață, în biserică și la judecată?» Au n'ar ridica Ungurii iarăși furci ca să spânzure portul nemțesc, cum au făcut dnpă moartea împăratului Iosef? Ce ar zice și cum s'ar purta Germanii, când i-ar face alt Napoleon Bonaparte să-și lepede limba cea aspră și când le-ar impune limbă, legi, guvern și datorie franțuzești, fie acestea cât de liberale chiar și până la gradul cel mai înalt republican? Cum s'ar mulțumi cu rusismul Cabinetele, Dietele și Universitățile de la Pesta până la Berlin și Götinga, când i-ar constrânge Rusul pe Unguri și Germani la limba și religiunea ortodoxă, apoi să-l îmbrace de o sută de ori mai liberal de cât e îmbrăcat maghiarismul?

Acum închipuiți-vă că vin niște deputați de la dieta Ungurească în mijlocul acestei adunări și încep a cuvânta în chipul următor: «Români! astă-zi e ziua libertății tuturor. Pentru voi încă sunt puse scaune la masa libertății, veniți de ședeți și voi judecători de la comitate până la cancelaria de curte și luați parte la toate onorurile politice și militare, însă numai cei ce știți ungurește ca Ungurii născuți. Acum e ziua dreptății pentru toți, veniți toți cei asupriți de luați dreptate ieftină și repede, însă vedeți să vă fie scrise instanțele ungurește, și să luați totdeauna câte un Ungur lângă

voi ca să vorbească pentru voi la judecător, pentru că știți că mama noastră cea dulce, patria comună, nu mai suferă în judecăți altă limbă fără numai cea ungurească, nici să se plângă cine-va fără numai cu lacrimi ungurești. Astăzi e ziua luminii, școalele țării sunt deschise și pentru voi, nu ca înainte de împăratul Iosef; învățați drept aceea toți și vă luminați, însă numai ungurește, pentru că așa cere unitatea statului!» Nu vă întreb dacă s'ar afla Români, cari să accepte vreo deregatorie, în care văd că trebuie să lucreze în contra națiunii sale, pentru că vânzători au fost la toată națiunea și vor fi; nu vă întreb dacă vor merge Românii la judecători, când vor vedea dreptatea legată de limba ungurească, ci vă întreb: au este acea libertate care leagă onorurile țării numai de o limbă în țara aceea unde sunt mai multe limbi? au dreptate e aceea care o face Statul numai celor ce știu ungurește? lumină adevărată e aceea, de la care oprește Statul pe toți cei ce nu știu ungurește? Eu zic că aceasta nu e libertate, nici dreptate, ci este o calamitate mare pe acele popoare nefericite, cari au căzut în astă groapă întunecoasă ce poartă nume de stat.

Ce folos va avea națiunea română de libertatea tiparului, care o promit Ungurii, când tipografia cea liberă nu va umbla fără numai pe folosul ungurismului și dacă va cuteză un Român să apere interesele națiunii sale, tiparul unguresc îl va notă (arăta) înaintea lumii ca pe un criminal și judecătorul îl va și pedepsi? Ce-i vor folosi miniștrii cei responsabili ai națiunii ungurești care nu va suferi în sânul său nici un element strein neasemănat? Ce-i vor folosi chiar și întâmplarea când totii miniștrii din Buda-Pesta ar fi Români, când aceștia nu înfățișează națiunea română și interesele ei? Apoi dieta cea anuală nu va fi cea dietă a țării și a națiunii ungurești persecutoare și stingătoare de națiuni? Care Român poate crede că

această dietă va purta grijă de înflorirea Românilor prin cultura națională, când ni-o spun în față, că sub coroana ungurească nu pot fi mai multe națiuni?

Egalitate civilă? Acesta, atunci ar aveà loc în stat când ar apăra legile statului într'o formă pe toți cetățenii și le-ar face dreptate fără să-i întrebe dacă sunt nobili sau plebei (oameni de rând) miseri (săraci) sau avuți, creștini sau păgâni, albi sau negri, barbari sau Romani, și când le-ar deschide calea spre câștigarea mijloacelor vieții și spre cultura tuturor într'o formă. Însă lucrurile nu merg așa, ci din contră, vedem că la judecată își face dreptate sieși fie-care națiune; și afară de aceasta, își încearcă fie-care numai fericirea și cultura sa; și în special Ungurii și Sașii de când locuiesc împreună cu Românii, numai într'aceea se silesesc cum să le ia locurile și cum să-i țină în paupertate (sărăcie) și în întunec. Deci nu poate să zică nimeni că Românului tot una îi este dacă îl va judecă un judecător unguresc sau săsesc sau din contră un judecător ales și așezat de Români. Știu că Ungurului și Sasului nu-i e tot atât, de cine să fie judecat; pentru aceea și-au apărat ei totdeauna cu atâta furie privilegiile, chiar și asupra altora. Pentru ce au coprins ei toate dregătoriile lângă împărat, la guvern și la toate judecătoriile, și pentru ce vor să le facă acum pe toate ungurești? Doară ca să facă ușurare Românilor? Nici de cum; ci chiar din contră ca să-și facă singuri dreptate loru-și și Românului să nu-i rămână nici un mijloc de apărare.

.....

Acum judecați cum va putea fi Românul egal cu Ungurul înaintea legii în asemenea împrejurări, când Românul, numai cu gura Ungurului va putea vorbi cu judecătorii, și aceștia vor judeca toți după plăcerea ministrului dreptății ungureșit, acestei dreptăți de cabinet care-i ucide de 904 ani pe Români!

De egalitate religioasă nici nu mai voi să vorbesc. Ce egalitate pot să aştepte români în anul 1848, când încă în anul 1842, deputaţii Ungurilor din Cluj stau de episcopii Românilor ca să traducă numai decât cărţile bisericeşti pe limba ungurească? Frăţia asta nouă a Ungurilor către miniştrii bisericii Române va sta numai într'aceea că-i vor mulţumi pe unii episcopi sau preoţi mai de frunte, ca prin aceştia să-i însele pe toţi cu vorbe bune şi speranţe mincinoase.

Se promite mai încolo ridicarea servituţii, unindu-se Ardealul cu Ungaria. Asta o cred. Ci eu cred că se va ridica şi dacă nu se va uni, pentru că i-a venit timpul să cadă. O putere cumplită şi nevăzută, care lucrează în contra despotismului pretutindene, lucrează de mult şi la surparea acestei cetăţi barbare, şi zidurile ei se vor răsturna acum peste aceia cari nu vor să o dărâme din iubire către omenire.

Vedem că ea s'a şters în Ungaria şi va cădea în Ardeal; dar dacă se va face Ardealul ţară ungurească, prin unire, atunci libertatea Românilor nu va trăi nici un an, şi iarăş vor cădea în servitute; şi pentru ce? Pentru că în ţara ungurească, şi libertatea trebuie să fie tot ungurească, şi aceasta va fi legată de condiţiuni cari Românul nu le va putea împlini, după aşteptarea şi plăcerea Ungurilor. Ungurii vor da libertate numai celor ce vor voi a se face Unguri; pe aceştia îi vor ajuta la dregătorii politice, scolastice, bisericeşti şi le vor face venituri, şi-i vor lăuda în public; iar din contra, de cari îi vor simţi că nutresc sentimente naţionale, îi vor depărtă şi îi vor certă (pedepsi). Care cunoaşte firea Românilor, vor prevedea că nu se vor supune aşă uşor la măsurile unguritoare. Ungurii îi vor lua cu răul ca să-i ungurească prin şcoală, biserică şi toate mijloacele cele mai egoistice, cari pot veni în minte unui guvern teroristic şi tiran. Românii nu-i vor ascultă, le vor sta în contră, şi aşa-i vor lipsi de liber-

tate, cum i-au lipsit în secolii trecuți, nu numai pe Români, ci chiar și pe frații lor. Ce cugetați, dacă scria Wesselenyi înainte cu vre-o câți-va ani, că numai acelora Români să se dea drepturi de cetățeni, cari se vor face Unguri? Au nu o va pune condițiunea aceasta ministerul și dieta ungurească acum după ce va avea putere nemărginită peste Români? Ba o va pune fără îndoială, și eu cred că și ștergerea servituții e numai o rămă în undița întregului înghițitor ungurism, cu care vreau să-i prindă pe Români, ca pe niște pești fără de pricepere.

Ce e drept, garda națională, care se promite în punctele ungurești, e cetatea cea mai tare a libertății și onoarea fie-cărei națiuni, așa în cât fără de aceasta și fără reprezentațiune națională, poporul e numai o turmă de oi pe care le mulge, le tunde și le ucide un tiran cioban fără să se poată apăra de el.

Însă ce bucurie vor avea Românii când își vor vedea feciorii înșirați în gardele naționale și în regimente, când acestea toate vor fi ungurești? Garda națională, paladiul libertății popoarelor celor culte, pentru Românii încorporați cu țara ungurească, va fi numai instrument de asuprire, de stoarcere și de ucidere în mâna comandanților ungurești. Pe Românii dintr'un sat îi vor ridica asupra altui sat român, care nu va voi a se unguri; la urmă îi vor face să și jure că vor apăra constituțiunea ungurească și vor păzi cu sfințenie legile ungurești, care sunt făcute și se vor mai face pentru stingerea națiunii române.

Însă la ce să mai amintim mai multe libertăți ungurești, când nu numai în 12, dar nici într'o mie de puncte ca acestea nu vei afla nici măcar o libertate, precum nici într'o mie de trupuri moarte nu se află măcar o viață, pentru că a ieșit sufletul din toate libertățile, omorînd naționalitatea; pentru aceea zisei că *libertatea fiecărei națiuni nu poate fi decât națională, și că libertatea fără de naționalitate nu se poate înțelege nici la un popor de pe pământ.*

Poporul care cunoaște cum că lumina științelor și a artelor, mai mult nu poate fi proprietatea unor clase privilegiate, ci trebuie să se facă bun comun la toată națiunea, acela trebuie să facă din cultură proprietatea comună la toată națiunea. Să cercăm la popoarele luminate, cari sunt mijloacele culturii? și vom afla, că acelea sunt școalele și institutele naționale pentru științe și arte, iar mijlocul culturii politice, în special îl aflăm în universități. Universitățile nu sunt nicidecum mijloc arbitrar, ci sunt un mijloc necesar dictat de aceeași indigență (nevoie) firească a popoarelor chemate la viața politică, care i-au învățat pe oameni a semăna și a coace pâine ca să trăiască. Numai dela universități se poate aștepta jurisprudența luminată; dela școale și institute naționale, cultura națiunii. Însă chiar pentru că cultura e puterea cea mai tare pe pământ și e o cetate nouă a unității naționale, națiunea întreagă trece să-și împreune puterile într-o ridicare a acestor așezăminte, și să facă lucru comun din cultură, de vrea să se bucure de fructele ei ca de un bun comun.

Însă cum se va putea apuca națiunea de acest lucru comun fără de limba națională? Să luăm de exemplu că guvernul republicei franceze cere învățătorilor de prin institutele țării ca să nu mai facă învățăturile în limba franceză, ci în cea latină; să zicem că tot asemenea cere și guvernul englez, guvernele italiene și germane; ce ar urma din această strămutare? Nu zic că învățătorii acestor națiuni luminate n'ar fi în stare a face învățătură și în limba latină, dar mă leg că n'ar trece mult, și universitățile acestor popoare n'ar fi mai luminoase decât liceul catolicilor din Cluj. Îndată ai vedea că nu le e îndemână nici învățătorilor, nici școlarilor a cugeta în limba lui Cicerone ca în limbile lor, mintea s'ar osteni sub greutatea cea străină, știința din zi în zi tot mai mult s'ar întuneca, s'ar face mai grea de învățat și ușoară de uitat, toate regiunile ei și cele

mai luminoase s'ar mai umplea de erori, cum erà pe timpul despotismului limbii scolastice, și rătăcind îndată mintea dela calea cea adevărată ar trece sute de ani până și-ar veni în sine ca să-și cunoască rătăcirea. Religiunea s'ar îngropă în fanatism, și filozofia n'ar fi în stare să ridice piatra de pe ușa mormântului. Invențiunile și descoperirile în arte și în științe ar încetă îndată. Industria și comerțul, cari numai la lumina științei înfloresc, și numai arta le poartă, mult s'ar împiedică, și parte ar cădea cu totul. Starea cea înfloritoare a omenirii de astăzi s'ar vesteji, sentimentul de libertate ar amorți și la națiunile libere, de n'ar mai rămâne cine să lucreze pentru dejugarea națiunilor aservite. Inșă eu vă asigur că națiunile acestea luate, niciodată nu vor lua limba străină pentru învățătură, ci vor demonstra totdeodată cu consens (acord) universal, că natura pentru aceea i-a dat limbă fiecărei națiuni, ca să se folosească cu ea în toate trebile vieții, precum i-a dat picioare omului ca să umble pe picioarele sale, urechi ca să audă cu urechile sale, ochi ca să vadă cu ochii săi. Vai de omul care-l poartă altul; vai și de națiunea care nu umblă pe picioarele sale, sau nu vede decât cu ochii altei națiuni! Niciodată nu va pătrunde raza de cultură la creerii acestei națiuni, ci va rămâne pururea întunecată ca orbul, și servă națiunilor răpitoare.

Așa vor păți Românii dacă vor băgă limba ungurească în școalele naționale; și cu atât vor merita mai mult disprețul lumii, fiindcă trăind în secolul luminilor, vedem descoperirile ginților luate, ne spun toate acestea că cultura lor cea adevărată numai de atunci se începe de când au început a învăța în limbile naționale.

Acum să vedem cât adevăr coprinde în sine acea teorie faimoasă a politicilor din Buda-Pesta și a celor dimpreună cu ei advocați ai unirii, cari zic că precum cere unitatea statului uniformitatea de drept, așa cere neapărat și uniformitatea de limbă pentru legi, pentru

înlesnirea guvernării, pentru știință, și cum că celelalte limbi nici din acea cauză nu se pot suferi, pentru că acelea nu sunt culte de ajuns.

Un guvern de fiare sălbatice ia numai zeciueala din animalele cele blânde, și apoi le lasă să cânte, să răgească, să sboare și să se guverneze fiecare după firea speciei sale.

Deci un guvern de oameni e mai sălbattece decât fiarele, dacă nu suferă limbile altor națiuni, și pe acestea a se guverna fiecare după natura și indigențele (nevoile) sale.

Însă mintea cea sănătoasă nu poate aproba atare stat.

Dacă e de lipsă ca să fie state pe pământ, și dacă statul e necesitate dela natură, atunci statul, fără îndoială, numai pentru aceea e de lipsă ca fiind în stat oameni, să se poată apăra mai ușor într'insul, decât afară din stat; adică: statul e un așezământ omenesc spre apărarea persoanei și a bunurilor omenirii.

Când zic *spre apărarea persoanei*, atunci înțeleg totdeodată și libertatea și onoarea, căci oamenii fără libertate și onoare, mai mult sunt vite care acum trage în jugul unui tiran, acum în al altuia, decât omenirii.

Când zic *spre apărarea bunurilor*, atunci nu înțeleg nu numai mâncarea și băutura, îmbrăcămintea și locuința, ci afară de libertate, înțeleg și limba, căci cine va zice că limba e numai un lucru de prisos pentru oameni și națiuni, și că ar fi mai bine de oameni când sunt muți?

.....

Dacă odată e persoană fiecare om, atunci nu poate să fie un om mai persoană decât altul, prin urmare nu poate să zică către alți oameni: „*eu sunt statul, voia mea e lege pentru toți*“. Dacă e persoană oricare națiune, atunci o națiune nu poate fi mai persoană decât alta; prin urmare nu poate să zică către celelalte națiuni din același stat: „*numai eu sunt statul, numai limba mea*

poate fi limba diplomatică, iar ale voastre trebuie să se smulgă ca neghina din grâu; eu singură voi pune dregători, fără să întreb pe turmele neungurești ce păstori să le pun; nu mă voi uita dacă veți avea încredere în ei sau ba, pentrucă eu am voia și puterea să așez pretutindenea oameni credincioși planurilor mele, și voi n'aveți să mă întrebați de ce fac așa, ci voi sunteți datori numai să ascultați, și să dați dare și ostași».

Omul ce umblă să ucidă pe altul, și-a pierdut dreptul de a fi suferit în societatea omenească; așa și-a pierdut dreptul de a fi suferită între națiunile de pe pământ și națiunea care lucrează spre stingerea altora, după atari maxime. O națiune cuminte recunoaște drepturi și obligațiuni reciproce și nu provoacă pe altele, ca să se apere de ea ca de o fiară sălbatecă.

Cu această egalitate a națiunilor e legată strâns libertatea lor de a se desvoltă fiecare după firea sa în toate părțile vieții statului. De aci urmează că pe lângă toată unitatea statului, nu este de lipsă nici uniformitate de drept, cu atât mai puțin uniformitate de limbă. Ce e drept, se zice că de n'ar fi atâtea drepturi într'un stat, cum sunt de ex. în Austria (drept austriac, unguresc, săsesc, afară de cele bisericești, al căror număr e și mai însemnat), ci dacă ar fi numai un drept în tot ținutul statului, prin aceasta ar crește amoarea (iubirea) cetățenilor către patria comună, pe când varietatea drepturilor particulare micșorează iubirea către ea și slăbește statul.

La aceasta au observat de mult politiciii cei mai mari că sănătatea statului, ca și altui corp organic depinde dela proporțiunea părților și a întregului, în care se face dreptate fiecărei părți. Un cetățean, o cetate, o provincie, poate să-și uide de statul de care se ține, asta e o întâmplare de toate zilele, dar contra naturii; însă iubire adevărată numai către un stat ca acela pot să aibă cetățenii, în care toți iau parte la toate afacerile

statului. Este o părere falsă, dacă crede cineva că dobândește statul, nimicind formele individuale. Când ar putea crea cineva în toată cetatea, în tot statul un sentiment, încât să se țină măreț, oricare că e membru al statului, prin aceasta, întregul statului ar dobândi putere nouă; așa dobândește și prin drepturile particulare, când acestea sunt puse de voia cea universală a popoarelor diferite; din contră impunându-le un drept care nu răspunde firii lor, încetează a lua parte la lucrurile statului, se înstrăinează de către el și-l părăsesc.

Deci dacă unitatea statului nici atât nu cere, ca să fie același drept în tot ținutul statului, cu atât mai puțin cere ca să fie numai o limbă acolo unde sunt mai multe.

De ce să nu se poată face în Ardeal și în Ungaria aceea ce se poate face aiurea? În adunările Elveției se vorbește în trei limbi: franțuzește, italienește și nemțește; în ale Belgiei, iartă legea să se vorbească limba belgică și franceză; în Sardinia, italienește și franțuzește. Și iată că Ungurii nici nu sunt mai liberi, nici mai fericiți decât aceste popoare luminate, ba sunt foarte departe de ele cu toate acelea.

Au nu s'ar cuvine mai bine scopului societății, păcii și fericirii națiunilor conlocuitoare, că unde vor fi numai Unguri, acolo și dregătorii să fie numai unguri; unde vor fi numai Români, acolo dregătorii să fie numai români; unde vor fi mestecați, acolo dregătorii să fie încă mestecați, pentru ca să răspundă lipselor poporului, fiindcă după mintea sănătoasă, dregătorii sunt pentru popor, nu poporul pentru dregători? Ce va zice poporul dacă-l va întreba cineva care dreptate-i este mai ieftină: aceea ce se face în ascuns cu scrisori de sute de coale, care nu le văd nici odată părțile litigatoare (ce se judecă) și se tăragănesc zeci și sute de ani, sau care se

fineşte mult în două trei zile, vorbind părțile în limbile lor în vederea și auzul tuturor; și care guvernare îi este mai ușoară, cu dregătorii și cu limba străină, sau cu limba sa și cu dregătorii aleși de popor din sânul său? De ce să nu poată fi mai multe limbi în administrare de aci înainte când știm că până acum au fost în uz mai multe limbi la decasteriile (judecătoriile) acestei țări și nefericirea țării n'a venit dela mulțimea limbilor, ci dela mulțimea privilegiilor.

Iar ce se ține de limba română, aceasta e limba oficioasă de sute de ani la toate scaunele de judecată ale protopopilor și la consistoriile Românilor din Ardeal; pentru ce să nu fie dar matură pentru legi și guvernare, când sunt tipăriți într'insa codici de legi și mulțime de alte cărți?...

Din toate acestea urmează că unitatea limbii în satul poligolt nu o cere nici unitatea statului, nici unitatea legislațiunii, nici înlesnirea, ieftinătatea și replegiunea guvernării, numai ușurarea despotismului și cugetul lui nelegiuit, de a răpi libertatea națiunilorca să domnească peste ele.

Deci națiunea ungurească nu poate să pretindă privilegiu peste alte națiuni nici în respectul limbii, ci trebuie să se mulțumească și ea cu egalitatea și cu dreptatea. Numai până unde ține dreptatea și umanitatea; dincolo de dreptate locuesc feare sălbatice. N'are națiunea ungurească nici un scop necesar, nici o indigență (nevoie) adevărată, care să nu le aibă și celelalte națiuni în aceeși măsură. Pofta domnirii peste celelalte nu e indigență (nevoie) adevărată, ci e numai paroxism de friguri, care lăsând-o odată, va peri și acea poftă de a înghiți pe alte națiuni. Dacă au lipsă Ungurii să vorbească ungurește în adunările lor — și care tiran ar fi atât de nebun, ba să-i facă a vorbi în limba care nu o cunosc? — au și Românii tot aceeași lipsă Cum încape dar aci limba

diplomatică? Dacă nu-și pot închipui Ungurii cum să-i guverneze cine-va cu dregători streini și cu limbă streină, care nu o înțeleg, Români înca nu văd pentru ce să fii lipsa Ungurilor mai înțetitoare decât a Românilor în căutarea asta; deci dacă e și aci tot aceeaș lipsă și tot acelaș drept egal, unde este temeiul privilegiului limbii lor? Dacă-i constrânge natura pe Unguri cu necesitatea cea mai imperioasă, ca să învețe în limba lor toate dela alfa până la omega; tot acea natură îi face și pe Români, și tot cu asemenea necesitate și tot pentru asemenea scop, ca să învețe românește. O natură le-a născut pe toate națiunile, o iubire le-a vărsat în inimă spre limba lor, un sentiment de onoare bate în inimile tuturor, și un scop le-a dat tuturor; și acest scop nu se poate ajunge dacă va domni una peste alta, ci numai domnind drept egal peste toate. Unde are aci loc privilegiul fiecărei limbi, până când va sta numele de drept și de libertate pe pământ? sau doară Ungurul are privilegiu și spre a-și iubi limba mai fierbinte decât Românul pe a sa, și ca să fie mai superb cu originea sa cea Scitică decât Românul cu cea Italiană? Până când nu se va stinge sentimentul de iubire și de onoare din piepturile tuturor Românilor — nici de cum!

Așa este, fără naționalitate nu e libertate nici lumină nicăirea, ci pretutindenii numai lovituri, întuneric și amorfie. Ce este apa pentru pești, aerul pentru sburătoare și pentru toate viețuitoarele, ce este lumina pentru vedere, soarele pentru creșterea plantelor, vorba pentru cugetare, aceea e naționalitatea pentru fiecare popor. Intr'insa ne-am născut, ea este mama noastră; de suntem bărbați, ea ne-a crescut; de suntem liberi, intr'insa ne mișcăm; de suntem vii, intr'insa viețuim; de suntem supărați, ea ne alină durerea cu cântecele naționale; prin ea vorbim astăzi cu părinții noștri, cari au trăit înainte de mii de ani; prin ea ne vor cunoaște strănepoții și posteritatea peste mii de ani. Naționalitatea

e îndemnul cel mai puternic spre lucrare pentru fericirea genului omenesc. Pe care nu-l trage inima a lucra nici pentru glorie și fericirea națiunii sale, acela nu e decât un egoist pierdut pentru umanitate, de care e păcat că l-a decorat (împodobit) natura cu formă de om.

Naționalitatea e libertatea noastră cea din urmă, și limanul mântuirii noastre viitoare. Numai libertatea aceasta n'a răpit-o până acum nici un barbar dela Români, după ce le-a luat toate. De 1700 de ani se luptă neamul român în depărtata Dacie cu toate turmele barbarilor, și ancora aceasta a ținut nava română în contra tuturor valurilor de nu s'a cufundat în abisul pieirii cu barbarii dimpreună. Și iată că unirea cu Ungaria acum vrea să frângă și să smulgă această ancoră de mântuire, vrea să strice acest organ al vieții românești, vrea să răpească de la Români și libertatea cea de pe urmă.

Asta e uniunea pentru Români! Pentru Unguri e viață, pentru Români, moarte; pentru Unguri libertate nemărginită, pentru Români sclavie eternă.

Unindu-se națiunea română cu Ungaria, nu va avea nici școale, nici dregători naționali, cari să poarte grijă de școale și de interesele naționale, nici chiar biserică națională. Toate acestea se vor boteza a doua oară pe nume unguresc; toate se vor îmbrăca în vestmânt unguresc; din ora în care se va declara națiunea pentru uniune, se va învoi la peirea sa însăși; ea va începe îndată a se stinge și a peri ca un arbore fulgerat. Atunci, nici om, nici D-zeu nu-l mai poate scăpa pe Român de peire națională, pentru că învoindu-se la sentința morții sale, va arăta că preoții români erau trecuți de mai nainte la idolii gintei străine, patricii (nobilii) lor erau cumpărați, poporul eră vîndut și toată națiunea eră moartă mai dinainte, și Ungurii acum îi fac numai îngropăciunea cea de batjocură.

Așa posteritatea română se va miră de nesimțirea noastră și ne va blestemă în morminte, căci am ascultat

cu nepăsare sentința de moarte a ginții noastre, căci n'am recurs chiar și la cele mai din urmă mijloace pentru apărarea numelui român, căci nu ne-am ridicat toți pentru unul și unul pentru toți ca să depărtăm dela strănepoți această infamie nemeritată. Nu eră lucru mai strălucit și mai măreț înaintea oamenilor și a dumnezeilor, ca să ne oștim pentru nemurire, și mai bine să descindem toți în morminte la părinții noștri încoronați cu glorie, decât să lăsăm o infamie eternă ca ereditate (moștenire) nefericiților noștri strănepoți? Ce limbă poate să spună amarul care-l suferă numai în trei zile omul condamnat la moarte, dar apoi amarul unei națiuni cine-l va spune, pe care o-ar vinde fiii săi cei înțelepți? Ce condeiu poate să descrie durerile celui îngropat de viu? iacă el se deșteaptă în mormânt, își mușcă buzele și-și roade mâinele de disperare că nu-i lucește nici o rază de scăpare în fundul mormântului. Durerea acestui nefericit e scurtă; iar durerea unei națiuni ce merge spre pieire, va trece împreună cu istoria din secol în secol și dela generațiune la generațiune, când nu se va mai auzi nici o vorbă Română între Olt, Mureș și Tisa, când sunetele cele dulci ale limbii noastre se vor fi schimbat de mult în sunete barbarice amorțite, când nu se vor gloriă (mândri) strănepoții celor de astăzi, cum că sunt vițe de sub cerul cel blând al Italiei, când le va fi rușine de memoria Scevolor, Bruților, Scipionilor și vor jură poate că se trag deadreptul din turmele lui Atila. Atunci sapa și aratul (plugul) barbarului va scoate din mormânt câte o piatră romană, ca să mărturisească cum că pietrele au mai multă simțire de venerațiune către memoria națiunii celei dintâiu care a figurat odată în lume, decât milioanele de legionari, pe cari ne-au așezat aici Traian ca să păzim nemoartă gloria numelui de Roman; și noi în loc să o mărim, o am micșorat, o am întunecat, o am vândut și, împreună cu națiunea, o am îngropat în anul 1848!..

Ce se ține de întrebarea unirii, Adunarea să răspundă sărbătorește după datina marilor noștri străbuni, cum că: *«Senatus et populus Daco-Romanus, beneficii et injuriæ memor esse solet. Ceterum Hungaris quoniam non pœnitet, delicti gratiam non facit, fœdus et amicitia dantur cum meruerint»* adică: «Senatul și poporul Daco-Român ține minte facerea de bine și nedreptatea. Pe Unguri, fiind-că nu le pare rău de relele ce i-au făcut, ci încă vreau a-i face un rău și mai mare, nu-i iartă; unire și amicitie va lega cu ei, când vor merita».

Fără condiția libertății egale, Românii să nu păsească cu Ungurii la nici un fel de unire, ci să se unească cu națiunile cari recunosc libertatea națiunilor și o respectează în faptă. Ori-ce chemare la unire, afară de condiția libertății naționale e chemarea la sclavie, la care toată națiunea liberă va răspunde cu dispreț, va protestă sărbătorește în contra ei, și se va apăra. Așa se cade să facă și Românii.

Fiindcă națiunea, adunându-se din toate părțile la această sărbătoare a libertății, arată că nu va mai fi supusă altor națiuni, mi se pare a fi de lipsă voia aceasta a națiunii, adunarea să o îmbrace în vesmântul cel mai sărbătorească, adică: *să proclame libertatea și independența națiunii române.*

Fiindcă națiunea, ajungând la cunoștința libertății, de aci înainte nu se mai poate purta ca servitoarea altei națiuni, și vrea a se ține și a se purta ca o națiune liberă, mi se pare a fi de lipsă ca obligațiunea aceasta și cu jurământ încă să o întărească, adică: *Adunarea să depună jurământul în numele întregii națiuni, cum că nici o dată nu se va lepăda de naționalitatea ei; ci o va apăra în etern cu puteri unite în contra dușmanilor și periculelor și cu puteri unite va lucra pentru viața, onoarea, cultura și fericirea ei în tot timpul viitor.*

Care fiind așa, fraților, dați să mai aruncăm încă o dată o căutătură peste zilele națiunii noastre, de când

jelește sub domnreia ungurească; dați să reculegem cu mintea încă o dată, de și este lucru trist și dureros, cum i-au asuprit și cum i-au batjocorit Ungurii pe Români cu legile cari sunt destinate dela natură spre apărarea oamenilor; cum s'au unit cu toate gințile asupra lor; cum i-au privilegiat asupra națiunii noastre și pe Sași și pe Sârbi și pe toți ca să-și poată vărsa tot veninul asupra Românilor și acolo unde nu le ajung dinții cei răutăcioși; cum i-au oprit dela școli ca să rămână orbi, dela dregătorii, ca să n'aibă apărători; pe cari nu i-au putut strică cu uniuni politice i-au încălzit cu uniuni religioase și acum când se anunță libertatea la toată lumea, ei ne anunță stingerea de tot.

Așa Fraților! închipuiți-vă încă o dată cum că această mie de ani a tiraniei ungurești e numai o zi în viața cea dureroasă a națiunii noastre; închipuiți-vă că dimineța ne-au băgat în jug, toată ziua ne-au mănât și acum când veni seara ca să repauzăm, numai pentru aceea ne iau jugul de pe cerbice (gât) ca să ne omoare. Care națiune de pe pământ nu s'ar ridică de la mic pân la mare, când își vede numărate zilele vieții? Libertatea vericărui popor e bunul lui cel mai înalt și naționalitatea e libertatea lui cea din urmă: ce preț mai are viața lui după ce și-a pierdut tot care îl face demn să mai fie pe pământ?

În mâna acestei adunări e pusă viața și moartea, soarta prezentă și viitorul, nu al unui om, ci al națiunii întregi. Ce va răspunde Adunarea înaintea națiunii, a a lumii și a posterității când ar subscrie sentința de moarte asupra națiunii sale?

Deci, fraților: nu vă uitați la pretențiile Ungurilor cele nedrepte, nici la acei puțini înșelați și înșelători dintre noi, cari, în speranța lefilor ce așteaptă în împărăția Ungurească, țin cu Ungurii și zic că apără onoarea și salutea (scăparea) națiunii noastre. Considerați că aceștia sunt datori a lătră pentru osul ce li-l

aruncă străinii ca să latre pe frații lor și să muște pe națiunea și mama lor însăș; feriți-vă de ei, căci nu sunt Români. Căutați la această mulțime de Români, care strigă în numele a toată națiunea: «Să nu ne ducem la masa libertății ungurești, căci bucatele ei toate sânt înveninate; să nu ne vindem țara și limba, căci perzându-se o dată nu se mai poate câștiga». Uniți-vă cu poporul toți, preoți, nobili, cetățeni, ostași; învățați și vă consultați cu un cuget asupra mijloacelor reînvierii naționale, pentru că toți sunteți fii ai aceleiași mame și cauza este comună. Țineți cu poporul toți, ca să nu rătăciți, pentru că poporul nu se abate dela natură, nici nu-l trag străinii așa de ușor în partea lor, cum îi trag pe unii din celealte clase, cari urlă împreună cu lupii și sfășie pe popor d'impreună cu aceștia. Nu vă abateți dela cauza națională de frica luptei: cugetați că alte popoare s'au luptat sute de ani pentru libertate. Însă când vi se va părea lupta cu neputință, când se vor ridica greutățile asupra voastră ca valurile mării turbate asupra unei nave, când va deslegă principiile întinericului pe toți necurații și-i va trimite ca să rupă legăturile frăției voastre și să vă abată dela cauza și amoarea (iubirea) ginții noastre la idoli stăini; aduceți-vă aminte atunci cu câtă însuflețire și bărbăție s'au luptat străbunii noștrii din Dacia pentru existența și onoarea națiunii noastre, precum ne-au lăsat scris Bonfiniu cu aceste cuvinte: «Coloniile și legiunile Rome, copleșite de barbari țin încă limba Romană și, ca să nu o piardă cu totul, atât de tare se luptă, în cât se pare că nu s'au bătut atât pentru ținerea vieții cât pentru neatingerea limbii. Căci socotind bine deseale inundațiuni ale Sarmaților și ale Goților, apoi erupțiunile Hunilor, Vandalilor și ale Gepizilor, incursiunile Germanilor și ale Longobarzilor, cine nu se va mira foarte că încă s'au ținut urmele limbii Rome între Daci și Geți?»

Aşa fraţilor! aduceţi-vă aminte atunci că vor striga din mormânt străbunii noştri: «Fiilor! Noi încă am fost nu o dată în împrejurări grele, cum sunteţi voi astăzi; noi încă am fost înconjuraţi de inimici în pământul nostru, cum sunteţi voi astăzi; de multe ori am suferit doară şi mai rele decât voi; fost-am cu Goţii, dar nu ne-am făcut Goţi; fost-am cu Hunii, dar nu ne-am hunit; fost-am cu Avarii şi nu ne-am avarit; fost-am cu Bulgarii şi nu ne-am bulgărit; cu Ruşii şi nu ne-am rusit; cu Ungurii şi nu ne-am ungurit; cu Saşii şi nu ne-am nemţit. Aşa este, fiilor! nu ne-am ungurit, nu ne-am nemţit; ci ne-am luptat ca Români, pentru pământul şi numele nostru, ca să vi-l lăsăm vouă d'impreună cu limba noastră cea dulce ca cerul sub care s'a născut. Nu vă nemeţiţi, nu vă rusiţi, nu vă unguriţi nici voi; rămâneţi credincioşi numelui şi limbei voastre; apăraţi-vă ca fraţii cu puteri unite în pace şi în războiu. Vedeţi cum ne-am luptat noi pentru limba şi romanitatea noastră; luptaţi-vă şi voi şi le apăraţi ca lumina ochilor voştri, până ce se va restaura capitolul şi va trimete la voi senatul şi poporul Roman pe Traian cu legiunile peste Dunăre, ca să vă încoroneze cu laurul nemuririi pentru constanţa şi bărbăţia voastră!» *Dixi et salvavi animam meam.*

Observaţiuni. Cuvântarea lui S. Bărnuz este rostită în biserica catedrală din Blaj în ajunul zilei de 3 Maiu 1848, când Românii din Transilvania au stabilit linia lor de conduită *politică*, faţă cu evenimentele ce se desfăşurau atunci în Austria şi Ungaria.

Aci oratorul nu vorbeşte înaintea unui corp *constituit*, ci în faţa unei adunări publice, la care luau parte trimişi ai Românilor din diferite părţi ale ţării.

Avem iarăş un *discurs politic*, şi anume un *discurs politic propriu zis*.

Discursul politic. Caracterizare generală. Discursul politic are ca temă o cestiune privitoare la mersul trebelor Statului sau o privire asupra unui eveniment oarecare de această natură. Discursurile politice se rostesc în adu-

nări legislative, în întruniri diplomatice, sau în întruniri publice cari au în vedere interesele Statului.

Istoric. — La cei vechi, în special la Greci și la Romani, discursurile politice au fost foarte cultivate și au luat o foarte mare desvoltare, din cauza regimului politic după care se guvernau aceste popoare.¶

La Greci s'au deosebit: *Pericle* (mort la 429 a. Chr.), apoi *Eschine* (389—314 a. Chr.) și marele *Demostene* (385—323 a. Chr.), dela care avem „Filipicele“, discursuri împotriva lui Filip, regele Macedoniei, „Olynthiacele“, pentru cetatea Olynth, „Pentru Coroană“, ș. a.

La Romani, cel mai mare orator a fost *Cicerone* (106—43 a. Chr.), dela care avem: „Catilinarele“, contra lui Catilina, „Filipicile“ contra lui Antoniu, „Contra lui Verres“, „Pentru Milone“, ș. a.

În timpurile moderne s'a desvoltat oratoria politică la Englezi: *Burke* (1730—1797), supranumit Demostenele Angliei, în secolul XIX *Macaulay* (1800—1859); mai târziu la Francezi, în timpul revoluției franceze și după stabilirea parlamentarismului: *Mirabeau* (1749—1791), *Gambetta* (1838—1882), ș. a.

La celelalte popoare europene, mai vestiți au fost: *Bismarck* (1815—1898) la Germani, *Cavour* (1810—1861) la Italieni; *Emilio Castelar* 1832—.. la Spanioli; ș. a.

Cel mai vechiu discurs politic la Români, este discursul ținut de *Luca Cârjă* la 1523, ca ambasador la Regele Sigismund I al Poloniei; dar oratoria politică nu se desvoltă decât tocmai în secolul XIX cu adunarea divanurilor ad-hoc. Cei mai însemnați oratori politici români au fost: *Mihail Kogălniceanu*, *Anastasiu Panu*, *Vasile Boerescu*, *Barbu Catargiu*, *Ion C. Brătianu*, *Al. Lahovari*.

La Românii de peste munți, oratoria politică n'a avut ocaziuni să se desvolte, decât în vremuri extraordinare, cum a fost revoluția din 1848. Atunci mulți din conducătorii Românilor au rostit discursuri cari au înflăcărat pe

ascultători. Din acea vreme s'a păstrat discursul lui *Simion Bărnuț*, despre raporturile dintre Români și Unguri.

B) DISCURSUL RELIGIOS

56. PREDICA LA DUMINICA A 2-a A LUI LUCA

de *Antim Ivireanul*¹⁾

„Pream vă este voea să vă faceți vouă oamenii, faceți și voi lor așijderea“.

Ce dintâiu și firească voe, a prea bunului și întru tot milostivului Dumnezeu, a fost și este ca să se facă omul cât este cu puțință asemenea lui Dumnezeu la faptele cele bune; mai mult dreptatea are putere a face pe om Dumnezeu, după dar, precum nedreptatea este cea mai mare răutate, care desparte pe om dela Dumnezeu, și-l face tovarăș cu Satana. Dreptatea este o măsură aleasă, pusă și așezată din dreptatea lui Dumnezeu, ca să ție toată lumea în starea ei; este o cale dreaptă pe care cineva umblă și va alerga nu se teme să se poticnească nici într'o parte și-l duce tocmai în rai; este o cumpănă potrivită, în care nu primește nici mult nici puțin decât se cade; precum este

¹⁾ — Antim Ivireanu este o figură din cele mai de seamă a Bisericii noastre.

De fel din provincia Caucaziei numită Iveria, căzut sclav în mâinile Turcilor, venit în țară ca tipograf, călugărit aci, Antim învăță limba patriei sale adoptive și, ajungând să ocupe treptele cele mai însemnate din ierarhia bisericească (egumen, episcop, mitropolit), se devotă intereselor țării românești și fu un orator bisericesc foarte însemnat. Un conflict cu Domnitorul Nicolae Mavrocordat, îi aduse degradarea, exilul și moartea.

Dintre predicile ținute de el la diferite ocaziuni, o bună parte s'au adunat și s'au publicat de Episcopul Melchisedec sub titlul de „*Didahii*“ (1889).

proţapul la car, aşă este şi dreptatea la om, iar mai mult la creştini, căci creştinul ce nu va umblă, nici va face dreptatea, acela nu se cheamă creştin. Socotiţi acumă dară câtă putere are dreptatea, că perde toate păcatele, şi îndreptează viaţa omului la bine; iar vedeţi acumă câtă putere rea are şi nedreptatea, că şterge celelalte bunătăţi ce le are omul şi îl duce pe om la perzare. Pentru unii ca aceştia, scrie Isaia, marele glăsuitor prin duhul sfânt şi zice: „înfrişată este urgia lui Dumnezeu pentru ceiace nu fac dreptate, toată jertfa şi tămăia şi laudele voastre le-am arătat, şi când veţi ridica mâinele voastre către mine, eu mă voi întoarce către voi“. Şi ce este pricina de nu primeşte Dumnezeu jertfele norodului? Este că nu păzim cuvântul care ne învaţă: „dreptate vă învăţaţi pe pământ“, nevoiţi-vă, zice, a face dreptate pe pământ, izbăvind pe cel nepăstuit, ajutând cu lucrul şi cu cuvântul aceluia ce are dreptate şi n'are ajutor, celui sărac şi nemernic, care este străin şi caută să-l înşele şi să-i ia munca lui; tu, putând, fă-i dreptate şi nu-l lăsa. Acesta este cuvântul care zice sfânta Evanghelie: „Precum îţi este voia să-ţi faci oamenii, aşă fă şi tu lor“. Nici primeşti, nici poţesti să-ţi faci cineva nedreptate; nu face nici tu altuia, aceasta este dreptatea lui Dumnezeu, cu care voeşte Dumnezeu să ne asemănăm lui. Înţeles-aţi acumă cuvântul proorocului ce a fost? ne-a arătat că urăşte Dumnezeu nedreptatea, pe care cine o are nu-i foloseşte nici un bine de ar face, ci unul ca acela cu totul se află în urgia lui Dumnezeu. Şi cât iubeşte Dumnezeu dreptatea, pe care cine o vânează, foarte lesne află mila lui Dumnezeu, când cu ispovedanie se roagă lui Dumnezeu pentru păcatele şi fără de legile lui; iar a celui nedrept nu-i primeşte Dumnezeu bunătăţile lui, şi se întoarce dela rugăciunea lui, ca dela nişte necurăţii. Iar când se nevoeşte creştinul cu această *mathima* ¹⁾ a dreptăţii, atunci are mare

1) Învăţătură.

frică a face păcatul, de vreme ce cunoaște că fieștece păcat este nedreptate înaintea lui Dumnezeu, iar cel nedrept umblă tot afară din măsurile lui, și bunătățile care le socotește că le face el, sunt toate rele și urite lui Dumnezeu. Zice Domnul Christos: „Că fără de ajutorul meu nu veți putea face nimic“. Cel nedrept n'are ajutor dela Dumnezeu, căci pentru nedreptatea lui s'a depărtat Dumnezeu dela dânsul. Fieștecare om, când face vreun bine, îl face pentru sufletul lui, iar cel nedrept este vrășmaș sufletului său, căci pentru cine va să facă binele? precum zice David: „Cela ce iubește nedreptatea urăște sufletul său“. Suflet ce va să zică? zice: însuși omul, căci dacă lipsește sufletul omului, rămâne mort. Deci acela ce se urăște el singur pe sine-și cu nedreptatea, nu poate să facă vreun bine, de nu se va împacă întâi cu sine-și, să lase nedreptatea și să facă dreptatea, și atunci va auzi pe Domnul zicând: „de vor fi păcatele tale ca finicul, ca zăpada le voi ualbi“.

O nedrepta-te! pocăeștete cu îndreptarea care ți se cade și atunci de vor fi păcatele tale amestecate cu sângele nedreptății, le voi ualbi, adică le voi curăți și le voi face albe tocmai ca zăpada, iar de vreme ce Domnul Dumnezeu a venit pe lume, și precum ne-a arătat nouă credința cea desăvârșită, așa ne-a arătat nouă și dreptatea lui cea desăvârșită, pre care am zis mai sus, că ne învață astăzi pe scurt și dovedit zicând: „precum voiți să vă facă vouă oamenii, faceți și voi lor așașderea“.

Foarte lucru lesne și bun este la creștini, a se păzi dreptatea desăvârșită. O creștine! tu, oricare vei fi acela, vrei tu să te iubească pe tine alții? iubește și tu pe alții. Nu iubești tu să te vrăjmășească cineva? Nu vrăjmășui nici tu pe alții. Nu-ți este voia să te pârască altul? Nu pârâi nici tu. Nu-ți este voia ca să-ți facă cineva vreun rău? Nu face nici tu altuia. Iubești tu să te laude și să te cinstească alții? Laudă și cinstește și tu pe alții, și cinstea aceea se întoarce iarăși la tine, și în scurt orice nu pof-

tești nici primești tu să-ți faci ție alții, nici să auzi dela ei ceva de rău, nici tu acelea toate să nu a le faci alora. Îți este ție urit mândrul și mândria, urăști pe iubitorul de argint, pe răpitor, pe somnoros și pe alții cu alte păcate carele zici că le au? Să nu faci dar nici tu vreuna dintr'acele care îți sunt urite, și atunci cu adevărat ești drept și după dar te faci asemenea cu Dumnezeu. Oare mai mare bunătate decât aceasta foarte ușure și bună, poate să afle cineva undevă? Auzit-ați ce zice: să nu faci bine numai celora ce vă fac vouă bine, căci nu vă este nici de un folos. Adică de vei face, creștine, binele tău, aceluia carele aștepti iarăș să iei dela el bine, atunci să știi cu adevărat, că nu ți-l plătește Dumnezeu, ci acela ce ți-l dă binele îndărăt; ci să faci bine aceluia carele îl știi bine că n'are nici o putere să-ți răsplătească, fără numai pentru unul ca acela îți răsplătește Dumnezeu. Ce folos este când vom lua noi pentru un bine, ce vom face aici, plată? căci ne pierdem plata cea mare și bună dela Dumnezeu, care este veșnică și fără de sfârșit: împărăția Cerului, veșnicele bunătăți, pentru care plată și-au vărsat sângele ucenicii, și-au împărțit săracilor averile lor, prea cuvioșii au fugit prin pustietăți așteptând numai plata cea cerească, care este fără de preț, care cu multă dragoste o așteaptă să o ia. Pentru aceea cari ne sunt împotrivitori, și ne păgubesc și ne părăsesc, și ne bagă în nevoe, pe aceia să-i iubim, și să-i iertăm din toată inima noastră și de am putea să le facem rău, tot să nu le facem răsplătire, ci să-i vorbim de bine și să-i lăudăm, ca să avem plată dela Dumnezeu. Cu aceasta ce am zis până acum, se arată a fi omul asemenea cu Dumnezeu după dar, precum iarăș astăzi arată Domnul, ce este asemănarea omului cu Dumnezeu, care o zice la sfârșitul Evangheliei: „Fiți milostivi, precum și părintele vostru cel ceresc, milostiv este“. Iată că nu vă învață nici vă zice să faceți strâmbătate și să impresurați ca diavolii, ci să fiți milostivi și voi unul către altul, precum este și zi-

ditorul vostru cel ceresc milostiv, cu totul drept și îndurat cu toate milele sale. Aceasta este în voia și în puterea noastră ca să facem binele care îl poftim noi să ni-l facă și nouă oamenii și atunci vom putea zice: Dumnezeu, luminează-ne pe noi cu îndreptările tale, că drept ești de toate câte ne-ai făcut nouă, și a ta este slava și puterea în veci nesfârșite. Amin.

Observațiuni.— În acest discurs, Mitropolitul Antim dezvoltă tema cuprinsă în cuvintele puse în fruntea cuvântării sale: „Cum vreți să se poarte cu voi oameni, asemenea să vă purtați și voi cu ei“.

Discursul cuprinde deci un subiect din evanghelie, este un *discurs religios*, și anume o *predică*.

Discursul religios. *Caracterizare generală.* Discursurile religioase au de scop să învețe pe oameni adevărurile religiei. Ele pot avea ca temă explicarea unui text din evanghelie sau dezvoltarea unei citațiuni din cărțile sfinte sau lauda unui sfânt ori a unei persoane care a lucrat pentru biserică sau orice chestiune privitoare la dogme și la organizarea bisericească.

Felurile discursurilor religioase. — Principalele specii de discursuri religioase sunt: 1) *predicile* sau *omiliile*, cuvântări privitoare la dogme, la explicarea pasagiilor din cărțile sfinte sau la însemnătatea vreunei sărbători; 2) *panegiricile*, cari au de subiect lauda unui sfânt; 3) *discursuri funebre*, cari se rostesc la o înmormântare.

Astăzi prin cuvântul *predică* sau *omilie* se înțelege orice cuvântare rostită în biserică de un membru al clerului. De aci și numele de *omiletică* pentru a înțelege: arta de a compune și rosti discursuri religioase.

Cuvântul *panegiric*, în vremea din urmă, și-a lăgit înțelesul și înseamnă: orice cuvântare de laudă despre o persoană.

Discursurile funebre se socotesc ca specii ale celor

religioase, pentrucă se ia de obicei ca temă o citație din cărțile sfinte, care se aplică la împrejurarea particulară despre care se vorbește. În secolii trecuți, ele se rostiau mai ales de preoți și alți membri ai clerului. Din secolul trecut au început mai ales civilii să țină astfel de discursuri; de aceea și discursurile funebre s'au despărțit de cele religioase: ele vorbesc despre meritele mortului și despre jalea celor ce rămân în urmă-i.

Istoric. — Elocuența religioasă și-a luat naștere cu creștinismul. Apostolii au fost siliți a vorbi poporului pentru a răspândi ideile și credințele creștine. Deasemenea, mulți din Sfinții părinți ai Bisericii s'au deosebit prin succesele lor oratorice. Astfel au fost: din Orient: *Sf. Ioan Hrisostomul*, fost episcop al Constantinopolei (347—407), *Sf. Vasile*, fost episcop al Cesareei (329-379); din Occident: *Sf. Augustin*, fost episcop al Hypponei în Algeria (354—430).

Elocuența creștină renaște în secolul XVI cu *Luther* și alți predicatori și reformatori. Secolul XVII este, în Franța, vestit în această privință: atunci trăesc *Bossuet* și *Massillon*.

La Români, cel mai vechiu orator bisericesc despre care se vorbește, este *Grigore Țamblac*, fost mitropolit al Moldovei în secolul XV. Din secolul XVII, deși au trăit atunci mari ierarhi ai bisericii noastre, nu ni s'au păstrat cuvântări. Din secolul XVIII avem însă prețioasele *Didahii* ale lui *Antim Ivireanul*, *Cuvântul de pomenire a lui Ștefan cel Mare*, *Propovedanii la în-gropăciune morților* și *Didahii*, ale lui *Petru Maior* (tipărite în 1809).

C). DISCURSUL ACADEMIC

57. PETRACHE POENARU

de Al. Odobescu ¹⁾

Notiță introductivă. — Petrache Poenaru a fost unul din elevii lui Gheorghe Lazăr și a avut multă influență în dezvoltarea învățământului nostru secundar și superior. Cu ocazia serbării jubileului de 25 de ani dela fondarea Universității din București, Alexandru Odobescu a scris acest discurs, pentru pomenirea acestui bărbat, care jucase mare rol la înființarea acestui mare institut de cultură al nostru.

.....
Încă dela 1819 s'a apucat el de dascălie, și eră pe atunci abia de 20 ani, căci se născuse într'a zecea zi a anului de pe urmă din veacul trecut (10 Ianuarie 1799). Fiu al unui boernaș de peste Olt, trăind mai mult la țară: Costache Poenaru era numele tatălui său; al mumei sale eră Smaranda, din neamul Otetelișenilor, soră cu Iordache Otetelișanu, la moșia căruia Beneștii din județul Vâlcea

¹⁾ Alexandru Odobescu (1834—1895) a studiat acasă, apoi în liceul Sf. Sava și într'un pensionat francez. Studiile superioare le-a făcut la Paris.

Venind în țară, a fost întâiu magistrat, după aceea membru în comisiunea documentelor istorice, director al Ministerului instrucției și ministru (1863) de culle și instrucțiune. În 1867 a organizat expoziția română din Paris și a publicat, în colaborare cu P. S. Aurelian, o lucrare asupra României. Ales membru al Academiei în 1870, el fu chemat în 1874 să facă cursuri la universitatea din București și mai târziu deveni profesor. Cursul îl întrerupse între 1882—1885, când fu prim-secretar și însărcinat de afaceri al legațiunii române din Paris. În ultimii ani ai vieții sale fu membru al Consiliului permanent de instrucție și director al Școlii normale superioare.

Și-a început activitatea literară în tovărășia lui Alecsandri ca colaborator la «România literară». Fundă apoi «Revista Română» (1861—1863). Fu unul dintre adversarii curentului latinist.

Ne-a lăsat multe scrieri de istoria artelor, de arheologic («Le trésor de Petroassa»), de literatură română. Academia i-a onorat cu marele premiu Năsturel, care se dăduse până atunci numai lui Alecsandri și după aceea s'a dat lui Coșbuc.

se născu pruncul botezat Petre și dat la învățătură, în vârstă de 5 ani, la un dascăl grec, pripășit pe atunci la niște rude ale familiei în satul Brădeștii. Luând în seamă poveștile din copilărie ale Poenarului, pe care D-l Sion le-a cules negreșit de timpuriu din gura bătrânului său coleg dela Academie, zisul dascăl întrebuiță — se vede— așa bătaioase argumente încât, la vârsta de 10 ani, spre a-i întremă mintea și sănătatea, trebui ca unchiul său Iordache să-l scape de dascălul și de cartea grecească, punându-l să învețe slovă românească, mai întâiu acasă, și apoi, pe la 1811, în școala dela biserica Obedianu din Craiova. Acolo copilandru Petrache a stat ucenic până ce, la 1818, a intrat ca scriitor la cancelaria Episcopiei de Râmnic și a petrecut câțva timp sub povățuirea grămaticului Nicolae, acela care mai târziu a devenit Episcop și în fine întâiul Mitropolit Primat a României, prea fericitul Nifon, întemeietorul postum al seminarului din București, cu acelaș nume.

Știm toți că, pe acele vremuri, știința de carte și mai ales de carte românească își găsea, mai de obicei, adăpost pe lângă Arhieriei și Vlădiciei Români. Astfel se întâmplă ca junele Petrache Poenaru, adus în București la 1819, de Episcopul din Râmnic, să fie primit, cu odae, tain și simbrie, în Mitropolia de aci, de către bunul patriot P. S. S. P. Dionisie Lupul, pe care adineaori ni l-a pomenit Rectorul nostru, dându-i laudele ce i se cuvine.

Acest vrednic Mitropolit, chiar în acel an, ocrotiă școala românească deschisă în mănăstirea Sfântului Sava de dascălul Gheorghe Lazăr și trimetea la învățătură în Italia pe Moroiu, pe Stamate, pe Simion Marcovici și pe Eufrosin Poteca. Cel din urmă eră dascălul de elinește la clasa III-a din școala Mitropoliei. Pornindu-se dânsul în străinătate, Poenarul îi luă locul și inaugură cariera sa profesorală printr'o inovațiune ce avu mare succes; aceea de a pune mereu în paralelism limba greacă cu cea română și de a explica pe românește gramatica elinească.

Poenarului i-a lipsis în totdeauna darul lesne-cu-vântării; însă fiind că ştia bine orice învăţase şi întru toate alergă îndată la ce este mai practic, desluşirile făcute de dânsul în limba ţării, pe care o pricepeau şcolarii, fură un progres însemnat faţă cu învăţătura pe de rost a gramaticii greceşti, scrisă într'o limbă fără înţeles pentru copiii români începători. Astfel îşi răsbună dascălul Poenarul de păţelile lui la rău năvăitul dascăl grecesc din Brădeşti.

Poate că, într'o ţară mai puţin turburată de cum e a noastră până acum câteva zecimi de ani, înainte ca Maiestatea Voastră, Sire, să veniţi a ne arăta cum un Domnitor înţelept şi iubitor de poporul său, ştie a-i creşte demnitatea şi gloria, ştie a-i preţui puterile cu dreapta măsură, ştie aşemeni a curmă la timp priincios nevoile ce uneori îl apasă, — într'altă ţară, zic, — şi fie şi aceasta tot spre lauda patriei noastre, — poate că Petrache Poenaru, cu firea sa modestă, răbdătoare, concentrată şi flegmatică, şi-ar fi mărginit activitatea întregii sale vieţi într'o simplă dascălie conştiincioasă, fără ca să mai fie răpit pe nesimţite în regiuni mai largi, mai mănoase, mai potrivite cu facultăţile superioare ale spiritului său.

Dar însăşi crâncenile sbuciumări în care se svârcoli ţara noastră la anul 1821, acea revoluţiune complexă a creştinilor din Peninsula Balcanică, poreclită de unii Eteria, de alţii Zavera, provocă, — în virtutea legii fireşti ce vrea mai adesea ca, din orice rău pe lume, să iasă şi un bine,—provocă şi produse o preschimbare totală a stării politice, o prefacere îmbucurătoare şi pentru naţiunea greacă, de oarece dânsa izbuti atunci să scuture jugul turcesc, şi pentru noi Români, cari, cu acelaş prilej, scăparăm în sfârşit de prelungita impilare a Grecilor.

Credincios firei şi vocaţiunei sale, Poenaru, intrat în oastea lui Tudor, „n'a încins pistoalele“, ci la brâu a păstrat lungile călimări de tumbac şi numai cu condeiul

s'a silit, precât i-a stat cu putință, să ajute și să întărească planurile patriotice ale căpeteniei sale.

Fost-a oare a lui, sau a Episcopului Ilarion, sau a Stolnicului Giani, un alt partizan și consilier al Vladimirescului, ideia de a trimite pe acești trei oameni ca deputați ai țării, cu solie să ducă plângerile și năzuințele poporului român până în orașul Laybach din Carintia, unde pe atunci se ținea un congres al suveranilor Europei cu scop de a înfrâna spiritul revoluționar ce se răslețise prin toate țările Mediteranei?

Știm numai că solii lui Tudor abia ajunsese la Sibiu, când le veni vestea fatală că eroul independenței românești căzuse victimă a trădării Eteristului Ipsilanti. Poenaru se opri din cale și petrecu câțva timp în Sibiu unde își regăsise pe mumă-sa și alte rude, fugite acolo de urgență la Zaveriei.

Studiul—am spus-o—era însăș a lui natură. În Sibiu el se puse să învețe limba germană ca să se poată folosi de dânsa la învățături mai înalte. Și într'adevăr, cu doi ani mai în urmă, el se află la Viena, înscris dela Martie 1824 până la Februarie 1826, la Universitate, unde constatăm după inscripțiunile sale, că a urmat cu asiduitate prelegerile de limba elenă și de cea latină, de Istoria universală, de Psihologie, Logică, Morală și Metafizică, de Matematici pure și aplicate, precum și de Fizică. Din hârtiile rămase dela dânsul ne-am putut asemenea încredința că la Noembrie 1825 el făcea, în Institutul politehnic din aceeaș capitală, studii de înalte Matematici, de Chimie și de Technologie generală.

În anul următor el trecuse la Paris, unde se ocupă cu învățături speciale, în școala de aplicație a Inginerilor-Geografi, sub direcțiunea Locotenentului Colonel de stat major Ludovic Puissant, membru al Academiei de Științe și bărbat cunoscut prin operațiunile și scrierile sale asupra Geodeziei, Topografiei și Trigonometriei. La 1828, acest profesor dete Poenarului un testimoniu foarte

măgulitor, înscris chiar pe planul unei localități de lângă Meulun în Franța, ridicat cu mult talent și precizie de compatriotul nostru. Relațiunile sale în Paris dovedesc cât de bine a fost el aprepuit acolo de învățați din cei mai distinși, printre cari vom semnală mai cu seamă pe vestitul economist Adolf Blanqui și pe geologul și geograful Hust, care însoțise pe principele Demidoff în călătoria sa științifică pe malurile Mării Negre.

Dar și mai mult! Petrache Poenaru se ocupă la Paris și cu scorniri de micile industrii practice. Am văzut cu mirare că la 25 Maiu 1827, el obținū dela Guvernul francez un brevet de invențiune pe cinci ani pentru un condeiu purtăreț, fără sfârșit, alimentându-se însuș cu cerneală;—une plume sans fin portative, s'alimentant d'encre d'elle même! Păcat că desemele anexate la acel curios document oficial nu mai există, căci am fi încercat poate să tragem folos din invențiunea compatriotului nostru, care însuș nu se dovedește a fi utilizat-o mai târziu. Cine știe dacă, pe timpul când în Paris și-a bătut el capul ca să scorească un asemenea condeiu purtăreț și nesecat de cerneală, nu-și va fi adus aminte de nevoile ce trăgeă, în tinerețile sale de calemgui, întingând mereu condeiu în călimara dela brâu!

Se vede că, dela Paris, Poenaru a trecut și în Englitera, unde, după o scrisoare de recomandățiune în limba engleză, a cărei copie stă încă printre hârtiile rămase dela dânsul, el se duse însărcinat de stăpânirea de pe atunci a țării noastre, ca să studieze lucrarea minelor precum și produsele de metalurgie cari s'ar puteă întrebuința în patria sa.

Vedem dar că junele român, setos de cunoștințe totdeauna practic e și aplecat pretutindeni a și le însuși astfel încât să se poată folosi și dânsul și alții, de ele, a petrecut cel puțin 9 ani în vârsta sa tânără, dela 1823 până la 1832, studiind cu asiduitate în cele mai bune școale din Viena, din Paris și poate chiar din Englitera.

.

În tot decursul acestor ani, precum și zece ani mai în urmă, Petrache Poenaru ocupă postul de Director General ai școalelor din țara Românească post la care îl chemase, curând după sosirea sa, încrederea ce el de îndată insuflă generalului rus, comitele Paul Kisselef, președintele de pe atunci al Divanurilor românești. Bănuesc foarte că această încredere se născuse din o recomandățiune a lui Barbu Știrbei, în care Kisselef — deși era foarte tânăr printre boerii mari ai țării — recunoscuse un om cu foarte multe capacități. Știrbei și Poenaru, doi bărbați făcuți ca totdeauna să se înțeleagă, de oarece ambii aveau un spirit practic și o activitate fără preget și foarte puțin făloasă, Știrbei și Poenaru s'au cunoscut și s'au prețuit fără îndoială, în timpul pecând și unul și altul își făceau studiile în Paris.

Kisselef, încă din anul 1832, dăde Poenarului sarcina de a întocmi școalele românești după o sistemă foarte înțelept chibzuită și consemnată într'o legiuire specială, unde se expune o admirabilă întocmire a învățământului național. E lucru învederat că, nu numai la punerea în aplicare a celor mai multe din dispozițiunile acelei legi, dar că însăși la a lor concepere și redactare a trebuit să pună Poenaru și mintea și cunoștințele și condeiiul său.

Sarcina ca legea să devină faptă a fost dată lui Petrache Poenaru. Șaisprezece ani de-a rândul el a fost purtătorul de steag al armatei noastre școlare, și acel steag el a știut să-l poarte drept și sus!.

Să nu mi se spună că sunt cu tot dinadinsul și prate cu nedrept, un apărător al celor vechi, un *laudator temporis acti* și că-mi închipuesc fapte cari nici aveau n'au fost.

Spre a învedera contrariul, n'am decât să amintesc pe scurt ceea ce a făcut, în șaisprezece ani Poenaru, ca director și stâlp al întregului învățământ din țara românească.

Să nu uităm că clocotirea deșențată a Zaverii încease și cufundase toate urmele de învățământ regulat. Poenaru, culegând din acea risipă, orice grăunte cât de mărunț, din care putea să răsară un lăstar de școală, semănă și resădi aci grăunți prin sate și prin orașe și înființă, în cursul domniei lui Alexandru Vodă Ghica, mai multe sutimi de clase începătoare. El le organizează după metoda, atât de practică, a învățământului mutual, inaugurat de dascălul englez Lancaster, și, cu învățători recrutați succesiv chiar din rândurile școlarilor, el deșteaptă cea mai spornică emulațiune la studiu ce s'a putut constata până acum în sânul școalelor noastre primare. Deci, laudă lui!

În colegiul dela Sf. Sava, unde el însuș stătù provizor până în momentul când, printr'o rea chibzuință a Guvernului dela 1847, acel institut național se desființă cu proiect de a se înlocui printr'o școală franceză, în colegiul din Sf. Sava, ca și în cel dela Craiova, a cărui direcțiune eră încredințată răposatului Ioan Maiorescu, cele 4 clase umanoare, deteră țării o întreagă populațiune de tineri, a căror cultură, mai slabă poate ca aiurea, sub raportul științific, eră, în tot cazul, o puternică educațiune națională. Aș dori — și o zic fără sfială! — ca toți școlarii din actualele și viitoarele noastre institute secundare să învețe, pe lângă toată știința ce li se predă într'insele, a-și iubi țara și a-i dori mărirea precum o iubiam și o cinstiam noi, vechii școlari înscriși în clasele umanoare, mai înainte de 1848, sub direcțiunea lui Petre Poenaru. Deci, încă odată, laudă lui!...

Deci, activitatea multiplă și neîntreruptă a acestui bărbat cu merite reale nu eră o activitate de scriitor cărturar. Poenaru abia câteva mici manuale a scris în limba românească; dar, fiind bun cunoscător al limbii franceze și simțind cât eră de necesar ca să pună în mâna Românilor un mijloc practic de a utiliza cărțile franceze, el se asocia cu profesorii Florian Aron și George Hill din co-

legiul Sf. Sava, și publică la anul 1840, un vocabular francez-românesc, pe care în 49 de ani nicio lucrare mai bună n'a venit a-l înlocui. Cu toate acestea, înșiși autorii, în prefața lor, mărturisesc că, deși ar trebui să domolească critica lumii pentru lipsele și greșalele acestei lucrări, arătând nebiruitele greutăți ce a întâmpinat, „dar nu! — zic ei, — noi nu ne încercăm a pune ușe de îngrădire împrejurul gurii oamenilor; noi mărturisim de față că vocabularul nostru este greșit, este nedesăvârșit“. Și apoi ei mai adaogă, sfârșind cu o glumeață modestie: „Oricine ar voi să-l critice, ar fi mai îndurător dacă și-ar aduce aminte de proverbul românesc: „mai bine astăzi un ou, decât mâne un bou!“

Drept ai spus, vrednice Poenare, căci până astăzi oul tău încă n'a împuiat!

Perfecta lui cunoștință de limba franceză, unită cu alte multe prețioase calități intelectuale, gravitate, cumpătare, finețe, a îndemnat de mai multe ori pe guvernele țării să ceară concursul lui Petre Poenaru în afaceri diplomatice; astfel știm că, la 1842 mai întâiu și apoi la 1850 și la 1855, i s'a încredințat conducerea unei părți a serviciului Postelniceii sau Ministerului de Externe, unde, la 1856, a stat Director până la abdicarea Domnitorului Barbu Știrbei.

Dar, anticipăm; căci n'am spus încă nici că județul său originar, Doljul, l-a ales în anul 1841 deputat în obșteasca adunare, nici că, doi ani în urmă, la 1843, a fost numit Director la Logofeția bisericească. Am uitat mai cu seamă să amintesc ceva despre dânsul care, pentru mine în special, are un interes particular. Când, la 1838, se află în București că, cu un an mai înainte, niște țărani din satul Petroasa daseră peste o comoară neprețuită de aurării, rămase mult timp tănuite, tocmai Petrache Poenaru, directorul școalelor, deși nu eră cătuși de puțin arheolog prin studiile sale anterioare, fu trimis, între alții, la fața locului ca să facă cercetări asupra naturii, formei,

valoarei și modului de aflare al obiectelor căutate. Printre numeroasele interogatorii făcute țăranilor împetricinați, asupra acestor materii, cele cari au fost conduse de Poenaru sunt, fără îndoială, cele mai bine întocmite și mai pline de amănunte interesante. Dintr'insul se deslușește lămurit că tezaurul eră compus, la descoperire, de douăzeci și două bucăți și se precizează mai bine forma fiecărei bucăți. După aflarea a zece din acele prețioase giuvaeruri și vase, și aducerea lor București, se vede că Banul Mihalache Ghica prinsese mult gust și mare milă de dânsule, de le tot păstră acasă la el, ca să se desfăteze cu a lor vedere. Țin minte că de câteva ori răposatul Poenaru mi-a spus chiar mie că abia a putut să le capete pentru Muzeul din Sf. Sava, dela Ministru Mihalache Ghica, când acesta, la 1842, a fost silit să părăsească țara românească din cauza politicei; nu se putea despărți de ele și a trebuit ca Poenaru să i le ia cam cu voie fără voie, spre a le depune la Muzeu. Poate cu acest prilej a prins și Poenaru gust la arheologie, căci vedem că, curând după citatele împrejurări, Societatea anticarilor din Atena îl prenumără printre membrii săi, și-i trimise o diplomă ornată cu vederea Acropolei lui Pericles.

Să urmăim însă șirul anilor de viață și de activitate a celui pe care îl lăudăm. Cu un an înainte de mișcarea revoluționară din 1848, începe pentru dânsul un period de turburări sufletești, pe cari le inaugurează nesocotita desființare a Colegiului românesc, întemeiat și bine condus la Sf. Sava, de dânsul. O ramură puternică din pomul sădit și cultivat de el cu așa multă grijă și iubire, s'a retezat cu o culpabilă brutalitate. Atunci Poenaru, dacă ar fi avut și dânsul, — scuzați-mi expresiunea cam de rând, — gură de Târgoviște ca poetul nostru Eliad, ar fi putut și el să cânte imprudentei secure ce doboră școala românească:

Grădinare, grădinare,
Ia gândește-te mai bine
La primejdia cea mare
Să ne faci școale străine!

.... Însă în luna lui Iulie, în toiul revoluțiunei din 1848, vedem pe Petre Poenaru, împreună cu arhimandritul liberal, Iosafat Znagoveanu, făcând parte din Comisia întocmită de Guvernul provizoriu pentru liberarea robilor țigani. Nobilă sarcină și demnă de un spirit adăpat cu ideile umanitare ale țărilor celor mai culte!

Dacă cu tot dinadinsul, am voi să aflăm un punct de contact între firea pașnică, regulată și metodică a Poenarului și ideile de reforme radicale ce conduceau pretutindeni pe revoluționarii din 1848, apoi desigur că altul mai nemerit nu vom găsi decât vindecarea înjositoarei și hidoasei rane sociale a robiei omenești. Pentru participarea lui la acel tribunal de echitate umanitară, Petrache Poenaru fu tras în judecată, atunci când mișcarea liberală și patriotică a Românilor fu copleșită sub ocupațiunea armată a străinilor. I se mai impută și faptul că, în școalele române, el lăsase să pătrundă tendințe mult prea liberale, mult prea patriotice. Osânde de exil și de închisoare, fură atunci pronunțate în contra multora dintinerii ce câștigase în școale asemenea porniri... Cât despre Petrache Poenaru, tribunalul inchizitorial al reacțiunei se prefăcù că închide ochii. Înșiși judecătorii se temeau a da o pedeapsă unui om așa de mult și așa cu drept respectat.

Trecù dar acea urgie fără să atingă mai tare pe Poenaru, asemeni ca o vijelie care lasă neclintit stejarul ce se reazimă pe vârtoase rădăcini. I se luase numai toate funcțiunile de care se bucurase până la 1848.

Peste doi ani însă, vechiul său protector și prieten, Barbu Știrbei, se urcă pe tronul țării. Luminile lui Poenaru și activitatea sa, bine cunoscute și prețuite de noul Domnitor, fură de îndată puse de acesta la noui și numeroase încercări.

Poenaru, la 1850, făcea parte din comisiunea tehnică la Direcțiunea lucrărilor publice; totodată dă concursul său în afacerile diplomatice; dar mai pre sus de

toate și, precum într'o armonie, basul servă de temelie perpetuu tuturor modulațiunilor melodice, el se ocupă acum, în calitate de Efor al școalelor, cu restabilirea și reorganizarea instrucțiunii publice în țară.

La anul 1857 îl găsim participând totodată și la lucrările legislative din Ministerul Justiției și la regularea vechilor chrisoave mănăstirești în comisia documentală. Apoi, la 1855, el reîntră în Cancelaria Ministerului de Externe și acolo contribuie într'un mod foarte activ, după câte se văd în hârtiile rămase dela dânsul, la marele act de justiție umană pe care existența efemeră a Guvernului provizoriu din anul 1848, îl amână tocmai cu 7 ani mai în urmă. Proiectul de lege din 1855, care hotărăște că „Robia este desființată de veci din țara românească“, este pare-se, conceput și redactat de Petre Poenaru. Încă o dovadă de statornicia acestui om de merit și de caracter, mai ales când este vorba de idei practice și de fapte drepte!

După retragerea din scaun a Domnitorului Știrbei, Poenaru, rămas fără încetare ca membru în Eforia școalelor — mai ocupă câteva sarcini în consiliul tehnic și chiar în magistratură. Apoi, tocmai la 1864, el reîntră pentru câțva timp în cercul înalților funcționar, și luă parte la lucrările Consiliului de Stat.

Când prin Constituțiunea din 1866 se suprimă acest corp, Petre Poenaru, în vârstă de 67 ani, se retrase cu totul în viața privată. Adânc afectat de doliul de familie, el trăia mai mult în mijlocul cărților sale, răsfoind, fără însă a le consemna în scris, vechile lui amintiri, care toate se refereau la școli, la țelul statornic și predilect al cugetărilor și faptelor sale.

Din această atmosferă cu totul înstreinată de agitațiunile lumești ale timpilor de față, izbuti un moment a-l răpi chemarea cordială și respectuoasă ce-i făcu Academia română în sânul ei, alegându-l ca membru ordinar în 1870. Aci eră vorba numai de materii tare înrudite cu ale școalei. Poenaru își învinse placida taciturnitate,

reluă pana de mult secată de cerneală și, cu fruntea naltă rezimată pe mână, căută să reculeagă dintr'un trecut depărtat înapoi cu o jumătate de secol și mai bine, toate amintirile sale asupra unui om care, mai 'nainte de dânsul și în mai grele împrejurări, izbutise să deschidă, tot în Sf. Sava, prima școală de învățături românești. Dascălul Lazăr eră antecesorul său natural.

Precum anticii senatori romani purtau în brațe, la ocaziuni solemne, chipurile unor strămoși iluștri, astfel ni se prezintă și bătrânul Poenaru, în Academia Română, la 1871, cu figura legendară a lui George Lazăr, intrupată într'o schiță biografică. Glasul bătrânului narator eră prea slăbit acuma pentru ca să-și poată citi însuș lucrarea. În ședința din 8 Septembrie 1871, altul dintre noi dete în locu-i lectură pioasei cuvântări prin care Tatăl școalelor române din București rostea pomenirea de veci a Moșului lor, obârșia și capul unei familii, acum numeroase, din care noi dascălii, ne mândrim a ne coborî.

Când am ieșit din acea adunare, plină de duiosie, dar așa de puțin numeroasă încât aș putea-o numi o întrunire intimă a Academiei, toți ne ziceam, văzând marea slăbiciune a unui bărbat care, pe timpul vârtoșiei sale, păstrase și statura rigidă nemlădiită, și portul îngust înțepoșat ce caracterizau pe oamenii literați și politici din școala doctrinară de pe timpul restaurațiunii Bourbonilor în Franța, ne ziceam că, de acū înainte, acel corp sleit de puteri va fi cu totul neputincios spre a mai secundă vre-o cerință statornică a minții lui Poenaru. La dânsul, scăpătarea fizică părea că va ține pe viitor, strâns încătușate, dacă nu cugetul, cel puțin graiul și mișcarea. Colegul nostru Poenaru nu mai eră în ochii noștri, decât un vrednic suflet ce-și târă cu greu și a lene către vecie, sdruncinată sa despuere pământescă.

Cu ce mirare însă văzurăm toți, câteva luni după memorata ședință Academică, pe același bătrân Petrache Poenaru, încordându-și deodată toate puterile trupești ca

printr'un fel de galvanism moral, și alergând cu o vigoare, ca și juvenilă, prin adunările publice, pe la autoritățile oficiale, pe la toți cei cu putere și pe la toți cei cu bunăvoință, ca pe unii să-i mustre, pe alții să-i roage ca pe unii să-i amenințe, pe alții să-i stimuleze.

Ce se întâmplase oare ?

Se zice, Sire, Alteță Regală, Doamnelor și Domnilor, că de câte ori un falnic armăsar îmbătrânit, betejit, ustiat și gârbovit sub oblâncul și zabalele unui ostaș ce și-a petrecut viața în răsboaie, de câte ori acel încurător, năpusit de mult la iesle, miroase fumul prafului de pușcă, sau aude sunetul trâmbiței de campanie, el deodată își înalță capul cu semeție, sforăe din nări, își încordează șealele, nechiază cu veselie și izbește cu copita pământul de scapără de sub dânsul scântei.

Pentru bătrânul Poenaru, secăt de puteri la vârsta de 72 de ani, trâmbița și pulberea au fost o primejdie ce amenința școala. O rea chibzuință sau o rea voință făcuse pe Stat și pe corpurile legiuitoare să desființeze, cu o trăsură de condeiu și cu o rostogolire de bile, școalele normale, în cari se pregătesc învățători pentru satele noastre. De mai mulți ani, venerabilul Poenaru, zămislicitorul școalelor sătești în România, eră președinte al Societății pentru învățătura poporului român: dar președința-i, pe timpul de prosperitate, eră mai mult onorifică decât efectivă; alții mai tineri împingeau carul pe calea ferecată. Președintele se odihniă în pace, legănând în visuri fericite viitorului școalelor populare:

Quandoque bonus dormitat Homerus!

Dar deodată, fără veste, iată că școalele normale sunt puse în primejdie. Atunci cu o necrezută ardoare, cu o indignațiune nețarmuită, se scoală din a sa amorțeală bătrânul Poenaru și arătând tuturor și pretutindeni, —unora ca o aspră mustrare, altora ca o vie îmbiere,—șubreda sa ființă trupească, întărită ca într'o minune, nu mai prin nemărginitul său amor și devotament către

școala românească, el, nou Lazăr reîntors printre cei cu viață, scapă dela osândă și dela peire învățătura sătenilor români.

În urma acestui act de senilă energie, întocmai ca văpaia ce crește mai luminoasă când candela este să se stingă, Poenaru mai aromi încetinel câțiva ani, și se stinse și dânsul printr'o lentă paralizie, în ziua de 2 Octombrie 1875.

Observații. — Această cuvântare, care arată cu finețe, cu căldură și adesea cu umor principalele momente ale vieții lui Pei strache Poenaru și rolul ce a avut în desvoltarea învățământului și organizarea școalelor române, este rostită de un profesor universitar în numele Universității. Felul subiectului și împrejurările în cari s'a rostit sunt întocmai ca acelea ale discursurilor dintr'o Academie. Este deci un discurs *academic*; și anume un discurs *academic solemn*.

58. LUPTA DE LA NICOPOLE

de M. S. Regele Carol I

Notiță introductivă. — În ziua de 21 Martie 1904, în ședința solemnă a Academiei Române, M. S. Regele a citit o cuvântare.

După o scurtă introducere, în care mulțumește președintelui acestei înalte instituțiuni culturale pentru cuvintele călduroase cu cari l-a salutat, urmează cele trei părți ale discursului: prima, despre lupta din anul 1396 de lângă Nicopole, când trupele sultanului Baiazid zdrobiră armata de 70.000 de luptători adunată din toate țările creștine ale Europei, între cari și soldații lui Mircea cel Bătrân. La această expediție a luat parte și comitele de Zollern, întemeietorul Casei de Hohenzollern. — A doua parte vorbește despre luptele din jurul Nicopolei în războiul din 1877. — A treia și ultima parte amintește călătoria întreprinsă de M. S. Regele în Bulgaria în anul 1902.

În paginile ce urmează, se reproduce introducerea, cele mai însemnate pagini din partea a doua și partea a treia.

Cuvântarea caldă, cu care sunt întâmpinat din partea Academiei, găsește un viu răsunet în inima mea și mulțumesc pentru sentimentele de dragoste și de credință ce mi se aduc astăzi, ca în totdeauna.

Nu pot arăta mai vădit necurmatul meu interes pentru activitatea Academiei decât aducându-i lucrări și documente de un interes istoric pentru țară, și luând astfel o parte oarecare la munca ei folositoare.

Măgulitoarea primire ce Academia a făcut comunicărilor mele anterioare mă îndeamnă a nădăjdui că și de astădată va ascultă cu interes ochirea ce doresc a arunca asupra două epoce — una foarte depărtată, în care un strămoș al meu se află în luptă sub stindardele creștinătății alături cu un mare Domn român, — alta recentă, care poate fi privită ca o încoronare a celei dintâiu.

Aceste evenimente s'au desfășurat în jurul vechii cetăți Nicopole, care prezintă astfel pentru mine un îndoit interes, căci sub zidurile sale s'au strâns acele legături de prietenie între regele Sigismund al Ungariei și comitele Frederic VI de Zollern, care a întemeiat mărirea casei mele, și tot acolo, după cinci secole aproape, urmașii lui Mircea, răsbunând pe strămoșii lor au început lupta de desrobire care a întemeiat regatul român.

Mircea cel Bătrân — cu drept cuvânt numit și cel Mare — este în acest trecut depărtat figura cea mai impunătoare a neamului românesc: faima faptelor sale glorioase, străbătând peste hotare, deșteaptă pentru întâia oară interesul lumii apusene asupra țării. Alături cu cele mai falnice armate străine și ca vrednic aliat, el face să strălucească vitejia ostașului român pe câmpiile dela Rovine și Nicopole; iar, lucru de neuitat, el stabilește de atunci dreptul nostru asupra Dobrogei, realipită prin războiul pentru neatârnaire și acum de-apururea nedespărțită de trupul României.

.

În războiul dela 1877 pentru neatârnaire, vechea cetate Nicopole a devenit o poziție strategică de mare însemnătate în tot timpul luptelor dimprejurul Plevnei, căci ea a fost baza de operație a oștirilor aliate și punctul lor de legătură cu România.

Hotărîrea luată de armata rusească de a trece Dunărea între Șiștov și Nicopole impunea supravegherea de aproape a acestei din urmă cetăți. Pentru acest sfârșit s'au concentrat o brigadă și trei baterii din corpul al noulea rusesc la Turnu-Măgurele, unde se aflau deja stabilite șase baterii de asediu.

La 14/26 Iunie, în prezența Împăratului Alexandru II, focul se începù asupra cetății Nicopole, care nu întârzie a răspunde. În acelaș timp toate bateriile de pe linia Dunării, de la Calafat până la Oltenița, deschid un foc viu ca prevestire a unei acțiuni serioase.

La 15/27 Iunie, trupele rusești trec Dunărea la Șiștov și așează apoi un pod pe vase. Flancul lor stâng, dincolo de Dunăre, amenințat prin vecinătatea cetății Nicopole, impunea stăpînirea ei cât mai grabnică.

La 18/30 Iunie, Marele Duce Nicolae îmi scrie la Zimnicea că corpul al nouălea rusesc este gata de a trece Dunărea și roagă ca divizia a patra română să ocupe Flămânda și Turnu-Măgurele, unde va rămîne artileria rusească. La 19/1 răspund că al șaptelea regiment de linie și o baterie, cari se aflau la Islaz, vor trece Oltul și se vor duce la Turnu; fac totuș oarecari rezerve în privința întinderii prea mari a liniei române și asupra necesității de a aveà aceste trupe în mână pentru o eventuală operație între Calafat și Corabia. Totodată înștiințez pe Marele Duce despre ieșirea lui Osman Pașa din Vidin și înaintarea lui spre răsărit cu cincisprezece batalioane și două baterii.

La 8/20 Iulie ni se cere ca trupele române de la Turnu Măgurele să ocupe Nicopole și ni se arată do-

rința ca prizonierii turci să fie escortați de călărași până la cea mai apropiată etapă rusească. Aceste propuneri nu sunt primite. Tot la 8/20 Iulie o divizie a corpului al noualea are o luptă crâncenă la Plevna și e silită a se retrage spre Nicopole cu o pierdere de șaptezeci și cinci ofițeri și peste două mii oameni. Plevna era ocupată de trupele lui Osman Pașa, despre a cărui plecare din Vidin anunțasem pe Marele Duce Nicolae.

La 11/23 Iulie primesc o nouă cerere din partea Împăratului Alexandru pentru ocuparea cetății Nicopole, spre a face disponibile trupele rusești de acolo. La 13/25 Iulie această cerere este reînnoită și primită.

La 17/29 Iulie, cei dintâi ostași români pun piciorul pe acest pământ, unde luptase Mircea cu aproape patru veacuri înainte. Regimentele al cincilea de linie și al patrusprezecilea de dorobanți, cu al treilea și al optulea de călărași, trec Dunărea la Turnu Măgurele pe vase mari și sunt primite cu toate onorurile de generalul Stolipin, comandantul cetății Nicopole. Regimentele al patrusprezecilea de dorobanți și al optulea de călărași ocupă orașul, un batalion din al cincilea de linie păzește podul de peste Osma spre Rahova, iar celalt batalion drumul spre Plevna. Regimentul al treilea de călărași este trimis înainte, însărcinat cu serviciul de recunoașteri. Trecerea acestor trupe din divizia a patra pe teritoriul Bulgariei s'a admis, cu condiția ca ele să rămână sub a mea comandă și cu dreptul de a dispune de ele ori unde vom avea trebuință.

La 4/16 August, Rușii insistă iarăși pentru ca divizia a treia să treacă Dunărea și pentru ca podul nostru să fie așezat nu la Corabia, ci la Nicopole. Ambele aceste cereri nu sunt primite.

Correspondența între Marele Duce și mine urmează până la 13/25 August și are de obiect cooperarea trupelor române, a căroră individualitate ceream să fie

păstrată neapărat. Întâlnirea mea cu Marele Duce la Nicopole este întârziată din cauza neînțelegerii asupra mai multor cestiuni, pe cari doriaam să le văd rezolvate mai înainte prin scris.

La 15/27 August, părăsesc Corabia și pornesc spre Turnu-Măgurele; la 16/28 August seara sosesc la Gorni-Studen, în marele cuartier imperial, unde sunt călduros primit de Impăratul Alexandru, care-mi oferă comandamentul superior asupra tuturor trupelor dinprejurul Plevnei. Divizia a patra română se află deja acolo. Mulțumesc Impăratului de cinstea făcută Țării, iar la observațiile mele despre răspunderea unei așa grele însărcinări, el îmi răspunse: «Dumnezeu ne va ajuta».

A doua zi s'a întrunit un mare sfat de rășboiu în care s'au hotărît dispozițiunile de căpetenie pentru «detasamentul dela Vest», denumire ce s'a adoptat pentru armatele aliate dinprejurul Plevnei. Asupra cererii Marelui Duce am admis ca podul de lângă Corabia, după trecerea armatei române să fie mutat la Nicopole spre a putea servi și armatei rusești. Prin această mutare ne schimbasem pentru a treia oară baza noastră de operație.

După amiază am pornit la Zimnicea, unde am rămas noaptea; pe drum, la podul dela Șiștov, am avut o jalnică întâlnire: sutimi de căruțe cu răniți dela Șipca.

La 18/30 August am părăsit Zimnicea, după ce am vizitat pe generalul Dragomirow, grav rănit la Șipca. Seara eram întors la Corabia. A doua zi am ținut un sfat de rășboiu în care s'au luat toate măsurile pentru trecerea armatei în Bulgaria și pentru schimbarea bazei noastre de operațiuni în urma mutării podului la Nicopole. Această mutare eră să ne pricinuească multă trudă și grijă.

La 20/1 Septemvrie, în fața podului dela Siliscioara, am trecut armata în revistă. După binecuvântarea dată

de Episcopul Râmnicului și al Noului-Severin, trupele s'au pus în mișcare cu muzicile în cap și steagurile desfășurate. Pline de voieșie și de încredere în izbândă, ele trec peste marele pod, de o lungime de aproape o mie metri, stabilit pe 120 pontoane de fer. Seara m'am întors la Turnu-Măgurele și a doua zi la șapte ore dimineata am trecut Dunărea pe un mic vaporeș spre Nicopole, unde Generalul Stolipin m'a primit în capul unei companii din regimentul Kostroma cu drapel și în sunetul imnului românesc. Apoi, încălecând, m'am suit pe un drum repede spre a ajunge la cetate, unde făl-făia steagul nostru. De acolo am trecut în revistă trupele cari ocupau Nicopole, chiar pe marele șes care domină Dunărea și unde se desfășurase bătălia dela 1896. Bucuria mi-a fost mare de a putea saluta acolo pe cei dintâi ostași români cari trecuse pe pământ străin, gata a se jertfi pentru Patrie. Coborindu-mă în valea Osmei am luat rămas bun dela d. Aurelian, Ministrul Lucrărilor publice, și dela Prefectul județului Teleorman, și am pornit cu trăsura spre Poradim, escortat de un escadron din al treilea de călărași. În tot timpul călătoriei bubuiau tunurile dela Plevna, ca un fel de salut al sosirii mele pe câmpul de luptă. Spre seară am ajuns la noul meu cuartier general, unde mă așteptă Statul-major al armatei de apus.

Am tras într'o căsuță țărănească care, luni întregi, fu locuința mea. A doua zi sosiau trupele pe cari le trecusem în revistă la Siliscioara. Indată după trecerea lor în Bulgaria, podul fu desfăcut și plutit pe Dunăre, spre a fi așezat între Turnu-Măgurele și Nicopole. O vijelie, care se deslănțui atunci, ne strică mult material: pontoanele fură aruncate la mal, unele sfărâmate, altele înecate. Inlocuirea lor ceru mai multe zile și curentul Dunării, mărit prin revărsarea Oltului și a Osmei, ne sili a lucra zi și noapte pentru așezarea podului. În fine la 30/11 Septemvrie, chiar în ziua bătăliei celei mari

dinaintea Plevnei, podul era gata și comunicațiile asigurate.

La sfârșitul lui Septemvrie vremea se strică; opt zile ploile nu încetează, un vânt puternic suflă pe valea Dunării și treizeci de pontoane sunt rupte din podul dela Nicopole. Timp de o săptămână comunicațiile sunt întrerupte, aprovizionarea foarte îngreuiată și trupele suferă de lipsa de hrană, de ploi și de frig.

După luarea Rahovei am cerut ca Nicopole să fie pus sub ordinele mele; la 22/4 Decemvrie trupele române înlocuesc pe cele rusești, iar un Român este numit comandant al cetății.

Cu acest prilej Marele Duce îmi scrie că podul dela Nicopole nu este destul de tare pentru a rezista viforului iernii care începuse, și mă întreabă ce este de făcut spre a-i da soliditatea trebuincioasă. Fără preget îi răspund că avem ancore și odgoane pregătite cu cari îl vom întări, însă că la venirea sloiurilor niciun pod pe vase nu va putea rezista, așa că de acum e nevoie să ne gândim la alte mijloace mai puternice, spre pildă la un pod de fer, pentru menținerea legăturilor noastre. Acest pod a fost comandat mai târziu în Rusia; o parte a fost pornită pe la sfârșitul lui Ianuarie, însă a rămas pe drum.

.....

În fine, la 10/22 Decemvrie, vijelia încetând, am putut părăsi Poradim, unde stătusem peste trei luni. Drumul până la Nicopole — patruzeci kilometri — l-am străbătut în nouă ceasuri, mare parte călare, din cauza adâncimii zăpezii și a frigului. Termometrul arată optsprezece grade sub zero.

Pe drum am întâlnit un transport de prizonieri, opriți de oboseală; la fiecare pas zăceau Turci luptându-se cu moartea sau degerați. Mulți dintre călărașii și dorobanții cari îi escortau căzură și ei și dormiră somnul cel de pe urmă lângă vrășmașii lor din ajun.

Ajuns pe șesul de lângă Nicopole, când lumina asfinția, mi se înfățișă o privire și mai îngrozitoare. Pe toată întinderea șesului, cât ochiul putea cuprinde, nu se vedeau decât morți, căzuți de trudă, de foame și de frig. La intrarea în cetate, toți ofițerii trupelor române din Nicopole mi-au ieșit înainte. Stradele erau astupate cu trăsuri și căruțe; pe lângă ele, mulți cărăuși și cai morți; în șanțurile cetății unsprezece mii prizonieri gemeau grămădiți; spre paza lor numai o mie cinci sute soldați.

Seara am stat cu ofițerii mei, cari îmi oferise o masă. Peste noapte regimentul al zecilea de dorobanți a bivuat înaintea locuinței mele, Turcii fiind de opt ori mai numeroși ca Românii.

A doua zi dimineața am părăsit această cetate care, dela începutul campaniei, jucase un rol așa de însemnat ca singurul punct de reazăm al armatei noastre până la căderea Plevnei. În momentul de a mă sui pe micul vaporeș cu care eră să mă întorc în Patrie, gândul meu nevrând să îndreptă înapoi asupra nopților de grijă și luptelor sângeroase încununate cu izbândă prin ocrotirea Cerului; sufletul meu, deși amărit de atâtea jertfe omenești ce văzusem cu ochii, totuși înviorându-se, se înălță cu mândrie și recunoștință.

Trecerea Dunării tinu un ceas, pe un vânt pătrunzător și un frig de douăzeci de grade. Vaporeșul își făcù drumul său în mijlocul sloiurilor, ocolind pe cele mari cari l-ar fi răsturnat. Eram pregătit a sări pe ele la caz de nevoie. Neuitatul Ioan Brătianu, cu întreaga populație din Turnu-Măgurele, privia de pe mal cu grijă mersul șovăitor al micului vas. Când pusei piciorul pe pământul românesc, un strigăt de bucurie izbucni din toate piepturile.

Cu toții ne-am dus la biserică și am înălțat rugile noastre către A-tot-Puternicul care ne păzise în zile de

primejdie și revărsase binecuvântările sale asupra vitezei noastre armate.

*

Un sfert de veac în urmă, în anul când Țara sărbătoriă a douăzeci și cincina aniversară a acestor evenimente, am avut neprețuita mulțumire de a revedea câmpul de luptă dela Plevna, împreună cu principele Ferdinand al Bulgariei.

Cu o emoțiune adâncă am călcat pe acest pământ stropit și sfințit de sângele vitejilor noștri. Pe pragul paraclisului, ridicat în a lor pomenire, Mitropolitul de Vrața ne-a întâmpinat cu o mișcătoare cuvântare: «Sculăți-vă din morminte», zicea el, arătând câmpul de luptă unde zăceau cei căzuți, «Sculăți-vă, voinicilor, iată că a venit Regele vostru să vă mulțumească pentru jertfele voastre».

Ca la un adevărat pelerinaj am mers la Grivița spre a mă închină, cu dragoste și venerațiune, înaintea mormântului acestor vrednici fii ai Țării cari și-au dat viața pentru neatârănarea României.

Spre seară sosiam la Samovit, unde eram primit de primarul și populațiunea din Nicopole; veniți spre a reînnoi mulțumirile lor pentru desrobirea orașului.

Principele Ferdinand avu curtenia de a mă conduce cu yachtul său, escortat de vasele noastre de războiu, până la Turnu-Măgurele.

Noaptea eră senină; razele lunii se resfrângeau în luciul Dunării liniștite; vasele lăsau în urma lor talmazuri argintii; în depărtare Nicopole, scăldat într'o mare de lumină, se înalță pe țărm ca o falnică rămășiță a vremurilor trecute.

Această fermecătoare priveliște făcù să se desfășure trecutul înaintea mea: tinerețele mele petrecute la izvorul marelui fluviu, istoria casei mele și mai presus de toate cartea ursitei scumpei noastre Românie, în care ostașii noștri scrisese o pagină neperitoare.

Observațiune. — După împrejurările, după locul unde s'a rostit și după subiectul ce tratează, și acest discurs este un discurs academic, și anume un *memoriu*.

Discursul academic. *Caracterizare generală.* Discursul academic are, în genere, de scop să susțină sau să răspândească un adevăr sau o serie de adevăruri relative la o chestiune științifică, literară, artistică.

Numele vine de la un cuvânt grecesc. La Atena se pomenia despre o persoană mai mult sau mai puțin legendară *Academos*, care ar fi stăpânit sau ar fi protejat o întindere mare de pământ din Atica sau chiar toată Atica. Drept centru al stăpânirii acestei persoane legendare se socotea o grădină mare în care filozoful Platon se preumbla câteodată cu elevii săi și le explica diferite chestiuni filozofice. După numele aceluia erou, teoria filozofică a lui Platon, s'a numit «școala academică», continuată de alți filozofi.

În timpurile moderne, Academiiile sunt sau școli înalte (ca universitățile) sau societăți de oameni învățați cari se ocupă numai de știință și de literatură.

Printr'un înțeles larg, s'a numit scriere sau cuvântare *academică* aceea care tratează o chestiune de literatură, de știință, de artă, independent de locul unde se rostește.

Speciile de discursuri academice. Deosebim :

1) *conferința*, care tratează o chestiune de literatură de știință, de artă în fața unui public adunat în mod liber, care face cunoscute adevărurile în mod plăcut, urmărind distracția paralel cu instrucția ascultătorilor;

2) *lecțiunea publică*, tot o conferință, care face parte dintr'un șir de subiecte despre cari se vorbește în mai multe ocazii consecutive;

3) *disertațiunea*, care se ține în fața unui public anumit, membri unei societăți, doritori de a serba un eveniment istoric, literar, etc;

4) *discursul de recepțiune*, care se citește de un mem-

bru nou ales într'o Academie și care poate avea de subiect sau o chestiune de specialitate sau viața membrului al cărui loc îl ocupă noul membru. În acest caz discursul se mai numește și *elogiu academic*. Se obișnuiește ca, după discursul de recepțiune, unul din membrii vechi să dea un *răspuns* în care să facă lauda noului admis;

5) *memoriul academic*, care e un studiu făcut de unul din membri și citit adunării;

6) *raportul*, care e tot un asemenea studiu, însă după o însărcinare dată de Adunare;

Istoric. Elocuența academică s'a dezvoltat cu deosebire în timpurile moderne. După fondarea Academiei în Franța, în sec XVII, s'au deosebit ca oratori în adunările acestei societăți *La Bruyère*, *Fénelon*,; apoi în secolul următor: *Voltaire*, cel dintâiu care în discursul de recepțiune a tractat o altă chestiune decât biografia predecesorului său, *Buffon*, care a ținut ca discurs de recepțiune faimosul «Discurs despre stil», *Montesquieu* ș. a.

În secolul XIX, cu dezvoltarea cea mare pe care au luat-o cursurile universitare, s'au deosebit foarte mulți profesori și oameni politici, dintre cari sunt celebri: *Victor Cousin* și *Guizot*, ș. a. La Germani: *Schelling*, *Fichte*, ș. a.

La Români, ca discursuri academice propriu zise, sunt cele rostite în Academia română: discursul de recepțiune al lui *Papiu Ilarian* despre Șincai, al lui *Ion Ghica* despre Ion Cămpineanu, al lui *Cobălcescu* despre Petroleu, ș. a. De la înființarea universităților avem multe cuvântări rostite de profesori în diferite ocazii.

Observațiune. — După împrejurările, după locul unde s'a rostit și după subiectul ce tratează, și acest discurs este un discurs *academic*, și anume un *memoriu*.

Discursul academic. *Caracterizare generală.* Discursul academic are, în genere, de scop să susțină sau să răspândească un adevăr sau o serie de adevăruri relative la o chestiune științifică, literară, artistică.

Numele vine de la un cuvânt grecesc. La Atena se pomenia despre o persoană mai mult sau mai puțin legendară *Academos*, care ar fi stăpânit sau ar fi protejat o întindere mare de pământ din Atica sau chiar toată Atica. Drept centru al stăpânirii acestei persoane legendare se socotea o grădină mare în care filozoful Platon se preumbla câteodată cu elevii săi și le explică diferite chestiuni filozofice. După numele acelui erou, teoria filozofică a lui Platon, s'a numit «școala academică», continuată de alți filozofi.

În timpurile moderne, Academiiile sunt sau școli înalte (ca universitățile) sau societăți de oameni învățați cari se ocupă numai de știință și de literatură.

Printr'un înțeles larg, s'a numit scriere sau cuvântare *academică* aceea care tractează o chestiune de literatură, de știință, de artă, independent de locul unde se rostește.

Speciile de discursuri academice. Deosebim :

1) *conferința*, care tractează o chestiune de literatură de știință, de artă în fața unui public adunat în mod liber, care face cunoscute adevărurile în mod plăcut, urmărind distracția paralel cu instrucția ascultătorilor;

2) *lecțiunea publică*, tot o conferință, care face parte dintr'un șir de subiecte despre cari se vorbește în mai multe ocaziuni consecutive;

3) *disertațiunea*, care se ține în fața unui public anumit, membri unei societăți, doritori de a serba un eveniment istoric, literar, etc;

4) *discursul de recepțiune*, care se citește de un mem-

bru nou ales într'o Academie și care poate avea de subiect sau o chestiune de specialitate sau viața membrului al cărui loc îl ocupă noul membru. În acest caz discursul se mai numește și *elogiu academic*. Se obișnuiește ca, după discursul de recepțiune, unul din membrii vechi să dea un *răspuns* în care să facă lauda noului admis;

5) *memoriul academic*, care e un studiu făcut de unul din membri și citit adunării;

6) *raportul*, care e tot un asemenea studiu, însă după o însărcinare dată de Adunare;

Istoric. Elocuența academică s'a dezvoltat cu deosebire în timpurile moderne. După fondarea Academiei în Franța, în sec XVII, s'au deosebit ca oratori în adunările acestei societăți *La Bruyère*, *Fénelon*,; apoi în secolul următor: *Voltaire*, cel dintâiu care în discursul de recepțiune a tratat o altă chestiune decât biografia predecesorului său, *Buffon*, care a ținut ca discurs de recepțiune faimosul «Discurs despre stil», *Montesquieu* ș. a.

În secolul XIX, cu dezvoltarea cea mare pe care au luat-o cursurile universitare, s'au deosebit foarte mulți profesori și oameni politici, dintre cari sunt celebri: *Victor Cousin* și *Guizot*, ș. a. La Germani: *Schelling*, *Fichte*, ș. a.

La Români, ca discursuri academice propriu zise, sunt cele rostite în Academia română: discursul de recepțiune al lui *Papiu Ilarian* despre Șincai, al lui *Ion Ghica* despre Ion Cămpineanu, al lui *Cobălcescu* despre Petroleu, ș. a. De la înființarea universităților avem multe cuvântări rostite de profesori în diferite ocazii.

D) DISCURSUL OCAZIONAL

59. DESPRE LIMBA ROMÂNĂ

de M. S. Regele Carol I

Notiță introductivă. — Academia română, înființată în 1866 ca societate literară, transformată apoi în institut național cu trei secțiuni: literară, istorică și științifică, numără între membrii onorari pe M. S. Regina Elisaveta, pe Principele Ferdinand și pe actualul Rege al Italiei (ales în 1890, când, în calitate de principe moștenitor al tronului, a vizitat Academia noastră); iar președinte de onoare este M. S. Regele (dela 15 Septemvrie 1878).

În toate împrejurările M. S. a dat tot sprijinul acestei înalte Instituțiuni culturale și adesea a venit în sânul ei și a făcut diferite comunicări.

Între acestea, sunt și șapte discursuri privitoare la limba română.

Dăm aci două dintre ele: discursul dela 23 Martie 1884, când a propus Academiei să publice un mare Dicționar al limbii române și discursul dela 1 Aprilie 1905, când a arătat cari sunt părerile Sale despre acest dicționar și a îndemnat Academia să caute a desăvârși mai repede această operă națională.

In ședința Academiei Române dela 23 Martie 1884.

Având onorul de a fi membru al acestei înalte adunări, Regina și Eu venim totdeauna cu bucurie în mijlocul D-voastre, spre a ascultă discuțiunile D-voastre științifice, pe cari le urmărim cu interes neîncetat. Însă cum poate să fie altfel, când lucrările de căpetenie ale Academiei sunt istoria și limba, temeliile existenței noastre naționale? Țara datorește astăzi Academiei un șir de documente istorice, ascunse până acum și cari au fost scoase din întunec prin ostenele neobosite ale membrilor ei, răspândind astfel o nouă lumină asupra trecutului neamului românesc. Nu mai puțin însă trebuie să ne ocupăm și de

viitor, de limba noastră, care s'a păstrat neatinsă în câmpiile roditoare ale Dunării, în plaiurile mărețe ale Carpaților, aceste ținuturi încântătoare, descri-e cu măiestrie și în o limbă așa de curată de poetul nostru popular V. Alecsandri. Ce sarcină mai dulce poate avea Academia, decât a lua sub paza sa această limbă veche, pe care poporul o înțelege, și o iubește? Menținem dar aceste frumoase expresiuni, întrebuințate de străbuni, și nu ne temem de cuvinte cari au căpătat de veacuri împământenirea: *Superflua non nocent*.

Ce limbă are norocul de a dispune de patru cuvinte pentru o însușire, care trebuie să fie mândria fiecărui popor, care trebuie să fie scrisă pe steagul fiecărei armate: *voinicie, vitejie, bravură, eroism*? Să ne ferim însă de o îmbelșugare de expresiuni moderne, cari, nepunând o stavilă la timp, vor înstrăina poporul de limba sa.

Am fost îndemnat a roști aceste câteva cuvinte de dragostea ce am pentru frumoasa și bogata limbă românească și fiind încredințat că dorința Mea, îndrăsnesc a zice și a Academiei, nu va rămânea un „pium desiderium“.

Supun dar la chibzuirea D-voastră dacă nu ar fi folositor a face un fel de „*Etymologicum magnum Romaniae*“, conținând toate cuvintele vechi, cari altmintrelea vor fi pierdute pentru generațiunile viitoare: *Verba volant, scripta manent*.

Spre a sprijini această întreprindere, pentru care patru, cinci, șase ani vor fi trebuincioși, pun în fiecare an modesta sumă de șase mii lei la dispozițiunea Academiei.

Intr'adevăr, lucrarea aceasta este foarte întinsă, poate chiar nemărginită; să ne amintim însă cuvintele lui Horațiu: „*Est modus in rebus, sunt certi denique fines*“, și, sunt convins că opera Academiei, care-și va ridica sieși un monument neperitor, va fi încoronată de o izbândă fericită.

In ședința Academiei Române dela 1 Aprilie 1905.

Urările cu cari și de astă dată salutați venirea Mea printre Domniile voastre și credincioasele mărturisiri ce Mi le roștiți din partea Academiei, îmi sunt deosebit de scumpe. Cu aceiaș căldură de inimă vă mulțumesc și vă reînnoesc statornicul Meu interes pentru lucrările D-voastră.

Mă bucur de câte ori am prilejul de a lua cuvântul în acest locaș, unde am auzit atâtea conferințe atrăgătoare și dizertațiuni iscusite, cari au răspândit, lumină nouă asupra trecutului nostru și îndrumări înțelepte pentru propășirea științei, adunând astfel un material de mare preț pentru lărgirea templului care adăpostește sufletul neamului românesc.

La temelia acestui templu se află limba, această duioasă limbă românească, care Mi-a devenit îndoit de scumpă din ziua când am auzit-o răsunând pe buzele neuitatei Mele copile și de când, spre a mea mângâiere urmașii Mei o grăesc în jurul Meu.

Mânat de această simțire, am propus Academiei, acum 21 de ani, întocmirea dicționarului „Etymologicum magnum Romaniae“, având mai ales în vedere culegerea și păstrarea acestor cuvinte vechi cari — deși obârșia lor este slavonă, grecească sau turcească — alcătuiesc originalitatea și bogăția limbii. Dorința Mea eră ca Academia să scape aceste odoare amenințate a cădea în uitare, redându-le locul la care au drept și să pue o stavilă la acest val de nepăsare pentru graiul bătrânesc, stârpind totodată buruenele neologismului cari înăbușe limba strămoșească. Limbile își au într'adevăr viața lor proprie, care se desvoltă după niște reguli statornice; însă înrăurirea scriitorilor de frunte și a Academiei asupra acestei desvoltări este de asemenea netăgăduită.

De ce să ne ferim de aceste locuțiuni vechi, cu

obârșie așa de curată, ca aceia a liturghiei și a letopisețelor țării, și cari nici măcar arhaisme nu sunt, de oarece le întâlnim în limba Bisericei și a poporului? Mult mai de temut sunt aceste neologisme sterpe, cu formă și înțeles pocite, cari nu aduc nici o idee nouă, ci izgonesc numai cuvinte curat românești, spre a le înlocui cu altele străine cu înțeles absolut identic, ca, spre pildă: „avansare“ în loc de „înaintare“, „voiaj“ în loc de „călătorie“.

Aceste parazite răutăcioase sunt mii; numărul lor crește pe zi ce merge și sfârșitul va fi schilodirea limbii. Strecurarea lor o datorim în mare parte vieții politice, obiceiurilor apusene și educațiunii copiilor în străinătate. Aceste înrâuriri nu au fost în totdeauna norocite, nu numai asupra limbii, ci și asupra moravurilor, cari au pierdut poate mai mult decât au câștigat. Urmarea cea mai de plâns a acestei greșite îndrumări este șanțul ce se sapă între limba claselor culte și neprihănită limbă a poporului. Despărțenia aceasta trebuie dar cu orice preț preîntâmpinată ca o primejdie pentru neamul românesc, a cărui unitate se întemeiază pe legea și limba sa. Știu că Academia și un mănunchiu de scriitori vrednici luptă cu o patriotică osârdie spre a alungă această vătămătoare cotropire, însă râvna și silințele tuturor nu vor fi de prisos spre a duce la bun sfârșit această operă de însănătoșare.

Iată pricina pentru care o grabnică dare la lumină a dicționarului este atât de dorită de Mine. Imi dau seamă de greutatea lucrării, de timpul ce trece; totuși, cred că în acest lung șir de ani s'ar fi putut îndeplini în mare parte programul alcătuit. Dacă mai zăbovim, știrbirea și schimonosirea limbii se vor întinde tot mai mult; iar îndreptarea va fi cu atât mai anevoioasă. Aștept dar cu nerăbdare ca Etymologicum să fie cât mai curând pus în mâna tuturor, avându-se grija ca întocmirea lui să fie cât de întreagă, cu un număr de cita-

țiuni bine alese, însă limitat, spre a nu se înomoli lucrarea într'o prea mare întindere. Perfecțiunea lui are mai puțină însemnătate decât ființa lui.

Sunt încredințat că Domniile voastre veți întâmpina aceste mici îndrumări ce Mi-am permis a le așterne ca un semn al viei Mele dorințe de a vedeà Etymologicum cdată desăvârșit, spre cinstea Academiei și folosul generațiunilor viitoare.

Observațiune. — Aceste două cuvântări ale M. S. Regelui sunt rostite în două ședințe ale Academiei, când M. S. a venit să ia parte la adunare. Anunțând că va aveà să pronunțe un discurs, autorul nu aveà nici o programă fixată de Academie; erà liber să aleagă orice subiect potrivit cu acea ocaziune solemnă: este deci un discurs *ocazional*.

60. DESPRE LIMBA ROMÂNĂ

de M. S. Regina Elisaveta

Notiță introductivă. — În ziua de 21 Octomvrie 1897 s'a inaugurat noul local al Universității din Iași. La serbarea aceasta au fost de față și Suveranii țării. M. S. Regele a rostit un discurs în acea zi. Tot atunci — căci serbările au ținut mai multe zile — profesorii universitari s'au prezentat M. S. Reginei și, prin graiul d-lui Al. Xenopol, i-au spus ce cugetă și ce simte poporul român pentru Regina sa, pentru scriitoarea care poartă numele de *Carmen Sylva*.

M. S. a răspuns prin cuvântarea ce urmează :

Mișcată am fost până în adâncurile sufletului Meu, văzând că Mi-ați săpat numele pe tabla de marmoră din locașul de unde isvorăște pentru noi învățătura.

Cum am putut merita o asemenea onoare, căci sunt numai un școlar plin de râvna de a munci și de dorința de a vedeà tinerimea urmărind în acelaș spirit și cu aceeași tragere de inimă și jertfe, calea trasă de cei mai bătrâni?

Adevărat e că învățătorii Mei sunt cei mai minu-

nați ce-i poate arăta scumpa noastră țară: — Miron Costin, istoricul plin de patriotismul cel mai curat și mai nemeșugit, — Dosoteiu, care cu inină smerită a pus în versuri Psalmii lui David, — Vasile Alecsandri, care cu gură de aur a cântat rostul melodiilor ce urechia lui cea fină auzia. Aceștia M'au condus drept la izvor, la însăș inima poporului, la acest rubin neprețuit.

Gura poporului e cântecul răpitor al privighetorii, care aduce la auzul nostru sunetele limpezi ale naturii, ce iese din freamătul vorbitor al codrilor României și plutesc peste poeni strălucitoare și peste valurile aurite ale câmpiilor și lanurilor noastre. Din gura poporului tragi învățătură mare și trainică ca din sânurile nescate al tainicului sfinx. Gura poporului e izvorul cel limpede, care iese din stâncă sănătoasă, spre a răcori necurmat sufletele setoase. Gura poporului e înțelepciunea nesfârșită. Iar cântecul popular este cea mai înaltă poezie, căci el dă viață și viața-i suferință. Cântecul popular este poezia cea mai sublimă, căci nimeni nu știe cine l-a făcut. Fiecare l-a cântat pentru întâiași dată și pentru întâiași dată sute de ani în șir. Cântecul popular este cea mai profundă poezie, căci fiecare l-a simțit pentru întâiași dată. El curge din veselie și din strigătul de durere, din nădejde și suferință: și numai acela se poate numi poet, care a dat de acest sunet.

Am avut în partea Mea rară fericire de a auzi cântecul României, când eră încă ascuns și necunoscut. El M'a făcut de am pătruns în inima poporului Meu, par'că aș fi din ea născută.

Dar! Dintr'însa din nou m'am născut! Căci ce sunt, la acea școală am învățat. Lumea basmelor românești m'a înconjurat cu tot farîmecul lor și viersul românesc a cântat în inima Mea. Ferice sunt că Mi s'a dat să învăț aci și că tot aci mai pot învăța, până când suflet în mine va fi.

Se zice că maieștrii cei mari ai întâiei arte cre-

știne au zugrăvit în genunchi și în rugă ferbinte. Și Eu în genunchi sunt dinaintea cântecului, ca dinaintea aceea ce Dumnezeu a dat mai curat copiilor săi, ca dinaintea celui cuvânt din Evanghelie, care luminează întinericul și care îl duce spre acele înălțimi strălucitoare, pe care duhul simplu al omului nu și-l poate altfel închipui decât într'o psalmodie eternă dinaintea feței lui Dumnezeu.

Tabla de marmoră ce ați așezat în sala cea mare a Universității din Iași, este destinată să aducă aminte toate acestea. Ca școlar, și pentru toți școlarii, mulțumesc din toată inima și din inimă plină de bucurie, pentru acest semn de iubire.

Să trăească cântecul veșnic tânăr al iubitei noastre țări! Să trăească toate inimele cele tinere, cari vor cântă acest cântec de mii și de mii de ori, jos peste țărâna noastră, sus spre sufletele noastre!

Să trăiască toți școlarii și toți învățătorii.

Observațiune. Și discursul acesta pronunțat cu ocaziunea unei serbări, când autorul avea toată libertatea să vorbească despre orice chestiune potrivită cu împrejurarea, este un discurs *ocazional*.

Discursul. *Caracterizare generală.* Când discutăm o chestiune în public, când spunem dorințele sau părerile noastre într'o adunare, când voim anume să hotărîm pe cei ce ne ascultă a îndeplini o anumită faptă sau a lua o anumită deciziune, atunci se zice că facem un *discurs*.

Compunerea discursului. Un discurs, ca și oricare compozițiune, pentru ca să se realizeze, trece prin mai multe faze.

Prima fază se numește *invențiune*: adunarea materialului din care se scot ideile ce se vor desvoltă în discurs.

Așezarea acestor idei într'o anumită ordine se numește *dispozițiune* sau *planul* discursului.

Redactarea ideilor, adică exprimarea lor în fraze și propozițiuni se numește *elocuțiune* sau *stilizare*.

Rostirea discursului constituie *acțiunea*.

Părțile discursului. Discursul, așa cum a ieșit din primele trei faze, se compune din trei părți: *introducere*, *tractare* și *perorațiune*.

Introducerea cuprinde: *exordiul*, o pregătire pentru înțelegerea celor ce au să se spună sau o arătare a importanței subiectului sau o rugăciune de a i se da ascultare; — *propozițiunea*, spunerea în scurt a temei; — *diviziunea*, stabilirea punctelor principale după cari se va face dezvoltarea subiectului.

Tractarea e partea cea mai mare și cea mai importantă. Ea cuprinde: *narațiunea* faptului despre care este vorba în discurs; — *confirmațiunea*, susținerea prin argumente a părerii ce ai și pe care vrei s'o transmiți și ascultătorilor despre acest fapt; — *respingerea*, examinarea argumentelor aduse de alții sau cari s'ar putea aduce de alții contra temei ce dezvolti sau a părerii ce ai despre fapt și respingerea acestor argumente.

Aceste părți nu vin în orice discurs în rândul arătat aci, pot fi așezate în sens invers sau toate laolaltă. Uneori una din ele lipsește.

Perorațiunea e partea finală. Ea cuprinde o recapitulare a punctelor principale: *rezumatul*; apoi o încercare de a impresiona sufletul ascultătorilor, făcându-i să aibă milă, să plângă, să se înfurie, etc: *pateticul*.

Acțiunea. Se numește «acțiune» totalitatea condițiunilor externe pe cari trebuie să le îndeplinească un orator când rostește un discurs; adică:

1° să aibă *voce* distinctă și nuanțată; să ia *tonul* potrivit cu pasiunile și sentimentele ce vrea să exprime;

2° să aibă *gesturi* în armonie cu tonul discursului;

3° fizionomia să exprime mișcările și pasiunile sufletești.

4° Să *țină bine minte* lucrurile și frazele mai însemnate pe care le spune, să *aibă adică memoria sigură*.

Aceasta din urmă condiție are mare rol în *improvizatiune*, adică în vorbirea pe nepregătite.

Felurile discursurilor. Discursurile sunt de mai multe feluri:

1) discursuri *politice*, cari au de obiect treburile politice ale statului;

2) discursuri *bisericești sau religioase* cari au de obiect o chestiune relativă la religie;

3) discursuri *academice*, cari au de obiect, o chestiune de știință, artă sau literatură.

4) discursurile *ocasionale*, care au cuprins variat și se țin la ocaziuni mai mult sau mai puțin solemne.

La aceste feluri de discursuri, putem adăuga:

5) discursurile *judiciare* și

6) discursurile *militare* care însă pot fi mai mult sau mai puțin, puse în categoria discursurilor politice.

Istoric. Genul retoric sau oratoria a luat la Greci, de prin secolul V a Chr., o dezvoltare foarte însemnată. Marii oameni politici erau și mari oratori. Ast-fel *Temistocle, Aristide, Pericle*; mai târziu *Isocrat, Eschine, Demostene*.

După Demostene oratoria decade.

La Romani, în timpul regimului republican s'a dezvoltat mult oratoria. Mai puțin artistică la început, pe vremea *Gracchilor* și a lui *Cato* bătrânul, ea s'a perfecționat mult ca artă după contactul cu Grecii. Atunci au înflorit oratori ca: *Antoniu, Cicerone, Crassu, Cesar, Hortensiu, Brutus*, ș. a.

Cu imperiul, elocuența decade și dispare.

Ea înviază cu creștinismul, care a făcut cuceririle sale prin propagandă orală. Sf. *Vasile, Sf. Grigore din Nazianza, Sf. Ioan Chrisostom, Sf. Augustin și alți Sf. Părinți* au fost vestiți ca oratori.

De prin sec. V după Hr. elocuența decade, căci cuvântările și predicile de mai târziu nu mai au nimic literar.

Mai târziu sunt două momente de renaștere ale

elocuenței: în secolul XVII cu predicatori ca *Bossuet*, *Bourdaloue*, *Fléchier*, ș. a.; în secolul XIX după revoluția franceză, când se schimbă în toate țările regimul politic, ridicându-se regimul parlamentar, favorabil elocuenței politice.

Retorica. Știința care ne învață, cum se compune un discurs se numește Retorică și o știință veche. Cel ce-a sistematizat-o întâiași dată a fost filozoful «Aristoteles» (sec. IV a Hr.)

De la cei vechi ne-a rămas împărțirea discursurilor în trei genuri:

a) genul *demonstrativ* cuprinde acele discursuri cari au de scop a dovedi un adevăr (corespunzând cu cele *academice* și *religioase* din împărțirea modernă);

b) genul *deliberativ* cuprinde acele discursuri cari se rostesc într'o adunare unde se discută și se iau hotărâri (corespunde cu cele *politice* și *militare*).

c) genul *judiciar* care coprinde discursurile rostite înaintea tribunalelor (corespunde cu discursurile *judecătorești* din împărțirea modernă).

Prof. G. I. Iancu
16/V/1914
Grinții
on Banat

CUPRINSUL

PARTEA ÎNTÎIA

FORME LITERARE PRIMITIVE.

A) **Forme Lirice.**

I. *Doine.*

a. Doine din România.

	Pagina
1. Cântecele Doinei	5
2. Doină de vitejie	6
3. Doină de jale	6
4. Doină de voinicie	6

b. Doine din Basarabia.

5. Doină de jale	7
6. Doină de desnădejde	8
7. Doină de dor	8

c. Doine din Ardeal.

8. Doina ciobanului	9
9. Doină de dor	10
10. Doină de jale	10
11. Doina cucului	10

d. Doine din Banat.

12. Doină de blestem	11
13. Doina plopului	12

e. Căntece din Macedonia.

14. Doine de iubire	12
-------------------------------	----

II. *Bocete.*

15. Bocet din Bucovina	13
16. Bocet din Basarabia	15

III. *Cântece* (de lume).

Pagina

17. Cântec din Ardeal	16
18. Răvaș de dragoste	16
19. Cântecul Florichii	16
20. Cântecul sprâncenatei	17

IV. *Hori sau strigături.*

21—25. Strigături din Ardeal	18
Poezia lirică populară. Caracterizare generală	19

B) **Forme Dramatice.***Reprezentările de vicleim.*

26. Vicleimul în Muntenia	20
Poezia dramatică primitivă. Caracterizare generală	37

PARTEA A DOUA

LITERATURA CULTĂ.

I. **Poezia Lirică.**1. *Pastelul.*

27. Malul Siretului de V. Alecsandri	41
28. Noapte de vară de G. Coșbuc	43

2. *Idila.*

29. San Marino de D. Bolintineanu	45
30. Cântecul nunții în Castoria de D. Bolintineanu	48
31. Păstorita de G. Coșbuc	49
32. Pe lângă boi de V. Alecsandri	49
33. În miezul verii de G. Coșbuc	50

3. *Elegia.*

34. Miezul nopții de Gr. Alexandrescu	53
35. O noapte pe ruinele Târgoviștei de Heliade-Rădulescu	55
36. Melancolie de M. Eminescu	58
37. Ce te legeni codrule, de M. Eminescu	61
38. Sonet de M. Eminescu	62
Dor și jale de N. Nicolescu	63
39. S'a dus amorul de M. Eminescu	64
40. Mai am un singur dor de M. Eminescu	65

4. Oda.

41. Odă la statua lui Ștefan de V. Alecsandri	66
42. Odă ostașilor români de V. Alecsandri	68
43. Cinci Maiu de Aless. Manzoni	70
44. Imn religios de V. Alecsandri	73
45. Pugăciune de Gr. Alexandrescu	74
46. Psalmul 103 de David	76
Poezia lirică. Caracterizare generală	78

II. Poezia dramatică.

A. Tragedia.

47. Antigona de Sofocle	79
48. Andromaca de J. Racine	116

B. Drama romantică.

49. Macbeth de W. Shakespeare	163
50. Despot-Vodă de V. Alecsandri	234

C. Comedia.

51. Avarul de Molière	296
52. O serisoare pierdută de Caragiale	340

Poezia dramatică. Caracterizare generală	376
--	-----

III. Genul retoric.

A) Discursul politic.

53. La alegerea lui Cuza în Moldova de M. Kogălniceanu	379
54. La Congresul din Berlin de M. Kogălniceanu	381
55. Românii și Ungurii de S. Bărnuz	388
Discursul politic. Caracterizare generală	418

B. Discursul religios.

56. Predică la Dumineca a 2-a a lui Luca de Antim Ivireanu	420
Discursul religios. Caracterizare generală	424

C. Discursul Academic.

57. Petru Poenaru de Al. Odobescu	426
58. Lupta de la Nicopole de M. S. Regele Carol	439
Discursul academic. Caracterizare generală	448

D. Discursul ocazional.

59. Despre limba română de M. S. Regele Carol	450
Discursul. Caracterizare generală	456
Felurile discursului. Caracterizare generală	458